

ДЖОН
БІДАЙК

Задачи

ДЖОН ЪПДАЙК ЗАДАЧИ

Превод: Светлана Каролева, Жечка Георгиева, Димитрина Кондева,
Румяна Слабакова, Златко Ангелов, Кръстан Дянков

chitanka.info

Джон Ъпдайк (роден в 1932 година) е един от най-известните представители на съвременната литература на САЩ, чиито романи „Заеко, бягай“, „Кентавърът“ и „Ожени се за мен“ са преведени и на български език. Признат майстор на големия епически вид, Ъпдайк обаче бележи художествени постижения с не по-малка стойност и в жанра на разказа, в който създава истински шедьоври. Предлаганият сборник го представя откъм най-добрите му страни на разказвач и на проникновен хроникьор-разобличител на американското общество.

ВЕРА ГАНЧЕВА

МАЙСТОРИ НА РАЗКАЗА

Утвърждаването на един писател е в повечето случаи процес мъчителен, не само постепенен, дори когато успешната му първа изява бъде последвана от също тъй успешна втора, трета... Архитипичната литературна кариера от дебюта към творчески активната средна възраст до шедьоврите на късната зрелост с непоклатимо признание като настояще и реални изгледи за посмъртно място в „пантеона“ на христоматиите и справочниците като бъдеще списва възходяща криза по-често в представите и мечтите, отколкото в действителността, където нередко лъкатуши надолу или пада с внезапността и пагубната сила на гръмотевица. Какъвто и да е индивидуалният „казус“ обаче, редица наблюдения, а и откровени признания на именити писатели сочат, че проблемите, на които те се натъкват в зенита на своята слава, не са по-незначителни и дори обратното — доста по-сериозни са от онези, съпътствували пробива им. Дали ги обуславя отпуснатостта, според определението на Бърнард Маламъд, предизвикана от нарасналото умение при боравенето с езика, със словото, чиято съпротива бива преодолявана с вече изпитани похвати, без да изисква някогашната мобилизация, от придобитото самочувствие, zasiщащо като хляб и приятно като вкуса на изискан коктейл, ала и опасно упоително като наркотик, или усещането за изчерпаност, страхът, че то е основателно и че пред критиката, пред читателите „килимът се разгъва с една и съща, непроменена шарка“ (по израза на Греъм Грийн), а може би и обстоятелството, че постигната, известността осуетява предимството на „анонимния“, обективен и необезпокоявано съсредоточен поглед върху действителността, издигайки между твореца и пишещата му машина (в най-ново време — между него и персоналния му компютър) прозрачна, но непробиваема стена, поточно витрина на трофеите, извоювани в битките за успех и прослава, зависи от отделните писателски съдби, характери, предразположения, макар и неоспоримо да остава това, за което пряко или косвено

свидетелствуват толкова анкети и интервюта: професионализмът, сам по себе си необходимо, направо задължително изискване за еволюция, далеч не винаги се оказва равнозначен на онзи неин етап, при който, освен че е „в състояние да работи в инак неблагоприятен за творчество ден“, по думите на Норман Мейлър, писателят има енергията и отскока да се прехвърли през летвата, вдигната толкова по-високо, колкото поголеми очаквания е събудил. „Професионализмът в изкуството крие следната трудност: овладяването му ще рече зависимост, а зависимостта води до елиминиране на художествената изненада, т.е. до рутина — съмнително достойнство в област, вдъхваща на хората надежди преди всичко за смайване, за захлас, за дълбоко вътрешно обновяване“ — бе заявил Джон Ъпдайк през 1984 г. при получаването на Националната награда, която американската литературна критика му отреди за сборника с есета, рецензии, очерци, портрети, озаглавен „Близо до брега“. И няма никакви причини за съмнение в това, че той, един от най-„закоравелите“ професионалисти в литературата на САЩ днес, придава на тази своя констатация не само принципно звучене, общовалидност, но и смисъл, свързан с неговото лично творчество, жанрово „полигамно^[1]“ и вече достатъчно голямо по обем, за да е изпитал и други отрицателни ефекти на майсторството като категория на опита: неизбежните и затормозяващи съпоставки не само с образците, с еталоните, а и със своите собствени произведения от предходни стадии на развитието си, периодичните (угнетителни) равносметки, отъждествяването на експеримента с риск за утвърденото име и спечелените позиции. Или казано иначе, с течение на годините професионализмът се превръща в клопка, в капан, който писателят сам си е заложил, и то без сиренце за примамка, излишна, щом той доброволно се хваща в него, разчитайки навярно, че прищракването на „челюстите“ или допирът им до кожата ще му възвърнат забравената тръпка на сетивата и екзалтираността на съзнанието, онази естественост, с която е осъществявал кристализацията на мисли и чувства, на изживявания и пориви в произведенията си от времето на младостта и сякаш вече напълно загубена както стройната фигура, илюзорно наподобима с помощта на масаж, бягане, мазохистични диети. И въпросната естественост е наподобима впрочем, често все тъй илюзорно, с гъвкавостта и вещината, обезпечавани от професионализма като кондиция и набор от

средства за поддържането ѝ, но най-вече в по-голяма епическа форма, не в стихотворение или разказ, изблизнали спонтанно и писани някога на един дъх, „с бързината и лекотата, с които се топи късче лед, поставено на печката“, носталгично си припомня Ъпдайк, пояснявайки защо от десетилетие-две работи предимно в сферата на романа, и настойчивия му призив за „редовно впръскване на аматьорство“ в живота и в изкуството — „аматьорство опреснително, насъщно за тях“, трябва да тълкуваме като опасение, че макар и не болезнено, капанът го е притиснал здраво и без да ограничава движението му, диктува неговия темп.

Именно движение, не просто придвижване, и то напред, ако прилагаме за творческите изяви въобще не толкова количествени критерии, колкото последователността в тематиката и в идейно-художествения подход към нея като мярка не само за тяхната целокупност на литературно дело, но и за трудно оспорим развой, а действително впечатляващата продуктивност на този писател (по две, понякога и повече книги на година) несъмнено се улеснява от правите и гладки, утъпкани пътища на професионализма, които му спестяват главоболни лутания, зигзаги и коварни ями, въпреки че го извеждат все до мотели за прелюбодейци, до кошерища на аерогари или до бели къщи в псевдоколониален стил с гаражи за две коли и басейн с химически осапфирена вода не в приказната гора, където изкуството е непрекъснат празник и фойерверките му разпръскват мрака. Ако, разбира се, такава гора изобщо има, но според Ъпдайк, считан от някои критици за изразител на неоромантизма в съвременната литература на САЩ и за продължител на традицията, олицетворявана от Ървинг, Купър, Емерсън, Хоторн, Мелвил, Торо, истинското изкуство може и трябва да я създава навсякъде — край градовете и в техните предели, дори на пустеещите терени между зданията, които той помни от детството си в Шилингтън, щата Пенсилвания (роден е там през 1932 година), като пространства, превзети от разлудувалото се въображение, ниви за неговите семена, кълнящи направо в асфалта или във вкаменените буци пръст, чиято реколта талантът жъне с диамантени сърпове и я прибира в светли хранилища, достъпни за всички и денонощно отворени... „Щом вселената е безплатна, както твърдят космолозите от «новата вълна», значи и изкуството следва да е безплатно“ — посочва той и не пропуска да констатира с горчивина, че

незастроени терени в свръхнаселените градове днес няма и че творчеството отдавна не разполага със свободата, чийто синоним би трябвало да е. Под *безплатно* Ъпдайк сигурно има предвид не толкова даром и в никакъв случай не безвъзмездно, колкото *досегаемо*, *достижимо*, предназначено за масова публика, популярно, а под *свобода* разбира не антоним на зависимост, на възбрана, но *реална неограниченост*, не разхвалената допустимост, от която и той самият се възползува без задръжки, притваряйки вратите на спалните на своите герои, за да опише в подробности видяното и чуто там, *волност*, *полет* с широк размах, *неудържимост* или с една-единствена дума — *антипрофесионализъм*, както при създаването на литературни произведения, така обаче и при възприемането им от читателя. В епохата ни на „информационен взрив“, наистина оглушителен за тези, които не умеят да предотвратяват пораженията от него и постепенно са загубили способността да долавят от какво ги лишава предпочитанието, което му отдават в сравнение с, да речем, онова занимание, все по-нетипично сякаш за последните десетилетия на нашия век, та вече едва ли не елитарно, едва ли не някакъв дендизъм, ако съдим и по статистическите данни в световен мащаб, а именно четенето на книги заради удоволствието да се чете, не поради задължение или желание за осведоменост в по-висока степен от съдържащата се в периодично публикуваните списъци на бестселъри и в седмичните притурки за литература и изкуство, не поради необходимост да се убие времето също тъй неусетно, безболезнено, както ексукутирането му от телевизионния екран или даването му в мазноцветните отпадъчни води на издателската промишленост, и въобще — с определена цел, колкото и безцелно да изглежда при читателите от втората категория например, но с валидно и за тях предпоставено отношение, удобна обвързаност с навик, затвърден шаблон, т.е. с професионализъм, тук в смисъла не на усвоен и упражняван занаят, а на автоматизъм, на „втора природа“, изключваща оплодителното напрежение на сътворчеството, непринудеността на контакта, насладата. И изненадата, която има предвид Ъпдайк — възторг и обнова, не шок или повод за дълбокото и безмълвно отчаяние, синоним на живота на повечето хора, според наблюдението на Х.Д. Торо отпреди сто години, но в сила и днес, когато междуличовешките отношения са белязани от професионализъм също

както литературата, нейното „консумиране“, политиката, техниката, рекламата и пр., т.е. от онази рутина, която ги темперира и определя предварително техния характер, а нерядко и цялостното им развитие, надмогвайки следователно даденостите, обстоятелствата, ситуацияите, чиято комбинация със случая обикновено наричаме съдба, и сподавяйки вика не само като реакция, но още като намерение. Спокойствието, тишината, симетрията са обаче привидни, под лакираната повърхност на така регулираното *нормално* съществуване, в пукнатините му пъплят ларвите на съмнението и неудовлетвореността, на депресията и разочарованието, неизразими с думи поради онова осъзнато безсмислие на съпротивата, за което намеква Торо, а и защото отпорът чрез тях е на практика отдавна невъзможен: натезали от премного противоречиви и подвеждащи значения, подпухнали от токсини, те се оказват и износени до непригодност, ненадеждни, трудно използваеми, когато действително трябва да се изрекат. В своята книга „Не говорете нищо!“ Джери Ръбин, една от най-ярките фигури на младежкото протестно движение в САЩ през 60-те години, отбелязва например колко е трудно да се каже „обичам те“ редом с някой от гигантските и вездесъщи рекламни плакати с надпис „Автомобилите обичат Шел!“...

Темата за тази външна нивелираност в обноските и взаимовръзките на хората, за социално-емоционалния им професионализъм, постиган далеч преди да е натрупан обичайният житейски опит, и то принудително, чрез целенасочено възпитание, по-скоро обществено, отколкото домашно, за драмата, клокочеща дълбоко в кратера на брака и чието изригване възпрепятствуват именно причините, които са я породили — парадокс, не по-голям обаче от този на краха като комфорт или на секса като религия, на либидото като противодействие на страха от смъртта, е основна тема в творчеството на Джон Ъпдайк още от времето на неговите първи стъпки в литературата, на разказите му за студенти в Харвардския университет, опиянени от поривите и амбициите на младостта, от гъсто испанско вино и от поезията на Елиът. Впоследствие героите му напуснаха бунгалата и общежитията на университетските кампуси, за да се настанят във вили из зелените пояси около градовете на Нова Англия — в Кънектикът, Мейн, Върмонт или Масачузетс, да речем, т.е. на Източните щати, още някога предпочетени за заселване от солидна и

културно по-издигната, но превзета буржоазия, състоятелна и конформистки настроена, хомогенизирана от понятието басп^[2], обозначаващо генетично и социално привилегирована категория, „чистокръвност“, а оттам и определен мироглед, устои, самочувствие, кодирани в съответно поведение, житейско и обществено, чиято аморалност Ъпдайк разбира и проникателно разкрива в нейната символна и симптоматична същност на характеристика на Америка, сигурно толкова по-неласкателна с оглед на факта, че тъкмо това съсловие, средината на „средната класа“, винаги е било гръбнакът — икономически и политически, нравствено-ценностен на САЩ от самото им учредяване преди 210 години. По произход *басп* (един от прадедите му напуснал Холандия, за да се установи през 1650-а в Нови Амстердам, както тогава се наричал Манхатън), израснал в бита и атмосферата на този социално-етнически кръг, сред типизиращи го представители и с традициите му, той ги превръща в сцена и персонаж на истинска „човешка комедия“, която създава с последователност — освен неотклонна и някак показателно натрапчива, — напомняща откровения но време на непрекъснат, дългогодишен психоаналитичен сеанс. И писателят сякаш подтиква читателите да го предразполагат към тях отново и отново, сам изграждайки се лично и творчески в хода на десетилетията с проблемите, трусовете, метаморфозите им, които регистрира в своята хроника на американската действителност и нрави с обсег и дълбочина, придаващи ѝ обективно висока стойност — както художествена, така и документална, историческа. Такава оценка не е пресилена, щом се прави от критици с различен вкус, натюрел и равнище, при това не само в САЩ, но и в много други страни на света, където произведенията на Ъпдайк са не по-малко известни. Заслуга за широката им популярност несъмнено има тяхната сюжетика, триадите *любов-брак-изневяра* и *отчужденост-развод-спомен/вина*, съчетани с професионалното умение, с овладяната до съвършенство писателска техника, отредили му видно и трайно място сред авторите именно на бестселъри, каквито неговите книги впрочем стават почти без изключение. Но независимо че фигурират в общите ранглисти наред с булевардни едnodневки, криминални и приключенски романи, фантастика, приложна социология и пр., те неизменно са начело и в класациите с по-придирчив подбор на заглавия, предназначени за взискателна и литературно ерудирана публика.

Всъщност още от първите си изяви — разкази, отпечатани в списание „Ню Йоркър“, Ъпдайк, тогава двадесет-двадесет и няколко годишен, бе направил твърде силно впечатление на критиците с изненадващата за дебютант лапидарност на стила, с неубягналата от набития им поглед раздвиженост на вътрешните пластове в повествованието и езика — не на връхните, което обикновено отличава начеващия писател, а и със своята подчертана привързаност именно към романтичната традиция в американската литература, без сам да оспорва или отрича контрастиращите с нея тенденции и феномени, търсения, похвати, които дори откроява, в редица случаи и рязко, тъкмо чрез непринуденото си разграничаване от тях. И ако за немалко критици той в началото на своя творчески път напомня Франсис Скот Фицджералд, притежаващ дарба като „скъпоценен камък, с който се чуди какво да прави“ (сравнението е на Едмънд Уилсън), ретроспекцията, вече предлагана от изминалите десетилетия, показва, че Джон Ъпдайк отрано е бил наясно за стойността ѝ и грижливо я е шлифовал до блясък, истински, не с лъскавината на сръчното занаятчийство. Популярността и творческата зрелост обаче не са спестили и нему проблемите, за които стана дума по-горе, красноречиво обобщени от факта, че в съзнанието на милиони читатели днес той продължава да е авторът на „Заеко, бягай“ (1960) или на „Кентавърът“ (1962), или на „Заекът е богат“ (1983) или на „Вещиците от Ййстуик“ (1984); и макар констатацията, че действителността, която възпроизвежда най-щателно, с реалистична достоверност, е под равнището на таланта му, да не е лишена от правдоподобност, килимът отдавна се разгъва и с почти непроменена, и с доста избледняла шарка. Въпросът не се свежда до съставките на багрилата, а по-скоро до монотонността на орнамента, отнемаща сякаш от сочността на колорита, при Ъпдайк впрочем не интензивен или крещящ, а нарочно приглушен, за да не накърнява или затуля прецизността при употребата на изразните средства, в отсеките и в детайлите, с която той — „Вермеер на двуетажна Америка“, рисува жанрови сцени из живота на обитателите ѝ. Портретува ги впрочем най-често групово или по двойки, в няколкоформатни композиции, почти винаги предшествувани от етюди и при които оптичната точност на неговите наблюдения личи не толкова от строга определеност или завършеност на живописното изображение, от конкретни измерения в

пространствената „режисура“ на платната, колкото, напротив, в свободата, с която е третиран замисълът, сигурно привидна обаче, както привидно мимолетни са игрите и взаимоотношенията на образи, състояния, цветове, преливни в своите очертания, преходи, нюанси, но с трайно внушение за реалната същност на явленията, от които произтича вътрешната им закономерност, а и естеството на свързаните с тях проблеми, чиято острота влиза в дисонанс с импресионистичната мекота на тези картини, рамкирани с дискретна изисканост, за да са в тон със салонната подредба в гостните на първия етаж, поръчана по някой от каталозите на прочутата търговска фирма „Сиърс“. (Псевдо)рафинираността на обстановката и високото битово качество на живота, отъждествявано с негово духовно съдържание, свидетелствуват за успешно осъществяване на главни моменти от прословутата американска мечта, в хода на което обаче героите на Ъпдайк и техните първообрази са загубили не само младежката скромност и пъргавина на телата си, но и стабилността на психиката, устойчива някога благодарение на илюзиите, неосъзнати като такива, и моралната опора, предоставяна, да речем, от треньора по бейзбол или баскетбол, традиционна фигура в САЩ, олицетворяваща „силно рамо“, наставник и приятел едновременно, на надеждите за истинско щастие, подменено с хедонизма на материалното благополучие и с потребление заради потреблението: житейски принцип и парадигма в американското общество особено в периода, известен като „годините на Кенеди“, след зимата на маккартизма, в разгара на „сексуалната революция“ и преди нравствено-политическия смърч на провала във Виетнам. Ъпдайк показва как луксозните отпадъци на консуматорството, достигнало пропорции, граничещи с абсурда, затрупват и последните останки от наследството на пуританството, социален и морален норматив, ценностна система и начин на живот, предавани като щафета от поколение на поколение *басп*, как доволството се превръща в удобен заместител на удовлетворението и егоцентризъмът — в инстинкт за оцеляване, прикриван под формата на вътрешно съсредоточаване на дефицитни енергии, в *професионализъм*, как напливът на вещи и мисли за тях причинява отлив на чувства, напоителни за душата, или как билетът за поредното хилтънизирано пътешествие служи като гаранционна карта на постигнатия просперитет — при това не с обсега и понятийната палитра на

социолог, без крайната пестеливост, направо скъперничество спрямо езика и метафориката у един Бекет например, който оставя гласа на Ужаса да кънти безпрепятствено в бездната на Пустотата, където се е зародил, а с художествена разточителност и елегантност (твърдят, че си служи с най-богат речников фонд измежду съвременните писатели в САЩ), приемливи и дори привлекателни сред реквизита в поп-рококо на този свят, чиято обреченост той усеща безпогрешно и разкрива ужас, не по-малък, ала притаен, в не по-малко страшна пустота. Така неколkokратно се увеличава ефектът от диверсията на писателя, внедрен дълбоко в реалността, която отразява, и съзнателно поел риска от сливане на наблюдател и наблюдаемо, от преплитане на субективно-емоционално и идейно-мирогледно, от балансиране на предела между голямото изкуство и неговите имитации за най-непретенциозна употреба, без при това да се стига до компромиси било с критериите и очакванията на интелектуалния елит, било с вкусовете и предпочитанията на масовата публика: мярка, точно спазвана от Джон Ъпдайк с умение, свойствено за него и което му отрежда специфична позиция в американската белетристика днес. Позиция двойка, в известен смисъл може би не дотам завидна — на самотник, но нито аутсайдер, нито единак и който не се числи към определена школа, група, кръг, няма литературни настойници или възпитаници и участва в цялостния културен живот, в процесите му с присъствие, катализиращо ги въпреки дистанцията, а дали не и поради нея, та сякаш за да се застрахова от евентуални горчивини и удари, обикновено съпътстващи такава изолираност (независимо дали е привилегирован статут или принуда), пък и за да разшири тематичния обхват на творчеството си извън предградийните укрепления на „средната класа“, но едва ли просто така, от самота и на шега, както считат някои (доста) критици, той си създава алтер ето писателя Хенри Беч, по външни данни пълна негова противоположност и най-ексцентричният неудачник в галерията от Ъпдайкови типове и образи. В двете книги за Беч^[3] мнозина обаче прозряха и разтълкуваха сложния замисъл на автора, от една страна, отреагирал на паниката, обзела и него, подобно на героя му, пък и сигурно всеки творец, осъществил мечтания пробив, но стерилизиран от успеха и от професионализма, с чиито способности се опитва да запази вече достигнатото статукво, а от друга — осмял преди всичко отстъпките,

изисквани от това статукво — от едно положение в обществото, равностойно на роля, не винаги лесна или благовидна, както поради обстоятелството, че отстъпките предполагат отстъпления на личността пред функцията и формата, придадени ѝ с механизмите и средствата му, митологизирани от масмедиите, да речем, така и с подразбиращото се условие и то (обществото) да бъде митологизирано на свой ред кога с произведения, кога с престиж и име, със значимостта, която е обезпечило. Тъй и Беч, който на вид напомня Норман Мейлър, по остроумие Том Улф, а по маниери и превзетост Труман Капоти в лошо настроение, провъзгласен през 50-те години за „надежда на литературна Америка“, през 60-те пътува из Европа, посещава и някои социалистически страни, командирован от Държавния департамент на САЩ и изпълнен с трудно потискано раздражение от задължението, което е поел, от позата на ехиден коментатор, предубеден, роботизиран в реакциите и мисленето си, неосведомен и неискрен, натрапена му в замяна на предимството да служи за украшение на светските коктейли и за мишена на магнезиевите откоси на фоторепортерите в Ню Йорк, Лондон, Париж. Той не се лъже относно споразумението, което е сключил, негласно и вероятно наложително с оглед на обстоятелството, че е фигура, представителна за върхушката на американската литература, за онзи неин авангард, който предизвиква и поддържа интереса на възмогалата се и надменна в своите претенции „средна раса“, изтънчила ги до равнището на интериора, възпроизведен направо от цветните приложения на „Вог“ и на пикантните като френско рагу текстове в месечника „Ню Йоркър“, крепост на изискания снобизъм от европейски тип, станал постепенно еквивалент на псевдоаристократзма, първоначално жлъчно иронизиран по страниците му. Безспорно не са лишени от основание мненията, намерили място в печата на САЩ, а и другаде, че независимо от високите градуси на хумора, сгъстяван до черно, и при третирането на подтеми като тази за издателския бизнес, за стръвно опримчващата паяжина на масмедиите, за „литературно-светския начин на живот“, изтласкал на заден план литературния труд, писането, за културата — невралгичен пункт на едно съществуване, изпълнено с тревоги, страхове, съмнения, в източник на които и тя се превръща, щом не го стимулира естетически и духовно, „Бечианата“ не е върхово постижение за Ъпдайк и че макар да притежава

релефността на емблема, такава фарсова фигура като героя ѝ не може да е жизнен образ и си остава двуизмерна, клиширана от схемата, която ѝ обезпечава и индивидуалност, и нарицателност, но пък и отнема плътността и усложнеността, шанса за развитие. Към това трябва да се добави, че редица слабости на Хенри Беч, човешки и творчески, някои идейни предубеждения, направо предразсъдъци, заблуди, са свойствени на самия Джон Ъпдайк, който и единствен е в състояние да отговори на въпроса дали си е давал сметка за тях, преди да ги онагледява чрез проецирането им върху втори „аз“, или ги е осъзнавал впоследствие като изводи от тази идентификация. Но Беч всъщност не е негов втори, а трети или четвърти „аз“, двойник наистина, ала един от онези няколко, с които се срещаме в романите и разказите на Ъпдайк (от пясъчните дюни на Кънектикът и зелените поля на Минесота до Тарбокс, Олинджър, Осининг или Бруър в Пенсилвания — градчета и предградия, повити с мръсносивата пелена на утрото, прогонило розовите миражи на американския сън^[4], разположени на средните социопсихографски ширини на САЩ), както впрочем и в поезията му, в субективирания изказ на лирически герой, негово алтер его в не по-малка степен от впечатляващо начетения и проникновен *литератор*, изследовател, арбитър, еталон, *man of letters*, възвърнал стойността на звание на това определение (демодерирано и почти излязло от употреба след залеза на „боговете“ в тази област от рода на Едмънд Уилсън и Малкълм Каули), критика и есеиста със сигурен вкус и усет, със стил, отговарящ на критериите му. Накратко, това е най-разностранно изявеният писател в САЩ днес, ако не се счита Робърт Пей Уорън, а такава протеева способност за превъплъщения, за тъй активна творческа дейност в различни литературни видове и жанрове изисква безусловно и подобаваща енергия, с каквато той разполага наред с дарбата да я оползотворява чрез насочване към конкретно поставена цел, та потенциалът ѝ да не се разхищава в сковаваща и безперспективна умозрителност като Бейовата или в пасивната сила на либидото, на секса, считан за движеща сила и за смисъл на битието, а и за негов еквивалент от Хари Ангстръм, прочутия герой на Ъпдайк в прочутия цикъл романи (засега три)^[5] за Заека, побягнал, за да оцелее, да се изскубне от ноктите на реалността, дебнеща го като хищник и към която в края на краищата се приспособява, но без чувство на пълно успокоение, че е спасен и

очертал всъщност една житейска диаграма — неравна, трескаво начупена и очебийно низходяща, макар отпавната точка да остава долу, на значително разстояние под голямата бяла къща на главната улица в Бруър с гладко подстригана морава пред колоната на входа й... При все че е коренна противоположност на Хенри Беч, физическа, психическа, етническа, Хари Ангстръм е доста свързан с него и като второ алтер ето на техния автор, и като действащо лице в драмата, която Ъпдаик създава, многопланово и безантрактно, за живота и нравите в САЩ, за американското общество в цялост и за проблемите на отделните му членове, изострени до неимоверност през обхванатите от него три десетилетия, цяла епоха с променлив политически климат, повече студен, отколкото обратното, и със социална атмосфера, охлаждаща и най-пламенния ентузиазъм да бъде характеризирани като благоприятна за обикновения човек. Именно за обикновения човек, защото в драмата, разгръщана от Ъпдаик с мащабна последователност на замисъла и осъществяването му, „звездата“ Хенри Беч участва епизодично, в две интермедии, докато Хари Ангстръм почти не слиза от сцената, безпомощен да предотвратява или променя ситуацията и конфликтите, вътрешно отчужден от всичко, което го заобикаля, обзет от дълбоко, болезнено чувство за мирова, не, за космическа скръб, обграждаща като красива, скъпа рамка обруления пейзаж на егоцентричния му духовен свят, който при други условия, в друго общество може би не би бил толкова пуст и лишен от хоризонт, от слънчева озареност и топлих. Ето защо не учудва тъй широката популярност на Ъпдаик сред разнородна публика, която едва ли винаги е в състояние да оцени неговото голямо художествено майсторство, да се впечатли от богатия език и образност в романите и разказите му, но затова пък хиляди, десетки хиляди читатели намират сходство, в немалко моменти поразително, между хората, обрисувани в тях, и себе си, своите близки и познати, все средни американци, жители на средни градчета или предградия, чието ежедневие кондензира реалността с нейните изпитания и стрес в някаква нес-смес, нагарчаща и разтворима в сълзи или в уиски. Тук е и значителното предимство на този писател в сравнение с толкова други негови колеги, представители на съвременната литература на САЩ, отвърнали погледи от тривиалността на делника, от безинтересните и неизразителни лица на „хората без качества“, които я въплътяват и

чието отсъствие от произведенията им се дължи вероятно на влиянието на шоубизнеса, телевизията и киното, на стремежа към конкурентноспособност с тях, определил категоричното предпочитание на модерната белетристика към необичайни, драстични ситуации и конфликти, към трикове и спецефекти, при които ексцентричното, шокиращото, гротескното са основни и проверени средства за постигане на въздействие върху умове и сетива, отвикнали да реагират без допинг — все по-силен, във все по-големи дози. Немалко писатели обаче странят от баналното и поради опасение да не станат негови жертви, да не затънат в тресавището му, което Хемингуей например заобикаляше отдалеч, да не се поддадат на страха, характеризиращ един Хари Ангстръм, да речем, все по-непреодолим с течение на годините и мобилизирал цялото му същество, повишил многократно неговата жизненост, предпазвайки го от лекомислието или от принудата да се лиши от истинския ѝ и достатъчно дълбок източник: монотонността на всекидневието, за някои изтощително досадна, но за повечето синоним на сигурност и спокойствие, на защитеност. Страхът да не загуби тъкмо тази (едничка) опора, тъй малодушен и недостоен за художествено сублимиране, за претворяване освен с похватите на сатирата, в духа и традицията на Синклер Луис, както считат мнозина, привърженици по-скоро на изискването за онова, което Робърт Пен Уорън бе назвал „драматургична същност“, т.е. за създаване на герои, актьорски осъзнали себе си, поверената им роля и произведението, ярко осветена сцена сред море от благоговейно мълчание, е изразен впрочем още чрез фамилното име Ангстръм^[6], а и с прякора, допълващ внушението: „зайковщината“ (rabbitness) е понятие, узаконено в социокултурната лексика на САЩ от явление с огромна разпространеност и със съдържание, произтичащо съвсем пряко от първичното значение, вложено в него — заекът бяга презглава, с разтупкано сърце и до крайна изнуреност, тласкан от желанието и да се изплъзне от угрозата, и да се адаптира към нея, да се свие незабележимо в по-притулено кътче на зеленчуковата градина, благодарен, загдето там не растат нито кактуси, нито орхидеи...

„Не ми допадат книгите, в които се разказва за изключителни личности или за странни ситуации. Нека «Пийпъл» и «Нашънъл Инкуайърър»^[7] засищат нуждите от такова четиво, докато

литературата се насочи, подобно на евангелие, към чувствата и изживяванията на хората в сянка. Колективното съзнание, някога устремено към покритие с благородното, с изтънченото, в наше време трябва да се задоволи с това, което е типично“ — заявява Джон Ъпдайк в интервю, декларирайки съвсем безапелационно пристрастие, изненадващо за man of letters, култивиран и изграден по елитарните идейно-естетически канони на школата на списание „Ню Йоркър“, според които именно изтънченото следва да е типично за нейните адепти, но от една страна, чрез творчеството си той непрестанно иска да удостовери, че ординерното, баналното, делничното е днес сетното убежище на романтизма, че то е онова „говорящо присъствие“ в човешкото битие, което поетът Уърдсуърт е долавял сред природата, и че в крайна сметка презрението към него, тъй подчертано от две-три десетилетия насам, доведе до гъмжило от „заратустри“, омаловажаващи се взаимно с множествеността си, а от друга, авторът на трилогията за Заека, на „Кентавърът“, „Двойки“, „Ожени се за мен“ и пр. прави дисекция на умъртвената душевност на своите герои не с обикновен скалпел, но със сребърното острие на префинен стилист, на посветен в тайнството на голямото изкуство на словото, предоставило му високо художествено равнище, подкрепата на интелектуалната ос Харвард-Бостън, все още с престиж в културата на САЩ, и достатъчна, не прекомерна, самота в замяна на осигурявания от него обсег на въздействие и социална многослойност на читателската аудитория. Докато Уилям Фокнър например бе поставил в центъра на своята „човешка трагедия“ съществуващия най-елементарни, съвсем редови и тъкмо заради това трудни, често непоносими, обременени с усилия и мъка, за да обърне внимание върху волята за борба и устойчивостта, върху обусловило го презрение спрямо обстоятелствата, мотив и за убедеността, изразена с идейната интензивност на кредо в неговата Нобелова реч^[8], Ъпдайк проявява социо-психологическа заинтересованост и тематично пристрастие към последиците от надмощието на обстоятелствата, от капитулацията пред тях — унизителна, но напълно приемлива в ракурса на стадното чувство, на средното и неособеното, считано за единствено нормално и издигано като защитна стена срещу враждебните вихри на реалността, повалили толкова изключителни личности и самотни бунтари с кръвната група на Селинджървия Холдън Колфийлд, чието

параподобие е Хари Ангстръм, иронизирал с бягството за отървяване на собствената си кожа романтичния порив на „спасителя в ръжта“, принесен в жертва по съдба от устремността си извън мрака, който за Заека е топла утроба в инстинктивната му решимост да се спотаи в неговото убежище. По своето естество на възглед, а оттук и на житейски избор, на стратегия, ескапизмът^[9] е колкото отдръпване от действителността на разстояние, преценено като безопасно, толкова и изолация в самите ѝ недра, макар и не винаги изцяло примиренческа: съзнателно сключеният пакт с нея не означава, че в основата му не се е загнездило несъгласие с порядъка и нормите ѝ, дори протест, но драмата на Хари Ангстръм, Пит Ханема, Джери Конънт и на още много други герои в романи и разкази на Джон Ъпдайк, инак тривиална и дотеглива като душевното вегетиране сред комфорта на предпочетения от тях начин на живот, се свежда именно до неумение (или до недостатъчна дързост) да потърсят и напипат вентила за регулиране на флуида, отприщен от този протест, вместо да бързат да се укриват в спалното бельо на съпружеската интимност или в мотелската мимолетност на прелюбодеянието, отдавна банализирано впрочем дотам, та носи не тръпката на нарушен запрет, а напротив, увереност, че циментира брака. Така от вулгаризиране на любовта сексът става едва ли не неин синоним или поне илюзия за изживяването ѝ в истински, неподправен и екстатичен вид, но и нещо повече: онзи въображаем средищен пункт в съзнанието на индивида, който, макар и мним, в определени ситуации и моменти предизвиква реални физически усещания. Някои психолози и психотерапевти го наричат the inner anchor point („точка на вътрешното закотвяне“), други — автопилот, „осигуряващ безавариен полет на съзнанието“; ако, разбира се, целта е конкретна, горивото — достатъчно, видимостта — добра.

Според немалко социо–и културолози на Запад, според философи, писатели, публицисти либидо и инстинкт за себеунищожаване са едно и прекалено активният живот на плътта потвърждава този парадокс освен с пасивността на духа, с безделието на ума, на по-възвишената чувствителност, потискана от чувственост, а и със стимулиращата го до пределна степен иконография на „обществото на допустимостта“, крайна в тенденциозната си неумереност и свидетелстваща всъщност за безизходица, която обаче

далеч не всеки индивид е в състояние да разбере и разтълкува, да си даде сметка за причинилите я фактори, най-често поради заблудата, че ползува своята *лична* свобода, неограничена и гарантирана в неограничимостта ѝ от самите устои на това общество, конституционни и етически. В закон — неумолим, отстояван и с кръв, я издигнали още заселниците, придошли в Новия свят от Европа, прокудени или напуснали доброволно Стария, за да се избавят от някаква принуда (икономическа, политическа, религиозна, родово-фамилна...): създавани на свой ред от условията, които създавали, те не само възприемали, а и налагали, безпощадните норми на естествения отбор като социално нужни и задължителни. Така в оцеляващите, по-силни и издръжливи от Другите, по-съобразителни, отърсени от излишни скрупули и угризения, се концентрирали специфични качества на американския характер, сред които особено изпъкват независимостта, необвързаността, самостоятелността, едновременно заложени в него и като предпоставки за жизнеспособност, и като критерии за отношение към действителността от гледна точка на готовността ѝ да ги брани и укрепва, да не допуска по никой начин тяхното оспорване и накърняване. Форма на това нейно концентриране в индивида е затварянето му в кръга на собственото семейство, в дома, установяван отначало в градовете, израствали и устройвани по европейски модел, със социално хетерогенно население, но в резултат от естествения отбор, чиито принципи са валидни там не по-малко, отколкото при постепенното завоюване на територии, от граница до граница, обособили се групи и прослойки започват да изоставят жилищните блокове и долепените в плътни редове кафяви къщи във викториански стил, за да се настанят далеч от шума, тълпите и мръсотията — в предградия, никнещи едно след друго, но с диференциран облик, класово очертан и типизиран, архитектурно-битово „соаниран“ според стандарта на обитателите, според тяхната социална, расова, нерядко и верска принадлежност, ала вече сами по себе си доказателства не толкова за отзивчивост към известния призив от 20-те години на автомобилния магнат Хенри Форд („Да разрешим проблемите на нашите градове, като избягаме от тях“ — естествено, с коли, произведени в неговите заводи), колкото за *rabbitness*, за *просъществуване* (да употребим напълно подходящия в този случай термин на Чарлс Дарвин), аналогично с безпрекословното право на

индивидуална свобода, предоставяна впрочем от обществото с негласната уговорка обаче, че то ще получи онова, което му се полага, за да се развива и обезпечава материална поддръжка на подобни морални домогвания, а следователно и възможността да ги насочва и видоизменя, да манипулира с тях, удовлетворявайки ги... И тъкмо подсъзнателното съмнение в истинността на тази свобода, ерзац подобно на синтетичните хранителни продукти в мамещи опаковки по рафтовете на супермаркетите, крушението на опитите за закрепването ѝ навътре в съзнанието като средоточие и котва на „аз“-а, на личността, подозрението, че реалното е по-привидно, отколкото привидното — реално, нарушават психическото равновесие на героите на Джон Ъпдайк, не напразно считан за ненадминат художник на жанрови сцени от предградията — 5000 само около крупните центрове в САЩ и с над 1/3 от населението на страната, на картини, уж камерни по сюжет и пастелни по тоналност, но дълбоко драматични с цялостното си внушение и атмосфера, с представата, която тези „комикси, прерисувани с четката на Вермеер“, вдъхват и затвърждават за манталитета, сложил върху Америка, върху нейното общество и култура отпечатък, не само емблематичен, а и трудно изличим. Отдръпването от социалната действителност на достатъчно голяма дистанция, та да не бъде преодолявана без нарочно усилие, отшелничеството в „пещерата“ на дома като преднамерен житейски избор^[10], поддържането на контакти предимно с членовете на своето семейство и със съседите, откъснатостта от културните институции и развлечения, съсредоточени в Града, зависимостта от колата за маршрута на ежедневието до местоработата и обратно, от нуждата да е в техническа изправност (както впрочем и вторият автомобил в гаража), от изискванията за специфични извънградски съоръжения и удобства, поглъщащи много средства, внимание и време, подчинеността на радиото и телевизора, на видеоапаратурата за възприемане (безопасно и пасивно) на света, „провинциализирането“ като идейно убеждение и един от плюсовете на личната свобода, чиито минуси обаче са повече, щом нейната „неограниченост и неограничимост“ я изравняват със самота, отнемат на индивида чувството за колективизъм, за принадлежност към някаква цялост, за свързаност и солидарност с хората наоколо, а и по принцип елиминират инициативността и като логика на съществуването му, и

като негов енергиен заряд: „предградийният манталитет“ е наистина комплексен резултат от намесата на доста, сложни и различни причини, координирани обаче от двигателите на общественно-политическата система, на социално-икономическата макросреда, обусловила и класовия натюрел в основата на разширяващото този манталитет съзнание, и начина, по който то я репродуцира в отношение към и със действителността — субективен, а обективно предпоставен и ловко насочван.

Деградацията, регресът на Америка, сравнена от Джон Ъпдайк с дете, което тъпчат с лакомства, защото никой не го обича, са фокусирани от него в личната съдба на отделни хора, „средни“, следователно типични, и този път от частното към общото, макар да е по-заобиколен, както твърдят някои, извежда писателя до набелязаната цел: да пресъздаде конкретни условия, събития и явления в живота на САЩ от втората половина на ХХ век, да ги обрисова в полиптих, внушителен по размери и достатъчно ярък, за да привлече вниманието на широка и разнородна публика — цел, която той самият е изразил недвусмислено в реплика, уж случайно подхвърлена, че редица основни моменти в неговите произведения отговарят на един или друг период в най-новата история на страната тъй, както определени цветя съответствуват на едни или други месеци през даден сезон. Разбира се, Ъпдайк има свои предпочитания и в *мястото* („Обичам Средата, защото тъкмо в нея се таи дилемата, двойствеността и избухват невероятни страсти. В домовете на онези, които спадат към нея, стават трудно обясними неща, разиграват се зловещи драми, сами по себе си интересни и важни за изследване“ — казва той, мотивирайки и като принцип избора си на съсловието-огледало, отразяващо реалността в САЩ с особена достоверност), и във *времето*, — годините около 1960-а, „години на гаснещо зарево от ерата Айзенхауер и на измамната зора на ерата на Кенеди“ (по думите на английския критик Брайън Уей), които му принадлежат тъй, както тези около 1920-а — на Фицджералд: маккартизмът е минало, и то като че невъзвратно, мъртъв е и сенаторът, дал му името си; ледовете, с които „студената война“ скова земята, започват да се топят; расовите вълнения и младежките размирици от средата на 60-те години са още трудно допустими, да не говорим за Виетнам и за Уотъргейт; материалната задоволеност поражда илюзия за сигурност и дори за щастие, подсилена от ефектите

на кейнсианството, на икономиката на регулативизма, привидно разрешила основните проблеми на капитализма и осигурила дълготрайност, ако не и непреходност, на изобилието от стоки, на потреблението им и на „обществото на благоденствието“; с авторитета и популярността си психоаналитиците, както и д-р Спок, вдъхват успокоение за преодолимостта на стреса, на комплексите затормозяващи психиката, на извечния конфликт родители-деца... Но макар че тогава Сали Матиас от „Ожени се за мен“ (1976), красива и добре облечена жена, се разхожда съвсем сама по притихналите улици на вечерен Вашингтон без да се бои, че ще я нападнат, ограбят и изнасят, макар че предградията, привилегирована територия и тема в художествената социография на Тъпдайк, са се превърнали в оазиси на уют и относителен покой сред тътнещия ад на цивилизацията, индустриална и постиндустриална, изпод гланцираната обвивка на живота, в който по заешки се спотайват обитателите им, наднича обезкръвеното и сляпо лице на Страх, разяждащ го отвътре като рак. Страх от световния комунизъм, от водородната бомба, от импотентността в леглото, абсолютизирана като върховна трагедия, а и от този нов хедонизъм, който носи радости, доволство, но и чувство за вина, тревога, глождеща не по-малко от дълбоката несигурност в утрешния ден, в бъдещето, мисълта за което предизвиква конвулсивно вкопчване в настоящето, в момента, *тук и сега* — любимият период на този писател явно не е тъй безбурен и идиличен, та объркаността, смутът на обитателите на Грийнуд в „Ожени се за мен“ и на Тарбокс в „Двойки“ (1972) са съвсем разбираеми в социално-психологическа перспектива. Оргиастичните изстъпления на дванадесетте семейни двойки в нюингланското градче Тарбокс например не са предизвикани нито от еротомания, нито толкова от наклонност към разврат, а по-скоро от отчаянието (съзнавано или не) на повечето от тези двадесет и четири души, тласнати всъщност по принуда, против волята си, към извода, че всеки от тях би могъл да се изолира само в секса като в собствена, неприкосновена област, да го използва като шанс и подтик за личностно осъществяване, сублимирайки нагона в порив, пасивността в активност, прелюбодеянието в някаква психо-емоционална панацея за разстроена си душевност и в средство за заздравяване на брака, перверзно, но сякаш логично при тъй фатален недостиг на човешка топлина, на искреност в любовта и взаимното

уважение, на естественост и живец или, с други думи, безнравственото става опора и гаранция на нравственото — порочност, не само индивидуална, а и класова, обществена, която авторът на романа разобличава с безжалостен сарказъм, примесен с понятно съчувствие към групата истерични „самотници по двойки“, отдали се на полова френезия, за да притъпят усещането за житейска непригодност, за неспособност да се ориентират, да направят верен и спасителен избор, да контактуват пълноценно помежду си, надмогвайки убийствената скука, празнотата на своето съществуване. Пикници с изстудено френско вино, забави с танци и сексуални изненади (не по-малко весели и в деня на убийството на президента Кенеди, „по капака на чийто ковчег потрепват безгрижно токчета“), колективни излети, волейбол в неделните следобеди, цивилизована размяна на партньори за една нощ, за седмица, дори за месец, ако е съпътствувана (за разкош и разнообразие) от страст или от ревност, досущ като истински: Тарбокс, Грийнуд, Олинджър, Бруър вероятно ще се сторят обетовани кътчета на живот и дори на семейна хармония, на щастие на онзи, който не разполага с възможността да надникне зад плътно спуснатите щори на еднотипните еднофамилни къщи, и с някои статистически данни, внушаващи друга представа за „предградийния Едем“ — психически заболявания и алкохолизъм, удвояване на цифрата на разводите за по-малко от три десетилетия, един милион разтрогнати бракове само за година (1977), рязко увеличаване на броя на майките с деца без съпрузи и на singles, хора неомъжени и неженени, завръщащи се в градовете с надеждата за повече срещи и връзки, за претопяване в магмата на многолюдието, престъпност, тайно и явно насилие (в края на м. октомври 1975 г. „Вашингтон Пост“ съобщи, че в над 70 процента от убийствата, разследвани от ФБР в рамките на даден период, жертвата е познавала своя палач. „Съпруги убиват съпрузи и обратно, родители — деца, братя — сестри, съседи — съседи“ — пише вестникът и предупреждава читателите си: „Пазете се от ближните!“), жестокости, садизъм. И едва ли е чудно, че Ъпдак така настоятелно локализира преобладаващата част от своето творчество в относително по-ведрата социално-икономическа обстановка от началото на 60-те години — време, освен на всичко онова, изтъкнато дотук, и на един симпатичен наивитет, на простодушното любопитство на младежта към себе си и към света, на емоционална спонтанност, носталгично

обаятелни за него като навеи от тийнейджърския сантиментализъм на 50-те; време на съхранена главна роля на семейството в битието на човека, негова люлка, средоточие и крепост, по-късно атакувана неудържимо от новия феминизъм, от всевъзможните допустимости, довели всъщност не до освобождаване на хората, но до упадък на морала и до „анахронизъм“ на критериите му, а и от други феномени, обществено-политически предпоставки и събития; време, когато писателят не се е чувствувал възпрепятствуван в стремежа си за близост, за отъждествяване дори със своите герои, чиито слабости още не са пороци и страховете, болката, безсънието — признаци за съпротива на живота срещу смъртта, а не за противното. Ектоморфен, с ръст и вид на баскетболист въпреки прошарените слепоочия, обкръжен от около 5000 двойки, обекти на внимателното му наблюдение днес в Джорджтаун, както допреди години в Ипсуич, не по-големи по население и площ от Грийнуд или Тарбокс и все в Ню Ингленд, Нова Англия, с характерната за нея атмосфера на солидна културно-историческа унаследеност, на традиционализъм, равен колкото на приемствен мироглед, толкова и на самочувствие, Джон Ъпдайк действително би бил трудно разграничим от хората, за които разказва, ако не беше загърнат в „лъхашцото на нафталин наметало на Синклер Луис“, по думите на Роджър Сейл от „Ню Йорк Таймс Бук Ривю“, посетил го през 1981-ва там, в дома му, разположен, разбира се, на *главната улица*^[11]. Сравнението, макар и шеговито, има оправдание и всъщност е доста разпространено, популяризирано и с игрословици от рода на *Babbit-Rabbit*, ала за разлика от автора на „Главната улица“, „Бабит“, „Ароусмит“, „Елмър Гектри“ и др. този на „Заеко, бягай“, „Двойки“, „Ожени се за мен“ е далеч по-снизходителен към героите си, които иронизира — остро, но не дотам язвително, и не съди, не ги разкрива откъм техните най-отблъскващи страни, слагайки акцент по-скоро върху покварилите ги обстоятелства и обществен климат, докато Синклер Луис е безпощаден спрямо своите: еснафи, търгаши и демагози, изнудвани, религиозни шарлатани, които направо вини в съучастничество със Системата — нейни оръдия, а не жертви. В интервю пред Би Би Си през 1970 година Джон Ъпдайк беше подчертал нежеланието си да встъпва в ролята на ментор, да диктува и коригира поведението на персонажа, да го поучава, добавяйки, че предоставя всекиму да заплита мрежата на своята съдба —

индивидуална, но и типизиращо съсловна, да се справя съобразно силите и възможностите си със ситуации, не винаги подвластни и на самия писател, чиято категорично изразена убеденост по въпроса за отношенията му с героите в неговите произведения се покрива освен с идейно-художествена нагласа, и с позиция, несъмнено повлияна в някаква степен от сходството му с тях въз основа на произход, възпитание, среда, възраст, и която според едни критици е фактор, нерядко спъващ, пълното разгръщане на неговия забележителен талант в полифоничната цялост, каквато изисква романът, а според други допринася за по-голяма жизненост и правдивост при обрисуването на характери, на състояния и явления особено щом налице са и автобиографични елементи.

Подобно на Джордж Колдуел (сигурно най-светлата фигура у Ъпдайк, личност пречистена и извисена от обективизирано човешко страдание) например, бащата на автора на „Кентавърът“ (1962) бил учител, а Питър Колдуел напомня подрастващия Джон... Но романът трудно се поддава на определението *автобиографичен*, защото по същество не представлява опит на писателя за някаква рекапитулация на началото на жизнения му път, на неговото детство и юношество, огледани през тринокъла на изминалите десетилетия: универсализирайки образа на своя герой Джордж Колдуел чрез сюжетните параметри на античния мит за Хироп, той, от една страна, му придава символна величина и наситеност, многозначност, а от друга, индивидуализира всеобщото, заложено в древната легенда, конкретизира го в условията на американската действителност в определен период посредством изконни категории като време и пространство, противоречие, причинност, необходимост и случайност, възможност и реалност... Така Ъпдайк постига необичаен и силен художествен ефект, внушава цялата сложност на социално-психологическия конфликт, отразен и в двата плана на произведението, поставя въпроси, колкото метафизични на моменти, толкова и „земни“, недвусмислени, пределно ясни и сякаш заради това лишени от също тъй недвусмислени, пределно ясни отговори. И както Митът влиза в полезно обратима връзка със съзнанието на модерния човек, изтъква писателят, организирайки битието му с център в архимедовата точка на опора, така и Времето е от особено значение за него и необратимо, едностранно в реалността на живота, в тази на изкуството то може да

протича в друг континуум, по всевъзможни начини и с нетипична честота, да се разгръща поривисто в гравитационното поле на неочаквани хрумвания и асоциации, на Поезията, да се изтръгне от самото себе си и тази негова пластичност, динамика, податливостта му на гъвкава, мека глина, на художествен материал винаги е привличала Ъпдайк, в чието творчество верижната обвързаност на миналото, настоящето и бъдещето е важна като тема и като идеен мотив. В „Кентавърът“ той я третира с лирично-философска съзерцателност, раздвижвайки и разкопавайки времевите пластове, за да покаже плодовитостта им на хумус, в „Базар в старопиталището“ (1959) — с категоричността на кръга, затворен от живота на човека не в неговия край, а още в самото му начало, в „От фермата“ (1965) пък я насочва като искряща многостранна призма към големия град и градчето в покрайнините му, към средата като периферия, към урбанизацията и към окова, което е изпуснато, загърбено или задминато в нейния лудешки темп. Джоуи Робинзън се завръща в стопанството, където е израсъл, за да констатира, че една от основните и най-трудно постижими задачи на човека е да спои в хармония миналото и настоящето в името на бъдещето, отдавайки превес на миналото като опит и поука. („То впрочем е всичко, което притежаваме — отбелязва авторът. — Настоящото е съвсем тънко, не е по-плътно от една секунда, бъдещето още не съществува...“) Както и в други негови произведения, в този неголям роман, сочен от критиката сред най-интересните творби в американската белетристика от последните двадесет години, са противопоставени два начина на живот, два светогледа, две насоки на дейност и на възприемане на реалността, които обаче не влизат в остро стълкновение, не се конфронтират агресивно, а се проникват взаимно, разтварят се акварелно в неутралната ивица помежду им, обагряйки я в нюансите на компромиса, на спогодбата и помирението, макар и мимолетно, макар и в много случаи да е по-скоро примирие, не траен сговор. Повествованието се води леко, непринудено, способствува за плавното развитие на сюжета, то е спокойно по тон, уталожено като декресчендо, като зрял, съсредоточен размисъл за битието, за необходимостта от крачка назад, за по-нататъшно придвижване напред, и сякаш е кондензирано достойнствата на романа, който, без да е бил подготвян с амбицията за забележителен литературен факт,

всъщност е такъв. Със своята непретенциозност, преднамерена впрочем, за да не се затъмни темата, да не се измести оста на нейната значимост, с ефирността си на изящна художествена конструкция, обвита в бляскава езикова тъкан, „От фермата“ буди съпоставка с най-добрите разкази на този писател, дебютирал през 1959 година едновременно и в двата жанра: с романа „Базар в старопиталището“ и със сборника разкази „Същата врата“, някои от които, вече печатани в месечника „Ню Йоркър“, критиката провъзгласи за истински *jeux d'esprit*, а него за комета, издигнала се с ярка диря на небосклона на новата литература на САЩ. И дори след като той убедително защити репутацията си на нейно обещаващо явление с романа „Заеко, бягай“, майсторството му в другия белетристичен вид, всепризнато труден и възискателен, бе особено важен аргумент при уточняване на неговото място в американската, пък и в световната, художествена проза. В своите разкази, издадени досега в шест основни сборника и в доста „дериватни“ подборки, Ъпдайк наистина вдигна летвата много високо не само съобразно очакванията, които бе събудил, но и от гледна точка на развитието на жанра въобще, разкривайки в тях своите най-положителни страни на творец — обич и съчувствено внимание към хората, интуитивно разбиране на техните болки и проблеми, на угризенията и тревогите им, съчетано с желание да им помогне да се освободят от тях или поне да си поотдъхнат от бремето им; умение да пресъздава в сбита и пределно сугестивна форма състояния на психиката и емоционални отсевки, понякога едва доловими „с просто око“; свръхчувствителност по отношение на словото, суверенно владение на изразните средства и сдържаност при експериментирането в сферата на стила, на структурите на езика, тъждествена впрочем на традиционализъм, по-упорит и праволинеен, отколкото у Шъруд Андерсън, да речем, един от неговите „прототипи“, духовен баща в областта на разказа, както Фицджералд и Луис в тази на романа. И безусловно прави са критиците, според които почти всеки от сборниците му с разкази притежава целостта на роман и усещането за фрагментарност, за раздробеност на отделни „късове“, не е определящо при усвояването на такава негова книга от читателя, обгърнат в еднородната атмосфера на среда, която обикновено му е добре позната и най-често го заобикаля ако не в някое от предградията, градчетата или стопанствата между Рийдинг и Ланкастър в

Пенсилвания, покрай националната магистрала номер 222, то в предградие, градче или стопанство в други райони на страната, а и по планетата, защо не, щом Ъпдайк е тъй убедителен в настойчивостта, с която го приканва да се вижда и в себе си, и напред, но и назад, във вече изминатия път, за да потърси по стръмнините и завоите му — без опасение, че ще накърни душевното си равновесие — онова, което губят всички хора, ала далеч не всички имат смелостта и волята да го назоват и придобият като мъдрост, възвръщайки си го със стойност, безмерно повишена от времето. Този, който се окаже неподготвен по аритметиката на Живота и не може да решава задачите ѝ, ще се провали и на изпита по алгебра на логиката му, внушава писателят и макар някои от последните му творчески изяви да не ни позволяват да отхвърлим като преувеличено обвинението, че наведен дълбоко над Америка, за да огледа и най-скритите ѝ кътчета, той е паднал в нейната пропаст, макар да е справедлив упрекът, че при разобличението ѝ се опира предимно на детайла, по-точно на съвкупността от детайли, ала без нужното сцепление на молекулите, без кохерентност за масиран удар, нека не забравяме, че сме му задължени за превъзходни произведения, документирали художествено една действителност, минирана с антагонизми и конфликти, които непрестанно избухват на повърхността ѝ като явни проблеми на обществото, но детонират нечуто и в душите на хиляди, на милиони хора, увреждайки ги непоправимо. А сигурно не е малко това, че обратното взаимодействие между звуковата сила на тези взривове и пораженията, които те нанасят в глъбина, можем да наречем „ефект на Ъпдайк“.

[1] Освен романи и разкази Джон Ъпдайк пише стихове, занимава се с литературна критика, редовно публикува есета и публицистични материали. — Б.а. ↑

[2] Съкращение от бял, англосаксонец, протестант. На англ. white, anglo-saxon, protestant — Б.а. ↑

[3] Става дума за „Беч: книга“ (1970) и „Беч се завръща“ (1982). ↑

[4] Dream на английски означава едновременно и мечта, и сън. — Б.а. ↑

[5] „Заеко, бягай“ (1960), „Оцелелият Заек“ (1971), „Заекът е богат“ (1981). — Б.а. ↑

[6] От angst — (нем.) — страх. Б.а. ↑

[7] Масови периодични издания. — Б.а. ↑

[8] „Отказвам да приема идеята за край на човека... Човекът не само ще издържи, а и ще възтържествува.“ (1950) — Б.а. ↑

[9] От *escape* (англ.) — да избягам, тоест бягството от действителността, изолацията от нея, издигнати като идеология; съзнателно отдалечаване (на индивиди или на групи) от проблемите ѝ. — Б.а. ↑

[10] Едно проучване на екип от социолози, работили няколко години в Шомбърг, типично среднобуржоазно предградие, населено от 50 000 души, все *басп*, и разположено на около пет мили северозападно от Чикаго, показва например, че едва 3000 регистрирани избиратели участвуват в изборите, а още по-малко са желаещите да се включат в други събития с обществен или чисто политически характер от местен или от по-голям мащаб. — Б.а. ↑

[11] Алюзия за едноименния роман на Синклер Луис (1885–1951). — Б.а. ↑

ГОСТИ ОТ ФИЛАДЕЛФИЯ

Миг преди да му отворят вратата, той зърна бедрото ѝ под полуспуснатата щора. Значи Телма си бе вкъщи. Носеше фланелката си с надпис „Камп Уиниуохо“ и възкъсите си панталонки.

— Боже господи, Джани! — извика тя. Винаги произнасяше името му Джон така, че да се римува с Ан. Сега през ваканцията бе ходила на гости в Ню Йорк и се опитваше да говори тъй, както си въобразяваше, че говорят там. — Какво те носи насам по това никое време?

— Здравсти, Тел — каза той. — Надявам се... Май времето не е много подходящо.

Пак си бе скубала веждите. Да можеше да не ги скубе.

Телма протегна ръка и го докосна с пръсти по тила. Не от някакви по-специални чувства, просто от гостоприемство.

— Хайде, Джани. Знаеш, че аз... че ние с майка винаги се радваме да те видим. Мамо, кой, мислиш, е дошъл по това никое време?

— Не дръж Джон Нордхолм на вратата — обади се мисис Луц.

Майката на Телма се бе отпуснала на тъмночервеното канапе; гледаше телевизия и пушеше. Една кафена чаша в скута ѝ служеше за пепелник и роклята ѝ се бе вдигнала дотолкова, че откриваше коленете ѝ.

— Здравейте, мисис Луц — поздрави Джон, като се опитваше да не гледа в едрите ѝ бледи колене. — Наистина много ми е неприятно, че ви безпокоя в тоя неудобен час.

— Не виждам защо да е неудобен — тя дръпна дълбоко от цигарата и изпусна дима през носа като мъж. — И други деца бяха тук следобед.

— И аз щях да намина, ако някой ми се беше обадил.

— О, Джани! Стига си играл на мъченик. Казват: стой в течение, ако искаш да си в крак — подметна Телма.

Лицето му пламна, той усети, че се изчервява и от това се изчерви още повече. Мисис Луц тръсна пред него смачкан пакет „Хърбърт Таритънс“.

— Ще запалиш ли? — попита тя.

— Май че не, благодаря много.

— Отказа ли се? Лош навик. Де да бях спряла на твоята възраст. Не съм сигурна даже дали почнах, когато бях като теб.

— Не, но понеже трябва скоро да се прибирам, майка ще ме разбере по дъха. Подушва ме дори през дъвката.

— Защо трябва скоро да се прибиращ? — попита Телма.

Мисис Луц подсмръкна.

— Имам синузит. Не усещам вече ни аромата на цветята в градината, ни миризмата на яденето на масата. Нека децата пушат, щом искат, щом това ги кара да се чувствуват по-добре. Нямам нищо против. Моята Телма може да пуши в собствения си дом, в собствената си стая, ако желае. Ама като че ли не я влече. За моя радост, да си призная.

Джон не обичаше да прекъсва хората, но приближаваше пет и половина.

— Имам един проблем — каза той.

— Проблем ли... колко жалко — разочарова се Телма. — Пък аз си мислех, мамо, че са ме удостоили със светско посещение.

— Престани да говориш така — каза мисис Луц.

— Малко е сложно... — започна Джон.

— Как говоря, мамо? Как говоря?

— Тогава чакай да затворя това — каза мисис Луц и щракна дясното копче на телевизора.

— Е-е, мамо, аз гледах!

Телма се хвърли в едно от креслата и краката ѝ се бялнаха.

Джон реши, че е много сладка, когато се цупи.

Мисис Луц се бе приготвила да изрази съчувствие. Разтвори бе леко крака и отпуснала ръце с дланите нагоре в скута си.

— Е, не е чак такъв проблем — успокои я Джон. — Ще ни идват гости от Филадельфия. — Той се обърна към Телма и прибави: — Ако има нещо довечера, не мога да се измъкна.

— Животът е пълен с разочарования — каза Телма.

— А, има ли нещо?

— Пълен, пълен с разочарования — повтори Телма.

Мисис Луц раздвижи възбудено ръце в скута си.

— Ах, тези филаделфийци.

— Може би не трябваше да ви безпокоя с тая работа... — каза Джон и зачака, но тя изглеждаше все по-търпелива и по-търпелива, затова той продължи: — Майка иска да ги почерпи с вино, а баща ми има още часове в училище. Може и да не се прибере, докато затворят магазина. В шест го затваряха, нали? Мама се захвана да чисти и аз тръгнах пеша.

— Оставила те е да вървиш километър и половина пеша? Горкичкият, не можеш ли да караш? — попита мисис Луц.

— Мога, разбира се, но още нямам шестнайсет.

— Изглеждаш много по-висок.

Джон погледна към Телма, за да види как намира това, ала тя се правеше, че чете някакъв взет от библиотека роман, обвит в целофан.

— Ходих чак до магазина за алкохолни напитки — обърна се Джон към мисис Луд, — но не ми дадоха нищо без писмено разрешение. Продавачът беше Нов.

— Твоята мъка ми къса сърцето — каза Телма така, сякаш го прочете от книгата.

— Не й обръщай внимание, Джони — посъветва го мисис Луц. — Франк ще се прибере вече всеки момент. Защо не почакаш да го помолиш да дойде с теб?

— Това е чудесна идея. Страшно ви благодаря.

Ръката на мисис Луц се плъзна върху копчето на телевизора. Някакъв усмихнат мъж свиреше на пиано. Джон не знаеше кой е той; вкъщи нямаха телевизор. Гледаха мълчаливо, докато стъпките на мистър Луц не загупаха по верандата. Празните бутилки от мляко дрънчаха, сякаш някой ги бе смушкар.

— Само не се учудвай, ако е леко пийнал — каза мисис Луц.

Всъщност той изобщо не се държеше като пиан. Беше като онези щастливи съпрузи от филмите. Нарече Телма „малкото ми сладкишче“ и я целуна по челото; после нарече жена си „голямото ми сладкишче“ и я целуна по устните. След това тържествено се ръкува с Джон, каза колко много, много се радвал да завари тук и попита как са родителите му.

— Още ли го дават тоя хапльо? — възмути се най-накрая той.

— Татко, моля те, виж кон е тук — каза Телма, изключвайки телевизора. — Джани иска да говори нещо с теб.

— И аз искам да говоря с Джони — отвърна бащата на Телма.

Той неочаквано разпери ръце, свивайки и разпускаяки пестници. Беше едър човек с високо подстригана над малките уши прошарена коса. Джон не знаеше как да започне.

Мисис Луц обясни задачата му. Когато тя свърши, мистър Луц каза:

— Гости от Филадельфия. Надявам се, че не се казват Уилям Л. Треслър, нали?

— Не. Забравих им името, но не е това. Мъжът е инженер, а жената — приятелка на майка ми от колежа.

— О, колежани! Значи ще трябва да им вземем нещо много, много хубаво, мисля аз.

— Татко — настоя Телма, — моля те, ще затворят магазина.

— Хора с дипломи. А ей сега ще вземат да затворят; кой не е тръгнал още, я да видим!

Той хвана Джон за рамото с едната ръка, а с другата — Телма за лакътя и ги избута през вратата.

— Връщаме се след минутка, майко — викна на излизане.

— Карай внимателно — долетя гласът на мисис Луц от тъмната веранда, където цигарата ѝ просветваше като оранжева звезда.

Мистър Луц караше огромен син буик.

— Аз пък не съм учил в колеж — каза той, — но си купувам нова кола, когато поискам!

Тонът му не беше жлъчен, а мек и изпълнен с почуда.

— О, татко, не почвай пак — каза Телма, като кимна към Джон, за да види той какво ѝ е до главата.

В такива моменти, помисли си Джон, ми идва да ѝ ухапя устната до кръв.

— Да си карал някога такава кола, Джон?

— Не. Мога да карам само плимута на пашите, и то не много добре.

— От коя година е?

— Не знам точно. — Джон прекрасно знаеше, че моделът е от 1940. — Купили сме я след войната. С превключване на скорости. Тази е автоматична, нали?

— С автоматично превключване, карданно предаване, насочващи се фарове и какво ли не — поясни мистър Луц. — Кажи сега, не е ли странно, Джон? Ето на баща ти, образован човек... пък със стар плимут, а аз, дете не съм прочел повече от два-сет-три-сет книги в живота си... като че ли не е справедливо. — Той потупа бронята и се приведе, за да влезе в колата, но изведнъж се изправи и попита: — Искаш ли да покараш?

— Татко те пита нещо — каза Телма.

— Не знам дали ще мога — отвърна Джон.

— Много е лесно, много. Просто сядаш тук... хайде, закъсняваме.

Джон седна зад волана. Погледна през предното стъкло. Буикът беше по-широк от плимута; капакът изглеждаше огромен като кораб.

Мистър Луц го помоли да хване лостчето зад кормилото.

— Дърпаш го към себе си ей тъй... готово... и го вкарваш в един от тези жлебове. „П“ е за паркиране — тази почти не я употребявам. „Н“ е за нулева, като на вашата кола, „Х“ означава „ход“ — буташ го там и колата върши всичко вместо теб; в деветдесет и девет на сто от случаите караш на „ход“. „Б“ е бавна — за стръмен наклон, изкачване и спускане. И „З“ е... познай какво!

— Задна.

— Много, много добре, Теси, той е умно момче. Никога няма да си купи нова кола. И като ги събереш всичките заедно, ще ги запомниш подред с изречението „Пиши На Хари Без Закани“. Това го измислих, като учих най-голямата си дъщеря да кара.

— Пиши На Хари Без Закани — повтори Джон.

— Чудесно. Хайде сега да тръгваме.

В стомаха на Джон се надигна въздушен мехур.

— На каква скорост се потегляше? — попита той. Ала мистър Луц, изглежда, не го чу, защото само промърмори отново „Да тръгваме“ и забарабани с пръсти по командното табло. Пръстите му бяха дебели и квадратни, космати помежду ставите.

Телма се облегна на предната седалка. Бузата ѝ почти допря ухото на Джон. Тя прошепна:

— Сложи го на „Х“.

Джон така и направи и потърси стартера.

— Как я пали? — попита той Телма.

— Не съм забелязала. В старата кола имаше един бутон, но тук не го виждам.

— Натисни педала — пропя мистър Луц, като гледаше право пред себе си и се усмихваше. — И напред. И на-а-пред!

— Настъпи газта — подсети го Телма.

Джон натисна силно, за да не му трепери кракът. Моторът изрева и колата отскочи от бордюра. До другата пряка обаче вече доста добре я владееше.

— Плъзга се като кораб по гладки води — обърна се той към двамата си пасажери. Сравнението му хареса.

Мистър Луц се взираше напред.

— Като какво?

— Като кораб.

— Не карай така бързо — каза Телма.

— Моторът е толкова тих — обясни Джон. — Като мъркаща котка.

Един камион тръгна да завива без мигач, вместо да продължи по Пърл Стрийт. Мистър Луц опита да спре, натискайки с крак празния под пред себе си. Джон едва се сдържа да не прихне.

— Виждам го — каза той и намали, колкото камионът да завие. — Тези шофьори си въобразяват, че пътищата са техни — додаде, като плъзна пръсти от волана на коленете си и само с една ръка профуча покрай един автобус. — Колко вдига на дълъг път?

— Това се казва въпрос, Джон — каза мистър Луц, — но не мога да ти отговоря. Към сто и трийсет.

— Спидометърът показва до сто и седемдесет — каза Джон. И пак мълчание — никой не му отговори. — Хей да му се не види! Че то и едно бебе може да кара такава кола.

— Като теб например — подразни го Телма.

Пред магазина за напитки бяха паркирани много коли, затова Джон трябваше да вкара големия буик във втората редица.

— Стига, стига — каза мистър Луц. — Не се приближавай повече. Оп!

Той изскочи от колата, преди Джон да бе спрял напълно.

— Чакайте с Теси тук. Аз ще вляза да купя виното.

— Мистър Луц! Ей, мистър Луц! — провикна се Джон.

— Татко! — изписка Телма. Мистър Луц се върна.

— Какво има, деца мои?

Тонът му, забеляза Джон, бе започнал да изтънява. Сигурно огладняваше.

— Ето тия пари ми дадоха. — Джон издърпа два смачкани долара от джобчето на гащеризона си. — Майка каза да взема нещо хубаво, но по-евтино.

Нещо хубаво, но по-евтино? — повтори мистър Луц.

— Спомена за калифорнийско шери.

— Какво каза? Да го вземеш или да не го вземеш?

— Май да го взема.

— Май. — Мистър Луц се отдръпна небрежно от колата и се упъти пак към магазина, като нареждаше: — Вие с Теси чакайте тук. Да не тръгнете нанякъде. Става късно. Ей сега се връщам.

Джон се облегна назад и със задоволство постави ръка на волана.

— Баща ти ми харесва.

— Не знаеш как се държи с мама — отвърна Телма.

Джон разглеждаше съсредоточено изчистената линия под китката и палеца си. Стисна юмрук и гладките мускулчета на ръката му потрепнаха.

— Знаеш ли какво ми липсва? — каза той. — Ръчен часовник.

— Хайде, Джан — възнегодува Телма, — стига си се любувал на собствената си ръка. Направо е отвратително.

Усмивка пробягна по устните на Джон, но здравите му жилести пръсти не помръднаха.

— Точно сега душа давам за едно дръпване.

— Татко винаги държи един пакет в жабката — каза Телма. — Бих го взела, ако ноктите ми не бяха толкова дълги.

— Аз ще я отворя.

Джон се пресегна, натисна бутона и след като заяде малко, издадената вратичка се отвори. Те издърпаха една цигара от овехтелия пакет „Лъки страйк“ и запушиха на смени.

— Ох — каза Джон, — това първо дръпване, дето със зъби и нокти си проправя път през гърлото.

— Внимавай за татко. Не понасят, когато пуша.

— Телма.

— Да?

Тя го гледаше право в очите — едната ѝ страна бе засенчена в синкав мрак.

— Не си скуби веждите.

— Мисля, че ми отива.

— Същото е като това „Джан“.

Помежду им настъпи не неловко, но все пак мълчание.

— Метни цигарата, Джан. Татко току-що мина покрай витрината.

Престоят в магазина за напитки бе поотрезвил мистър Луц.

— Готово, Джон — каза той делово и подаде на момчето висока тъмновишнева бутилка. — По-добре аз да карам. Ти си шофьор от класа, но аз знам пътя.

— От вас мога да си тръгна пеша, мистър Луц — каза Джон, като беше сигурен, че мистър Луц няма да го остави да върви пеша. — Благодаря много за всичко, което направихте.

— Ще те закарам. Няма да държим филаделфийците да чакат я. Не можем да оставим този младеж да върви километър и половина пеша, нали, Теси?

В припрения тон на бащата прозвучаха нотки на решителност и заплаха, които заставиха момчето и момичето да мълчат през целия път, докато излязат от града, макар няколко неща да безпокояха Джон.

Когато колата спря пред тях, той събра кураж и попита:

— Извинете, мистър Луц, дали нямаше някакво ресто?

— Моля? О, щях да забравя. Татко ти ще ме вземе за мошеник.

Той бръкна в джоба си и без да гледа, подаде на Джон долар и две монети — от двацет и пет цента и от един цент.

— Много ми се вижда — каза Джон. Виното, изглежда, беше евтино. Стомахът го присви; може би сбърка. Може би трябваше да остави майка си да се обади на баща му, както тя искаше, вместо да я моли да го пусне сам.

— Това ти е рестото — каза мистър Луц.

— Е, много ви благодаря.

— Довиждане — сбогува се мистър Луц.

— Довиждане. — Джон хлопна вратата. — Довиждане, Телма. Помни какво ти казах — намигна ѝ той.

Колата потегли и Джон се отправи нагоре по алеята. „Помни какво ти казах“, повтори си той и намигна. Бутилката в ръцете му беше

хладна и тежка. Погледна етикета; на него пишеше „Шато Мутон-Ротшилд, 1937“^[1].

[1] Много скъпо френско вино. — Б.пр. ↑

„ТУЙ НАШЕ ВЕЧНО «УТРЕ» «УТРЕ»...“^[1]

Гъмжащ, 11Д се втурна в стая № 109 като вихрушка. По възбудата на класа Марк Просър позна, че ще вали дъжд. Цели три години преподаваше в гимназията, а учениците му още го смайваха; бяха такива едни чувствителни животинки. Реагираха безпогрешно даже на промените в атмосферното налягане.

Брут Йънг се поспря на вратата, докато дребосъкът Бари Снайдър се кикотеше до лакътя му. Театралният смях на Бари се надигаше и стихваше, гмурваше се, устремен към някоя пикантна тайна, която трябваше да бъде вкусена и предъвкана с наслада, после се стрелваше като ракета, за да възвести, че той, дребният Бари, споделя ехе каква случка с крайния защитник на училищния отбор. Бари умираше да кръжи край Брут. Крайният защитник обаче не му обърна внимание; той извърна глава в очакване на някой, който още не се бе задал, и с цял ръст заприщи тласкация го напред поток.

Точно пред очите на мистър Просър, като ненадейно изникнало убийство в летописен фриз, отразяващ живота на крале и кралици, някой заби молив в гърба на едно момиче. То надменно пренебрегна атаката. Друга ръка издърпа ризата на Джефри Лангър. Джефри, отличникът, се поколеба дали да се изсмее, или ядно да си отмъсти, но в крайна сметка се полуизвърна с израз на хладно високомерие, което Просър мигновено свърза със собствените си объркани чувства от ония години. В святкащите верижки за ключове и в острите ръбове на прегънатите маншети на ризите, по цялата колона се долавяше една наелектризираност, която надали бе резултат само на атмосферното налягане.

Марк се чудеше дали и днес Глория Ангстръм е облякла онази кехлибаренорозова ангорска блуза с много къси ръкави. Смущаваше това, че бе всъщност без ръкави, че на въздуха бяха изложени тези две кротки ръце, бели като момински бедра до нежната вълна.

Оказа се прав. С нахлуването на последната група младежи в стаята сред множеството рамене просветна яркорозово петно.

— Заемете местата си — подкани ги мистър Просър. — Хайде. Да започваме.

Повечето се подчиниха, само Питър Форестър, който беше в центъра на групата, заобиколила Глория, все още се мотаеше при вратата и довършваше някаква случка, твърдо решил да я разсмее или да я накара да ахне. И когато тя наистина ахна, той вирна доволно глава. Оранжевият му, пригладен с пръсти игрив перчем подскочи. Марк открай време мразеше рижите момчета с техните бели мигли, пухкави лица, изпъкнали очи и невъзможно нагли уста. Банда лицемери. Самият той беше кестеняв.

Щом Глория, която нарочно пристъпяше бавно и благопристойно, си седна на мястото, а Питър се въртна и зае своето, мистър Просър каза:

— Питър Форестър.

— Да?

Питър се изправи, ровейки в книгата си да намери точния пасаж.

— Бъди така добър да обясниш на класа истинския смисъл на думите: „Туй наше вечно «утре», «утре», «утре»/ пълзи от ден на ден с крачета ситни...“

Питър заби поглед в ученическото издание на „Макбет“, разтворено на чина му. Едно от по-глупавите момичета се изхили нетърпеливо някъде от задните редици. Питър беше популярен сред момичетата; момичетата на тази възраст имаха мозък на едnodневки.

— Питър! Затвори книгата. Трябваше за днес да научим този пасаж наизуст. Нали помниш?

Момичето в дъното изписка радостно. Глория разтвори книгата си на чина, така че Питър да може да гледа.

Той затвори шумно своята и се вторачи в Глорината.

— Ами — проговори най-сетне, — мисля, че означава горе-долу това, което си е.

— И по-точно?

— Ами, че утрешният ден е нещо, за което често се сещаме. Той постоянно пропълзява в разговорите ни. Не можем да планираме нищо, без да помислим за утре.

— Ясно. Значи според теб тук Макбет има предвид... има предвид живота откъм дневния му ред?

Джефри Лангър се засмя, без съмнение за да се хареса на мистър Просър. И наистина му се хареса за миг. След което мистър Просър разбра, че се опитва да направи за смях един от учениците си.

Заради неговата парафраза тълкуванието на Питър бе прозвучало по-комично, отколкото беше всъщност. Той взе да бие отбой:

— Признавам...

Ала Питър продължаваше; рижите никога не знаят кога да спрат.

— Макбет иска да каже, че ако престанем да се тревожим за утре и просто заживеем ден за ден, ще можем да се наслаждаваме на всички прекрасни неща, които стават под носа ни.

Марк се замисли над това за миг, преди да отговори. Не му се искаше да бъде саркастичен.

— Ъ-ъ... не отричам, че в думите ти има известна истина, Питър, но смяташ ли, че е правдоподобно Макбет, в състоянието, в което се намира, да дава израз на такива... — не можа да се сдържи — на такива слънчеви чувства?

Джефри отново се засмя. Вратът на Питър почервения; момчето разглеждаше пода. Глория стрелна с гневен поглед мистър Просър — възмуцението на лицето ѝ бе ясно предназначено за него.

Марк побърза да поправи грешката си.

— Моля те, не ме разбирай неправилно — обърна се той към Питър. — Самият аз не разполагам с отговор за всичко. Но ми се струва, че в целия монолог до „няма ни капка смисъл...“ се казва, че животът е... какво пък, една измама. Не става дума за нищо прекрасно в него.

— Шекспир наистина ли е мислил така? — попита Джефри Лангър припряно, от което гласът му прозвуча вресливо.

Във въпроса на Джефри Марк прочете своите собствени юношески предчувствия за ужасната истина. Ясно какво трябваше да се опита да направи. Той каза на Питър да седне и се загледа през прозореца в смълчаното небе. Облаците се сгъстяваха.

— В творбите на Шекспир — започна бавно мистър Просър — има много мрак, а най-мрачна от всички негови пиеси е „Макбет“. Атмосферата е тегнеща, отровна. Един критик беше казал, че в тази пиеса човечността се задушава. — Той самият почувствува опасност

от задушаване и прочисти гърлото си. — По средата на творческия си път Шекспир е писал пиеси за хора като Хамлет, Отело, Макбет — хора, на които било обществото, било лошият късмет, било някой дребен недостатък в характера е попречил да се превърнат във велики личности, каквито са можели да станат. Дори Шекспировите комедии от този период отразяват един прокиснал свят. Той сякаш е прогледнал през бляскавата наперена фасада на по-ранните си комедии и хроники и погледът му е попаднал на нещо ужасно. То го е изплашило точно както един ден би могло да изплаши и някои от вас.

В старанието си да намери точните думи Просър несъзнателно бе гледал в Глория. Тя кимна смутено и като разбра какво се е случило, той ѝ се усмихна.

Опита се да придаде по-мек, даже по-неуверен тон на разсъжденията си:

— Но в същото време си мисля, че Шекспир е стигнал до една избавителна истина. Последните му пиеси са ведри, наситени със символика, като че е прозрял отвъд грозното и се е докоснал отново до царството на красивото. В този смисъл цялото творчество на Шекспир представлява по-пълна картина на живота, отколкото творчеството на който и да е друг писател, освен може би Данте — един италиански поет, писал няколко века по-рано.

Доста се бе отдалечил от монолога на Макбет. Другите учители с радост му съобщаваха как децата се забавлявали „да му навиват пружинката“. Той погледна към Джефри. Момчето си драскаше равнодушно в бележника. Мистър Просър довърши:

— Последната пиеса, която Шекспир е написал, представлява една изключителна поема, озаглавена „Бурята“. Някои от вас може би ще искат да я прочетат за следващото обсъждане на десети май. Това е кратка пиеса.

Класът си бе дал почивка. Бари Снайдър скришом мятеше сачми по черната дъска и поглеждаше към Брут Йънг да види дали го е забелязал.

— Само още веднъж, Бари — предупреди мистър Просър, — и ще изхвърчиш навън.

Бари се изчерви и се ухили, за да прикрие смущението си, плъзгайки ококорени очи към Брут. Глупавото момиче от задните редици си слагаше червило.

— Прибери това, Алис — каза Просър. — Тук не е козметичен салон.

Сежак, който работеше нощем, беше заспал на чина с притисната в лакираното дърво побеляла буза и провиснала уста. Мистър Просър понечи да го остави да спи. Но това като че не бе толкова порив на истинска доброта, колкото онази поза на великодушие и самодоволство, в която се улавяше понякога. Пък и едно нарушение на дисциплината поощряваше други. Той мина между редиците и стисна Сежак за рамото. Момчето се събуди. Откъм предните чинове се надигаше мърморене.

Питър Форестър шепнеше нещо на Глория, опитвайки се да я размее. Лицето на момичето обаче си оставаше хладно и сериозно, сякаш в главата му се бе породила някаква мисъл... сякаш там бе останало нещо от онова, за което беше говорил Просър. Оживен от чувството на рицарско застъпничество, Марк каза:

— Питър, това бърбене ме кара да предполагам, че имаш да добавиш нещо към твоята теория.

— Не, сър. Честна дума, не го разбирам той монолог. Моля ви, сър, обяснете ни какво точно означава — учтиво каза Питър.

Това чистосърдечно признание и странната молба слисаха класа. Всяко бяло, кръгло лице, жадно да научи нещо, се обърна към Марк.

— Не зная. Надявах се ти да ми го обясниш.

В колежа, ако някой преподавател направеше подобно изявление, то винаги произвеждаше голям ефект. Скъмността на учителя, необходимостта от творческо общуване между преподавател и ученик правеха огромно впечатление на аудиторията. Но за 11Д невежеството на един учител беше толкова скандално, колкото да тръгнеш гол по улицата.

Марк сякаш бе държал четирийсет лица изопнати с четирийсет повода и в миг бе отпуснал поводите. Глави се люшнаха, очи помръкнаха, бръмнаха гласове. Някои от проблемните с дисциплината като Питър Форестър се подсмиваха и си разменяха знаци.

— Тишина! — изкрещя мистър Просър. — Тихо всички до един! Поезията не е аритметика. Няма един-единствен отговор. Аз не искам да ви налагам мнението си; не затова съм тук. — Безгласният въпрос „Ами защо сте тук?“ сякаш бе застинал във въздуха. — Тук съм — продължи той, — за да ви помагам да се учите.

Дали му повярваха, или не, но те попритихнаха. Марк прецени, че спокойно може отново да заеме позата си на човек сред човешки същества. Той седна непринудено на края на бюрото, приятелски настроен, открито умоляващ.

— Хайде наистина. Няма ли никой от вас по-особено отношение към тези стихове, което би искал да сподели с класа?

Една ръка, свила на топка носна кърпичка на цветя, колебливо се вдигна.

— Давай, Тереза — подкани я мистър Просър. Тя беше свенливо подсмърчащо момиче; майка ѝ членуваше в „Свидетелите на Йехова“^[2].

— Напомнят ми сенки на облаци — каза Тереза.

Джефри Лангър се изсмя.

— Не се дръж невъзпитано, Джеф — смъмри го тихо мистър Просър, преди да повиши глас. — Благодаря ти, Тереза. Струва ми се, че това е интересен и обоснован образ. В движението на облаците има нещо от бавната монотонност, която се чувства в „Туй наше вечно «утре», «утре», «утре»“. Много мрачен стих, нали, ученици?

Нито се съгласиха с него, нито го опровергаха.

Навън бързо се скупчваха истински облаци и блуждаещи слънчеви петна пробягваха из стаята. Ръката на Глория, извита грациозно над главата и, се окъпа в позлата.

— Глория? — обърна се към нея мистър Просър. Тя откъсна поглед от чина и вдигна помръкналото си, озарено отвътре лице.

— Аз мисля, че това, което каза Тереза, е много хубаво — промълви тя, като изгледа гневно Джефри Лангър. Джефри се изкикоти предизвикателно. — И имам един въпрос. Какво значи „с крачета ситни“?

— Това е дребният животец, който, да речем, води ден за ден един деловодител или един банков чиновник... Или един учител — добави Марк усмихнат.

Тя не отвърна на усмивката му. Ситни бръчици на размисъл набраздиха изящното ѝ чело.

— Но Макбет е водил битки и е убивал крале, пък и самият той е бил крал и въобще...

— Да, но тъкмо в този живот според Макбет „няма ни капка смисъл“. Разбираш ли?

Глория поклати глава.

— Още нещо ме безпокои — не е ли глупаво Макбет да седне да си говори сам точно в разгара на битката, и то след като жена му токущо е умряла, и въобще?...

— Не мисля, че е глупаво, Глория. Независимо колко напрегнато се развиват събитията, мисълта си остава по-бърза от тях.

Отговорът му не беше убедителен; всеки го знаеше, дори Глория да не бе промърморила замислено и вероятно на себе си, но така, че целият клас да чуе:

— Изглежда толкова глупаво.

Марк се сви, прободен от жестоката яснота, с която учениците му прозираха в него. Колко ли странен изглеждаше в очите им с тебеширените си ръце, с тия рогови рамки и вечно щръкнала коса, целият „опакован“ в литература, в която, щом им припари под лъжичката, кралете започват да брътвят монолози, неразбираеми за никого. Изведнъж си даде сметка колко удивително крехки са младите, колко обезпокоително търпеливи и доверчиви. Колко мили бяха, че не го принудиха с подигравки да напусне стаята. Той наведе глава, потривайки пръсти, за да избърше полепналия тебеширен прах. Жуженето на класа капка по капка се претопи в неестествена тишина.

— Времето напредва — каза най-после той. — Да продължим с пасажа, който имахте да научите наизуст. Да започне Бърнард Амилсън.

Бърнард нямаше ясен изговор и монологът започна с „Туй нашье вечну «утре», «утре», «утре»“. Трогателно бе усилието, с което класът се мъчеше да сподави смеха си. Мистър Просър написа „б“ в дневника срещу името на Бърнард. Той винаги пишеше шестици на Бърнард по декламацията напук на училищната сестра, която твърдеше, че в устата на момчето няма никакъв органичен дефект.

Обичаят — жесток, но традиционен — беше да се декламира от дъската. Когато дойде редът на Алис, тя излезе от строя още с първата гримаса, която й направи Питър Форестър. Марк я остави да повиси отпред, докато по лицето ѝ изби черешова руменина; най-сетне се смили:

— Алис, можеш да опиташ след малко.

Повечето знаеха монолога сравнително добре, макар че тенденцията бе да се изпуска стиха „дорде изгризе сетната частица на

срока ни“ и „измъчва и изпъчва“ да се превръща в „изпъчва и измъчва“ или направо в „измъчва и измъчва“. Дори Сежак, който сто на сто не бе успял да погледне пасажа, преди да дойде на училище, стигна чак до „и след това изчезва“.

Джефри Лангър се перчеше както винаги, като прекъсваше собствената си декламация с остроумни въпроси.

— „Туй наше вечно «утре», «утре», «утре»“, пълзи... Не е ли по-добре „пъпли“, мистър Просър?

— В случая е „пълзи“. Така трябва да бъде. Карай нататък. Без бележки под линия.

На мистър Просър му бе омръзнало да върви по гайдата на Лангър. Къса и твърда, черната коса на момчето сякаш нарочно приличаше на четината на плъх.

— „... пълзи-и от ден на ден с крачета ситни, дорде изгризе сетната частица на срока ни. А всички наши «вчера» са светели по пътя на глупци към мухъла на гроба. Пф, угасвай...“

— Не, не и не! — мистър Просър скочи от стола си. — Това е поезия. Какво си я заломотил така! Поспри малко след „глупци“.

Джефри този път изглеждаше искрено учуден. Самият Марк не разбираше на какво се дължи раздражението му и извърщайки се мислено назад, като че зърна сред влажния шубрак двете строги очи на Глория и възмутения поглед, който бе отправила към Джефри. Видя себе си в глупавата роля на неин защитник в личната ѝ схватка с това умно момче. Въздъхна, просещ извинение.

— Поезията е изградена от стихове — започна той, като се обърна към класа.

Глория подаваше бележка на Питър Форестър.

Какво безочие! Да подава бележчици, докато мъмрят друг, и то по нейна вина! Марк склочи пръсти около крехката китка на момичето и дръпна листчето от ръката ѝ. Прочете го наум, пред класа, макар да мразеше подобни методи на дисциплина. В бележката пишеше: „Пийт, мисля, че бъркаш относно мистър Просър. Той е прекрасен и научавам много в часовете му. Райски е, когато говори за поезия. Май съм влюбена в него. Да, влюбена съм в него. Това е.“

Мистър Просър сгъна бележката и я пхна в джоба на самото си.

— След часовете Глория да дойде при мен — каза той и се обърна към Джефри: — Хайде да опитаме пак. Започни отначало.

Докато момчето рецитираше, звънецът провъзгласи края на часа. Последния час за деня. Стаята бързо се изпразни, остана само Глория. Навън задрънчаха металните шкафчета, кънтяха от запратените в тях учебници, долитаха крясъци.

— Кой е с кола?

— Дай един фас бе, прасе.

— Каква ти практика в този потоп!

Марк не забеляза кога точно заваля, но вече плющеше здравата. Обикаляше стаята с прът в ръка, затваряше прозорците и дърпаше щорите. Воден прах пръсна по ръцете му. Той заговори на Глория със сух глас, предназначен, както хрумването му със затварянето на прозорците, да ги предпази и двамата от неудобство.

— Става дума за бележките в час...

Тя седеше притихнала на своя чин в предната редица, късата ѝ пригладена назад коса приличаше на угаснал факел. По начина, по който седеше — привела рамене и скръстила на гърдите голите си ръце, — той разбра, че ѝ е студено.

— Не само, че е невъзпитано да драскаш, докато учителят говори, ами е глупаво да излагаш думите си на хартия, където те изглеждат още по-смешни, отколкото ако прозвучат на глас. — Той подпря пръта на мястото му в ъгъла и се упъти към катедрата. — Колкото до любовта? Думата „любов“ е от ония думички, които нагледно показват какво става с един стар, излиян от употреба език. В днешно време, когато всички — кинозвезди, певачи, проповедници и психиатри — произнасят тази дума, тя вече не означава друго освен смътно предпочитание към нещо. В този смисъл аз съм влюбен в дъжда, в черната дъска, в чиновете, в теб. Нали виждаш, нищо не означава, докато някога е изразявала съвсем определено понятие — желанието да поделиш живота си и всичко, което притежаваш, с някой друг. Време е да измислим нова дума за това и когато решиш коя точно ти се иска да употребиш, съветвам те да я използваш пестеливо. Приеми я като нещо, което можеш да похарчиш само веднъж... ако не за твое добро, то поне заради доброто на езика.

Той стигна до катедрата и пусна два молива върху нея, сякаш за да каже: „Това е.“

— Съжалявам — промълви Глория.

— Няма нужда да съжаляваш — отвърна Просър, по-скоро изненадан.

— Но вие не разбирате.

— Естествено, че не разбирам. И може би никога не съм разбирал. На твоите години бях като Джефри Лангър.

— Не е вярно.

Още малко и момичето щеше да заплаче; сигурен беше в това.

— Хайде, Глория. Бягай. Забрави.

Тя полека сгуши и притисна книгите с голата си ръка и напусна стаята с онзи изпълнен с тъга, протяжен юношески вървеж, при който тялото ѝ от кръста нагоре сякаш плаваше над чиновете.

„Към какво всъщност се стремят тези дечурлига? — питаше се Марк. — Какво искат? Да се носят — реши той, — да се носят по повърхността. Да се плъзгат по течението отмерено, с неотменно спокойствие, с тиктакането на малките колелца под себе си, без цел. Ето такъв би бил животът в рая, ако раят съществуваше. «Райски е, когато говори за поезия.» Обичаха тази дума. За рая се пееше в половината от песните им.“

— Мили боже, тананика си!

Стрънк, учителят по физическо възпитание, бе влязъл в стаята, без Марк да го забележи. Глория беше оставила вратата открената.

— Виж ти — каза Марк, — какъв нахален ангел небесен!

— Защо, по дяволите, си толкова щастлив?

— Не съм щастлив. Аз съм просто райски. И не разбирам защо не ми се възхищаваш.

— Ей! — Стрънк се приближи по пътеката между чиновете с неприятно поклащаща се женствена походка, набъбнал от клюки. — Чу ли за Мърчисън?

— Не — Марк изимитира шепненето на Стрънк.

— Днеска тъй са го избудалкали.

— Ами.

Стрънк се закикоти както всеки път, преди да започне някоя историйка.

— Нали знаеш какъв страхотен женкар се пише?

— Ами — учуди се Марк, макар Стрѝнк да казваше това за всеки мъжки представител на учителската колегия.

— Глория Ангстрѝм нали е в твоя клас?

— Е?

— И тѝй, сутринта Мърки засякъл една бележчица, в която пишело какъв страшно готин тип бил според нея Мърчисън и колко била влюбена в него! — Стрѝнк почака Марк да каже нещо и понеже той мълчеше, продължи: — Можеш да си представиш как го е погъделичкало. Обаче, гледай сега, на обяд се оказва, че същото се е случило и с Фрайбѝрг вчера в час по история! — Стрѝнк се изсмя и изпука прѝсти злорадо. — Момичето е доста тѝпичко, за да го измисли само. Всички смятаме, че това е идея на Питѝр Форестѝр.

— Може би — съгласи се Марк.

Стрѝнк вървя подире му до гардероба, описвайки реакцията на Мърчисън, когато нищо неподозиращият Фрайбѝрг (съвсем невинно, забележи) разказвал какво му се е случило. Марк нагласи шифѝра на шкафчето си 18–24–3.

— Извинявай, Дейв, но жена ми ме чака в града.

Стрѝнк беше твърде дебелокож, за да долови гнева на Марк.

— Трябва да тичам в залата. Как да изведа малките сладурчета навън в тоя дѝжд? Мамичките им ще почнат да пишат писма до господин учителя.

Той се закриви по коридора, извърна се в другия му край и извика:

— Ей, да не вземеш да разправяш наляво и надясно!

Мистѝр Просѝр взе палтото си от шкафчето и го нахлузи. Сложи шапката ма главата си. Обу галошите върху обувките, като прищипа прѝсти до болка и откачи чадѝра си от кукичката. Помисли да го разпъне на шега още тук, в празния коридор, но се отказа. Още малко и момичето щеше да заплаче; сигурен беше в това.

[1] Тук и по-нататѝк откъсите от „Макбет“ (V действие, V сцена) са в превод на Валери Петров. — Б.пр. ↑

[2] Религиозна секта, основана в САЩ в края на XIX век. — Б.пр. ↑

СВИРУКАНЕТО НА МОМЧЕТО

Всичко беше почти чудесно: след три седмици беше Коледа, Рой работеше извънредно всяка вечер до късно и изкарваше двойно повече, а тази вечер валеше и дъжд. Дъждът бе любимото преживяване на Рой — никога не му беше тъй спокойно, тъй уютно, както нощем, когато си работеше в малката топла стаичка на третия етаж в сградата на „Хърлихи“, а под него се простираше тъмният празен магазин, радиото мърмореше, понякога дъждът барабанеше по черната капандура и в далечината автомобилите сновяха напред-назад по товарното платно на Бюканан Стрийт.

Единственият дразнител беше свирукането на момчето. Десет месеца в годината Рой имаше на разположение Рекламното студио. Когато се натрупваха поръчки за щандови надписи, транспортният отдел му изпращаше по едно от момчетата си да му помага в работата, а в началото на ноември Симънс, управителят на магазина, наемаше някой гимназист, който идваше всяка вечер, включително и събота. Тази година помощникът се казваше Джак и свиреше с уста. Свиреше с уста непрекъснато.

Джак печаташе щандови надписи на ръчната преса и изпълняваше „Лятно време“. Изглежда, чувствуваше, че тази мелодия изисква по-сдържана и по-умерена интерпретация, за което Рой му беше благодарен; той се бе настроил да започне надписа на отдела за играчки и му се щеше да му потръгне. Макар че обичайните блоков шрифт и тлъста антиква^[1] биха свършили работа, реши да опита със староанглийски капители. И то за свое собствено удоволствие, не че някой, най-малкото Симънс, щеше да вземе да оцени допълнителните му усилия. На шперплатова дъска с размери 1,5 см × 4 см × 3,30 м, мината с белезникав грунд, Рой разчерта контурите и изписа леко с молив буквите, колкото да види как да ги разположи. Запали цигара, дръпна няколко пъти, без да гълта дима, и я постави на ръба на работната си маса. Чертожната дъска бе закачена с панти към втория от четирите рафта; в работно положение дъската опираше полегато в ръба

на масата под ъгъл от трийсет градуса. Когато не се употребяваше, тя трябваше да се прикрепва към най-горната лавица, но винтът на металната халка бе изскочил от мекия, евтин чам и дъската непрекъснато висеше надолу. По този начин най-долният рафт, почти напълно затулен, се бе превърнал в бърлога на празни бурканчета от боя, отдавна забравени бележки, спечени четки и люспи от мазилка. На втория рафт според цветовете на дъгата бяха подредени бурканчетата с плакатни бои. Третата полица побираше кутии с гвоздеи, опаковки с телбодове и кабари, две машинки за телбод (едната счупена), цветни мастила (изсъхнали), перодръжки в телена поставка, писци в кутия от пури, три чука, два стоманени пръта, предназначени да подпират ръцете на манекените, и ръчен трион без нож; тези принадлежности далеч не бяха така добре подредени както плакатните бои. В голямото пространство между четвъртия рафт и тавана цареше почернял хаос от стари рекламни атрибути — силуети на индианци, фишеци, северни елени, облаци, доларови банкноти. Стената отляво на Рой също бе покрита с рафтове, където властвуваше прогресираща с височината неразбория. Вдясно от него, малко встрани, бяха момчето, ръчната преса и вратата. Зад гърба му се намираха електрическите инструменти, купчина дървен материал и килерът с манекените, съграден в най-тъмния ъгъл на помещението. Макар че имаше висок стол, Рой стоеше прав пред чертожната дъска. Той избра една клиновидна четка девети номер и бурканче небесносиня плакатна боя. Погледна в шрифтовия справочник, разтворен на „Староанглийски“. Увери се дали флаконът със сребърна пудра му е подръка.

После без повече колебание топна четката и я допря до дъската. Дългият полумесец на „Г“-то се плъзна гладко, без потрепване. Широката крива, която го похлупваше, придоби характерния игрив, едва загатнат наклон отляво надясно. С четка втори номер добави камшичетата. Поръси мократа буква със сребърна пудра, издуха излишния прах и отстъпи назад доволен.

Рой хлопна вратичката в съзнанието си, за да се спаси от „Бъди мила, лейди“ в натрапливото изпълнение на Джак. Той изплакна четката в съда с вода, тръсна я и изписа „О“-то в тъмножълто. Не беше съвсем сигурен дали жълтото ще изпъкне достатъчно на белия фон, но се получи, особено след като посипа буквата със сребърна пудра.

Джак превключи на „След като ти си отиде“, като свиреше силно и си тактуваше с крак. В един момент така затръби, че точно по средата на камшичето на „У“ Рой, уплашен да не затрепери ръката му, се извърна и заби изгарящ поглед в тила на момчето. Без никакъв ефект. Джак беше висок, с около половин педя по-висок от Рой, и слаб. Вратът му, не по-дебел от нормална ръка, завършваше в маншон от неподстригана коса. Като заграка с две печатарски букви по масата, момчето отметна глава назад и нададе четири пронизителни, ликуващи звука.

— Ей, Джак — извика Рой.

Момчето се обърна:

— Моля?

Изглеждаше сепнат, уязвим. Не беше от онези лоши хлапета наистина.

— Какво ще кажеш да пийнем по една кола?

— Да-а-дено. Ако на теб ти се пие.

Рой не искаше нищо газирано; искаше тишина. Но я бе докарал дотам, че не му оставаше друго, освен да излезе в тъмния коридор, да изрови две десетцентови монети от джоба си, да ги пусне в автомата, да издърпа две мокри бутилки и да ги донесе обратно в Рекламното студио. Когато предложи едната на Джак, момчето му подаде монета от пет цента и пет по един.

— Задръж ги — каза Рой. — Купи си саксофон.

Признателното лице на Джак показваше, че намекът е бил твърде тънък за него.

— Искаш ли фъстъци? — попита той, като посочи оплескано с мастило пликче с щампа „Плантатори“.

От хладната тежест на бутилката в ръката на Рой идеята за солени ядки прозвуча приемливо. Той грабна пълна шепа, после, като видя, че пликчето е почти празно, пусна няколко фъстъка обратно. Докато ги хрупаше един по един, момчето го гледаше, види се, че очакване да каже нещо. Рой махна с полусвита шепа към свитъка с поръчки върху шпиндела.

— Ще има да работиш цяла нощ.

— Не мога да ги свърша всичките тази вечер.

Рой знаеше, че е така, но ако се съгласеше, момчето можеше да се разхайти. Той се върна при надписа, без да обели нито дума повече.

Пооправи тънките чертици на „У“-то и с бавен, образцов замах изписа опашката.

Докато миеше двете четки и после докато отваряше бурканчето с етикет „Тъмночервено“, Рой бе спрял поглед върху ръцете си. Бяха жилести и гладки, с грижливо оформени нокти, и съвършено чисти, макар и не толкова бели, че да не изглеждат приятно потъмнели на фона на блестящите маншети. Маншетите, навити точно два пъти и колосани с твърдостта на фин картон, леко прилепваха под лакътя и му придаваха сладостното усещане на опакован. По-добре, че не се скара на момчето. Рой знаеше, че това се дължи само на невъзмутимото спокойствие на малкия, който си свирукаше прав зад гърба му, стегнат в коравата престилка, и си играеше с печатарските букви, а до него на тезгяха лежаха пакет цигари „Олд гоулдс“ и пликчето със солени фъстъци. Бог знаеше какво става в главата му. Малкият пушеше здравата. Веднъж, когато Рой го попита дали не пуши твърде много, Джак отговори, че не, пушел единствено тук, и тъкмо за това ставаше дума, но Рой си замълча. Все едно, нали не му беше баща.

Рой се залови за буквата „L“. Джак подхвана „Ако можех да бъда с теб поне час тази нощ“ дразнещо, сипкаво, провлачено. Опитваше се да имитира Колман Хокинс или друг някой проклет изпълнител на боп; Рой не можеше да чува дъжда. Като лек намек той пусна радиото, което събираше прах на полицата. Беше стар „Филипс“ и лампите му само дето не бяха гръмнали. Джак едва ли го чуваше от врявата, която самият той вдигаше, хем беше надут до краен предел. Продължаваше да свири с уста, сякаш участвуваше в „Царството на птиците“ и театралният прожектор бе лумнал в светлина.

Рой свърши с буквата. Джак изведнъж замлъкна. Като се надяваше, че момчето не се е засегнало, Рой изключи радиото. В тишината чу какво го е накарало да спре: вратата на асансьора се хлопна и затракаха дамски токчета.

Сякаш мина повече от минута, докато се отвори Рекламното студио. На прага застана Джанет в прозрачен дъждобран, обсипан целият с капки, които искряха и в късата ѝ червена коса. Имаше нещо агресивно в тази мокра от дъжда коса. Тя се начумери от ярката светлина.

— Вън е тъмно — каза тя. — Обърках се.

— Ключът е точно до асансьора — бе единственото, което Рой можа да измисли.

Джанет мина покрай печатарската машина и момчето до нея и застана до Рой. Видя надписа.

— Todl? — прочете тя.

— Toyl. Това е „Y“.

— Но в горната част е затворено. Прилича на „D“ с извита опашчица.

— Това е готически шрифт.

— Добре, не искам да споря. Сигурно така ми се струва.

— Откъде се взе тук? Какво се е случило?

— Стегна ме шапката, вали.

— И вървя пеша дотук? Кой те пусна в магазина?

— Само шест преки. Нямам нищо против да ходя под дъжда. Приятно ми е. — Джанет бе наклонила леко глава и пръстите ѝ си играеха с едната ѝ обича. — Пазачът ме пусна. Каза: „Качете се право горе, мисис Мейс. Той ще се зарадва да ви види. Сто на сто е самотен и ще е щастлив да ви види.“

— Орли ли те пусна?

— Не попитах как се казва.

Тя си взе цигара от пакета на Рой.

— По-добре си свали дъждобрана — каза той, — ако не искаш да се разболееш.

Тя изхлузи дрехата от раменете си, метна я върху електрическия трион, застана права с цигара в уста и разтворени крака, доколкото позволяваше тясната ѝ пола, и взе да изучава безпорядъка на най-горната полица. Рой издърпа оранжевото и се залови да изписва „А“-то.

— Оранжево до червено. Хм! — рече тя.

— Ъ-хъ — изръмжа Рой едва-едва, за да не мръдне ръката му.

— Какво има в тези кутии?

— Кутии? — Рой се бе съсредоточил и почти не чу въпроса ѝ.

— Тези кутии.

Рой вдигна четката и се извърна, за да види накъде сочи тя.

— Гирлянди.

— Гирлянди! Хей, ами че вие имате два, четири, шест, *шест* огромни коша с гирлянди! Какво ги правите? Да не спите в тях? Или

храните кравите?

— На едро се вземат с намаление.

Тя ритна замислено един от кошовите и продължи да изследва по-нататък. Последният път, откакто Джанет бе идвала в „Хърлихи“ да го вземе да вечерят навън и да отидат на кино, беше преди три месеца. Тогава не беше в такова настроение.

— Защо не изхвърлите тези боклуци? — провикна се тя с излинял, приглушен глас откъм килера, където държаха манекените.

— Внимавай. Тези неща струват пари.

Рой изтъни големия проточен сериф^[2] върху „А“-то. Джанет се върна в стаята.

— Това пък за какво е?

Той посипа мократа буква със сребърна пудра, преди да се обърне да види какво има предвид.

— Това са борови клонки.

— Известно ми е. Питам те: какво смяташ да правиш с тях?

— Как какво смятам да правя с тях? Ще подреждам витрината, ще правя венци. Коледа е, за бога!

Рой обърна гръб и се загледа в надписите пред себе си. Тя направи няколко крачки и се изправи до него. Той започна буквата „N“. Когато ръката му се спусна надолу, за да довърши едната линия, допря с лакът Джанет, толкова се бе приближила.

— Кога ще си дойдеш? — попита тя тихо.

За пръв път, откакто бе влязла, се съобразяваше с присъствието на третия човек в стаята.

— Сега колко е?

— Минава девет.

— Не виждам как ще тръгна преди единайсет. Трябва да свърша с тази табела.

— Тя вече е почти готова.

— Трябва да я довърша; после мислех да я закачим с момчето, пък имам и друга работа. Натрупва се. Ще се опитам да приключа до единайсет...

— Ама, Рой, наистина!

— Ще се опитам да приключа до единайсет, обаче не мога да обещавам. Съжалявам, скъпа, но Сирънс постоянно ми виси на главата. Какво пък дявол да го вземе, прибирам надница и половина отгоре!

Тя замълча, докато той изпише серифите на „N“.

— Значи няма смисъл да се мотая тук да те чакам — каза тя най-после.

„N“-то изглеждаше чудесно. Всъщност целият надпис беше повече от приемлив. Рой малко се гордееше със себе си, че не я остави да му попречи.

— Ще се видим към единадесет — каза Джанет, като си обличаше дъждобрана.

— Чакай да те изпратя до долу.

— А не — вдигна тя саркастично бледата си издължена длан. — Няма да те безпокоя. Нали прибираш надница и половина. Мога да изгазя и сама.

Като я видя в какво настроение се намира. Рой реши, че е по-добре тя да си въобразява, че постига ефекта, който цели.

За да заглади положението, я почака да излезе. По наперената ѝ изправена походка разбра, че усеща погледа му. Вместо да подмине тезгяха на Джак, тя се поспря и каза:

— Здравсти. Вас пък какво ви кара да стоите толкова до късно?

Джак търкулна поглед към прясно минатите с мастило табелки.

— Трябва да отпечатам ей тези.

— Всичко това на тази играчка? — Джанет докосна пресата. — Ах! Мастило!

Тя обърна към Джак двата пръста на едната си ръка — всеки завършваше с по едно тъмночервено петънце с размера на конфета. Момчето взе да рови безпомощно наоколо да намери чист парцал. Най-доброто, което успя да направи, бе да ѝ предложи края на престилката си.

— Благодаря много.

Тя избърса пръстите си бавно, старателно. На вратата се усмихна и каза: „Довиждане на всички“, като се обърка към средата на стаята, някъде между момчето и съпруга си.

Рой реши да направи последната буква „D“^[3] пак в небесносиньо, както първата — „T“. По този начин щеше да придаде завършен вид на цялото. Докато рисуваше буквата — първо с девети, после с втори номер четка, — забеляза, че нещо не е наред, нещо в стаята куцаше, но част от съзнанието си се опита да долови причината. Тук му бе грешката. Когато посипа буквата със сребърна пудра и

отстъпи назад, Рой видя, че я е развалил. — „D“-то беше твърде разлято, по-голямо от другите, залепено до „N“-то. Нито Симънс, нито някой друг щеше да забележи това — кой го е грижа за разни табелки? — но Рой разбра, че я е съсипал, и сега вече знаеше защо. Момчето бе престанало да свири с уста.

[1] Получер шрифт. — Б.пр. ↑

[2] Конструктивен момент при изписването на буквата. — Б.пр. ↑

[3] TOY LAND — „Царство на играчките“ (англ.). — Б.пр. ↑

СНЯГ ВАЛИ НАД ГРИНИЧ ВИЛИДЖ

Мейпълови се преместиха само преди ден на Западна Тринайсета улица, а вечерта вече бяха поканили на гости Ребека Кюн, защото бяха станали много близки. Високо, неизменно усмихнато момиче с разсеян вид, тя остави Ричард да свали палтото и шала ѝ, докато се здрависваше мило с Джоун. С движения, по-точни и грациозни от обикновено поради удовлетворението от лекотата, с която се бе справил с тази работа (макар да бяха женени с Джоун от близо две години, той бе тъй младолик, че хората инстинктивно го освобождаваха от задълженията на домакин и тъй като това го бе направило неуверен в себе си, често се случваше жена му да налива напитките, а той да се отпуска на канапето като любим и изключително приятен гост), Ричард влезе в тъмната спалня, хвърли дрехите на Ребека върху леглото и се върна обратно в хола. Палтото ѝ беше леко като перце.

Ребека, седнала на пода под лампиона, подгънала крак и облегла ръка на паравана, който предишните наематели още не си бяха прибрали, тъкмо казваше:

— Познавах я едва от ден, тя само ми беше обяснила моята нова работа, но се съгласих. Живеех в едно ужасно място, викаха му „хотел за дами“. Във вестибюлите имаше пишещи машини, в които се пускат по двайсет и пет цента.

Джоун, седнала в старото кресло от дома на баща ѝ във Върмонт с изправен като струна гръб и влажна носна кърпа, свита на топка в ръката, се обърна към Ричард и му обясни:

— Преди да се пренесе в сегашния апартамент, Беки живяла с това момиче и нейния приятел.

— Да, казваше се Жак — поясни Ребека.

— С тях ли си живяла? — попита Ричард.

Закачливо-спокойният му тон бе остатък от настроението, събудено у него от сполучливата му, а в мрака на спалнята и

затрогваща (сякаш тактично бе съобщил тъжна вест) операция с палтото на гостенката.

— Да, а той дори настоя да напише името си на пощенската кутия. Умираще от страх да не се изгуби някое писмо. Брат ми тогава служеше във флотата и когато прочел на кутията (с три успоредни движения на пръстите си тя постави имената едно под друго):

ДЖОРДЖИЙН КЛАЙД
РЕБЕКА КЮН
ЖАК ЗИМЪРМАН

дойде и ми каза: „Ти си прекалено добра.“ Жак дори не благоволит да си отиде за една вечер, за да има къде да спи брат ми. Трябваше да му постеля на пода.

Тя наведе очи и затърси в чантичката си цигара.

— Чудесно! — възкликна Джоун, но осъзна каква глупост е изтърсила и безпомощно се усмихна. Настинката ѝ тревожеше Ричард. Продължаваше вече цяла седмица и упорито не минаваше. Лицето ѝ беше бледо, на розови и жълти петна; това подсилваше приликата ѝ с портрет от Модилиани, породена от дългата шия, бадемовите сини очи и навика да седи с изпънат гръб, въпросително наклонена глава и ръце в скута, с обърнати надолу длани.

Ребека също беше бледа, но по-естествено, може би като рисунка от Леонардо да Винчи (подказваха го тежките ѝ клепачи и особената подвижност на устата).

— Искате ли шери? — попита с плътен глас Ричард и стана от канапето.

— Имаме и по-силен алкохол, ако предпочиташ — обърна се Джоун към Ребека; в очите на Ричард нейният въпрос, подобно на онези реклами, които, гледани от различни ъгли, разкриват различни картини, съдържаше недвусмисленото изявление, че този път *той* ще трябва да размеси коктейлите.

— Предпочитам шери — рече Ребека. Произнасяше думите ясно, но със слаб, тънък глас, който ги омаловажаваше.

— И за мен същото — присъедини се Джоун.

— Дадено.

Ричард свали от полицата осемдоларовата бутилка „Тио Пепе“, открадната за него от помощник-счетоводителя на „Испанско шери“. За да участвуват всички в изживяването, той я отвори в хола, напълни до половината три чашки, като позираше леко, раздаде ги и се облегна на камината (по-рано Мейпълови нямаха камина). Завъртя леко чашата в ръка, както го беше учил специалистът по вина на агенцията, за да освободи естерите^[1] и етерите^[2], и изчака жена му да произнесе както винаги традиционния тост на бащиния си дом:

— Наздраве на всички!

Ребека продължи да разказва за предишния си апартамент. Жак изобщо не работел. Джорджийн не можела да се задържи на една работа повече от три седмици. Тримата гледали заедно едно коте, което ги правело щастливи по равно. Ребека имала отделна спалня. От време на време Жак и Джорджийн пишели сценарии за телевизията. Всичките си надежди били заложили на една поредица, озаглавена „ИБИ“, където „И“ било съкратено от Интергалактически или Интерпланетарен, нещо такова, за рубриката „Пространство и време“. Имали един приятел екстремист, който никога не се къпел и винаги имал пари, защото баща му притежавал половината град. През деня, докато двете момичета работели, Жак ухажвал младата шведка от горния етаж, която постоянно изпускала парцала си за прах на малкото балконче пред прозореца им.

— Тя беше същински бомбардировач — добави Ребека.

След като се преместила в самостоятелно жилище и се подредила добре, Джорджийн и Жак предложили да си донесат един дюшек и да спят на пода. Ребека разбрала, че това е моментът да бъде непреклонна. Отказала им. По-късно Жак се оженил за друго момиче, не за Джорджийн.

— Искаш ли кашу? — попита Ричард.

Специално за гостенката беше купил една кутия от бакалина на ъгъла, макар че ако не бяха поканили Ребека, пак щеше да купи нещо под друг предлог, просто заради удоволствието от първата покупка в магазина, от който през следващите години щеше да пазарува редовно.

— Не, благодаря — каза Ребека.

Ричард съвсем не беше подготвен за отказ и поради набраната инерция настоя:

— Моля те! Много са полезни!

Тя си взе две ядки и отхапа половинката от едната.

Той предложи съдинката с кашу (сребърна купичка, сватбен подарък, която преди не бяха имали повод да разопаковат) на жена си, която лакомо си напълни шепата и изглеждаше толкова бледа, че той я попита „Как си?“ не защото бе забравил за присъствието на гостенката, а за да покаже загрижеността си, при това напълно искрена.

— Добре съм — отсече Джоун и може би наистина беше добре.

Мейплови също имаха какво да разкажат — как, през първите месеци от брака си бяха живели в една дълга барака в лагера на Асоциацията на християнската младеж, как Бици Фланър, тяхна приятелка, бе единственото момиче, прието в Бенгамската семинария, как Ричард се бе запознал с йогата Бера, докато работеше в рекламата, — но и двамата не се смятаха (един друг) за добри разказвачи и тихият глас на Ребека се наложи над разговора. Тя имаше дарбата да ѝ се случват странни неща.

Богатият ѝ чичо живеел в къща от метална конструкция, обзаведена с тръбни столове за обществени места. Ужасно се страхувал от пожар. Точно преди голямата икономическа криза построил грамаден кораб, за да пътува с няколко приятели до Полинезия. Когато кризата връхлетяла, всичките му приятели се разорили. А той не. Дори натрупал пари. От всичко правел пари. Ала не можел да отплава сам и корабът още стоял в Залива на стридите — огромен, стърчащ десет метра над водата. Чичото бил вегетарианец. Ребека до тринайсетата си година не била яла пуйка на Деня на благодарността^[3], защото на този ден семейството ѝ винаги гостувало на чичото. Отказали се от тази традиция едва по време на войната, защото изкуствените подметки на децата оставяли черни следи по азбестовия под. Оттогава семействата на Ребека и чичото не си говорели.

— Най-силно ме впечатляваше — завърши Ребека — начинът, по който поднасяха всеки зеленчук: като че ли бе отделно ястие.

Ричард отново наля шери в чашите и понеже това, така или иначе, го направи център на вниманието, каза:

— Чувал съм, че някои вегетарианци си правят за Деня на благодарността пуйка от счукани орехи.

Известно време никой не се обади, сетне Джоун рече:

— Не знам такова нещо.

Гласът ѝ, неизползуван десетина минути, се прекъсна на последната сричка. Тя се закашля и сърцето на Ричард се сви.

— С какво биха ги напълнили? — попита Ребека я изтърси цигарата си в пепелника.

Долу на улицата се чу тропот. Джоун първа изтича до прозореца, следвана от Ричард и най-накрая Ребека, изправена на пръсти, с протегнатата шия. Шестима конни полицаи, изпънати на стремената, препускаха в галон двама по двама надолу по Тринайсета улица. След като възгласите на Мейпълови утихнаха, Ребека каза:

— Минават всяка вечер по това време. Изглеждат много весели за полицаи.

— Я, и сняг заваля! — извика Джоун.

Беше във възторг — толкова обичаше снега, а през последните години почти не бе валяло.

— И то през първата ни нощ тук! Първата ни истинска нощ!

Тя се забрави и прегърна Ричард, а Ребека, за разлика от друг гостенин, който би се извърнал или би се усмихнал широко и насърчително, с нищо не промени милия си разсеян израз и продължи да се визира през прегърнатата двойка в гледката навън. Снегът не се задържаше на мокрия паваж, а се трупаше само по покривите на паркираните автомобили.

— Аз да си вървя — обади се Ребека.

— Не си тръгвай! — възкликна Джоун с неочаквана за Ричард настойчивост: тя явно беше много изморена. Изглежда, че новият дом, промяната на времето, хубавото шери, поривите на обич помежду им, разбудени от прегръдката, и присъствието на Ребека се бяха слели в съзнанието ѝ като неделими частици от един омаен миг.

— Не, по-добре да си вървя, ти си хремава и отпаднала.

— Остани за още една цигара. Дик, налей шери.

— Съвсем малко — рече Ребека, като му подаваше чашата си. — Не си спомням, Джоун, дали съм ти разправяла за момчето, с което ходех. Онова, дето се правеше на келнер.

Джоун се засмя, предвкушвайки разказа.

— Не, честна дума, не си.

Тя праметна ръка през облегалката на стола и провря пръсти през пръчките, като дете, което иска да се убеди, че часът на лягане е отложен.

— Какво правеше? На келнер ли се преструваше?

— Да. Беше голям особняк. Слизаме веднъж от едно такси и той видя решетка в земята, от която излизаше пара. Клекна върху нея — Ребека наведе глава и вдигна ръце — и се направи на дявол.

Мейпълови се засмяха не толкова на думите ѝ, колкото на начина, по който тя пресъздаваше с характерната си ненатрапчива имитация както живописното поведение на кавалера си, така и собствения си сдържан нрав. Представиха си я как стои до вратата на таксито и наблюдава безизразно приятеля си, който кляка все по-ниско, вживява се в собствената си шега, демонски шава с пръсти, сякаш усеща как на главата му никнат рога, как пламъци ближат краката му, а ходилата му се свиват и се превръщат в копита. Ричард разбра, че дарбата на Ребека не беше толкова в това, че ѝ се случват странни неща, колкото в начина, по който представяше всичко, сторило ѝ се особено, в красноречивия контраст с напълно рационалното ѝ спокойствие. И тази вечер, преразказана от нея, можеше да прозвучи гротескно: „Минаха в галоп шестима конни полицаи, а тя извика: «Вали сняг!» и се хвърли на врата му. Той постоянно ѝ повтаряше колко е болна и ни наливаше с шери.“

— Какво друго правеше? — попита Джоун.

— На излизане от първото заведение, някакъв голям нощен бар на един покрив, той седна пред пианото и засвири, докато жената на арфата не го помоли да престане.

— Тя свиреше ли на арфата? — попита Ричард.

— Да, подрънкваше на струните — Ребека описа кръгове с ръце.

— Добре де, той същата мелодия ли свиреше? Акомпанираше ли ѝ? — Ричард усети, че в гласа му неизвестно защо се бе промъкнала сприхавост.

— Не, просто седна и засвири нещо съвсем различно. Не помня вече какво.

— Сериозно? — обади се Джоун, насърчавайки я да продължи.

— В следващото заведение се наложи да почакаме на бара, докато се освободи маса, и изведнъж го видях да се разхожда между масите и да пита хората дали са доволни от обслужването.

— Представям си как си се почувствувала — рече Джоун.

— Да, беше ужасно. Сетне и там свири на пианото. Бяхме главната атракция. Около полунощ му хрумна, че трябва да отидем на гости на сестра му в Бруклин. Бях останала без сили. Слязохме от метрото две спирки по-рано, под Манхатанския мост. Наоколо нямаше жива душа и минаваха само черни лимузини. Някъде високо над главите ни — тя вдигна очи нагоре, като че гледаше облак или може би слънцето — стърчеше Манхатанският мост, а той твърдеше, че това е електрическият влак. Най-сетне открихме някакви стълби и двама полицаи, които ни казаха да се върнем в метрото.

— И какво работи този екстравагантен мъж? — попита Ричард.

— Учител е. Много е умен.

Тя се изправи и протегна дългата си сребристобяла ръка. Ричард ѝ донесе палтото и каза, че ще я изпрати.

— Живея съвсем наблизко — възпротиви се Ребека, но в гласа ѝ нямаше капка настойчивост.

— Изпрати я, Дик — обади се и Джоун. — А на връщане купи цигари.

Явно ѝ допаднаше идеята, че той ще изпрати гостенката им в снега — като че предвкушваше как ще донесе със себе си, със снега по раменете и студа по лицето, всички усещания за една разходка, която тя не смееше да предприеме.

— Не бива да пушиш ден-два — сгълча я той.

Джоун им махна за довиждане от площадката на стълбището.

Снегът, невидим освен в светлината на светофарите, обявяваше романтично лицата им.

— Доста силно заваля — обади се той.

— Да.

На ъгъла, където снегът превръщаше зелената светлина във воднистосиня, колебанието ѝ да пресече с него на зелено Тринайсета улица го накара да я попита:

— Нали отсреща живееш?

— Да.

— Запомнил съм от онзи път, когато те докарахме от Бостън. — По него време Мейпълови живееха в района на Западна Осемдесета.

Запазил съм впечатлението за високи здания.

— Ето я църквата и училището за касапи — посочи Ребека. — Всеки ден около десет часа, когато отивам на работа, момчетата, дето учат за касапи, имат почивка, излизат на улицата целите в кръв и се смеят.

Ричард вдигна очи към църквата; част от камбанарията ѝ се открояваше на фона на светещите тук-там прозорци на някакъв небостъргач на Седмо авеню.

— Горката църква — отбеляза той. — Трудно е за една камбанария да бъде най-високата точка в този град.

Ребека не каза нищо, нито дори обичайното „да“. Той се почувствува като смъмрен за проповедническите си думи. Смути се и ѝ обърна внимание върху първото нещо, попаднало пред погледа му — зле оформения надпис над огромна порта.

— „Техникум по хранителна търговия“ — прочете той на глас. — Хората над нас ни казаха, че по-предишният наемател на нашия апартамент бил продавач на месо на едро, но наричал себе си „доставчик на елегантни храни“. В апартамента издържал жена.

— Онези големи прозорци — посочи Ребека към третия етаж на богатска къща — гледат точно срещу моите. Виждам какво става вътре и чувствавам хората като съседи. У тях винаги има някой, не знам какво работят.

След още няколко крачки двамата спряха и Ребека се обърна към Ричард с глас, който му се стори малко по-висок от обичайното:

— Ще се качиш ли да видиш къде живея?

— Разбира се — струваше му се немислимо да откаже.

Спуснаха се по четири бетонни стъпала, минаха през разнебитена оранжева врата в прекалено затопления вестибюл на сутерена и се заизкачваха по дървените стълби към четвъртия етаж. Подозрението, че минава отвъд допустимите граници на приличието, зародило се в Ричард на улицата, сега прерасна в чувство за вина. Малко са усещанията, тъй пропити от вкуса на непозволеното, както изкачването по стълби след женски задник. Преди три години Джоун живееше в Кеймбридж на четвъртия етаж на една къща без асансьор. Всеки път, когато Ричард я изпращаше догоре, дори когато историята им и крайната интимност се бяха превърнали в ежедневиe, изпитваше

страх, че хазяинът, разярен, ще изскочи от апартамента си и ще ги разкъса, като минават покрай него. Ребека отключи и каза:

— Тук е адска горещина.

Това бе първата по-груба дума, която чу от устата ѝ. Тя запали някаква мека светлина. Стаята беше малка; наклонените плоскости, образувани от вътрешната страна на покрива, пресичаха тавана и стените и режеха големи призми от жилищното пространство. Когато влезе по-навътре в стаята и се приближи до Ребека, която още не бе си свалила палтото, Ричард забеляза вдясно неочаквано ниша — там, където стръмният покрив се спускаше към пода. В нишата имаше поставено двойно легло. Плътно притиснато от три страни, то приличаше не толкова на мебел, колкото на инсталирана веднъж за винаги платформа, покрита с одеяло. Той бързо отмести поглед от леглото и тъй като не му беше удобно веднага да погледне Ребека, се втренчи в двата кухненски стола, в металната лампа с изрисувани по абажура закръглени риби и корабни румпели, в библиотечката с четири полици книги — всичко това, нестабилно закрепено до наклонената стена, изглеждаше подложено на вертикална заплаха.

— А ето я и печката върху хладилника, за която ви разказах — обади се Ребека. — Или може би не съм?

Печката стърчеше от всички страни с няколко сантиметра извън хладилника. Той докосна белите ѝ стени.

— Стаята ти е много приятна.

— А това е гледката — продължи тя.

Ричард отиде при нея до прозореца, повдигна края на пердето и се взря през малките дефектни стъкла в отсрещния апартамент.

— Прозорецът му наистина е огромен — отбеляза той.

Ребека измънка кратко и носово в знак на съгласие.

В апартамента отсреща нямаше никого, макар всички лампи до една да бяха запалена.

— Прилича ми на мебелен магазин — продължи той. Ребека още не си беше свалила палтото. — Снегът продължава да трупа.

— Да, наистина.

— Е — това прозвуча твърде високо и той довърши изречението съвсем тихо: — благодаря за поканата да видя жилището ти. Аз... чете ли я?

Беше забелязал върху една възглавничка „Лея Мейм“.

— Нямам време.

— И аз не съм я чел, само рецензии. Те са единственото, което чета.

Тя го изпрати до вратата. Там той се обърна някак си неловко. По-късно, като си припомняше случката, реши, че едва при вратата поведението ѝ по никакъв начин не можеше да се оправдае: не само че бе застанала твърде близко до него, но сякаш се бе смалила, прехвърляйки цялата си тежест върху единия крак и накланяйки глава настрани, така че той да я гледа отвисоко, при което изпъкваха широките меки сенки на лицето ѝ, за които тя положително знаеше.

— Е, хайде — рече той.

— Е, хайде.

Думите ѝ прозвучаха след неговите като ехо и вероятно нищо не значеха.

— Внимавай с к-к-касапите.

Заекването естествено провали шегата и смеха ѝ, звънна веднага щом прочете по лицето му, че ще се опита да каже нещо смешно, секна още преди той да я изговори.

Ричард заслиза по стълбите, а тя облегна ръце на перилата и се надвеси над площадката.

— Лека нощ — рече тя.

— Лека нощ.

Той погледна нагоре: беше се прибрала. О, те наистина бяха много близки.

[1] Съединение на неорганичните и органичните киселини с алкохоли. — Б.пр. ↑

[2] Органическо съединение — лесно изпаряваща се течност, която се използва в химията като разтворител. — Б.пр. ↑

[3] Официален празник в САЩ в памет на първите заселници (последният четвъртък на ноември), когато по традиция се яде пълнена пуйка. — Б.пр. ↑

НАЙ-ХУБАВОТО МУ ВРЕМЕ

Първо, в осем вечерта чува звън от разбита водна чаша. Съвсем отчетлив звук, на три етапа: трясък от първоначалния удар, живото сочно разпукване и шепотът от посипващите се отломки. Все едно че чашата беше запратена в собствената им всекидневна. За Джордж това бе доказателство колко тънки са стените. Стените бяха тънки, таванът се лющеше, мебелите миришеха на похот, често спираше токът. Стаите бяха малки, наемът — чудовищен, гледката — неприветлива. Джордж Чандлър мразеше Ню Йорк. Израснал в Аризона, той имаше усещането, че мръсният нюйоркски въздух гъмжи от духове, които постоянно го мамят. Както ревностният християнин търси във всяко събитие отпечатъци от пръстите на провидението, тъй и Джордж виждаше във всяка по-необикновена случка — било поздрав в метрото, било непредвидено почукване на вратата — евентуална парична загуба. Девизът му бе „Трай си!“. Точно това и правеше, като не откъсваше поглед от книгата, от която учеше сам арабски.

Розалинд, надвишаваща по ръст мъжа си и по-непредпазлива от него, отметна дългите си кръстосани крака и заяви:

— Госпожа Ърва постоянно изтървава нещо.

На Джордж не му се приказваше за това, но рядко се сдържаше да не я поправи.

— Чашата не беше изтървана, миличка, а хвърлена. Оттатък при съседите нещо дървено се прекатури и като че ли затъркаляха някакво буре.

— Какво става според теб?

Розалинд не държеше книга в ръка; явно просто бе приседнала на ръба на фотьойла и чакаше да се заслуша в нещо. Ню Йорк не й правеше чак такова впечатление както на Джордж. Той не забеляза кога бе измила чиниите в кухничката и беше дошла при него. След вечеря Джордж се занимаваше по един час с арабски и през това време не обичаше да го безпокоят.

— Смяташ ли, че нещо не е наред? — настоя Розалинд, като парафразира малко въпроса си, ако случайно я бе чул първия път.

Джордж свали книгата си с подчертано спокойствие и попита:

— Ърва пие ли?

— Не знам. Той е главен готвач.

— Мислиш, че главните готвачи не пият, а? Само ядат ли?

— Не правех връзка между двете неща — отвърна мило Розалинд, сякаш той просто не бе я разбрал.

Джордж се зачете отново. Несвършеното време на един глагол със свършеното време на друг изразява бъдеще предварително време: „Заид ще е написал.“ (Още една чаша се разби, този път по-тихо. Чуваше се някакъв глас, но не се долавяха думите.) При смисловите глаголи подлогът е в именителен падеж, а допълнението във винителен: „Апостолът ще те издаде.“

— Слушай — изсъска Розалинд така, сякаш бе дошъл свършекът на света: като съпруга, подушила нощем миризма на газ.

Той се ослуша, но нищо не чу. В следващия миг госпожа Ърва се разпищя.

На Джордж веднага му се прищя жената да се шегува. Звучите, които издаваше, можеха да изразяват какво ли не: страх, радост, гняв, изблик на чувства. Можеха да се произвеждат и механично — от ритмичното стържене на голяма и полезна машина. Още малко и като че ли щяха да заглъхнат.

— Какво смяташ да правиш? — попита Розалинд. Тя се бе надигнала и сега стоеше права до него, излъчвайки натрапчив аромат на безпокойство.

— Да правя ли?

— На кого можем да се обадим?

Портиерът, дългнест и с посинели от наболата брада страни, отговаряше за три други къщи и една прогимназия и се появяваше крадешком към полунощ и на разсъмване. Собственичката — навъсена овдовяла еврейка, живееше отгатък парка, на по-приемливо място. Единственият им съсед, освен семейство Ърва, бе един млад студент, китаец, който наемаше стая в дъното на сградата, зад спалнята на Чандлърови. Щом му свършиха изпитите, той изкалиграфира с черен туш на стената над пощенската си кутия един адрес за препращане в Охайо и замина.

— Не, Карл! Милост! — изкрещя госпожа Ърва. Гласът ѝ, примесен с неясни акробатични изпълнения, бе загубил предишната си звънност. Ту дрезгави, ту проглушителни, писъците ставаха истерични. — Не, не, не, не, за бога, не!

— Той ще я убие, Джордж. Джордж, какво правиш?

— Какво правя ли?

— Аз ли да повикам полиция? — стрелна го Розалинд с ледено презрение, което благата ѝ природа стопи за миг. Приблужи до стената и се долепи грациозно до нея, зяпнала от почуда. — Пуснаха чешмата — прошепна тя.

— Дали да се намесим? — попита Джордж, набрал смелост.

— Почакай. Сега утихнаха.

— Те...

— Ш-шт!

— Тя е мъртва, миличка. Той мие кръвта от ръцете си — каза Джордж. Дори при тези напрегнати обстоятелства не можеше да се въздържа да не я подкачи. Както беше възбудена, тя веднага се хвана.

— Убил я е, нали? — После, като го видя да се усмихва, каза: — Не ти се вярва, че го е направил.

Той стисна нежно меката ѝ ръка под лакътя.

— Джордж, наистина я е убил. Затова е толкова тихо. Влез да видиш!

— Замълчи и помисли, миличка. Откъде знаеш, че не се...

Щом мисълта озари съзнанието ѝ, очите ѝ се разшириха.

— Наистина ли има такива хора?

Тя беше объркана; в стаята отвъд стената беше тихо; Джордж реши, че е приключил с инцидента.

— Помощ! Помощ! — извика някак спокойно госпожа Ърва.

Очевидно това разяри нейния похитител, защото в миг тя се разпищя толкова силно, че се захласна и изхълца, като бебетата, които в разгара на рева едва не се задушават. Тези налудничави писъци — такава нелепа награда за търпението му — вбесяваха Джордж. С неприкрито раздражение той отвори вратата и се намери на квадратната площадка, застлана с голи дъски, която служеше за преддверие към трите апартамента. Както бе застанал там по средата, му се стори, че се вижда от дълбините на времето, като старец, който си припомня подвиг от младини и разправя за най-хубавото си време.

Безстрашен и отрезвял, той почука под забодената с кабарчета табелка „Г-н и г-жа Карл Ърва“ и извика:

— Всичко наред ли е?

— Внимавай — умоляваше го Розалинд, като го побутваше откъм гърба, готова да го блъсне напред.

Той се извърна да я смъмри и неприятно изненадан, откри, че — понеже беше приклепнал, а тя — повдигната на пръсти — лицето ѝ е далеч по-високо от неговото.

— Хайде ти влез де! — сопна ѝ се той и без повече да мисли, завъртя топката на вратата. Не беше заключено.

Отвори предпазливо и постепенно обхвана с поглед напречен разрез на типична американска наредба; избелял килим с неясни шарки, част от морав фотьойл, сламено кошче под телевизора, обърнат странично, бамбукова лампа, изправен на поставка портрет, стени в охра, мръснозелен таван. Всичко си беше както трябва. Откъм по-голямата, скрита от погледа част на стаята долетя гласът на госпожа Ърва:

— Бягай... той има нож!

Като чу това, Джордж инстинктивно затръшна вратата и ръката му остана на топката, като да държеше щит.

— Трябва да ѝ помогнем — настоя Розалинд.

— Остави ме на мира — каза той.

— Господи! — простена госпожа Ърва.

Джордж отново бутна вратата и я отвори този път дотолкова, че успя да зърне следа на безредие — долна фанелка, захвърлена на облегалката на едно канапе.

— Не се приближавай! — изкрещя невидимата жена. — Той не е на себе си!

Джордж пак затвори вратата.

Един равен глас, не ще и съмнение гласът на господин Ърва, попита:

— Кого си докарала?

Отговор не последва. Джордж си отдъхна. Макар че не го бе видяла, госпожа Ърва можеше да се досети кой е. Най-ненадейно към тях се втурнаха стъпки и младата двойка побягна към собствения си апартамент, като при затварянето и залостването на вратата Розалинд одра ръката на съпруга си.

На това място, когато разказваше случката, Джордж издаваше лакът напред и с вдървени пръсти посочваше точно как металното езице на бравата бе захапало ръката му и ожулило до синьо кожата му през ризата, та чак и нея беше съдрало. Риза за четири долара. Наблягането върху тази подробност бе предназначено за жена му, но тя пропускаше да забележи, че я корят и широкото ѝ триъгълно лице изразяваше само силна загриженост разказът да продължи. Розалинд, дъщеря на учен-поет, заминал на югозапад с намерение да скъса със старите навици и да започне нов живот, на свой ред не страдаше от кой знае какви комплекси относно умствените си способности. Пропуските в схващанията ѝ бяха изумяващи. Дорийската си фигура обличаше в рокли с щамповани цигулки, ноти, музикални ключове и бюстове на Бетховен. Бъркаше произношението дори на известни имена — Сартер, Хейзлит, Мохъм^[1]. Понякога, предчувствайки припряната, смутена забележка на Джордж, поспираше и се усмихваше мило на присъстващите, преди да изтърси: „А най-много ми харесаха розовите риби и скованите фигури на един чудесен художник на име... Клей^[2] ли беше?“ Ала някои неща помнеше прекрасно: улици и магазини, герои от романи, които са ѝ харесали, играчи на бейзбол, посредствени киноактьори. Щом Джордж приключеше с демонстрацията по ожулването на ръката, тя казваше: „Един от полицаите, които най-последно дойдоха, беше копне на Джон Айрлайд. Само че по-млад, и не толкова хубав.“

Розалинд ги повика; Джордж беше в банята — промиваше раната си с борова вода. Спазвайки инструкциите от първа страница на телефонния указател, тя набра нулата и заяви:

— Трябва ми полицаи.

— Ей, сигурна ли си, миличка? — попита телефонистката, като взе Розалинд за някое девойче.

Все ѝ казваха „миличка“.

— Напълно.

Двете ченгета, които дойдоха дванайсет минути по-късно, бяха млади и явно започнали вече да поумняват. Свъсили вежди, те стояха на прага на Чандлърови, рамо до рамо — двама скромни бивши военни полицаи, които се опитват честно да си изкарват хляба в един

продажен свят. Първата им работа беше да приковат погледи в левия среден пръст на Розалинд. Щом зърна проблясването на златцето, онзи, дето приличаше малко на Джон Айрлайд, насочи вниманието си към Джордж, докато другият не откъсна очи от халката, а се мъчеше да я обходи с поглед, да я разгледа отдолу, да ѝ направи киселинна проба. Очите му с бледи кристално-прозрачни ириса, като на най-тъпоумните, се присвиха нещо и той ги премести върху лицето на Розалинд.

— Дадоха ни този номер — каза Джон. Той погледна едно късче хартия и произнесе цифра по цифра: — Пет, четири, „А“.

— Ето оная врата — упъти ги Джордж, посочвайки ненужно над рамото на ченгето. Беше изплашен; ръката му трепереше силно. Ченгетата взеха това под внимание. — Чухме как се счупи една чаша преди около два часа, някъде към осем.

— Сега е девет и пет — каза другият полицаи, като направи справка с ръчния си часовник.

— Изглежда по-късно — обади се Розалинд.

И двамата полицаи приковаха очи в устните и. Подозрителният изкриви лице от напрежение да не му убегне нещо от гласа ѝ — мек, обработен, по-провлачен от гласовете на повечето от занаята.

Джордж набра кураж от напомнянето на жена си, че не го обслужват както се полага. С нова увереност описа звуците и писъците, които бяха чули.

— Имаше малка суматоха, след като ви повикахме, но през последните шест-седем минути цари пълна тишина. Щяхме да чуем, ако бе станало нещо — тези стени са тъй дяволски тънки — каза той и придружи грубата дума с усмивка, но не спечели симпатии.

Писалката на втория полицаи заскърца по малък бележник.

— Шест-седем минути — промърмори той.

Джордж нямаше представа защо бе казал „шест-седем“ вместо „пет-шест“ минути. Наистина прозвуча съмнително.

— В стаята си ли стоите, откакто ни повикахте?

— Не искахме да го разяряваме още повече — обясни Джордж.

Джон Айрлайд, вирнал острия си като игла нос във въздуха, почука леко на вратата на семейство Ърва. Като не получи отговор, откряна я с крак. Всички го последваха. В стаята нямаше никой. Един от столовете беше прекатурен. Люспици и късчета стъкло блестяха по

килима. Не беше чак толкова разхвърляно, колкото очакваха; Чандлъррови бяха разочаровани и засрамени.

Въпреки това, сега, когато им се струваше, че са най-уязвими, полицаят пропусна да ги наругае. Джон Анрланд откопча каишката на кобура си. Другият констатира:

— Кръв на страничната облегалка на канапето. — И като се придвижи към кухненския бокс, продължи със завладяващ шепот: — Струйки кръв в умивалника. Струйки кръв!

— Письците й ставаха все по-истерични — каза Джордж.

Джон Айрланд подаде глава през прозореца. Другият попита:

— Има ли телефон тук, госпожице?

— Никога не сме чували да звъни — отговори Розалинд.

— У нас има телефон — каза Джордж.

Той жадуваше да пожъне успех в новата си роля на полицейски помощник. В това, че всички бяха изправени срещу един общ враг, вече нямаше и съмнение. Ърва сигурно беше зад завесата на душа или пък се бе прилепила до прозореца отвън на бетонното балконче, рекламирано като „тераса“, което Чандлъррови зърваха всеки път, щом се престрашаха да пристъпят на тяхното. Чувство на заплаха се разтвори във въздуха като йод във вода. Джон Айрланд бързо се дръпна от прозореца. Другият се върна от кухнята. Тримата мъже се скупчиха на вратата, изчаквайки с пресилен учтивост Розалинд да мине първа.

С излизането си на етажната площадка Розалинд изпищя; стреснат, Джордж подскочи и я прихвана отзад. Полицаяте ги последваха. На площадката за горния етаж, на нивото на човешки бой, госпожа Ърва, застанала на четири крака, бе вперила в тях очи, плувнали във влага от вълнение. Дясната й ръка беше обляна в кръв, прясна кръв. Дясната презрамка на сутиена й бе разкъсана и оголваше едната й гърда. Тя не продумваше.

Ето какво се е случило след излизането на господин Ърва, решиха впоследствие Чандлъррови (чудеха се дали наистина не се бе хлопнала врата): изплашена, госпожа Ърва е побягнала нагоре по стълбите, там й е примаяло или е полюбопитствувала да разбере какви са тези разговори долу и е запълзяла обратно. Много неща обаче оставаха неясни. Защо ще напуска стаята, след като мъжът й е излязъл? От друга страна, ако пък той я е погнал по стълбите, защо го

нямаше при нея? Едно от ченгетата се качи горе и огледа, но нищо не намери. Ърва трябва да е бил там, когато е дошла полицията и после се е измъкнал, докато са били в апартамента му. Даже може да е слязъл с асансьора, макар че за такова нещо се иска хладнокръвие. Асансьорът в блока беше със запаметяващо устройство и ако някой го повикаше от по-долен етаж, той щеше да спре заедно със злосторника, за да го качи. И все пак, не бяха ли достатъчно тънки стените, за да се чуят стъпките на Ърва?

Госпожа Ърва не хвърли светлина върху случая. Тя изглеждаше толкова покрусена, че никой не я притесняваше да ѝ иска сведения. Полицаяте я придружиха до апартамента на Чандлърви и я положиха да легне на благоуханната софа, която вървеше заедно с жилището. Джон поръча на Розалинд да донесе две хавлиени кърпи от банята и попита Джордж дали му се намира някакъв концентрат. Когато Розалинд донесе кърпите (кърпите за гости, забеляза Джордж), Джон раздра едната по дължина, за да превърже раната. Чандлърви рядко пиеха, каквито бяха пестеливи и загрижени за здравето си, но този път имаха малко вермут зад самуна диетичен хляб в кухненския бюфет. Джордж наля няколко глътки в една чаша и я подаде плахо на госпожа Ърва, която вече беше по-спретната с превръзката. Разпраната ѝ презрамка бе завързана. Тя сръбна една глътка от учтивост и пророни: „Чудесно“, ала не пи повече. Розалинд донесе едно жълто одеяло от спалнята. Метна го върху госпожа Ърва и отиде в кухнята да стопли вода.

— Какво правиш? — попита Джордж.

— Той ми каза да направя кафе — отговори тя и кимна към полицая, дето не приличаше на нито една кинозвезда.

Другият, който приличаше на кинозвезда, дойде и застана до Джордж; от допира със синята униформа Джордж се почувствува като арестант.

— Всякакви типове — промърмори неловко той.

— Това не е нищо, приятел — каза полицаят. — Банална история. Какви по-страшни работи стават всяка минута в тоя град.

На Джордж започна да му става симпатичен.

— Точно така — каза той. — Дявол да го вземе, преди две седмици в метрото едно хлапе, порториканче, като замахна да ме удари... Сигурно беше наркоман.

Джон поклати глава:

— Това не е нищо, приятел, в сравнение с онова, което виждам всеки ден. Всеки божи ден.

Линейката пристигна, преди да заври водата за кафето. Влязоха двама черни. Единият, облечен в пръхкаво-бяла униформа, носеше сгъваема носилка, която разпъна с плама на фокусник. Другият, по-висок, по-як, вероятно наскоро дошъл от Юга, бе нахлузил кафеникаво спортно яке върху тънката униформена престилка. Положиха полека госпожа Ърва на носилката; тя не се възпротиви, само устните ѝ се раздвижиха от уплаха, когато усети, че я вдигат.

— Кротко та-ам — обади се високият носач.

На идване санитарите бяха забелязали, че асансьорът е твърде тесен, за да побере носилката; сега трябваше да я свалят надолу четири етажа, като първият повдига дръжките на височината на раменете си.

Полицайте повисяха миг-два в асансьора с лице към Чандлърови, които бяха застанали един до друг на вратата като домакини след гуляй.

— О'кей — процеди Джон заплашително.

Вратата на асансьора шумно прилепна, ченгетата пропаднаха и се скриха от поглед.

Джордж и Розалинд гледаха през прозореца изпъстрения със зяпачи тротоар. Тълпата се отдръпна в шпалир, за да минат четирите служебни лица с товара си. Госпожа Ърва — жълт правоъгълник от височината на петия етаж, бе вкарана в сивия правоъгълник на линейката. Полицайте се качиха в своя зелено-бяло-чер форд и двете коли се отделиха от тротоара, плътно една до друга, като двойка кабаретни танцьори. Линейката надаваше дразнещ стон, но да вие започна чак когато стигна до другата пресечка и изчезна от погледа им.

Джордж се опита да продължи с арабския, но жена му не можеше да си намери място от вълнение и те стояха будни до един часа, като се въртяха в леглото и приказваха. За шести път Розалинд изрази съжаление, че не е видяла как полицаят завързва презрамката на госпожа Ърва. И Джордж отново бе принуден да възрази, че по всяка вероятност тя сама я е завързала.

— С разрязана до кокал ръка?

— Не беше разрязана до кокал, миличка. Беше просто рязната.

Тя разпухка възглавницата си и главата ѝ потъна в нея.

— Сигурна съм, че той я е завързал. Би било точно в негов стил. Онзи с чипия нос беше много по-сладък.

— Защото се заплесна по теб на вратата, нали? Не видя ли как ти оглеждаше халката?

— Поне ми обърка някакво внимание. А другият беше хлътнал по тебе.

На Розалинд навсякъде ѝ се привиждаха хомосексуалисти.

На сутринта чуха как госпожа Ърва чисти отгатак с прахосмукачката. Няколко дни по-късно Джордж слезе заедно с нея в асансьора. Попита я как се чувства. Не се виждаше никаква превръзка; беше с дълги ръкави.

Тя просия:

— Много добре. А вие как сте с вашата мила съпруга?

— Благодаря добре — отвърна Джордж, жегнат, че са взели въпроса му за обикновена учтивост. — Лесно ли се прибрахте? — подбъзна я той.

— О, да. Хората бяха толкова мили.

Джордж не разбра. Полицайте? Лекарите от болницата? Четвъртият, третият, вторият етаж се плъзнаха безшумно нагоре.

— Мъжът ми... — започна госпожа Ърва.

Бяха стигнали партера; вратата се отвори.

— Какво мъжът ви?

— Ами той ни най-малко не ви се сърди на вас с жена ви — каза тя и се усмихна, като току-що да бе произнесла мила покана. И даже дума не обели за одеялото.

На Джордж му липсваше това жълто одеяло. Майските ноци в Ню Йорк бяха хладни за него. Търсеше си тук работа, която да го отведе в Арабия или в някоя друга ислямска страна. Обиколките му го отведоха в най-оголената откъм илюзии част на града — между Четирийсета улица и Гринич Вилидж, в района на Уол Стрийт, — в спарените приемни на петролни компании, търговски сдружения, морски кантори, банки със задокоеански клонове. Секретарките бяха груби. Уморени и изплашени от научните постановки за наемане на работна ръка, служителите от личен състав притискаха пръсти едни в други, за да прикрият тремора. Джордж ги смайваше. В техните формуляри нямаше графи, където би могла да се вмести арабофилията.

Наистина трудно бе да се съчетае това влечение към пустинята с пълното, навъсено лице на Джордж и задомената му особа. Той рядко го обясняваше. Но късно някоя вечер, в компания, можеше да се впусне в описание на лов на охлюви в Червено море: „Фантастично е! Данакилите^[3] обхождат рифовете и видят ли някой от огромните охлюви, потапят се до шия във водата. После вятърът, духащ откъм Египет, ги изсушава така, че целите им тела побеляват от сол. Рифовете, по които стъпват ловците, са крехки и когато се пропукат, разраняват краката им. Отровните медузи ги парят и вървейки, те пеят с пълно гърло, за да ги плашат. Такъв кораб се подушва от девет километра по развалящия се в трюма улов. Нощем спят на тези малки корабчета и рояци черни мухи се завират в храната им. На осемдесет километра оттам се простира бреговата ивица на Саудитска Арабия, по която бродят само пирати. А тези хора пеят ли, пеят, за да държат настрана отровните медузи. Чудите се... Знаем какво си мислите.“ Никой не знаеше какво си мисли той, но изразът на някое обърнато към него лице би го навел на мисълта, че се прави на глупак.

Друг път ругаеше съвременното строителство — полето край Феникс, застроено с кутийки в грозни пастелни цветове и подредени по едни никакви криви улички, супермаркетите, ширещите се навред надлези... Това бе по в характера на Джордж; той демонстрираше интелекта си по пътя на отрицанието, като презираше и щяло, и нещяло. Всички филми бяха кофти, всички политици — мошеници, държавното образование в Америка — най-лошото в света, повечето романи — губене на време, телевизионните състезания — сто на сто нагласени. Скърпил криво-ляво образованието си, подтикван от бащините страхове и тънките намеци на полуизпечени даскали, Джордж се гордееше с познанията си; не бе разбрал, че в „добрите“ колежи (охотно признаваше, че неговият не бил добър) се харесва всичко — уестърни, сълзливи песни, лековати книги, корумпирани политици, глупави момичета — и се шири неприязън към великите личности.

Ако на някой приятел му хрумнеше да прегледа библиотеката на Чандлъррови (предимно стари учебници по политически науки и евтини криминалета, които Розалинд гълташе едно след друго), той като нищо можеше да провеси нос, защото в нея не бе застъпено друго освен Арабия с „Хашиш“ от Анри дьо Монфред^[4]; и единственото,

подчертано с дебел молив изречение — несъмнено дело на Джордж, — на което щеше да се натъкне, беше: „Стените и земята изпускаха палещата жегата като дълбока въздишка на облекчение.“ Ала изправеше ли се пред покритото със стъкло бюро на някой погълнат от работа служител, Джордж бе в състояние само да се усмихне примирено и да продума: „Може да звучи глупаво, но от дете съм като омаян от тези места.“

— Не, не мисля, че е глупаво — беше отговорът.

Един месец след сбиването на съпрузите Ърва Розалинд посрещна Джордж на вратата с думите: „Случи се най-невероятното нещо на света!“

— Не се и съмнявам.

Той се качваше по стълбите; една жена, която живееше на третия етаж, бе взела с него асансьора и понеже спреше ли веднъж, той имаше навика да се връща обратно на партера, Джордж бе слязъл с нея и сега качваше пеша двата етажа нагоре. Денят му беше съкрушителен. Най-обещаващата възможност да замине с делегация на Съединените щати за един международен панаир в Басра видимо пропадна. Четирийсет и пет минути чака господин Герен да се появи отново, след което му отговориха само, че разполагат с ограничени средства. Беше толкова отчаян, че се бутна в едно кино за трийсет и осем цента билетът, но филмът с Барбара Стануик беше толкова стар и противен, че още малко да му прилошее и той си излезе. В една закувалня на Трийсет и трета улица му взеха долар и десет цента за сандвич с пуешко месо, чаша мляко и кафе. Когато подаде на касата петдоларова банкнота, поискаха му да добави още тринайсет цента надценка и вместо да върнат рестото в протегнатата му ръка, изброиха му го на тезгяха. Сякаш той гъмжеше от бацили. На път за вкъщи тълпите, задръстващи подлезите, роящи се по кръстовищата, провиращи се, подмятащи остроумия, наподобяваха всеобхватна зараза. Вече трети месец търсеше работа. Заплатата на Розалинд от универсалния магазин, където тя прекарваше едва по шест часа на ден, сега, когато бяха постихнали стълпотворенията по Великден, не покриваше наема и храната. Чандлърови стопяваха спестяванията си с по петдесет долара на месец.

Розалинд бе застанала помежду него и вратата. Това подразни Джордж; беше уморен.

— Почакай — спря го Розалинд. Вдигнала ръка, тя удължаваше насладата си. — Виждал ли си някой от семейство Ърва напоследък? Спомни си.

— Него изобщо не съм го виждал. От дъжд на вятър с госпожата попадаме заедно в асансьора.

След първия им разговор той повече не бе закачал госпожа Ърва на тази тема, пък и приликата между докараната до лудост, полугола нещастница от онази нощ и тази стегната дребна женица с кичури прошарена коса, с черни копчета от горе до долу на блузата и с оранжева уста, изчервена извън очертанятията на горната устна, бе толкова нищожна, че на Джордж му беше съвсем лесно да обсъжда с нея времето или лошото поддържане на сградата, като че ли нямаха нищо по-важно да си кажат.

— Какво ти става? — попита Джордж, след като Розалинд замълча един миг с онази глуповата веселост, изписана върху лицето ѝ.

— Виж, ефенди — каза тя, отваряйки вратата. Цялата стая бе изпълнена с цветя: бели, розови, жълти, с дълги стъбла, застинали, във вази, кани и кошчета за боклук, пръснати на букети по маси и столове, по пода. Джордж не знаеше кои цветя как се казват, но тези бяха доста разпространен вид — големи и трайни. От дългите им невежи и сложни лица лъхаше доброжелателство. Въздухът в стаята беше придобил хладната свежест на цветарница.

— Докараха ги с едно голямо комби. Госпожа Ърва каза, че снощи ги използвали за украсата на някакъв банкет и организаторът наредил да ги дадат на главния готвач. А господин Ърва сметнал, че ще е хубаво да ги подари на нас. За да покаже, че всичко е наред между нашите две семейства, каза госпожа Ърва...

Джордж застина, изумен. Всяка мисъл беше пометена от съзнанието му; не виждаше нищо друго освен цветята; те струяха през очите му. По-късно, сред смрадта и неприветливостта на Басра, всеки път, когато обзетите от носталгия съпрузи си припомняха Америка, първи и най-ярко изплуваха в съзнанието на Джордж тъкмо тези идиотски прелести, струпани по пропитата със сажди мебел като висящите градини на Семирамида.

[1] Правилното е Сартр (Жан-Пол), Хазлит (Уилям, 1778–1830) — английски есеист), Моъм (Съмърсет). — Б.пр. ↑

[2] Паул Клее (1879–1940) — швейцарски художник. — Б.пр. ↑

[3] Номадски племена по крайбрежието на Червено море. — Б.пр. ↑

[4] Анри дьо Монфред (1879–1974) — френски писател, автор на приключенски романи. — Б.пр. ↑

АЛИГАТОРИТЕ

Джоун Едисън дойде от Мериленд през втория срок на пети клас, през март. Тя имаше слабо лице — нещо в него напомняше умореното изражение на възрастните — и дълги черни мигли като на кукла. Всички я мразеха. Този месец мис Фриц им четеше в занималнята за едно момиче, Еми, което било много разглезено и непрекъснато клеветяло сестричето си близначе Ани на майка си и баща си; и никой не проумяваше — толкова беше смайващо — как, тъкмо когато най-много презираха Еми, Джоун може да идва на училище с фукнивите си дрехи, разпуснала коса по мъхестия си пуловер, вместо да я подстриже или да я сплете на плитки, и на всичкото отгоре имаше нахалството буквално да спори с учителите.

— Съжалявам — каза тя на мис Фриц, без дори да се надигне от мястото си, — но аз наистина не разбирам какъв смисъл има да ни се възлагат домашни работи. В Балтимор въобще не ни даваха домашни, пък дори в забавачниците там знаят какво пише в тези книги.

Чарли, комуто домашните доставяха някакво удоволствие, беше готов да се присъедини към сърдития ропот на другите. Ситни бръчици на обида подскочиха между веждите на мис Фриц и на него му стана жал за нея, като си спомни как през септември, когато Джон Ибърли едва ли не нарочно развя тъмночервената боя за стенвестника на току-що изцикления под, тя зарови лице в ръцете си, опрени на писалището, и заплака. Страхуваше се от училищното настоятелство.

— Сега не си в Балтимор, Джоун — отговори мис Фриц, — сега си в Олинджър, Пенсилвания.

Децата, включително и Чарли, се разсмяха, а по страните на Джоун изби нежна кафеникава руменина и като повиши възбудено тон, за да възпре потока от омраза, тя още повече се оплете, опитвайки се да обясни:

— Така например вместо само да четем за растенията от учебника, някой път всеки от нас донася по едно цвете, което сам е откъснал, разрязва го и го разглежда под микроскоп.

И като каза това, сенки на широки листа и разрязани диви незнайни цветя помрачиха и усложниха представата им за нея.

Мис Фриц нацупи оранжевите си устни, край които се образува ореол от ситни бръчици, и се усмихна:

— В по-горните класове и вие тук ще го правите. Всички неща идват с времето си, Джоун, за търпеливите малки момиченца.

Когато Джоун взе да оспорва и това, мис Фриц вдигна пръст и каза с онзи овладян повелителен ток на възрастните:

— Не. Стига вече, малка госпожичке, или ще си имаме големи неприятности.

Класът се окуражи, като разбра, че и мис Фриц не обича новодошлата.

След този случай Джоун не можеше да отвори уста в час, без да възбуди неистов рев. Ако изобщо някой я заговореше навън, на посипаната със ситен чакъл площадка, през междучасията, на противопожарните тренировки или докато чакаха сутрин да бие звънецът, то бе само за да ѝ подхвърли „Надута пуйка“ или „Еми“, или „Пор, пор от Балтимор“. Момчетата с едно дръпване отвързваха фльонгите на гърба на роклите ѝ фантазе и набиваха топчета сдъвкана хартия в буклите на разпуснатата ѝ коса. Веднъж Джон Ибър ли дори клъцна кичур от косата ѝ с една жълта пластмасова ножичка, открадната от час по рисуване. Тогава Чарли за първи път видя Джоун истински разплакана. И той беше лош като другите: по-лош, защото онова, което те вършеха за удоволствие, той го правеше умишлено, за да печели популярност. В първи и втори клас го обичаха, но оттогава нещо го бяха зарязали. Имаше една смесена банда от момчета и момичета, които се събираха всяка събота (в понеделник разправяха за това) в гаража на Стюарт Морисън и тръгваха да скитосват, играеха футбол, през зимата се пързалияха с шейни по Хил Стрийт, а през пролетта обикаляха целия Олинджър с велосипеди и бог знае какво още правеха. Чарли познаваше постоянните ѝ членове още отпреди забавачката. Но след училище той като че ли нямаше какво друго да прави, освен да се прибере набързо вкъщи, да си напише домашните и да се порови из марките си от Централна Америка или да отиде сам на някой филм на ужасите, а в събота и неделя неизменно биеше на топчета, на „Монополи“ или на шах Дарил Джонс или Марвин Ауербах, на които изобщо не би обърнал внимание, ако не живееха

наблизо, защото бяха поне с година по-малки от него, пък и хич ги нямаше за възрастта им. Чарли си мислеше, че бандата ще го забележи и ще го приеме за свой член, ако подкрепя по своя инициатива номерата ѝ.

В час по естествознание на пети „А“ клас, в кабинета на мис Бробст на отсрещната страна на коридора, той седна пред Джоун и започна да ѝ досажда колкото може повече, макар вътре в себе си да усещаше, че има нещо общо помежду им, защото и двамата бяха пренебрегнати. Първото, което откри, бе, че тя всъщност не е толкова умна. Бележките ѝ от устните препитвания бяха винаги по-слаби от неговите. Каза ѝ:

— Брането на толкоз много цветя не ти се е отразило много добре. Или може би в Балтимор сте учили всичко това толкова отдавна, че си го забравила на стари години.

Чарли рисуваше на чина си, там, където тя лесно можеше да надникне през рамото му, той току надраскваше по някоя рисунка с надпис „Джоун глупачката“: профила на момиче с костелив нос и тъжна превзета уста, със сведени очи и мигли толкова черни, колкото моливът можеше да ги направи, с коса падаща на смешни лимбички, кичур по кичур, надолу през морскосиния надпис чак до ръба на чина.

Март обърна на пролет. Един от признаците беше, че преди кортовата писта да буреняса, още докато игрището за софтбо^[1]л бе покрито с една педя кал, Хепи Ласкър пристигна в двора на училището със сложния си авиомодел, който цяла зима си бе играл да майстори. В края на крилете му имаше по една звезда като на военен самолет и в кабинката беше нарисуван пилот, а миниатюрният му мотор се хранеше с истинско гориво. В събота цяла сутрин жуженето ту секваше, ту бръмваше отново и събираше дечурлигата от Секънд Стрийт та чак до Линоук, Тогава се повтаряше едно и също: Хепи пускаше самолета, той се издигаше във въздуха и пърпореше минута-две, след което се спускаше и забиваше нос в земята и обикновено изгаряше в тревата или в калта. Бащата на Хепи беше богат.

За няколко седмици дрехите на Джоун постепенно бяха станали по-скромни, по-близки до облеклото на другите момичета, докато един ден тя дойде на училище с подстригана коса, пригладена и вързана на малка опашчица отзад на тила. Никога не ѝ се бяха смели толкова. „О-о! Плешивка-попивка!“ — викна някаква глупачка, когато Джоун влезе

в съблекалнята и тази безсмислица се носеше от уста на уста цяла сутрин. „Плешивка-попивка от Балтимор! Защо е червено лицето на Плешивка-попивка?“ Джон Ибърли непрекъснато имитираше ножица с пръсти и цъкаше сочно с език. Мис Фриц зачука с ръка по перваза на прозореца, докато кокалчетата я заболяха и тя започна да ги разтрива с другата си ръка; най-после изпрати две момчета до кабинета на мистър Ленгел за голяма скрита радост на Чарли.

Лично той бе приел спокойно прическата на Джоун — искаше му се да я нарисува променена. Останалите скици държеше сгънати под чина, а по природа инстинктивно се стремеше към пълните колекции: на комикси, на отлични бележки и костарикански марки. На няколко метра от него Джоун седеше вцепенена, сякаш се страхуваше дори да помръдне ръка и лицето ѝ беше тъмнорозово. Новата прическа бе подчертала челото и открила врата ѝ, брадичката ѝ беше по-заострена, а очите — по-големи. Чарли мислено благодари — вече за кой ли път, — че се е родил момче и са му спестени такива остри разочарования като да загубиш буклите си или да започнеш да кървиш, преживявания, които правят растежа болезнен. Колко много страдат момичетата беше едно от първите неща, върху които се бе замислял. Карикатурата стана чудесна — творба на гений. Показа я на Стюарт Морисън зад него; прекалено хубава беше, за да може той да я оцени — безизразните му опулени очи само пробягнаха по нея. Чарли я прерисува на друг лист, като я направи съвършено плешива. Тази рисунка Стюарт грабна веднага и тя обиколи целия клас.

Същата нощ му се присъни онзи сън. Трябва да го бе сънувал на разсъмване, в светлината на утрото, защото, когато се събуди, всичко беше прясно в съзнанието му. Бяха в някаква джунгла. Джоун, препасана със съдран саронг^[2], плуваше в бистра река сред алигатори. Той гледаше отвисоко, като от някаква дърво — особено спокойствие излъчваха движенията на стройното момиче и зелените алигатори, които се гмуркаха и се подаваха отново на повърхността, прекрасно различими под стъклената кожа на водата. Лицето на Джоун ту се сковаваше в ужас, ту губеше всякакъв израз. Косата ѝ се стелеше отзад и се разперваше като ветрило всеки път, щом лицето ѝ се приближеше до повърхността. Той изкрещя безгласно от мъка. После вече я беше

спасил; без усещането да се е потапял във водата я носеше на ръце, самият той облечен в бански костюм, с крака, приковани върху люспестия гръб на един алигатор, който се плъзгаше нагоре по течението, пореше сенки на високи дървета, бели цветя и проточени пълзящи растения, като дъска на сърф в късометражен филм. Май се бяха отпавили към някакъв сводест дървен мост. И той тъкмо се чудеше как ще се провере под него, когато джунглата и реката се преобразиха в собствената му стая и легло; ала и след промяната, като екнал тон на пиано, остана да трепти онази сладост и гордост, че е спасил и носил на ръце момичето.

Беше влюбен в Джоун Едисън. Утрото бе дъждовно и майка му до него под чадъра го наведе на това откритие, което завънтя в ушите му и нарасна като кълбо дим. Любовта нямаше вкус, но затова пък изостри обонянието му до такава степен, че мушамата, гумените му ботуши, червенотърхите храсти, надвиснали над ниския зид, запиращ дворовете по протежение на цялата Гранд Стрийт, дори калта и мъхът в пукнатините на тротоара, всяко нещо излъчваше определен мирис. Би се изсмял, ако някаква оловна тежест не бе заседнала високо в гърдите му, пак при гърлото. Не можеше да си представи, че някога пак ще се засмее. Изглежда, беше стигнал до едно от ония състояния, за които учителката от неделното училище, бедната мис Уест с малките мустачки, се бе опитвала да го подготви. Той се помоли: „Господи, дай ми Джоун.“ В това мокро време някаква тегнеща монотонност се беше спуснала върху всичко наоколо; оранжевият автобус, завиващ по Бенд, и четирите птички, кацнали на телефонната жица, изглеждаха еднакво безинтересни. При все това той се чувствуваше по-решителен и по-лек от всякога и нещата наоколо му се струваха шпаги, които ще се втурне да размахва, и реки, които ще преплува. Ако я отведе, ако я спаси от жестокостта на другите, ще се противопостави на бандата и ще събере нова, своя собствена банда. В началото ще бъдат само двамата с Джоун, после други ще започнат да бягат от глупостта и мерзостта, докато неговата банда стане по-силна и гаражът на Стюарт Морисън бъде празен всяка събота. Чарли ще бъде крал със собствен турнир по футбол. Всеки ще идва и ще го моли за милост.

Първата стъпка беше да съобщи на всеослушание в съблекалнята, че вече обича Джоун Едисън. Не произведе очакваното впечатление, като се имаше предвид колко я мразеха. Допускаше дори,

че ще се наложи да се бие с юмруци. Почти никой не дойде да чуе съня, който си представяше как ще разказва пред всички. Все едно, още същата сутрин из класа щеше да се разчуе какво е казал за нея, и макар тъкмо това да искаше, за да си отвори един вид вратичка към Джоун, всичко му се стори някак тъпо и той запелтечи, когато мис Фриц го накара да излезе на дъската да обясни нещо.

На обяд нарочно се скри в универсалния магазин, за да я причака. Грозноватото момиче с нея, което познаваше, завиваше по следващата пряка. Той почака един миг, после изскочи и се втурна да настигне Джоун между пресечката, по която момичето зави надолу, и следващата, по която той трябваше да поеме нагоре. Беше спряло да вали и свитият му чадър приличаше на щика на десантчик. Настигна я откъм гърба и викна:

— Бум! Бум!

Тя се обърна, щом разбра, че знае за чувствата му, лицето му пламна под погледа ѝ и той наведе глава.

— А! Чарли! — пропя по мериландски протяжно гласът ѝ. — Какво правиш тука?

Карл, кварталното ченге, чакаше пред началното училище, за да ги преведе през Гранд Стрийт. После Чарли трябваше сам да пресича отново булеварда на опасното петоъгълно кръстовище.

— Нищо — отвърна той и прибягна до думите, които си бе приготвил отпреди: — Харесва ми така косата ти.

— Благодаря — каза тя и се спря. В Балтимор сигурно беше взимала уроци по добри маниери. Очите ѝ гледаха в неговите и погледът му отскачаше назад от ръбчетата на долните ѝ клепки като от ръба на пропаст. Въпреки това от нея лъхаше очарование, от което му поникваха криле, сякаш бе застанал пред прозорец, обърнат към утрото на първия сняг.

— Но и по-рано ми харесваше.

— Така ли?

Чуден отговор. Още по-чудна беше руменината, нахлула под кожата ѝ; и преди бе забелязал, макар и не толкова отблизо, как, когато се изчервяваше, страните ѝ наместо да аленеят, се покриват с нежна матова мургавина. И дрехите ѝ миришеха на хубаво.

— Харесва ли ти Олинджър? — попита той.

— Ами бива си го.

— Бива ли го? Точно така. Сигурно е така. Бива си го Олинджър. Не знам, като не съм бил другаде.

Тя за щастие прие това на шега и се засмя. Вместо да рискува да изтърси нещо не на място, той се помъчи да задържи чадъра изправен на пръста си и щом успя, запристъпя напред-назад, прехвърляйки от ръка на ръка закрепения чадър, чиято дръжка се чернееше на фона на продраното синьо небе. На ъгъла, където трябваше да се разделят, нещо му щукна и той отчайващо изкриви дръжката, докато имитираше префинен джентълмен, който се опира на бастуна си. Смайването на Джоун струваше два пъти колкото евентуалния гняв на майка му.

Реши пак да я изпрати, и то по-далеч, след училище. По време на целия обяд пресмяташе. Ще боядисат заедно с баща му колелото. При следващото подстригване ще помоли да му обърнат косата на другата страна, за да се спаси от близнатото. Съвършено ще се промени. Всички ще се чудят какво му се е случило. Ще се научи да плува и ще я води на язовира.

Следобеда скоростта, която бяха набрали мечтите му, понамаля. Сега, когато не откъсваше вече очи от нея, с парване в стомаха забеляза, че като се преместваха от кабинета на мис Бробст в кабинета на мис Фриц, Джоун не беше сама, а бърбореше с другите. В час също шушукаше. И повече със срам — такъв срам, че не знаеше как ще погледне отново даже своите родители, — отколкото с изненада, той я видя през тъмното стъкло на универсалния магазин в компанията на бандата: тя и Стюарт Морисън крещяха, отметнали назад глави; той очевидно имитираше нещо, а нещастният слабоумен Джон Ибърли се влачеше подире им като тлъста опашчица. Чарли ги гледа, докато се скриха зад високия жив плет; облекчението, което изпита, все още се губеше в преобърнатия му свят. Хрумна му, че онова, което бе смятал за жестокост, е било чиста любов, че те не само не я мразеха, ами я обичаха от самото начало; и най-глупавият го бе разбрал дълго преди той да го разбере; че тя бе кралицата на класа и затова все едно не съществуваше, колкото и малка утеха да му носеше това.

[1] Вид бейзбол. — Б.пр. ↑

[2] Вид пола, носена от малайките. — Б.пр. ↑

УПОРИТОСТТА НА ЖЕЛАНИЕТО

И сега, както някога, в чакалнята на Пенипакър миришеше на линолеум. Това бе унил дъх на чисто, който сякаш се излъчваше от шахматния под на квадрати с редуваща се наситеност. Когато Клайд бе момче, този двуцветен мотив пораждаше у него странното изнервящо усещане за кръстосване на нещата и ето че сега пак бе като разчертан на квадратчета от чувството за двойствено „аз“: настоящата му същност се спускаше от Масачузетс да се срещне с безрадостната му младост от Пенсилвания, която се простираше нагоре през разстоянието на годините. Увеличената, допълнително оцветена снимка на някакво езеро от канадската пустош все така покриваше една цяла стена, а столовете и пейките, имитация на орехово дърво, пак му напомниха смътно за квакерския бит. Единствената нова вещ, поставена върху оранжева масичка, бе елегантен черен часовник във форма на спидометър; показваше в арабски цифри сегашния час, 1:28, и незабележимо пренавиваше в своя механизъм двете безкрайности — на миналото и бъдещето. Клайд бе подранил. В чакалнята нямаше никой. Седна на един стол срещу часовника. Вече беше 1:29 и докато гледаше цифрите, те пак се плъзнаха: още една капка в преливащата празнота. Озърна се да намери утеха в циферблат с милостиви, плавно местещи се стрелки. На пода бе поставен огромен едновременен часовник с неподвижно махало, който подхождаше на останалите вещи — имитация на старинна мебел. Отгърна едно списание и пред погледа му попадна изречението: „Науката доказва, че клетките на здравето човешко тяло се възобновяват изцяло за седем години.“

Отвори се горното крило на холандската врата в другия край на чакалнята и застанала в квадратната рамка, секретарката на Пенипакър обърна към него сияйния диск на лицето си.

— Вие ли сте мистър Бен? — попита напевно тя. — Доктор Пенипакър всеки момент ще се върне от обяд.

Тя изчезна в лабиринта от стаички, където Пенипакър, специалист по очи, уши, нос и гърло, бе подредил чудноватите си

инструменти. През еркерния прозорец се виждаше Гранд Авеню, където се лееше забързан поток от коли и хора, сега по-пъстроцветен, отколкото в спомените на Клайд. Из тротоара, по две, по три, се шляеха момичета, разголили гърбове, досущ като ония, които той познаваше навремето — може би само по имена се различаваха. Тия неколкогодишни букети на малките градчета бяха клюмнали печално под бремето на натежалия си цвят. В насрещната посока се низеха тумби от другия пол и размахваха бейзболни ръкавици.

Докато наблюдаваше някогашната своя улица, Клайд се почувствува съвсем самотен и щом вратата откъм вестибюла се отвори с придиханен възклик, той вдигна признателни очи, уверен, че след като е в родния си град, не може да не влезе някой приятел. При все че откакто се бяха срещнали за последен път, всяка клетка в тялото му бе сменена, щом я съзря, ръцете му се разтрепераха в скута, а кръвта му забушува.

— Клайд Бен — макар и постресната, изрече тя с покровителствен тон на бавачка, която не търпи възражения, сякаш той бе дете, а думите ѝ — поуката от някаква приказка.

— Джанет! — Клайд се надигна неловко и се поприведе не толкова от вежливост, колкото за да успокои блъсъците на сърцето си.

— Какво те води към нашия край? — Държеше се така, сякаш той ѝ бе най-обикновен познат от едно време.

Клайд се отпусна тежко на стола.

— Аз често се връщам тук. Само че теб никога те няма.

— Ами бях... — тя приседна на една оранжева пейка и предизвикателно кръстоса пълните си крака — в Германия с мъжа ми.

— Той беше към военновъздушните.

— Да. — Осведомеността му я позачуди.

— Но вече е цивилен, нали?

Клайд не го бе срещал, ала като гледаше Джанет, изпита чувството, че го познава добре: слабоват, прозаичен човечец, ако се съди по сивотата, с която я беше белязал. Сигурно носеше старомодни очила, беше досадник и вероятно притежаваше някакъв не особено доходен талант — свиреше на кларнет или рисуваше политически карикатури, — а сега може би вече се беше захванал с някоя скучна служба: най-вероятно бе станал застрахователен агент. Бедната Джанет, съжали я Клайд: след озарението на прекрасното му

краткотрайно присъствие тя завинаги щеше да крее в тъма. Ала поне бе запазила своето очарователно спокойствие и явно посрещаше примирено безсънието, което тъмните торбички под очите ѝ издаваха. Може би беше поотслабнала или пък той вече не бе толкова взискателен към фигурите на жените. Навремето пълните ѝ глезени и упорството на плътта ѝ го ожесточаваха.

— Да. — Гласът ѝ подсказваше, че е охладняла. Сигурно в съзнанието ѝ бе изникнал някакъв неприятен, грозен момент от последната им раздяла.

— Аз бях освободен. — Срамуваше се от това и с признанието си сякаш стопи студенината на разговора, макар че тя, изглежда, не забеляза промяната. — Изклинчих от военна служба. Мирновременен кръшкач — какво по-позорно?

Тя помълча, а сетне попита:

— Колко деца имаш?

— Две. На три и на една. Момиче и момче — като по поръчка. А ти — той се поизчерви и отри чело да прикрие смущението си... — имаш ли деца?

— Не, сметнахме, че няма да е подходящо, докато не се установим някъде за по-дълго.

Сега той трябваше да се справя с неловкото мълчание. Бяха наравно — тя също му бе разкрила слабото си място. Джанет прекръстоса крака и се усмихна някак особено и пресилено.

— Мъча се да си спомня кога беше последната ни среща — призна той. — Не се сецам как скъсахме.

— Аз също — рече тя. — Един и два пъти ли ни се бе случвало?

Клайд се почуди дали с този сарказъм тя не се мъчи да изцеди от очите му сълзи на разкаяние. Вероятно не: преднамерените думи не бяха в арсенала на нейните оръжия, макар че навремето се бе опитала да усвои нещичко от него в това отношение.

Той стана от стола си и се премести на пейката, до нея.

— Ще ми повярваш ли — рече той, — че от всички в този град най-много исках теб да срещна. — Прозвуча глупаво, но той си беше подготвил отдавна тези думи, в случай че я срещне някога.

— Защо? — Това вече бе в стила ѝ: любопитствуваше простодушно, нацупила устни. Беше забравил за тази нейна привичка.

— Как тъй защо. По най-различни причини. Исках да ти кажа нещо.

— Какво?

— Ами че ако съм те обидил, било е от глупост, понеже съм бил хлапак. Често съм се питал оттогава насам дали наистина не съм те обидил, защото изглежда, че ти всъщност си единственият човек извън семейството ми, който някога ме е харесвал.

— Нима?

— Ако смяташ, че си много интересна, като задаваш кратки въпросчета, лъжеш се.

Тя извърна лице и сякаш остави при него единствено тялото си — по-скоро бледата ръка-дирек и осеяното с лунички заоблено рамо, прерязано от презрамката на памучната ѝ рокля.

— Ти се правиш на интересен. — Думите ѝ бяха съвсем измъчен и безсмислен опит за самозащита. Клайд, буквално парализиран от този явен изблик на обич, докосна неловко ръката ѝ. Тя тутакси скочи, явно предчувствувала жеста му, и застана до масичката край прозореца, където в редички бяха строени списания. Както бе свела глава с поглед в заглавията, върху тила ѝ падаше сянката на разхлабения кок. Тая коса винаги ѝ бе създавала затруднения: все се изплъзваше от фибите.

Лицето на Клайд пламтеше.

— Мъжът ти наблизил ли работи?

— Сега си търси работа. — Обнадежди го с това, че му отговори гърбом.

— Мистър Бен? — Поклащайки се като часовниково махало, миниатюрната сестра-секретарка го въведе в едно от свещените кабинетчета и му посочи висок стол с подвижна облегалка, облицован в черна кожа. Инструментите на Пенипакър го плашеха открай време. Подредени из всички стаички, те нямаха чет. Над лявото му рамо бе надвиснало разклонено дърво, окичено с тръбички и лещи, а от дясната му страна стоеше в очакване покрито стоманено легенче. На една таблица за проверка на зрението бяха нанизани разни безсмислици. След известно време се появи и самият Пенипакър:

висок, прегърбен мъж с петна по скулите и с изражение на сподавен гняв.

— Та от какво се оплакваш, Клайд?

— Нищо ми няма. Искам да кажа, дреболия е — започна Клайд и се засмя ни в клин, ни в ръкав. В младежките си години бе установил шеговити приятелски отношения със зъболекаря и участъковия си лекар, но не бе успял да се сближи с Пенипакър, който си оставаше (така както го бе възприел още в началото) надменен издевател, назначаващ, скъпоплатени унижения. Когато Клайд беше в трети клас, той го накара да сложи очила. По-късно всяка година чистеше ушната му кал със свистящо впръскване на хладка вода, а веднъж завря два метални шиша в ноздрите му в безрезултатно усилие да отпусни синусите. Клайд винаги се смяташе недостоеен за Пенипакър: чувствуваше се като отточна тръба, която замърсява спокойните води на този човек.

— Просто от два месеца и повече клепачът ми трепти и ми пречи да се съсредоточа.

Пенипакър зашари над дясното му око с фенерче, тъничко като молив.

— Левият клепач — каза Клайд, като не смееше да помръдне глава.

— Пишеш ли статии, Клайд?

— От дъжд на вятър. Ходих на доктор там, където живеея, и той каза, че било като разтракан калник и нищо не можело да се направи. Каза, че ще премине, но то не ще и не ще, тъй че накарах майка да ми запази час.

Пенипакър насочи поглед към лявото му око и още повече приближи лице. Разстоянието между очите и устата му беше много голямо. Надвесеното лице напомняше ония първи снимки, правени от ракети, на които вече ясно си личи заобленият лик на земята.

— Как се чувствуваш на родна земя? — попита Пенипакър.

— Чудесно.

— Малко необичайно, нали?

Самият въпрос звучеше необичайно.

— Малко.

— Хм. Това е интересно.

— Две неща предполагах за окото. Първо, поръчах си очила на един човек в Масачузетс, при когото никой не ходи, и си помислих, че може да ми е объркал диоптрите. Оборудването му беше допотопно и направо бе хванало паяжина; все едно гледаш гравюра на Дюрер. — Не бе успял да определи докъде се простира общата култура на Пенипакър; канадското езеро не говореше за особен вкус, но пък като специалист бе прочут в целия окръг, и то в окръг, където лекарите се поставяха на най-високото стъпало на интелектуалната стълбица.

Фенерчето, хладно слънце сред оптически стъкълца, направо опря до клепача на Клайд, а отзад мерзелееше замъгленото и безцветно лице на Пенипакър; разлятата му физиономия се килна гневно напред. Ослепен сред море от светлина, Клайд се побоя, че Пенипакър оглежда по-скоро душевното му дъно. Скован от страх, той продължи:

— Другото, което си мислех, е да няма нещо вътре. Нощем усещам, че все едно дълбоко под клепача ми драци някакво зрънце.

Пенипакър се отдръпна и безцеремонно зашари с фенерчето по лицето на Клайд.

— Откога имаш тия люспички по клепачите си.

Обидата постресна Клайд.

— Люспички ли имам?

— Откога ги имаш?

— Понякога сутрин забелязвам нещо като пърхот по очите си, но си мислех, че това са гурелки, както им казвах едно време.

— Това не са гурелки — каза лекарят. И повтори: — Не са гурелки.

Клайд взе да се усмихва, като реши, че Пенипакър се подиграва на детския му език, но той го сепна:

— Подобно заболяване може да доведе до окапване на миглите.

— Нима? — Клайд се гордееше с миглите си, които навремето бяха удивително дълги и му придаваха одухотворен и миловиден девически израз. — Смятате ли, че това е причината за трептенето? — Представи си как клепачите му оголяват, а миглите му се поръсват по лицето като пипалца на насекоми. — Какво да правя?

— Много ли си натоварваш очите?

— Нормално. Не повече, отколкото преди.

Ръката на Пенипакър, която сега синееше пред заслепения поглед на Клайд, извади тъмнокафяво шишенце от едно чекмедже.

— Може би са бактерии, може да е алергия. На тръгване ще ти дам нещо, което трябва да го премахне и в двата случая. Разбираш ли ме? А сега — зашептя успокоително той и сложи върху челото на Клайд присвитата си длан, твърда като електрод — ще ти сложа капки в очите, за да проверим предписанието на очилата, които си купил в Масачузетс.

Клайд бе забравил, че тия капки парят, та не се сдържа и изохка; от очите му потекоха сълзи, докато Пенипакър придържаше клепачите му и ги отваряш и затваряше, сякаш си играеше с цветчета от кученце. После надяна на носа му смешни тъмнокафяви рамчици, като поиска модните рогови очила, които Клайд носеше в джоба си, и излезе. Имаше особен метод на работа — пълнеше килийките си с чакащи пациенти и ги обикаляше като тъмничар.

Клайд чу от разстояние звънливия глас на секретарката, а после боботенето на Пенипакър, който посрещаше Джанет, и накрая нейните думи. В отговора ѝ ропотливо отекна думата „главоболие“. Сетне прихлопна врата. Тишина.

Клайд се възхити от деловия ѝ тон. Винаги се бе удивлявал от тази нейна способност, от ръководните ѝ заложби на любовния фронт, където бе толкова предана. Спомни си как поставяше келнерките на мястото им и как успяваше да заблуди майка си, когато тая бдителна жена нахълтваше неочаквано на закритата веранда, където те двамата уж играеха карти. В ъглите на верандата се мъдреха саксии с бегонии като предани джуджета; червеношийките си бяха свили гнездо в люляка, досами стъклата. Когато една вечер птиците престанаха да се плашат от присъствието им, на тях двамата, седнали на дивана люлка, това им се стори като знамение, като благословия.

За разлика от действието на нозокаина например разширяването на зениците става неусетно. Тапетите, които виждаше през отворената врата, си оставаха все така ясно очертани. Но като приближи пръсти към очите си, не успя да различи кожичките над ноктите. Попипа коса си отстрани, където бяха останали мокри следи. Пак разгледа пръстите

си и не можа да забележи браздичките по кожата. Нишките на ризата му се бяха слели в трептяща разлята повърхност.

Пак се отвори и затвори врата — в един от кабинетите бе въведен нов пациент, задържан в плен от Пенипакър. Но не можа да долови стъпките на Джанет. Без да жертвува решително името си на добре възпитан младеж, в гимназията Клайд се бе осмелявал да апострофира учителите, които считаше за глупави или несправедливи. Стана от стола, огледа коридора, където в дъното се мярна бяло късче от секретарка, и като притича покрай една затворена врата, спря пред следващата, която бе открехната. Надникна вътре. Джанет седеше на стол с висока облегалка, също като неговия; привела гръб, тя бе захапала гребенче за кок, а вдигнатите ѝ ръце навиваха косите. Щом той се вмъкна, тя извади гребенчето от устата си и се изсмя насреща му. В едно наклонено огледало над главата ѝ видя лицето си, изкривено в конспиративна гримаса, нелепо маскирано с очилца — същински шоколадови монетки, — и ѝ прости за смеха, макар да не подходдаше на това, което се канеше да я попита. Ала все пак я попита:

— Джанет, щастлива ли си?

Тя се надигна с делова физиономия, заобиколи го и щракна вратата. Докато се ослушваше, застанала с гръб към него, той прихвана косите ѝ с една ръка и ги вдигна, като очакваше да съзре на врата ѝ предишната сянка, но видя с разширените си зеници, че оголената ѝ шия е грейнала като под пламъка на свещ. Плахо долепи устни до това място.

— Не обичаш ли жена си? — попита тя.

— Страшно я обичам! — прошепна той в нежния мъх на врата ѝ.

Остана неловко приведен, когато тя се изплъзна и застанала пред огледалото, приглади назад разрошената си коса. После пак седна на стола и скръсти ръце в скута си.

— Току-що разбрах, че миглите ми ще окапят — рече Клайд.

— Хубавите ти мигли!? — рече нажалено тя.

— Защо ме мразиш?

— Ш-шт. Вече не те мразя.

— Но едно време...

— Не, никога не съм те мразила. Клайд, какви са тия досадни истории? Какво целиш?

— По дяволите, значи съм досадник? Знаех си. Забравила си всичко, а аз винаги съм те помнил. Ужасно си тъпа. Идвам тук с цялата си болка да ѝ кажа, че ми е мъчно за нея и че искам да е щастлива, а тя ми се дърпа, като че ще я изям. — Под въздействие на това, което ставаше с очите му, езикът му се бе развързал и той нижеше неизбистрени мисли. Ставаше все по-хаотичен, а накрая падна на колене пред нея и се зачуди дали шумът няма да привлече Пенипакър.

— Трябва да те видя пак — заяви той.

— Ш-шт!

— Връщам се тук и се оказва, че единственото същество, което е било любезно с мен... към него аз съм се отнасял толкова зле, че то ме мрази.

— Клайд — рече тя, — ти не си се отнасял зле с мен. Беше много мил.

Изправил гръб, както бе на колене, той заопипва деколтето ѝ, после го опъна надолу и надникна в притъмненото улейче между гърдите. Помнеше, че луничките ѝ се стопяваха като сняг в белотата, очертана от банския костюм. Тежките неудобни очила се удариха в бузата ѝ.

Тя бодна ръката му с гребенчето и той се надигна — изправи се сред една нова, не така печална атмосфера.

— Кога? — попита задъхано той.

— Не — рече тя.

— Как се казваш по мъж?

— Клайд, смятах, че бракът ти е сполучлив. Сигурно имаш чудесни деца. Не си ли щастлив?

— Щастлив съм, да! Но... — останалото бе така спонтанно изречено, че едва раздвижи устните му — щастието не е всичко.

По коридора зачаткаха токчета, приближиха вратата, подминаха я. Премалял от уплаха, той все пак успя да ѝ изпрати въздушна целувка, безпогрешно вживял се в някогашното си дръзко ученическо лекомислие. Поизчака малко и се шумугна навън. Тъкмо бе пуснал дръжката, когато от неговия кабинет изникна секретарката и го пресрещна в коридора, дъхащ на линолеум.

— Къде мога да пия вода? — попита жаловито той с позата и хленча на сляп просяк. Без да го съзнава досега, наистина бе ожаднял.

— Веднъж годишно минавам през твоя край — говореше монотонно Пенипакър, докато мушкаше все по-Тежки лещи в металната рамка на носа му. Беше се върнал по-спокоен и разговорчив, след като всичките му стаички бяха пълни с пациенти. По шума от стъпките Клайд се бе опитал да разбере дали Джанет не си е отишла. Съмняваше се, че е още тук. При тази мисъл клепащът му пак затрепка. Не знаеше дори как се води по мъж.

— По магистралата за Ню Джърси — продължаваше да нарежда Пенипакър и лицето му ту се избистряше, ту се замъгляваше пред погледа на Клайд, — после нагоре, през моста „Джордж Вашингтон“, по меритския път и накрая все по Седмо шосе, та чак до езерото Шамплейн. Там ходим да ловим големите костури. Можеш да напишеш цяла статия за това.

— Гледам, че имате нов часовник в чакалнята.

— Коледен подарък ми е от фирмата „Олтън Оптикъл“. Можеш ли да прочетеш този ред?

— 7, 4, 1, а това е или 9, или 6.

— О — рече Пенипакър, без да поглежда. Бедният човечец, беше запомнил всички тия цифри и разните му занзибарски букви поред. Внезапно Клайд почувствува умиление към него. Лекарят смени едната леща. — Така ли е по-добре?... Или така?

След като прегледът свърши, Пенипакър заяви:

— Може да са му били прашни инструментите, но човекът ти е дал правилно назначение. В дясното ти око диоптрите на астигматизма са се увеличили, което се коригира с лещите. Ако чувствуваш напрегнатост, Клайд, причината е донякъде в тия тежки рамки, които постоянно се плъзгат надолу и създават призматичен ефект. За да не ти падат, трябва да носиш метални рамки с наносници.

— Те оставят такива грозни белези отстрани.

— На тебе ти трябва точно такива рамки. Костта ти, ето виж — той напипа собствения си нос, — е вдлъбната горе. Затова и не могат да ти се задържат обикновените рамки. През всичкото време ли си с очила?

— На кино и при четене. Когато ги сложих в трети клас, вие ми казахте само тогава да ги нося.

— Трябва да ги носиш непрекъснато.

— Нима? Дори и когато се разхождам.

— Да, постоянно. Вече не си в първа младост.

Пенипакър му подаде пластмасово шишенце с капкомер.

— Това ти е против лющенето на клепачите.

— Лющене ли? Звучи ужасно. Добре, ще ми мине ли трептенето?

Пенипакър рече с досада:

— Трептенето е от преумора на мускула.

И така, Клайд бе отпратен в един свят на петна, където предметите се разливаха пред погледа му. Сложил слънчевите си очила, той тръгна по коридора и секретарката му каза, че ще получи сметката по пощата. Сега чакалнята бе пълна — най-вече с омърлушени старци и късогледни деца, които мрънкаха и тормозеха майките си. От тази тълпа се надигна зрееща млада жена и както застана до Клайд, облъхна го с аромата на косите и кожата си и го накара да се почувствува цъфтящ, размекнат и отпуснат като пищно разтворена роза. Джанет пхна в джоба на ризата му сгънато листче и каза най-спокойно:

— Той чака долу в колата.

Безличното застрашително „той“ отвори широко вратата на конспирация, в която Клайд влезе мигновено.

Изостана, за да ѝ даде време да си отиде. Заобиколен от изпитателните очи на млади и стари, Клайд се почувствува като актьор, скрит в заслепяващото убежище на прожекторите. Позадържа поглед върху часовника-спидометър, чието екранче сега бе празно като писмо, получено на сцена. А сетне, като се усмихна иронично и в двете посоки, излезе във вестибюла: кутийка с гипсова стойка за чадъри и червена гумена изтривалка, на която пишеше „ВХОД“ с такива букви, че той спокойно ги различи.

Не очакваше, че не ще успее да прочете бележката ѝ. Протегна напред ръка и бавно започна да приближава листчето към очите си, като го въртеше под светлината отвън. Макар да повтори тези опити няколко пъти, не му се удаде да различи и най-кратката дума. Виждаше само разлети сини петна. Ала му се струваше, че изпод петната разпознава почерка — наклонен, ясен и закръглен, шаблонен. Помнеше го от други бележки, получавани едно време. Това надзъртане през хартията в простодушната ѝ същност разпали желанието му повече, отколкото докосването до нея. Пак мушна

бележката в джобчето на ризата си и там тя стана като броня за сърцето му. В тия доспехи излезе на познатата улица. Кленовете, чакълена настилка, сенките, къщите и циментът заблестяха пред изтерзания му поглед като картина, останала в спомените. Той пак се превърна в дете на тоя град, където животът бе недостижимо приключение, мълва, вечно очакване на радост.

ОТЛИТАМЕ

На седемнадесет години аз бях зле облечен, смешен на вид младеж и както си вървах, мислех за себе си в трето лице: „Алън Дау мина по улицата и се прибра вкъщи.“ „Алън Дау пусна една тънка язвителна усмивчица.“ Съзнанието, че ми е отредена по-особена съдба, ме правеше колкото високомерен, толкова и стеснителен. Години преди това, когато бях на десетина-дванадесет, точно при раздялата с детството, един неделен ден двамата с майка ми (баща ми беше зает или пък спеше) се изкачихме пеш до върха на Шистения хълм, възвишение, което ограждаше от една страна долината, приютила градчето ни. То се простираше под нас — Олинджър — градче от хиляда къщи. Най-хубавите и просторните бяха плъзнали по хълма, а зад тях се виждаха редиците тухлени постройките за по едно-две семейства; приятелите ми живееха в този квартал, ширнал се надолу до белезникавата нишка на шосето за Олтън, което свързваше гимназията, тенис-кортовете, киното, няколкото магазина и бензиностанции, основното училище и лутеранската църква. От другата страна на шосето бяха накацали още къщи, включително и нашата — петънце, бялнало се точно там, където долината започваше да се възвишава, за да се слее с отсрещния хълм — Кедровия връх. Зад него се редяха хребет след хребет, а погледнехме ли на юг, виждахме как шосето се гмурка в други градчета, пак се появява и накрая чезне в зелените и кафяви нивя; цялата област бе като на длан, обгърната в тънкото було на лека мъгла. Стояхме сами с мама край един закърнял смърч на продълговатото било от глинеста лиска, а аз бях вече достатъчно голям, за да не ми се стои с нея. По едно време тя зарови пръсти в косата ми и каза: „Ето ни къде сме всички ние и къде ще останем... завинаги.“ Изрече нерешително думата *завинаги*, а сетне пак се поколеба, преди да добави: „Освен теб, Алън. Ти ще литнеш, ще избягаш.“ В далечината няколко птици се рееха над града точно пред погледа ни и със своята импулсивност тя просто бе отскубнала като перце образа от тях, но това като че ли бе ключът, който през цялото си

детство бях чакал да ми подадат. Откликна най-съкровеното в душата ми и дълбоко смутен, аз дръпнах глава изпод дланта ѝ, раздразнен от мелодраматичния ѝ жест.

Тя бе импулсивна, романтична и непоследователна. Така и не успях да превърна тогавашния поощрителен изблик в постоянна тема на разговорите ни. Продължаваше да се държи с мен като с обикновено дете и това сякаш бе измяна на един образ, който ме бе накарала да възприема. Останах пленник на надеждата, дете ми бе подхвърлила, а сетне забравила. Плахите ми опити да оправдая някои свои дребни провинения — четях нощем или закъснявах след училище, като се позовавах на идеята за полета — се посрещаха с недоумяващ безизразен поглед, сякаш говорех нелепости. Струваше ми се безкрайно несправедливо. „Да, но... — щеше ми се да ѝ кажа — да, но това са твои нелепости“ и моето обжалване естествено оставаше безрезултатно именно поради тази причина: тя съзнаваше, че аз не съм приел всичко това като своя вътрешна необходимост, а че възнамерявам безочливо да използвам предимствата да си необикновен и удоволствията да си обикновен. Изпитваше страх от желанието ми да съм като другите; веднъж все пак реагира на моето изявление, че се уча да летя, като изкрещя насреща ми, пламнала от бесен гняв: „Никога няма да се научиш! Ще затънеш в калта и тук ще си умреш, като мен. Защо пък трябва да надминеш майка си?“

Тя беше родена десет мили по на юг, в една ферма, свидна за нея и майка ѝ. Баба — дребна женичка, ала същинска фурия — приличаше по-скоро на арабка, отколкото на немкиня; едно време работела на полето наравно с мъжете и всеки петък подкарвала каруцата към пазара — на десет мили от фермата.

Като малка майка ми ходела с нея и в представите ми тия пътувания са свързани с боязън: страха на момиченцето от грубите прегръдки на тлъстите попийнали мъже, опасенията, че каручката ще се счупи, безпокойството, че стоката няма да се продаде, уплахата, че могат да унижат майка ѝ, тревогата от това как ще ги посрещне вечерта бащата. Той смятал петъка за свой празник и тогава пиел. Пиянството му не бих могъл да опиша, защото го познавах само като търпелив нравоучителен старец с едва ли не библейски вид, чиято единствена страст бяха вестниците, а единствената му омраза — републиканската партия. В него имаше нещо характерно; сега, когато е

покойник, аз продължавам да откривам частици от него у известни политици: виждам ланеца му и издутия му корем в някогашни филми за Теодор Рузвелт; високите му обувки и наклонената му глава в снимки на Мъри Люцерната^[1]. Люцерната тъкмо извърща глава да заговори, прихванал дъното на шапката си с три пръста, изискан и галантен жест, който толкова много ми напомни за дядо, че откъснах снимката от „Лайф“ и я мушнах в едно чекмедже.

На дядо не му е било по сърце да чопли земята, макар да се бе замогнал от нея с помощта на жена си. Той започнал да влага парите си в ценни книжа във времето, когато успехът на подобно начинание бил почти неизбежен. През хиляда деветстотин двадесет и втора купил голямата ни бяла къща в града — тогава модерният квартал още не се бил преместил към Шистения хълм — и се настанил тук, за да жъне своите дивиденди. До края на живота си считаше жените за глупави същества и може би най-вече своите две, съкрушени от мъка при напускането на фермата. Смяната на унизителния селски труд с престижните финансови дела сигурно го бе изумила със своите огромни преимущества. И аз съм на същото мнение, а и как да вместя в представата си за тези разяждани от страх пътувания с каруцата мъката на двете жени, за която майка ми упорито говори.

Може би продължителният страх поражда привързаност. Или пък, което е по-вероятно, уравнението е дълго и сложно и параметрите, които са ми известни — мъжката гордост на зрялата жена от плодовете на земята, удоволствието на девойката да язди на кон из полята, чувството им на неприязън към Олинджър, — сигурно са били поставени в скоби и умножени от коефициенти, които не ми се удава да забележа. Или може би не техните чувства се нуждаят от обяснение, а това, че у дядо, с неговата претенциозност и горделивост, нямаше и капка обич към земята. Смяташе, че като малък са го малтретирали и бе зле настроен към баща си, нещо, което майка ми не можеше да проумее. За нея дядо ѝ бил като светец: строен исполин, висок над метър и осемдесет (навремето такъв ръст бил цяло чудо), който знаел всичко във фермата, както Адам в Едем. На стари години той ослепял. Излезел ли на прага, кучетата се спускали да ближат ръцете му. На смъртния си одър поискал ябълка „Графенщайн“ — имало едно такова дърво в другия край на ливадата, но синът му донесъл различен сорт от овощната градина край къщата. Старецът не пожелал да я вземе и

дядо ми отишъл да откъсне от другите, но в очите на мама оскърблението било нанесено — една жестока, безпричинна обида. С какво толкова го бил засегнал баща му? Пред мен дядо бе недоволен единствено от това, че като малък трябвало да носи вода на работниците по нивите и тогава баща му току подхвърлял саркастично: „Повдигай си нозете де! Пък те самички ще си стъпват на земята.“ Каква нелепост! Като че ли всяко родителско поколение върши спрямо децата си злодеяния, които по божията повеля остават незабележими за околния свят.

Запомнил съм баба като дребна тъмноока женица, която не обичаше да говори много и все гледаше да ме тъпче с нещо; в съзнанието ми е останал гърбоносият ѝ профил, розовеещ върху бледожълтите възглавнички в ковчега. Почина, когато бях на седем години. Останалото, което зная за нея, е, че била тринадесетото дете — изтърсаче, че докато беше жива, нашият двор бе сред най-китните в града и че аз съм приличал на брат ѝ Пийт.

Майка ми напредвала по-бързо от връстниците си; била на четиринадесет, когато се преселили, и три години учила в окръжното педагогическо училище. Завършила Лейк Колидж край Филадельфия още двадесетгодишна — висока, представителна девойка със снизходителна усмивка, ако се съди по една нейна огъната снимка в картонената кутия, където постоянно ровех като малък, сякаш там можех да открия причината за разприте в дома ни. На снимката мама е застанала в края на алеята, настлана с кирпичени плочи, до изкусно подкастрената четвъртита колона в края на живия плет, върху която е кацнала бухната топка от листа. В десния край на снимката се врязва кичестата дъга на цъфнал люляков храст, а зад мама се вижда празно пространство, където има къща, откакто се помня. Тя позира с някаква провинциална грация, в дълго палто, обточено с кожички, разкопчано, за да се виждат дългите мънистени гerdани и късата, макар и някак скромна, права рокля с воланчета. Мушнала е ръце в джобовете на палтото, баретката, кацнала на една страна, закрива част от бретона ѝ, и от мама лъха някакво позъорство, което ми бе непонятно, когато разглеждах снимката ѝ на изцапания килим в сумрачната стара къща при залеза на тридесетте години и в тъмата на военното четиридесетилетие. Облеклото и самото момиче на снимката изглеждат толкова модерни, направо страхотни. Дядо, който по онова

вече преуспявал, изпитвал удоволствие да пръска пари за нейните дрехи. Баща ми, по-малкият син на презвитериански свещеник в Пасейк, бил гол като пушка и за да се издържа, докато учел в Лейк Колидж, станал келнер, та още говори с леко негодувание за красивите дрехи, с които Лилиан Беър се контела по онова време. Тази страна от характера на мама ми причиняваше огорчения в гимназията; тя беше сноб относно качеството на платовете и държеше да ми купува панталони и спортни ризи от най-скъпите магазини в Олтън, но понеже бяхме бедни, купуваше ми малко неща, а аз естествено се нуждаех от това, което имаха съучениците ми — най-различни дрехи, макар и евтини.

По времето, когато е била правена снимката, мама искала да замине за Ню Йорк. Не зная какво щяла да прави там или по-скоро, какво искала да прави, но дядо ми ѝ забранил да отиде. Думата „забранявам“ днес няма действена сила, но навремето в тая чудата старомодна провинция тя явно все още е била жизнеспособна в устата на един баща, който иначе е угаждал на дъщеря си, защото съдбоносната, влажна тежест на тази забрана се усещаше години наред в къщата и веднъж, в детството ми, когато едно от мамините безконечни словоизлияния, отправени към дядо, се извиси в плачлив вой, аз почувствувах забраната около мен и над мен като огромен корен, препречил пътя на земен червей.

Може би за да му се опълчи, в изблик на гняв тя се бе омъжила за баща ми, Виктор Дау, който я е отвел, ако не по-далеч, то поне в Уилмингтън, където вече бил постъпил в някакво машиностроително предприятие. Но връхлетяла кризата, баща ми бил уволнен и младото семейство се завърнало в бялата къща в Олинджър, където дядо ми си седял и си четял вестниците, които оповестявали постепенното обезценяване на акциите му. Родил съм се аз. Баба тръгнала да чисти хорските къщи и се заела да обработва двора ни — един декар, — за да продава реколтата. Имахме кокошки и обширно пространство, засадено с аспержи. Когато тя почина, започнах да я търся боязливо сред аспержите. До средата на лятото на това място избуяваше гора от изящни зелени дръвчета, някои високи колкото мен, и в паяжинната им милувка сякаш долавях присъствието на дух, а в меката гъста мрежа от преплетени клони като че бе впримчено някакво обещание, но и някаква заплаха. Аспержите всяваха страх; сред гъсталака, далеч от

къщата и пътеката, аз попадах в плен на магия, превръщах се в дребосъче и бродех между големите гладки зелени стволоче в очакване да открия къщурка с димящ комин, а в нея баба. Тя самата вярваше в призраци, та нищо чудно да срещнех и нейния призрак. Дори сега, когато седя сам в моята собствена къща, проскърца ли нещо в кухнята, вдигам уплашен поглед при мисълта, че тя ще се появи на прага. А нощем, когато се унасям в сън, чувам гласа ѝ — изрича с остър шепот името ми или пък вика: „Пийт.“

Мама започнала работа в един универсален магазин — продавала евтини платове за четиринадесет долара седмична заплата. През първата година от живота ми денем ме гледал татко. Оттогава разправя (той все ме ласкае), че само грижите му по мен го спасили да не полудее. Може би поради това обичта ми към него е така безмълвна, сякаш още съм безсловесно пеленаче, отправило поглед към смътните майчини черти на мъжкото му лице. Същата тази година, в която сме били неразделни, вероятно обяснява и неговата благосклонност към мен, желанието му да ме хвали, сякаш във всичко, което върша, има нещо печално и хромо. Той ме съжалява. Появата ми на бял свят съвпада със зараждането на голяма беда, национална беда, и едва напоследък той престана да ме нарича с прякора „Младата Америка“. Някъде по времето, когато съм навършил година, татко бил назначен да преподава математика в гимназията и макар да бе толкова добродушен и духовит, влезел ли в клас, неминуемо си създавал проблеми с дисциплината. Но той търпял дни, години наред и в края на краищата си извоювал място в този чужд град, тъй че сега, струва ми се, ще се намерят поне двайсестина бивши негови ученици, мъже и жени почти на средна възраст, скътали в себе си някакво татково насърчение или пък запомнили негови думи, които са били напътствие в живота им. И, разбира се, има много, дето не са забравили шеговитите му номера, с които пародирал своята неловкост в класната стая. Държал в чекмеджето на катедрата си един „конфискуван“ пистолет с капси, та чуел ли някой съвсем глупав отговор, той го вадел и с угрижен, опечален израз стрелял в слепоочието си.

Последен тръгна на работа дядо и го изживя най-тежко от всички — като голямо унижение. Постъпи в пътностроителна бригада, която обикаляше улиците да ги настила с чакъл и асфалт. Едри и заплашителни в широките си работни комбинезони, целите обгърнати

в пара край внушителните, чудовищни машини, тия мъже изглеждаха величави в очите на едно дете и аз недоумявах защо, когато отивах или се връщах от началното училище, дядо не желаше да ми помаха с ръка или поне да засвидетелствува присъствието си по някакъв начин. Изумително як при цялата си изтънченост, той продължи да работи дълго след като прехвърли седемдесетте, докато зрението му съвсем не отслабна. Тогава вече имах задължението да чета на глас любимите му вестници, а той седеше в креслото си край еркерния прозорец и поклащаше на слънцето нозе във високи обуца. Тормозех го, като четях ту много бързо, ту вбесяващо бавно и скачах от рубрика на рубрика, та се получаваше един дълъг, хаотичен вестникарски материал. Четях му спортната страница, макар тя да не го интересуваше, а уводните статии смънквах бързешката. Само темпото, с което поклащаше нозете си, издаваше раздразнението му. Когато млъквах, той помолваше кротко с приятния си старомоден ораторски глас: „А сега само некролозите, Алън. Само имената, та да видя дали няма някой, дете го познавам.“ Струваше ми се, че като изстрелвах злобно насреща му имената, сред които можеше да открие някой свой приятел, всъщност му откъщавах за мама; мисля, че тя го ненавиждаше и заради нея аз също се опитвах да го намразя. От нейното непрестанно възкресяване на тайнствени неправди, погребани отдавна в усойната земя на смутния свят преди моето рождение, успях само да си направя извод, че той е бил зъл човек, опропастил живота ѝ, погубил онова прелестно същество с баретката. Ала много неща не проумявах. Тя воюваше с него не защото имаше желание да воюва, а защото не можеше да се примири, че ще го остави на спокойствие.

Понякога, щом вдигнех поглед от вестникарската страница, където нашите войски гъмжаха в отстъпление като нападнати рояци, зървах как старецът вдига леко глава да погрее лицето си на топлите слънчеви лъчи — съсухрено, изпито лице под гъстата пригладена царевична свила, която му придаваше благороден израз. Тогава в ума ми проблясваше мисълта, че бащините му грехове навярно не са по-големи от греховете на всеки друг баща. Но мама имаше гениалната способност да приписва на близките си митично величие. Аз бях феникxът. Тате и баба бяха легендарни светци завоеватели: баба, която произхождаше от някаква особена порода в немската раса, смътно напомняща арабско потекло, и татко, дошъл чак от протестантската

пустош на Ню Джърси, и двамата слуги на тези, с които бяха свързали живота си, но и техни поробители поради своята удивителна издръжливост и трудолюбие. Защото мама усещаше, че и тя, и баща ѝ са били погубени от брака си по един и същ начин, че са станали пленници на по-добри и все пак по-незначителни от самите тях хора. Вярно, че татко обичаше мама Беър и смъртта ѝ сякаш го отчужди още повече. Той и нейният призрак се спотаиха в усойните ъгли на къщата, надалеч от тъмната ѝ сърцевина — оная жилка на неудовлетвореност и безразсъдство, предала се по наследство от дядо на мама, а от нея на мен, комуто бе отредено да преустановя и изкупя грешките им с няколко маха на укрепналите си криле.

На седемнадесет години, през есента, когато вече бях абитуриент, отидох заедно с три момичета на състезание в едно училище, което се намираше на повече от сто мили. И трите бяха умни момичета, отличнички. Шестиците бяха белязали лицата им като акне.

И все пак се вълнувах, че пътуваме заедно с влак в една ранна петъчна утрин по времето, когато, далеч от нас, съучениците ни се тръшваха по чиновете за първия учебен час. Слънцето простираше широки прашни снопове светлина из полупразния вагон, а Пенсилвания се разгъваше зад прозорците като дълъг пожълтял свитък, изписан с ръката на индустрията. Край релсите препускаше безкраен черен тръбопровод. На равномерни разстояния той се извиваше нагоре като гръцката буква Ω.

— Защо прави така? — попитах аз. — Да не му е лошо?

— Сигурно за кондензация — предложи Джудит Потейджър с плахия си гласец. Тя обичаше научните обяснения.

— Не — казах аз. — Боли го нещо. Той се гърчи. Посяга да сграбчи влака. Погледнете! — Отдръпнах се от прозореца, искрено поуплашен.

Момичетата се разсмяха. Джудит и Катарин Милър бяха от моя клас и очакваха, че ще ги забавлявам; третото момиче — казваше се Моли Бингаман, — закръглена, нисичка ученичка, по-малка с една година, още не знаеше какво може да очаква от мен. Именно заради нейното свежо присъствие играех тогава. Беше най-хубаво облечената измежду нас, а и най-самоуверената. Поради това и заподозрях, че е с най-ограничени способности. В последния момент я сложиха в отбора на мястото на един болен състезател. Досега само я бях мярвал по

коридорите и на общоучилищни мероприятия. Отдалеч тя изглеждаше пълничка и преждевременно съзряла. Но отблизо излъчваше нежно ухание и на фона на избелелите лилави седалки лицето ѝ бе лъчезарно. Имаше прелестна кожа, удивителна кожа без ни едно петънце, и големи сини очи, също така чисти. Ако не беше двойната ѝ брадичка и твърде големите плътни устни, тя щеше да е безупречна хубавица, от ония излети миньончета с дръзко очарование. Седяхме с нея един до друг срещу двете ми съученички, които все по-упорито проявяваха измъчената закачливост на сватовници. Те се бяха разпоредили кой къде да седне.

Следобед се състезавахме и спечелихме. Училището, модерен замък в покрайнините на иначе бедно въглищарско градче, бе домакин на един тур състезания от щатски мащаб, които продължаваха и в събота.

Петък вечерта устройа забава във физкултурния салон. Танцувах най-много с Моли, макар че тя ме подразни, като започна да кокетничи с момчетата от отбора на Харисбърг, щом повлякох Джудит и Катарин по дансинга, понеже ми стана съвестно за тях. И тримата бяхме спънати в танците; само когато бях с Моли, отстрани изглеждаше, че играя добре, защото тя умело изплъзваше нозе да не я настъпя, като притискаше лице до влажната ми риза. Салонът бе окичен с оранжево-черни гирлянди по случай празника Всех святих, а по стените бяха накачени знамената на всички състезаващи се училища. Свиреше състав от дванадесет момчета, които блажено надуваха тъжните мелодии на онази година; „Терзания“, „Близо до теб“, „Това е моето желание“. Развързаха огромния букет от балони, който досега бе прикрепен към стоманените греди, кръстосани под тавана. Поднесоха ни розов пунш и едно момиче от домакините ни поздрави с песни.

Джудит и Катарин решиха да си тръгнат преди края на забавата и аз накарах Моли да дойде с нас, макар че тук тя буквално се разтапяше от удоволствие; съвършената ѝ кожа над облото деколте бе поруменяла и все едно гланцирана. Леко смутен, осъзнах със собственическо чувство и съжаление, че в Олинджър тя не бе свикнала на такова внимание при съперничеството на тамошните празноглавки. Четиримата се върнахме заедно до къщата, където бяхме настанени: голяма бяла постройка, собственост на възрастно семейство, кацнала в

благопристойно уединение едва ли не сред бордеи. Джудит и Катарин тръгнаха по алеята към входната врата, но аз и Моли продължихме да се разхождаме из околните улици — плахо решение, което, мисля, се роди по нейна инициатива. Извървахме мили и някъде след полунощ се отбихме в една закусвалня фургон. Аз си поръчах сандвич с месо, а тя — кафе, нещо, което ми направи голямо впечатление. Върнахме се и си отворихме сами — бяха ни дали ключ. Ала вместо да се качим по стаята си, ние седнахме в тъмната дневна и с часове продължихме да разговаряме тихичко.

Какво си казахме тогава? Аз говорех за себе си. Трудно е да се чуеш от страни, още повече да запомниш какво си приказвал, тъй както би било трудно на един съживен кинопрожектор да забележи през обектива си сенките, които светлината му хвърля встрани. Ако възпроизведа — бих ли могъл? — монолога си през повратните часове на онази нощ, с всичките му причудливи изрази, ще похабя картината: дневната, отдалечена на мили от дома ми, през пролуките между завесите надничат уличните лампи, нашарили тапетите с дълги светли ивици, домакините и съучениците ни спят горе, нижа шепотно разказа си, Моли, ободрена от кафето, седи на пода до стола ми, протегнала върху килимчето нозе в копринени чорапи, и онова странно излъчване на стаята, непозната атмосфера без вкус и мирис.

Спомням си един разговор. Струва ми се, че описвах бушуващите вълни на страх от смъртта, които ме заливаха от ранно детство, веднъж на две-три години, и завърших с предположението, че се иска голяма смелост да бъдеш атеист.

— Но аз се обзалагам, че и ти ще станеш атеист — каза Моли. — Само за да докажеш на себе си, че не се страхуващ от нищо.

Почувствах, че тя ме надценява, и бях поласкан. След няколко години, когато още помнех думите ѝ, осъзнах колко трогателно наивно е било схващането ни, че атеистът е самотен бунтар, защото атеизмът сплотява многолюдни тълпи и за тях забвението след смъртта (гъстото оловно море, дето ме потапяше навремени) е дреболия, която им тежи не повече от портфейла в задния джоб. Тази смешна, повърхностна и невярна преценка за света блещука в спомена ми за нашия разговор като една от безбройните кибритени клечки, които запалихме тогава.

Стаята се задими. Уморих се да седя на стол и като легнах до нея на пода, погалих безмълвно бледата ѝ ръка, ала още бях много

стеснителен и не посмях да въздействам върху тази безлична атмосфера, понеже не знаех, че е податлива. На горната площадка, когато се запътвах към вратата си. Моли застана пред мен със свенлив поглед и взе, че ме целуна. Тромаво нахлух в неутралната зона, която ме очакваше. Червилото се размаза около устата ѝ на загрозяващи петънца; сякаш ми бяха дали лице, което да изям, но ми пречеха черепът под кожата и зъбите зад устните. Останахме дълго в осветения коридор, докато не почувствувах болка в превития си врат. Когато накрая се разделихме и се шмугнахме по стаите си, краката ми трепереха. В леглото си помислих: „Алън Дау се мята като риба на сухо“ и осъзнах, че за пръв път мисля за себе си в трето лице.

В събота сутринта загубихме. Бях сънен, многословен и надменен, та някои ученици от публиката започнаха да ме освиркват още щом отворех уста. На сцената се качи директорът на училището и ни смъмри, което окончателно провали и мен, и тезата ми. Във влака на връщане Катарин и Джудит направиха така, че да седнат зад нас с Моли, но не можеха да ни шпионират добре, защото виждаха само част от главите ни. При това пътуване към къщи за пръв път разбрах какво значи да удавиш унижението си в тялото на жена. Единствено допирът на лицата ни заглушаваше ехото на онова освиркване. Когато се целувахме, под клепачите ми бликваха червени потоци, които заливаха враждебните присмехулни лица от публиката, ала щом отлепахме устни, ярките струи се оттичаха и лицата им се открояваха отново, още по-натрапчиви. Потръпващ от срам, аз заравях лице в рамото ѝ, потапах се в топлия му мрак, а воланчетата на натруфената ѝ якичка гъделичкаха носа ми. В гимназията представителките на другия пол ми се струваха високомерни и недостижими: според вестниците те бяха чудовищни жертви на покорството. Но ето че сега Моли ми вдъхваше увереност с гъвкавите леки движения на тялото си, в които, странно, имаше нещо съвсем земно.

Родителите ни бяха дошли да ни посрещнат. Порази ме видът на мама — изглеждаше толкова уморена. От двете страни на носа ѝ имаше сини вдлъбнатинки и тая коса все едно не бе нейната, а някаква сивееща проскубана перука, която бе нахлушила нехайно. Тя беше пълна жена и тежките меса, дете обикновено носеше наперено, сякаш са богатство, сега се разливаха, изплъзнали се от нейната власт и под

мъждивата светлина на перона на човек му се струваше, че тегнат върху света.

— Как е дядо? — попитах аз. Беше се залежал от няколко месеца с бодежи в гърдите.

— Продължава да пее — отвърна ми почти троснато тя.

За да се развлича при прогресивната си слепота, дядо бе започнал да си пее и по всяко време на денонощието редеше със звучния си старчески глас химни, хумористични народни песни и църковни напеви. Сякаш колкото по-дълго живееше, толкова повече се избистряше паметта му.

В уединената хралупа на колата раздражението на мама стана още по-явно; мрачното ѝ мълчание ме потиска.

— Много уморена изглеждаш, майко — рекох аз, опитвайки се да заема настъпателна позиция.

— Ти първо себе си погледни — отвърна тя. — Какво е станало? Оклюмал си като мъж, женен от години.

— Нищо не е станало — излъгах аз. Страните ми пламтяха, сякаш разгорещеният ѝ гняв имаше способността да обгаря като слънце.

— Помня я Бингаман, майката на това момиче, още от времето, когато се преселихме в града. Тя беше най-голямата фукла в южния квартал. Те са типична стара олинджърска фамилия. Не им допадат селяците.

Татко се опита да смени темата.

— Е, значи си спечелил едното състезание, Алън. Аз и толкова нямаше да успея. Направо ти си чудя.

— Защо се чудиш, от баща си го е наследил. Кога съм излязла наглава с теб?

— От татко Беър го е наследил. Ако тоя човек, Лилиан, се бе захванал с политика, щеше да избегне всичките несгоди в живота си.

— Тате никога не е бил убедителен в спорове. Беше скандалджия. А ти, Алън, не ходи с хлапачки. Принизяваш се.

— Не ходя с никоя, мамо. Какви си ги фантазираш?

— Ами само като видях как ѝ играе двойната брадичка, когато слезе от влака, помислих, че е налала канарче. А и да кара горкия ми син, само кожа и кости, да ѝ носи чантата. Когато минаваше покрай мен, честна дума, уплаших се да не ми се изплюе в лицето.

— Все трябваше да помогна на някое момиче. Сигурен съм, че тя не знае коя си. — Истината бе, че предишната нощ бях разказвал надълго и нашироко за семейството си.

Мама извърна глава.

— Виждаш ли, Виктор, защитава я. Когато бях на неговите години, майка ѝ ми нанесе рана, дето още не може да зарасне, а сега собственият ми син ме напада заради нейната дебелана. Питам се дали майка ѝ не я е подучила да го оплете.

— Моли е симпатично момиче — застъпи се за нея татко. — Никога не ми е създавала неприятности в час като някои от ония нафукани гамени. — Ала въпреки че бе толкова почтен човек, той произнесе с учудващо равнодушие тази своя защита.

Разбрах, че никой не желае да се движа с Моли Бингаман. Приятелите ми (понеже разсмивах хората, имах повече приятели, които така и не ме посвещаваха в любовните си истории, но ме вземаха на излети — като шут) въобще не споменаваха пред мен за Моли и когато я водех на техните събирания, правеха се, че не я забелязват, тъй че престанах да я каня. Учителите се усмихваха особено и насилено, когато ни виждаха да подпираме гардеробчето ѝ или пък да се мотаем по стълбището. Преподавателят по английски на единадесети клас — един от „покровителите“ на „способностите“ ми, който винаги се опитваше да ме „предизвика“, да „експлоатира“ моите „възможности“ — ми заяви насаме колко глупава била тя. Просто не можела да проумее правилата на синтаксиса. Сподели какви грешки правела при граматичен разбор, сякаш (в това имаше известна истина) те издаваха тъпота, която маниерите ѝ изкусно прикриваха. Дори семейство Фейбър, крайни републиканци, които държаха закусвалня близо до училището, злорадствуваха, щом Моли и аз бяхме скарани и упорито приемаха моето увлечение като шеговита преструвка. Мама сякаш бе впримчила целия град в своя мит, че бягството е единствената подходяща участ за мен. Сякаш бях особена порода животно, което възрастните на Олинджър, тия призраци, витаещи наоколо, бяха отделили от стадото с намерение след време да ме дарят на въздуха. Това тяхно отношение подсилваше неизменното ми двойствено чувство, че в този град аз съм едновременно и въздигнат, и низвергнат.

Родителите на Моли не одобряваха връзката ни, защото в техните очи ние бяхме направо голтаци. А на мен толкова упорито ми

втълпяваха, че Моли не ме заслужава, та почти не се замислях върху възможността според други измерения аз да не я заслужавам. Още повече, че Моли ме щадеше. Само веднъж, раздразнена от някакво мое досадно, снизходително признание, заяви, че майка ѝ не ме харесвала.

— Защо? — попитах аз, искрено изненадан. Възхищавах се на мисис Бингаман; тя беше запазена, хубава жена и винаги ми бе приятно в нейния дом с бели врати, прозорци и корнизи, с мебели в тон и вази с перуники, поставени пред излъскани огледала.

— А-а, не зная. Смята те за вятърничав.

— Но това не е вярно. Едва ли някой друг се замисля така сериозно върху постъпките си.

Докато Моли ми спестяваше неприязненото отношение на семейство Бингаман, аз ѝ предавах позициите на семейство Дау почти без заобикалки. Вбесях се от това, че никой не ми дава възможност да се гордея с нея. Всъщност аз непрестанно я питах защо е слаба по английски, защо не се разбира с приятелите си, защо е такава самодоволна дебелана, при все че много пъти, особено в съкровени мигове, тя ми изглеждаше красива. Най-ме беше яд на нея за това, че нашата връзка извади най-аве позорни, истерични и жестоки черти от характера на майка ми, които иначе може би никога нямаше да забележа. Отначало се надявах да пазя нещата в тайна от нея, но дори ако интуицията ѝ не бе безпогрешна, в училище баща ми научаваше всичко. Всъщност понякога майка ми казваше, че ѝ е все едно дали ходя с Моли; но пък баща ми бе разтревожен. Тя се мятеше като вързано бясно куче и се мъчеше да захапе, разправяше превзето нелепи измишльотини, като например, че мисис Бингаман била насъскала Моли по мен, само и само да ми попречи да постъпя в колеж, та да няма с какво да се гордее семейство Дау, изявление, при което и двамата избухвахме в смях. През онази зима смеховете звучаха гузно в къщата ни. Дядо гаснеше — лежеше горе и кашляше, като пееше, или пък плачеше, според настроението си, а бяхме много бедни, за да плащаме на болногледачка, и доста добродушни и страхливи, за да го изпратим в приют. В края на краищата къщата си беше още негова. Всеки звук, който той издаваше, късаше сърцето на мама и тя не издържаше да спи горе, близо до него, а будна осъмваше долу, на дивана. В своето отчаяние, тя ми наговаряше непросними неща, дори

когато по лицето ѝ се стичаха сълзи. Не съм виждал друг път такива реки от сълзи, както през онази зима.

Видех ли, че мама плаче, сякаш трябваше да разплача и Моли. Усвършенствувах се в тая насока: не беше трудно за единствено дете, цял живот заобиколено от възрастни, които си човъркат един другиму в душите да търсят истината. Дори в най-съкровени мигове, когато бяхме полуголи, аз току изричах нещо с което да я унижа. Никога не сме се любили в истинския смисъл на думата. Възпираше ме смесица от идеализъм и суеверие; чувствувах, че ако отнема девствеността ѝ, Моли ще бъде завинаги моя. Разчитах твърде много на формалности; ала тя и така ми се отдаде, аз и така я имах и още я имам, защото колкото повече вървя в посоката, която не бих могъл да поема с нея, толкова повече ми се струва, че тя е единственият човек, обичал ме безкористно. Бях невзрачно, смешно амбициозно дървеняче и дори не пожелах да ѝ кажа, че я обичам, не пожелах да произнеса думата „обичам“ и този леден педантизъм ме поразява сега, когато почти съм забравил смутните обстоятелства, при които проявата му е изглеждала благоразумна.

Не ми стигаха боледуването на дядо, огорченията на мама и напрежението, докато разбере дали съм получил стипендия за единствения колеж, който изглеждаше подходящ за мен, но отгоре на всичко ме бяха натоварили и с безброй извънкласни задължения покрай завършването. Отговарях за годишника на випуска и за художественото оформление на училищния вестник, бях председател на комисията за подаръците при дипломирането, секретар на абитуриентския съвет и товарен кон на учителите. Уплашен от татковите разкази за нервни разстройства, на които е бил свидетел, аз се вслушвах в щракането на мозъка си и картината на тази сива, невероятно сложна маса започна да се уголемява, да завладява целия ми свят: една душна органична тъмница, от която почувствувах, че трябва да се измъкна. Ако можех да прескоча направо в юни, всичко щеше да е наред и щях да съм готов за живота.

Една петъчна вечер през пролетта, след като повече от час се мъчих да напиша тридесет и пет мили слова в годишника за едно безлично момиче от административната паралелка, с което не бях обелвал и дума, чух, че горе дядо се закашля сухо и раздиращо и се стъписах. Застанах под стълбите и викнах:

— Майко, трябва да изляза.

— Девет и половина е.

— Зная, но не мога иначе. Ще се побъркам.

Без да изчаквам отговора ѝ или да се бавя да търся палто, изхвъркнах навън и изкарах старата ни кола от гаража. Предишната събота пак се бяхме разделили с Моли. Цяла седмица не си бяхме проговорили, макар че веднъж я срещнах в закусвалнята на Фейбър с един от нейния клас, но тя извърна глава, щом я загледах и взех да пускам разни остроумия, застанал край флипъра. Не посмях да отида и да почукам у тях толкова късно вечерта, само спрях до отсрещния тротоар и започнах да наблюдавам осветените прозорци на къщата им. През стъклата на гостната виждах върху бялата полица на камината една от вазите на мисис Бингаман, с оранжерийни перуники, а през отвореното прозорче на колата нахлуваше пролетният въздух с лек дъх на влажна пепел. Моли вероятно бе на среща с оня малоумник от нейния клас. Но ето че входната врата се отвори и тя се появи в светлия правоъгълник. Беше с гръб към мен, метнала на ръка палтото си, а майка ѝ сякаш викаше след нея. Моли затвори вратата и се втурна по стълбите, прекоси улицата и се мушна в колата, свела очи, оградени от тъмни орбити. Тя дойде. Сега, когато окончателно съм забравил всичко друго (уханието, сияйната хладна кожа, пухкавата долна устна — същинска издута възглавничка, съшита от два плата: отвън пресъхнало-червена, отвътре влажно-розова), все така ще ми става мъчно, като се сетя, че Моли дойде при мен.

След като я закарах обратно — каза ми да не се притеснявам, майка ѝ си обичала да крещи, — отидох в денонощното ресторантче край Олинджър и изядох три големи сандвича с месо (поръчвах си ги един по един) и изпих две чаши мляко. Когато се прибрах, приближаваше два, но мама бе още будна. Лежеше в тъмното на дивана, а на пода до нея беше радиото, по което бръмчеше джаз „диксиленд“, предаван от Ню Орлиънс чрез Филадельфия. Музиката на радиото бе постоянен спътник на безсънните ѝ ноци; не само че заглушаваше виковете на дядо, но ѝ доставяше и удоволствие. Отблъскваше молбите на татко да си легне в спалнята, като заявяваше, че програмата от Ню Орлиънс още не е свършила. Радиото беше стар модел „Филипс“ — имахме го открай време. Като малък бях нарисувал риба върху

оранжевия диск на целулоидната скала, която в детските ми очи приличаше на аквариум.

Самотността ѝ ме трогна. Влязох в дневната и седнах на един стол с гръб към прозореца. Дълго време погледът ѝ ме изучаваше напрегнато в мрака.

— Е, и? — проговори най-сетне тя. — Как беше малката сладострастница? — Вулгарният ѝ език, предизвикан от тази история, ме отвращаваше.

— Разплаках я — казах аз.

— Защо изтезаваш момичето?

— За да ти доставя удоволствие.

— Това не ми доставя удоволствие.

— Добре, тогава престани да се заяждаш с мен.

— Ще престана, ако ми кажеш сериозно, че искаш да се ожениш за нея.

Тук си замълчах и след като поизчака, тя продължи с друг тон:

— Не е ли странно, че проявяваш тази слабост?

— Странно е, че го наричаш слабост, когато това е единственото нещо, което ми дава сила.

— Наистина ли, Алън? Добре. Може би е така. Забравих, че ти си роден тук.

Горе, точно над главите ни, дядо запя с немощен, но още звучен глас:

*Има земя на края
на дълъг, безкраен път,
където светците в омая
от лаври искрят^[2].*

Заслушахме се. По едно време той забуха: задави се в ужасна, раздираща кашлица, която все по-настървено се мъчеше да се изтръгне от гърдите му, и от страх той закрепця името на мама. Тя не помръдна. Гласът му се извиси — тираничен глас, който повтаряше: „Лилиан! Лилиан!“ — и аз видях как мама затрепери от отприщената струя, която бучеше по стълбите, устремена към нея; тя беше като бент; а сетне, след като дядо утихна за миг, мощният поток рукна към мен и аз

изпитах гняв и омраза към тази черна стихия на страданието, макар да съзнавах, че бях твърде слаб, за да ѝ устоя. С неприязън — колко коравосърдечен бях станал — изрекох суховато и категорично:

— Добре. Тоя път ще спечелиш, майко, но това ще ти е последната победа.

Ужасът, който ме обхвана след тази небивало нагла дързост, сякаш скова сетивата ми; вече не усещах стола под мен, а стените и мебелите се стопиха — остана само мъждивото оранжево блещукане от скалата на радиото. Дрезгаво и глухо, сякаш издън земя, мама изрече със своя мелодраматичен глас:

— Сбогом, Альн!

[1] Мъри, Уилям (1869–1956) — губернатор на Оклахома. — Б.пр. ↑

[2] Стиховете в книгата са преведени от Владимир Трендафилов. — Б.пр. ↑

БИВА ЛИ ВЪЛШЕБНИК ДА УДРЯ МАЙКА

Всяка вечер и събота следобед, за да приспи дъщеря си Джоу, Джак ѝ разказваше приказка, която си измисляше сам. Този навик, създаден, когато тя бе двегодишна, скоро също навършваше две години и фантазията му сякаш се бе изпарила. Всяка нова историйка беше леко изменен вариант на една и съща приказка: мъничко животинче, обикновено наречено Роджър (Роджър Рибката, Роджър Катеричето, Роджър Плъхчо), има някаква своя грижица и отива да я сподели с мъдрият стар бухал. Бухалът го праща при вълшебника, който сторва някаква магия, и всичко се оправя, а после поисква за отплата няколко парички, винаги повече, отколкото Роджър Животинчето има, ала вълшебникът начаса го праща на някакво местенце и там то намира паричките, които не му достигат. Сега вече Роджър хвърчи от радост и започва да играе на най-различни игри с другите малки животни и толкова се залисва, че едва успява да се върне навреме при майка си и още на прага чува свирката на влака, с който татко му се връща от Бостън. Джак описваше вечерята им и приказката свършваше. В събота му бе най-уморително да ниже историята в тоя ред, защото Джоу вече не заспиваше следобед и като знаеше това, целият ритуал му се струваше безсмислен.

Малкото момиченце (вече не толкова малко, защото щръкналите под завивката ходилца сега стигаха до средата на спалнята — тяхната широка спалня, където му разрешаваха да ляга следобед или когато е болно) най-сетне бе облякло нощничка и както бе отпуснало на възглавницата пухкаво лице, огряно от слънчевата светлина, надничаша изпод пролуките на спуснатите щори, току-виж, станало чудо да заспи тоя следобед. Боби, двегодишното и братче, вече се унасяше, гушнало шишето с биберона.

— За кого ще разказваме днес? — попита Джак.

— За Роджър... — Джоу стисна клепачи и ѝ стана весело, докато си мислеше, че ето на — мисли. Сетне ококори очички, сини като мамините. — Порчето — заяви категорично тя.

Ново животно: сигурно в детската градина им бяха разказвали за поровете. При идеята за този неизползуван досега герой Джак мигновено бе обхванат от творческо въодушевление.

— Добре — рече той. — Имало едно време в тъмните дебри на гората едно малко животинче на име Роджър Порчето. И то миришело много лошо-о...

— Така — рече Джоу.

— Миришело толкова лошо, че никое от другите горски животинчета не щяло да си играе с него. — Джоу го погледна сериозно: това не го беше предвидила. — Щом излезело навън да играе — продължи разпалено Джак, спомнил си известни унизителни моменти от своето детство, — всички други животинки закрепваха: „Уф, оф, ей го, иде Роджър Миризливкото“ и побягвали, а Роджър Порчето оставал сам-самичък и от очите му се търкулвали две кръгли сълзички. — Помръкнала, Джоу нацупи жално устица, докато той прокарваше пръст покрай носето ѝ да покаже как се е стичала едната от сълзичките на Роджър Порчето.

— Няма ли да иде при бухала? — попита тя с тъничко, леко прегракнало гласче.

Седнал до нея на леглото, Джак почувствува как завивката се изопва, докато крачката ѝ шават от вълнение. Беше доволен от този момент: той ѝ разказваше нещо истинско, нещо, което тя трябваше да знае, и нямаше желание да бърза. Но долу изскърца стол и той се сети, че трябва да слезе да помогне на Клер, която боядисваше с блажна боя в дневната.

— И така, той тръгнал тъжен-жален и стигнал до едно грамадно дърво, а на най-високия клон бил кацнал огромен мъдър стар бухал.

— Добре.

— „Чичо Бухал — рекъл Роджър Порчето, — всички животинки бягат от мен, задето мириша толкова лошо.“ — „Миришеш — казал бухалът, — и то ужасно лошо.“ — „Какво да сторя?“ — попитал Роджър Порчето и ревнал.

— При вълшебника, при вълшебника! — извика Джоу и като се надигна, една от „Златните книжки“ тупна на пода.

— Кротко, Джоу. Тате разказва приказката. Искаш ли ти да я кажеш на тате?

— Не. Ти на мене.

— Тогава лягай и мирувай.

Главичката ѝ се отпусна на възглавницата и тя рече:

— По-нататък.

— Добре. Бухалът мислил, мислил и най-сетне казал: „Защо не идеш при вълшебника?“

— Тате?

— Какво има?

— Магиите истински ли са?

Това бе нов период, започнал последния месец — периодът на *истината*. Когато ѝ каза, че паяците ядат буболечки, тя се обърна към майка си и попита: „Вярно ли, че ядат?“, а когато Клер ѝ каза, че господ е на небето и навсякъде около тях, тя се присламчи към баща си с хитра, при все това любопитна усмивка и настоя да разбере: „*Наистина* или *наужким*?“

— В приказките са истински — отвърна троснато Джак. Заради нея му се прекъсна мисълта. — Бухалът казал: „Тръгни през тъмната гора, мини под ябълковите дръвчета, прекоси блатото, преплувай ручея...“

— Какво е ручея?

— Ручей е малка рекичка. „Преплувай ручея и там ще намериш къщата на вълшебника.“ Роджър Порчето го послушал и скоро стигнал до една бяла къщурка, където похлопал на вратата. — Джак чукна по перваза и дължкото телце под завивката се стегна от детинско вълнение. — И тогава се показало едно дребничко старче с дълга бяла брада и островърха синя шапка, което попитало: „Ей, какво има? Какво искаш? Миришеш ужасно!“ — Гласът на вълшебника бе един от любимите изпълнителски ефекти на Джак; постигаше го, като сбърчваше лице и пискливият брътвеж сякаш излизаше през очите му, които в такива моменти засълзяваха като старешки очи. Усещаше, че ролята му подхожда. — „Зная — рекъл Роджър Порчето. — Всички животинчета бягат от мен. Грамадният мъдър бухал каза, че ти можеш да ми помогнеш.“ — „Я виж ти. Е, може и тъй да е. Хайде, влез. Ама не ми се завирай под носа.“ А вътре, Джоу, се намирали всички вълшебни нещица, струпани на камара, потънала в прахоляк, понеже на вълшебника нямало кой да му чисти.

— Защо?

— Защо ли? Ами тъй като бил вълшебник и бил стар-престарял.

— Ще умре ли?

— Не, вълшебниците не умират. Значи той затършувал и намерил една вехта тояжка, наречена магическа пръчка, след което попитал Роджър Порчето на какво иска да мирише. Роджър мислил, мислил и накрая рекъл: „На рози.“

— Да, добре! — каза самодоволно Джоу.

Джак вторачи в нея хипнотизиращ поглед и занарежда със сприхав старчески глас на вълшебник:

*Абракадабра, фокус-мокус
Роджър-Порчо, каква ловкост!
Рози-мози, гърло ящно.
Няма, Роджър, нищо страшно.*

От захлас ноздричките на дъщеря му се разшириха, сетне веждичките ѝ се повдигнаха, а устицата ѝ се разтвори в широка, безмълвна усмивка и Джак занемя от почуда, разпознал в това изражение майчината ѝ превзета възторженост по коктейли и вечери.

— И изведнъж — прошепна той — цялата къща на вълшебника се изпълнила с ухание на... ро-ози. „Рози!“ — викнал Роджър Рибката. А вълшебникът, тоя чудат мърморко, казал: „Ще ти струва седем парички.“

— Тате.

— Какво?

— Роджър Порчето. Ти каза Роджър Рибката.

— Да, Порчето.

— Но ти каза Роджър Рибката. Ама че глупаво, а?

— Да бе, изпила ми кукувица пипето. Докъде бях? Е, за паричките го знаеш.

— Кажи го.

— Добре. Роджър Порчето рекъл: „Но аз имам само четири парички“ и се заплакал.

Джоу пак направи жална физиономийка, но този път без въобще да се вживява. Джак се подразни. Долу пак изтрополиха мебели. Клер не биваше да мести тежко. Беше бременна в шестия месец. Очакваха трето дете.

— Тогава вълшебникът казал: „Е, няма нищо. Тръгни по пътеката, свърши ли, завърти се три пъти и погледни във вълшебния кладенец. Там ще намериш три парички. Бързай!“ И тъй, Роджър Порчето извървял пътеката, завъртял се три пъти и ето че намерил три парички в кладенеца. Той ги занесъл на вълшебника и бил много щастлив, а после се втурнал към гората и всички дребни животинчета го наобиколили, защото ухаел прекрасно. И играли на гоненица, на прескочи кобила, на бейзбол, футбол, баскетбол, хокей, ръгби и на хоп-стоп.

— Какво е хоп-стоп?

— Игра с пръчки.

— Като магическата пръчка на вълшебника ли?

— Нещо такова. И те играли и се смяли цял следобед, а после взело да се стъмва и всички се втурнали към къщи при майките си.

Джоу започна да мърда неспокойно ръчички и да поглежда към щорите, откъдето се процеждаше денят. Смяташе, че приказката е свършила. Джак не обичаше, когато жените приемат всичко, без да се замислят. Харесваше ги, когато са в неспокойно очакване и улавят всяка негова дума.

— Ей, Джоу, ти слушаш ли ме?

— Да.

— Защото това е много интересно. Майката на Роджър Порчето рекла: „Каква е тая ужасна миризма?“

— Кво-о-о?

— И Роджър Порчето казал: „От мене е, мамче. Аз мириша на рози.“ А тя попитала: „Кой го стори това?“ — „Вълшебникът!“, похвалил се той, пък тя викнала: „Ама че безобразие! Идваш с мен и отиваме право при тоя ужасен вълшебник.“

Джоу се надигна и в искрен ужас запърха с длани из въздуха.

— Ама, тате, тогава той й казва, че всички животинчета бягат от него. — И тя размаха ръчички из шубрака да покаже как се разбягват.

— Добре. Той изхленчил: „Но, майче, всички животинчета бягат от мене“, а тя отсякла: „Не ме интересува. Ти миришеше така, както трябва да мирише едно порче и аз ще те заведа обратно при тоя вълшебник.“ И майката взела един чадър, отишли с Роджър при вълшебника и тя го цапардосала по главата.

— Не! — каза Джоу и протегна ръчичка да затисне устните му, но колкото и да бе възбудена, не посмя да спре извора на истината. Внезапно я обзе вдъхновение: — Тогава вълшебникът я фраснал по главата и не сменил миризмата на Роджър.

— Не — каза той. — Вълшебникът рекъл: „Добре“ и Роджър Порчето престанал да ухае на рози. Пак замирисал ужасно.

— Но другите живо... ох!... Живо...

— Джоун, това е татковата приказка. Искаш ли татко да не ти разказва повече никакви приказки?

Поразена, тя извърна към него кръглото си лице в процеждащата се светлина.

— Та това било. Роджър Порчето и майка му се върнали вкъщи и чули: „Ту-ту-у!“ Идвало, пуф-паф, пуф-паф, влакчето, което щяло да доведе татко Пор от Бостън. Хапнали си те бобец, свински пържолки, кервиз, дроб, картофено пюре, а за десерт — кремчета с бадемчета. А когато Роджър Порчето си легнал, мама Норка отишла при него, гушнала го и казала, че пак си мирише на нейното малко порче и че тя го обича много. И така свършва приказката.

— Ама, тате...

— Какво?

— После другите живо... тинчета бягали ли от него?

— Не, защото в крайна сметка те свикнали с неговата миризма и въобще не се дразнели.

— Какво е крайна сметка?

— Накрая.

— Ама че майка глупачка!

— Не е глупачка! — наблегна на думите си Джак и по изражението ѝ предположи, че е доловила как той защитава пред нея може би собствената си майка. — А сега искам да залепиш очички и да се напиш едно хуу-бавичко. — Той подръпна щорите, за да не остане никаква пролука за светлината, и тръгна да излиза на пръсти, уж че я мисли за заспала. Но когато се обърна, тя бе застанала на четири крака върху завивките и се кокореше насреща му.

— Хей, пъхвай се отдолу и ведна-а-га заспивай! Виж Боби как спи.

— Тя се изправи и заподскача боязливо на пружината.

— Тате!

— Какво?

— Искам утре да ми разкажеш как тоя вълшебник взима магическата пръчка и фрасва тая майка... — Пухкавите й ръчички шибнаха яростно във въздуха. — Право по главата.

— Не. Не е било така. Там е работата, че малкото порче обичало майка си повече от всички други животни, а тя знаела кое е редно.

— Не. Утре ще ми кажеш, че е фраснал тая майка. Моля ти се. — Тя отхвърли крачка и тупна по дупенце на леглото, сподирена от пъшкането и стенанието на пружината, така както бе правила стотици пъти, само че сега не се разсмя. — Ще го кажеш, тате!

— Добре, ще видим. Сега лягай най-сетне и мирувай. Нали си послушна?

Той затвори вратата и слезе долу. Клер бе постлала вестници и бе отворила кутията с блажна боя. Облякла негова стара риза върху широката туника, тя плъзгаше мократа четка по напречната дъска, която предпазваше стената от облегалките на столовете. Горе затупуркаха крачета и той викна:

— Джоун! Да се кача ли да те напляскам? — Крачетата спряха колебливо.

— Много дълга беше тая приказка — рече Клер.

— Горкото дете! — каза той и с безкрайно отегчение загледа измъчените движения на жена си. Дървото — клетка от корнизи, напречни дъски и подови первази — половината тъмнееше вехто-жълтеннаво, а другата половина лъщеше с цвета на слонова кост; той изпита неприятното чувство на затворен в тая клетка и макар да разбираше, че жена му също е вътре, нямаше желание за нищо: нито да я заговори, нито да работи с нея, нито дори да я докосне — нищо.

„НЕ ЩЕ УЗНАЕШ, СКЪПИ, КОЛКО ТЕ ОБИЧАМ“^[1]

Лунапарк! На голата поляна отвъд старата фабрика за лед. Цял следобед разтоварваха камионите, въртележката се разпери като гигантски чадър, а виенското колело го монтираха с подемен кран. На два пъти камионите затъваха в калта. Посипаха навсякъде слама. Сковаха сцената и провесиха гирлянди от лампички. Хайде, хайде, грабвай парите! Вечерята свърши, а до края на дългия летен ден има още час. Ето, и Сами Хъненхойзър търчи нататък, а Глория Григ и тайфата ѝ киснат там цял следобед, въобще не са се прибирали. Ох, да побързам! Колко ужасно е да имаш бедни и старомодни родители, дето все им е криво.

Петдесет цента. Толкова успя да си изпроси Бен. По петаче за всяка година от живота си. Какво пък. Малко ли е? Виенското колело е боядисало розово небето над покрива на смахнатата мисис Мофърт и в трескавите очички на Бен ръбът на туй розово се слива със скъпоценното назъбено ръбче на монетата, която се поти в дланта му. Тая къща, оная къща, после покрай фабриката за лед и пристига. Сигурно целият свят е вече там, той ще е последен и бърза ли, бърза. Хей сегичка ще пуснат балона, виенското колело се е завъртяло, само него са го забравили сред опустелите притъмняващи улици.

Хубаво, дойде, ама какво да си купи сега? Няма чак толкова народ. Възрастни с дечица на ръце се мотаят из алеите, посипани със слама, и зяпат наоколо. Тия от сергиите — те не са точно цигани, — всичките се вторачват в него и му махат да приближи. Не му е лесно да се прави, че не забелязва човека с трите овехтели софтболни топки и стария инвалид на въртележката, пък и дебелията лелка с гипсовите мадони, та даже и скелета, провесен зад фонтанче от пуканки. Мъчно му е, че ги подминава. Ще му се да има повече народ; така се чувства като измамен. Сглобили са всичката тая машинария, само и

само да му измъкнат жалките петдесет цента. Отдалеч вижда как един як чичо с усърдно запретнати ръкави врътва голямо проблясащо колело с гумен език, който затупва по пироните, наредени в кръг, все по-бавно и бавно, докато накрая спира между два пирона и числото, написано там, печели. Играят само един моряк и двама гимназисти с униформени спортни куртки от жълт брилянт. Няма печеливши. Дебелата ръка, татуирана под запретнатата риза, старателно прибърсва монетите им от една продълговата дъска, разчертана и номерирана като за игра на дама. Гимназистите, с бакенбарди и тук-там набола брада по румените лица, омърлушено слагат по още едно петаче и този път човекът, дето завърта колелото, надава радостен вик, щом то спира, сякаш по-доволен и от тях. Бръква в дълбокия джоб на престилчицата си и изсипва пред момчетата цяла купчинка монети, без да ги брои. Ухилени до уши, сякаш са чули мръсен виц, те му обръщат гръб и се отдалечават; якетата им проблясват на хладни разбягващи се зигзаги, а човекът се провиква: „Айде на късмета, айде на печалбата!“ Пред сергията му е празно и докато устата му реди тия гръмогласни покани, погледът му приковава очите на Бен и в кафявия затрогващ смут на тия детски очи с вцепеняваща яснота е изписано онова, което е в ума му: дочените панталонки, монетата от половин долар, десетте му годинки, мястото му в пространството и над всички тия подробности — безкрайната му тъга за това, че губи, като се намира само тук, а не навсякъде, във всяко време. Сетне човекът отмества поглед и врътва колелото за собствено удоволствие. На Бен му се струва, че монетата в шепата му е огромна и че нейната заробваща твърдост трябва да се смачка, да се раздроби на блещукащи късчета, които да се изгубят сред лъскавите нещица и посипаната слама. От първата сергия, която му попада, купува розов захарен памук и заедно с пухестата и лепкава размотаваща се къделка получава и три монети: четвърт долар, десетак и петаче — утроено богатство.

Сега народът приижда, стича се от къщите на градчето, заобиколили Лунапарка от всички страни; черните им заплашителни силуети са същински зъбци на трион. Блясват лампите. Лицата на къщите изчезват. Наоколо само светлина, а на сцената — сърцето на Лунапарка — излизат три момичета с бели каубойски шапки, в бели поли, осеяни с лъскави звездички, и с бели ботушки; излиза и един мъж в бяло; държи бяла китара със златни струни. Краката изблъскват

Бен към сцената: миризмата на кал се смесва с ярката гледка. Едно от момичетата кашля в микрофона, изопва шия и от усилвателите потича пронизителен вой, плисва върху тълпата като мощна струя и я потапя в мълчание. Сетне подемат и трите и заситният плахо на пръсти: „Онази нощ, скъпи, в съня си съзрях те...“ Тия лъскави звездички по разлюлените им поли искрят в очите на Бен и той сякаш гледа през сълзи. Трите гласа ридаят и със своите затрогващи думи хващат, опъват и разтеглят сърцето му като ластик. „Но туй не бе ти, посърнах, заплаках...“ После от припева се разлива такава сладост, че Бен го хваща страх да не му призлее от многото захар.

Момичетата подхващат други песни, не чак толкова хубави, а после преотстъпват сцената на някакъв хилав старец с торбести панталони с тиранти, които той непрестанно опъва напред, наднича в панталоните и току възкликва. Старецът разказва страхотни смехории, при които едрите хубави лелки около Бен се заливат от смях — добродушни дебели работнички и чистачки, сред които досега се чувствуваше като в скривалище. Ала сега го хваща страх от друсащите се тела, усеща заплаха отдолу, сякаш под калта и сламата има някакъв предателски пласт. Измъква се от тълпата и се отдалечава, ала в главата му продължават да ехтят думите на „Ти си мойто слънце“: „Моля те, не ми отнемай слънцето...“ Само парите в джобчето му тежат: да се отърве от тях и ще литне като пух на глухарче.

Приближава до сергията, където се върти колелото, слага петачето си на дъската — в квадратчето с номер 7 — и го загубва. Залага пак там в десетака, но остава и без него. Едва се забелязва, притиснат между хълбоците на двама чичовци с жулеци панталони. И той като тях оставя на ръба четвърт долар, за да му го развалят. Татуираният мъж идва, обира монетите и машинално изплъзва под сръчните си пръсти нанизите от по пет петачета. Бен затаява дъх и с ужас долавя, че в миг мъжът мярва лицето му с разсеян поглед. Едрото тежко тяло загубва плавните си движения и човекът му отброява несигурно пет монети. Между втората и третата поспира. По бузите на Бен избиват петна, сякаш се е наплескал с червило. Пръстите му с посинели кокалчета разтреперано побутват едно петаче към избрания квадрат. Но човекът не казва нищо, връща се при колелото и го завърта. Бен губи три от монетите си една след друга. Чуруликащото колело е лунолико божество, ала пространството между него и Бен е

заоблачено от хората и тяхното милосърдие. Когато татуираната ръка — синя риба, котва и, странно защо, дума МИР — се протяга, за да прибере петачетата му, Бен усеща, че изрисуваната кожа нашепва нещо и се сгушва, та да се предпази, от думите, дето ей сега ще го заудрят. Ала човекът не проговаря, а продължава нататък, за да иде до колелото, но Бен усеща, че от него лъха напрегнато смущение, и долавя как между тях двамата кръстосва острият поглед на един чичо в раиран костюм, застанал от другия край на масата. Бърза да провере ръка през стесняващата се пролука, за да остави двете последни петачета пак на 7.

Гуменият език отново се втурва да ближе шумно пироните и докато колелото се върти, татуираният чичо накланя глава да изслуша оня с раирания костюм. Ала неговият език мърда безшумно, само че лекото помахане на уверената му ръка, както и стрелкащият кос поглед са отправени към Бен.

Гуменият език позабавя въртенето, спира на 7... не, на 8. Загуби и вече може да си тръгва. Нещо особено се надига в гърдите му.

— Ей, малчуган! — Чичото с изрисуваните ръце приближава.

Бен разбира, че и да побегне, тия ръце ще се протегнат и ще го склещят.

— А?

— На колко си години?

— На десет.

— К'во, татко ти с лопата ли ги рине?

Хохот разклаща вдървените огромни глави на чичовците около него. Бен разбира, че пак му дават познатата роля, която е играл стотици пъти пред учители и батковци — ролята на шута. Всичко разбира и иска да им обясни, че усеща влагата в очите си и червените петна по бузите си, но че те са от радост, от чувство за свобода, а не задето губи. Но това са толкова много думи; дори едничката дума „Не“ се закача на небцето му и едва се отскубва оттам.

— Дръж! — Човекът ловко нерва през оцветения квадрат двете монети на Бен. Сетне бръква в джоба си. Изважда както обикновено своята купчинка от пет монети, пуска четири пред Бен, ала последната задържа, прихванал я нежно с три пръста, позабавя се, тъй че Бен пак прочита думата МИР, изписана в синьо над китката му, после

подхвърля петачето на дланта си и го праща в мръсния увиснал джоб на престилчицата.

— А сега се омитай, и да те няма повече. Айде, чупка!

Бен опипва монетите и приковал очи в острия ръб на боядисаната дъска, заднишком провира рамене между краката на чичовците. Ала през всичкото време, макар да се задушаваша от жегата и по цялото му тяло да се стичат вадички, той пресмята; излиза, че са го измамили. Четирийсет: той имаше двайсет и пет, десет и пет, а те му връщат шест по пет, значи трийсет. Ама че неправда! Смятат го за хлапе и уж не искат да го ограбват, пък му свиват един десетак. Отиде на вятъра! Загубената монета е сякаш дупчица, през която се оцежда всичко в тоя свят. Измъква се с премалели нозе и гледа да се скрие от всички моряци, дебелелелки и батковци, видели с очите си позора му, а шестте петака в джоба са като тежка буца, която се удря в крака му. Лъскавите звездички, сламата и гирляндите от лампички, върховете на къщите, назъбени като трион, и разпръснатите бели лица сред оня сладък дъх на кал са окичени като коледна елха с прозрачните цветни топчици, дето тежат на миглите му.

Така, подобно на жестока кокетка, светът презрително отблъсква опитите ни да му се отдадем всецяло.

[1] Стих от популярната песен „Ти си мойто слънце“ — кабаретен шлагер от 40-те години. — Б.пр. ↑

„А. & П.“

Влезли са, значи, тия три момичета само по бански. Аз съм на трета каса, с гръб към входа, та ги виждам чак при хляба. Първа ми хваща окото тая с карираните зелени бикини. Ниска дебеланка с хубав тен и чудесно широчко дупе, под което се белеят два полумесеца, невидели слънце. Сложил съм ръка на кутия солени бисквити и се мъча да си спомня дали съм ги чукнал. Пак ги чукам и купувачката се нахвърля да ме ругае. Тя е от тия лелки, които само дебнат касиерите, петдесетгодишна вещица с начервосани бузи и оскубани вежди, и я знам, че цял ден ще ликува, задето ме пипна. От петдесет години дебне по касите и сигурно досега не е засичала грешка.

Едва я усмирявам и напъхвам партакешите ѝ в торбата, а тя ми изсумтява за сбогом — да се беше родила, когато ѝ е било времето, сто на сто щяха да я изгорят на кладата в Салем; та докато я отпратя, ония момичета са заобиколили щанда за хляб и се връщат; без количка са, вървят насреща ми по пътеката между касите и кашоните с намалени стоки. Дори сандали нямат на краката си. Ето я тая, сочната, с яркозелените бикини: горницето още не ѝ е легнало, а коремът ѝ е бял-беленичък, значи току-що го е купила (банския де), лицето ѝ е едно такова топчесто и дребно, а устните ѝ са сбрани под носа; другата е високо момиче с черна накъдрена и разхвърчана коса, под очите ѝ червена ивица, обгорена от слънцето, брадичката ѝ въздлъжка, нали ги знаете тия момичета, дето приятелките им уж ги смятат за „страхотни мадами“, „без грешка“, ама все нещо не им достига и приятелките го знаят, та и затова ги превъзнасят; и третата, която не е чак толкова висока. Тя е принцесата. Води ги, един вид, а ония двете зяпат, обръщат се насам-натам. Тя не се оглежда, къде ти, тая принцеса, върви си бавно напред, пристъпя като примадона на стройните си бели крака. Малко тежичко се отпуска на пети, май не е свикнала да ходи боса: първо залепя петата, а после отпуска тежестта и на пръстите, като че с всяка стъпка изпробва пода и въобще малко се престарава. Никога не можеш да разбереш със сигурност какво има наум едно

момиче (всъщност мислите ли, че това вътре в главите им е ум или просто ей тъй нещо си бръмка като пчела в буркан?), но в случая, изглежда, тя бе убедила другите две да влязат с нея, за да им демонстрира как в такъв магазин се върви бавно и наперено.

Тя е с мръснорозов бански, може и бежов да е, не знам, от една материя на възелчета, а това, дето ме шашва, е, че презрамките ѝ са смъкнати. Провиснали са върху излетите ѝ ръце и сигурно затова банският се е посвлякъл, та точно над ръба му се показва ослепително бяла ивица. Ако не е ивицата, няма и да допуснеш, че има нещо по-бяло от тия рамене. Със свалени презрамки, между ръба на банския и върха на главата ѝ остава тя и само тя, а чистата оголена плоскост над гърдите ѝ, която започва от ключиците, е същински вдлъбнат метален лист, огрян от слънце. С една дума, повече от красиво е.

Има коса с цвят на жълд, произрусяла от слънцето и солта, навита на кок, който се е разхлабил, а физиономията ѝ е една такава накипена. Предполагам, че в „А. & П.“ можеш да влезеш със свалени презрамки само ако имаш тая физиономия на лицето. Така е вирнала глава, че шията над белите рамене е като разтегната, но аз нямам нищо против. Колкото по-дълга е шията, толкова повече има с какво да ти се пълни окото.

Сигурно ни е мярнала как я зяпаме със Стоукси от втора каса, но хич и не трепва. Тъкмо тя, тая принцеса! Продължава да оглежда рафтовете и по едно време спира и се извърта, ама така бавно, че ми спира дъхът. Пошушва нещо на другите две, които са се лепнали безпомощно за нея, а после и трите поемат по пътеката между рафтовете с храна за кучета и котки, зърнени каши, макарони, ориз, стафиди, подправки, пастети, спагети, безалкохолни, соленки и сладки. От трета каса целият коридор ми е пред очите, чак до щанда за месо в дъното, и през всичкото време ги наблюдавам. Дебеланката с хубавия тен повъртява в ръце кутия бисквити, но решава да ги остави. Овците, дето бутат колички по пътеката, се пооживяват: момичетата вървят срещу движението (не че сме сложили еднопосочни знаци или нещо от тоя род). Щом раменете на принцесата изгряват насреща им, гледаш ги как нещо се дръпват, подскачат или пък хлъцват, но бързо забиват очи в количките си и продължават да бутат. Ловя бас, че и динамит да хвърлиш в някой такъв магазин като „А. & П.“, хората, общо взето, ще продължават да се присягат за овесени ядки, ще ги отмятат в

списъците си и ще си мърморят под носа: „Я да видя, имаше и още нещо, започваше с «а», аспержи, не... а, да, ананасов сок“ или каквото там си мърморят. Но няма съмнение, че това ги разсънва. Няколко домакини робини с ролки на главите дори се извъръщат, като че не вярват на очите си.

Разбирате, нали, едно е да видиш момиче по бански на плажа, където може би от ослепителното слънце хората не се заглеждат много-много един в друг, а друго е то да ти се изпречи под флуоресцентните лампи в хладния хамбар на „А. & П.“ сред тия купища от пакети и кутии и да ти зашляпа босо и голо по зелено-белия шахматен линолеум.

— Ох, майчице — обажда се Стоукси до мен, — свят ми се завива!

— Злато мое — казвам аз, — прегърни ме здраво.

Стоукси е женен и има вече две дечица, обесени на врата му, но така, като гледам, само по това се различаваме. Той е на дваисет и две, а аз станах на деветнайсет през април.

— Това ли е всичко? — пита той, възвърнал тона си на разумен женен мъж. Забравих да кажа, че той се надява в някой слънчев ден, може би през 1990-а, да стане управител на магазин.

Вярно е, че сме само на пет мили от брега, където има голямо летовище, но ние сме точно в центъра на града и жените обикновено си слагат някоя блуза или шорти, или нещо друго, преди да слязат от колата. И то като се има предвид, че повечето са жени с по пет-шест деца и краката им целите са възлясали от разширените вени, та никой няма и да ги погледне. Както казах, ние сме точно в центъра и ако застанете на изхода, ще видите насреща си две банки, енорийската църква, магазинчето за вестници, три кантори за недвижими имоти и най-малкото дваисет и седем-осем мотльовци, които разкопават Главната, че канализацията пак е избила. Не е като на плажа; ние сме на север от Бостън и в града има хора, дето не са виждали океана от дваисет години.

Момичетата са стигнали до щанда за месо и питат за нещо Маккеън. Той посочва, те посочват и се изнизват от поглед зад пирамида от консервирани праскови „Диетична наслада“. Остава ни само да гледаме как старият Маккеън потрива уста и им измерва бедрата. Горкичките, става ми жал за тях. Какво са виновни?

А сега идва печалната част на историята, поне нашите вкъщи казват така, но аз самият не смятам, че е чак толкова печална. Магазинът е почти празен, защото е вторник следобед, та няма какво друго да правя, освен да се облегна на касата и да чакам пак да се появят момичетата. Магазинът е като лабиринт и не знам от кой тунел ще изникнат. След малко те се показват иззад най-крайните рафтове, където са електрическите крушки, разни преоценени плочи с песни на Шестимата карибци или Тони Мартин, или нещо от тоя десен, та да се чудиш защо хабят материал за тях; минават покрай пакетчетата с бонбони и пластмасовите играчки, дето се разпадат на чарковете си още щом някое хлапе ги погледне. Задават се, значи, и пак води принцесата със сиво бурканче в ръка. Между четвърта и седма каса няма човек и я виждам как се двоуми между мен и Стоукси, но пред Стоукси, с неговия вечен късмет, се изпречва някакъв дядка с торбести сиви панталони, който едвам мъкне четири огромни консерви ананасов сок (къпят ли се с него тия старчоци?), тъй че момичетата идват при мен. Принцесата оставя бурканчето и аз го поемам — леденостудено. „Закуска от херинга в подквасена сметана: 49 ц.“ Сега ръцете ѝ са свободни и по тях ни пръстен, ни гривна — голи-голенички, както когато майка я е родила — и ми е чудно откъде ще се вземат парите. С все същата накипрена физиономия тя бръква в мъхавия розов бански и измъква един сгънат долар от улейчето по средата. Бурканчето натежава в ръката ми. Ама наистина ми се видя страшно хитро.

И тогава късметът започва да изневерява на всички ни. Влиза Ленджъл, който досега се е разправял с един камион зелки, и тъкмо да се шумугне зад вратата с табелка „Управител“, където за цял ден се покрива, зърва момичетата. Ленджъл е пълна скука: преподава в неделното училище за изучаване на Библията и т.н., ала нищо не му убягва от погледа. Приближава и казва:

— Момичета, тук не е плаж.

Принцесата пламва, макар че тая червенина може и загар да е, пък аз да го забелязвам чак сега, когато е толкова близо.

— Мама ме изпрати за бурканче херингова закуска.

Гласът ѝ ме сепва — винаги е така, когато за пръв път чуеш нечий глас, — прозвуча толкова вяло и монотонно, и все пак никак

тузарски, като провлачи „изпрати“ и „закуска“. По този глас внезапно се плъзвам в гостната им. Баща ѝ и другите мъже стърчат прави в кремави сака, с папионки, а жените, по сандали, си вземат от голяма стъклена чиния херингови хапки, набодени на клечици, и всички държат в ръце чаши безцветно питие, в което плуват маслинка и листчета пресен джоджен. Когато на нашите им дойдат гости, те ги черпят с лимонада, а ако случаят е по-специален, поднасям им бира във високи чаши с рекламни картинки.

— Много хубаво — казва Ленджъл. — Но тук не плаж.

Това повтаряне ми се струва смешно, уж току-що му е хрумнало, а всъщност през всичките тия години си мисли, че „А. & П.“ представлява една огромна дюна и там той е главният спасител. Не му харесва, че се усмихвам — нали ви казах, че нищо не му убягва от око, — но сега не се занимава с мен, а измерва момичетата със своя мрачен и надзорнически неделноучилищен поглед.

Руменината на принцесата не е вече само от слънцето, а дебеланката с карираните бикини, дето по ми харесва в гръб — хубаво ѝ е дупето, няма що, — внезапно изписуква:

— Ние без да пазаруваме. Влязохме само за тая консерва.

— Няма никакво значение — казва ѝ Ленджъл и по погледа, с който я измерва, разбирам, че досега не е забелязал бикините ѝ. — Държим да сте прилични, когато влизате тук.

— Ние сме си прилични — заявява внезапно принцесата и оскърбено нацупва устни, като си помисля за мястото си в тоя свят, откъдето обслужващите „А. & П.“ сигурно ѝ се струват презряна сбирщина. Консервата проблясва в яносините ѝ очи.

— Не желая да споря с вас, момичета. Друг път, като влизате тук, метнете си нещо на раменете. Такива са нашите норми на благоприличие. — Той обръща гръб. Ето ти теб норми. На важните клечки им дай норми. На останалите — малолетна престъпност.

През това време купувачите прииждат с пазарските си колички, но нали са си овце, като подушват някакъв скандал, всичките се навървят пред Стоукси, който с такова старание разтваря един плик, сякаш бели праскова — не иска да пропусне нито дума. Долавям в затишието, че всички стават неспокойни, и най-вече Ленджъл, който ме пита:

— Сами, маркира ли им покупката?

Позамислям се и казвам: „Не“, но умът ми е другаде. Удрям клавишите: 4, 9, III, общо — по-сложно е, отколкото смятате. След като дълго вършиш това, то започва да ти звучи като песничка и дори чуваш думите, в моя случай: „Бат-кови (чук-чук) пи-й-ленца (пийук-пийук), здрасти (щрак).“ Щракането е от изхвъркването на автоматичното чекмедже. Изглаждам намачканата банкнота, разбирате колко нежно, нали, щом е излязла измежду двете най-гладки купчинки ванилия, дето някога съм си представял, и пускам в тясната ѝ розова длан две монети (половин долар и един цент), после мушвам гальовно херингите в плик, засуквам го отгоре и ѝ го подавам, като през всичкото време размишлявам.

Момичетата, и кой може да ги вини, бързат да се измъкнат, тъй че за да ме чуят, аз тутакси заявявам на Ленджъл: „Напускам“, като се надявам, че те ще спрат да ме погледнат, мене, техния неподозиран герой. Но те си продължават право към автоматичната врата. Двете ѝ крила отхвъркват встрани и те пропърхват през паркинга към колата си: принцесата. Карето и Смотаната дългучка (не че е лоша като суровина), и ме оставят при начумерената физиономия на Ленджъл.

— Каза ли нещо. Сами?

— Казах, че напускам.

— Помислих да не ми се е счуло.

— Не биваше да ги поставяте в неудобно положение.

— Те ни поставиха в неудобно положение.

Захващам нещо, от което накрая излиза едно „тинтири-минтири“, израз на баба, и си мисля, че щеше да е много доволна, ако можеше да ме чуе.

— Струва ми се, че не знаеш какво приказваш.

— Знам аз. Ама вие не знаете.

Дръпвам колана на престилката си, който е вързан отзад, и смъквам презрамките от раменете си. Двама купувачи, които са се запътили към моята каса, започват да се блъскат един в друг като подплашени прасета по стръмна пързалка. Ленджъл въздъхва и физиономията му става търпелива, старешка и бозава. От дълги години е приятел на родителите ми.

— Сами, нали не искаш да сервираш такова нещо на ваш'те — казва ми той.

Вярно, че не искам. Но ми се струва, че хванал ли си се веднъж на хорото, няма пускане. Сгъвам престилката — на джоба е избродирано червено Сами. — Оставям я до касата и хвърлям отгоре папийонката. Папийонката е тяхна, ако това ви интересува.

— Цял живот ще ти държи влага — казва Ленджъл и знам, че е прав, но като си помисля как накара онова хубаво момиче да се изчерви, хвърква ми чивията, натискам копчето „закл.“, машинката изпиуква (пи-й-ленца) и чекмеджето изщраква. Едно му е хубавото на тоя театър — разиграва се през лятото и мога да се обърна и да напусна сцената, без да се туткам с палта и шушони, тъй че просто се запътвам към фотоклетката по едната си бяла риза, дето мама ми я изглади снощи, и вратата се отваря с въздишка, а отвън слънцето се пързая по асфалта.

Оглеждам се за моите момичета, но тях, разбира се, вече ги няма. Само до едно синьосиво комби „Фолкън“ някаква млада майка се надвиква с децата си, които пицят, че не им е купила бонбони. Извъръщам се към витрината и зад струпаните на тротоара чувалчета с торф и сгъваеми алуминиеви масички и столове виждам Ленджъл, седнал на мястото ми: таксува покупките на овцете една след друга. Лицето му е съвсем посивяло, а гърбът му е скован, сякаш са му били инжекция желязо, и нещо ми зачегъртва под лъжичката, като си помисля колко суров ще е отсега нататък животът към мен.

ЖЕНАТА НА ЛЕКАРЯ

— Акули? — повтори жената на лекаря и върхът на луничавия ѝ нос се изостри сред искристия въздух. Очите ѝ, потъмнели в един миг на вгълбение, пак отразиха зеления цвят на Карибско море; водната повърхност пресичаше шията ѝ. — Да, намират се. Едни такива големи и тъмни.

Застанал наблизно, Ралф бе приклеknал, но при думите ѝ изопна тяло сред плисък и пръски и се помъчи да надникне в аквамаринената дълбочина. От внезапните му движения и водата наоколо стана непрозрачна. Екна изненадващо младежкият ѝ смях.

— Вие, американците, сте толкова плашливи — рече тя и самодоволно се отдръпна навътре, отпусната във водата, която клокотеше лекичко край устата ѝ. Имаше дребно лице, позачервено и осеяно с лунички от този климат. Златисточервеникавата ѝ коса бе станала на клечки, загубила блясъка си от ежедневните морски бани. — Рядко идват толкова близо до брега — рече тя, отметнала глава назад, сякаш разговаряше с небето. — Само в сезона, когато се ловят костенурки; кръвта ги привлича. Не можем да се оплачем. Бреговете на този остров са плитки. Ето например Сен Мартен отсреща — там крайбрежните води са дълбоки и трябва да се внимава. — Тя се обърна и с нехайно-ленивите движения на пълничките жени, които лесно се държат на повърхността, заплува усмихнато към него. — Колко жалко, че отец Джонсън си замина! — рече тя и гласът ѝ прозвуча неестествено, както бе източила шия, за да не гълта вода. — Голям симпатяга беше този стар английски викарий. — Тя произнесе „викарий“ някак дрезгаво; може би шеговито. Когато стигна до Ралф, опря нозе на дъното и посочи към хоризонта. — Той — каза тя — обичаше да влиза навътре в морето заедно с огромния си черен пес Хукър. Отец Джонсън плуваше напред, докато капнеше от умора и тогава се отпуснаше, улавяше се за опашката на Хукър и кучето го изтегляше на брега. Наистина голяма картинка бяха двамата: плува песът, а този дебел стар джентълмен се вкопчил в опашката и косите му

се стелят по водата. И през ум не му минаваше за акулите. При това влизаше много навътре, докато накрая се превръщаше в едва забележима точица.

Водата стигаше до кръста им и при едно подканящо движение на Ралф те тръгнаха заедно към брега. Спокойната топла вода приплискваше от крачките им. Тя изглеждаше дребничка, както вървеше до него и редеше с писклив глас:

— Съжалявам, че си замина. Беше очарователен старец. Живял е тук четиридесет години. Обичаше си той острова.

— Виждам, че е имало защо — каза Ралф и проследи с очи полумесеца на крайбрежния пейзаж, сякаш чрез неотегчения му поглед жената на лекаря можеше да обнови усещането си за красотата на острова, а Ралф смътно долавяше, че то има нужда от обновление.

Белият плаж пустееше. Туземците го използваша само като пътека. Жилищата им бяха накацали зад дрипавия плет от крайморски храсти, който ограждаше пясъчната ивица. Тол, розов цимент, вълниста ламарина, почервеняла от ръжда, дъсчени стени — сребристо-сиви от дъждовете, — закърпени със сплескани тенекии от газ, наколни бараки и недовършени сгради от шлакобетон надничаха иззад прашасалите ниски шубраци. Цветя почти нямаше. Беше януари. Ала от една страна, гроздовете кокосови орехи, сгнездени под шумолящите палмови клони, а от друга — високите пухкави къдели, напомнящи лекокрилите пролетни облачета в неговия край, подсказваха, че тук сезонът на цъфтежа и сезонът на плодовете съвпадат и продължават безконечно; покълване и зреене съжителствуваха непрестанно. Планини не се виждаха. Островът бе равнинен. Когато пристигаха, от самолета той им заприлича на двуизмерен близък или на топографска карта на Сен Мартен, който се възправяше сред морето като група планински върхове във Вермонт. Бреговете на Сен Мартен бяха стръмни и страшни; тези бяха безопасни. Там холандците и французите бяха построили шумни хотели и ресторанти, за да примамват американските долари; тук рядко идваха чужденци. На този остров дори местностите бяха наименувани без предприемчивост и старание; Източният край. Западният край. Пътят, Гората — това бе географското му разделение. В единия край на залива пустееше възвишение, покрито с хрусталаци и коралови отломки, което бе наречено Високия хълм. Селото се казваше просто

Залива. Оранжевите канари от другия край се наричаха Скалите. През тези кратки зимни дни слънцето се спускаше към тях диагонално и между шест и седем часа надвисваше над морето точно при рога на заливния полумесец. Ала и след като слънцето се удавеше, светлината, поначало ленива, продължаваше да се мае сред колибите и лиандровите храсти.

Следобедът превалеше; малкото тропическо слънце, все още ненабъбнало в червено, кротко сипеше бял блясък над притихналия въздух. А той бе галещ и ласкав като водата; в тия две природни стихии нямаше враждебност. На Ралф, който излизаше от едната и се потапяше в другата, те се сториха като нюанси на доброжелателство, което го обгръщаше нежно.

— О, да, но не е само това — каза жената на лекаря. — Той просто обичаше хората. Построй им три Църкви и вършеше всякакви добродейния. Говорим за отец Джонсън — обясни тя на Ив, която бе останала с децата на брега. — Англиканския свещеник. Той се оттегли миналата година и си замина за Англия. За Съсекс, струва ми се.

— Обичал е хората ли? — попита Ив. Беше дочула края на разговора им. Тук гласовете отекваха надалеч, заглушавани само от ромола на прибой или понякога от английска реч, звучаща като музика с чудноватия си акцент. Жената на лекаря се отпусна на пясъка.

— Те са чада мои — пропя дрезгаво тя и в следващия миг заглуши грубата пародия с острия си смях. — О, да, той ги обичаше. Посвети им живота си. — Младежкото оживление в гласа и невинният блясък на погледа не подхождаха на прецъфтялото тяло. Пълните ѝ крака бяха възлести и отекли, а дребното ѝ лице бе покрито със ситни бръчици и във всяка бръчица се мъдреше по една бяла чертичка, там, където повехналата кожа не бе допуснала слънцето. — Той самият нямаше деца — реши да добави тя. — Само тоя страшен пес Хукър. Голям особняк. Вероятно щеше да ви допадне. Сигурна съм, че такива образи като него не се срещат в Америка.

— Предполагам, че щеше да ни допадне — каза Ив. — Хана често споменава отец Джонсън.

Хана беше готвачката им, жена, преминала тридесетте, ала плаха и свенлива като момиче. Кожата ѝ винаги лъщеше, сякаш се изпотяваше от притеснение, но останеше ли сама в кухнята, весело си тананикаше песнички. Децата, отначало смутени от цвета на кожата ѝ,

вече я обожаваха и я гледаха с възторжено ококорени очички, щом вдигнеше двуцветен показалец, за да ги усмири. Никой досега не бе изисквал от тях послушание с толкова сериозен тон. Ралф и Ив не очакваха, че ще имат домашна прислужница. Избраха най-невзрачния остров, който можаха да открият. Но Хана беше като част от къщата; притежателката, стройна вдовица, чиито деца бяха пръснати из Флорида, Перу и Антигуа, бе предположила, че ще им е необходима прислужница. И така излезе. Никога не биха разкрили сами всички загадки на този необикновен, нов свят. Ив нямаше да се справи с пазаруването, защото тук мълвата въртеше търговията: невидими гласове, безплътни като вятъра, съобщаваха кой е заклал днес прасе в чия рибарска лодка току-що е спряла пълна на кея.

Селцето бе претъпкано с магазинчета — във всяка колиба се продаваха (на смайващо различни цени) поне американски цигари, внесени контрабандно от Сен Мартен. Но дори работното време на най-официалния магазин — циментов коридор с рафтове, долепен до митницата — се оказваше тайна, която американците не успяваха да разгадаят. Винаги намираха голямата зелена врата залостена и на нея открай време се мъдреше разкритен тебеширен надпис: „На вниманието на редовните ни клиенти! Четвъртък следобед магазинът няма да работи.“

— А-а, Хана ли? Тя е добро момиче — рече жената на лекаря и се обърна по корем. Надиплените ѝ бедра бяха побелели от пясъка, все едно оваляни в захар.

— Така е наистина — потвърди Ив. — Много е симпатична. Мисля, че те всички са много симпатични. Толкова са мили с нас.

Подобна настойчивост не бе в стила на съпругата му. Ралф се питаше какви ли чувства са се породили между двете жени, запознали се едва предишния ден.

— Разбирам защо отец Джонсън е обичал хората тук — добави отчетливо Ив, макар и с предпазливо тих глас.

„Хората“ бяха край тях; колибите им стигаха до пясъчната ивица и окърпените стени със затворени капаци сякаш се заслушваха унесено.

Жената на лекаря пак се обърна по гръб, надигна се и седна. Коя бе причината да е толкова неспокойна?

— Да — рече тя, а в това време една мощна разлепена вълна се метна по наклонения бряг и попи в белия пясък досами нозете им. Пясъкът бе едрозърнест, осеян с безброй шуплички — пролуки, през които да дишат раците. Жената на лекаря впери в хоризонта очи, които, гледани отстрани, заприличаха на безцветни лещи. Профилът на носа ѝ се изостри. — Простосърдечни са — заяви тя.

Тук жената на лекаря бе кралица. Сред обитателите на острова нямаше друга съвсем бяла жена. В редките случаи, когато някой британски правителствен служител и, още по-нарядко, някой безумно далечен родственик на кралското семейство удостояваха с визити това уединено и покорно кътче на империята, домакинята бе тя. Щом окаляният ѝ форд се понесеше с рев по разораните пътища (заглушителят му отдавна бе изгнил), по-възрастните островитяни подигравателно отдаваха чест, а дечурлигата ѝ махаха с ръце сред прахоляка, който се вдигаше. Когато тя и докторът благоволиха да посетят американското семейство, отседнало в Залива за три седмици, Хана бе толкова поласкана, че от вълнение счупи една чаша в кухнята.

Лекарят беше слаб, бърлив човечец, възприел духовита поза на неудачник. Върховете на пръстите му жълтееха от контрабандните цигари. Предпочиташе „Кемъл“, но сега на черната борса можеше да се намери само „Честърфийлд“. „Кемъл“ бяха по-остри. Не беше виждал тук цигара с филтър. Той и жена му бяха от десет години в тропиците — Британска Гвиана, Тринидад, Барбадос, сега на този остров. Имаше някакви неясни проекти след време да отиде в Америка, където щял да направи състояние, а на стари години да се установи в някое йоркширско село. Този ден бе отишъл в Сен Мартен.

— Как е сега в Америка? — попита жената на лекаря, като усърдно триеше пясъка от коленете си. — Полагат ли се грижи за негрите?

— В какъв смисъл? — не разбра Ив.

— При добри условия ли живеят?

— Не съвсем — побърза да каже Ралф, защото усети, че ще е по-добре да отговори той, а не Ив. — Някъде по-добре, другаде по-зле. В южните щати естествено има явна дискриминация. На север повечето живеят в бордеи, но поне имат всички законни права.

— О, боже — рече жената на лекаря. — Това е проблем, нали?

По лицето на Ив, която разглеждаше една мида, пробягна слънчево зайче.

— Чий проблем? — попита тя. Беше завършила един от тези девически колежи, където за отговорничка на курса избират само момиче от цветнокожите малцинства или пък някое, което е инвалид. При новините от Южна Африка гласът ѝ се разтреперваше гневно и тя бе в защита на всекиго, който според нея олицетворяваше потиснат народ. Не ѝ бе минавало през ум, че подобно автоматично съчувствие е само по себе си снизходително. С английска кръв, в която навремето се бяха влили аристократични френски и руски примеси, Ив не удостояваше онеправданите дори с честта да се страхува от тях.

Жената на лекаря пак зарея поглед към хоризонта и Ралф се запита дали пък не бяха се отнесли грубо с нея. В изострения ѝ профил имаше надменност. Но тъй като бе домакиня, тя реши да отстъпи и се помъчи да поднови разговора. Извърна глава към тях и като заслони бързо очи с длан, оголи наниз бели зъби в насилена усмивка.

— Ами в училищата? — попита тя. — Могат ли да ходят във вашите училища?

— Естествено — отвърна незабавно Ралф, като същевременно осъзна, че за нея съвсем не е толкова естествено. Тя не знаеше нищо за неговата страна. Почувствува се по-уверен, след като прецени нейната неосведоменост и стъпи на здрава информационна почва. — Никой не ги спира да учат. В южните щати са в отделни училища, но в северните, в западните и тъй нататък не съществува такъв проблем. — Той присви рамене, усетил зад гърба си неодобрението на Ив при споменаването на думата „проблем“.

— Но ще пуснете ли вашите деца в едно училище с тях? — Луничките се сбраха под присвитите ѝ очи, вгълбени в спорния въпрос.

— Разбира се. Боже мой, защо не? — Почувствува облекчение от това, че е изяснил нещата и е приключил с темата. Надяваше се, че жената на лекаря няма да се откаже скоро от този разговор.

Тя въздъхна.

— Вие в Америка живеете с тоя проблем от толкова време. В Англия чак сега започват да осъзнават сериозността му. Черните непрестанно се изсипват в Лондон.

Една вълна, тласната от следващата, се плъзна толкова навътре по наклонения бряг, че близна нозете им и ги постресна. В един миг глезените им заблестяха под къдравите струйки, които бързо се оттекоха.

— Говорите за тях така, сякаш те сами са поискали да ги превърнат в роби и да ги доведат тук — изрече бавно Ив.

— Мамо, виж! Мамо, виж! — зачу се от разстояние гласът на Кейт, сподирен от бебешките възклици на Лари. Мъничките телца се поклащаха, надвесени над някакъв тъмен предмет в крачката им, а между храстите вече надничаха забрадена старица и млад разгърден моряк, любопитни да видят какво бе развълнувало тия чудати деца. Ив се надигна и тъй че Ралф да я забележи, отпрати към жената на лекаря недоумяващ, възмутен поглед, сякаш тялото ѝ бе зловонно водорасло, изхвърлено върху чистите пясъци на собственото ѝ съзнание.

Щом Ив се запъти към децата, жената на лекаря каза:

— Вече започва да добива чудесен тен, нали?

— Да, тя винаги почернява хубаво. Има френска жилка.

След като Ив се отдалечи дотолкова, че да не ги чува, Ралф легна и се зарови в пясъка. Посредничеството между двете жени бе наложило изтощително безпристрастие. Пригответи се да слуша търпеливо. Знаеше, че жената на лекаря ще развърже езика си. Присъствието на друга бяла кралица я потискаше, засенчваше я.

— Искате ли да чуете една отвратителна история?

— Разбира се — съгласи се неохотно той.

Къщите зад тях сякаш подслушваха още по-упорито. Чувствуваше, че в селото ги харесват — и него, и семейството му. Жената на лекаря, която бе дошла с колата си от вътрешността на острова, за да се попече на плажа им, демонстрираше уличаваща ги близост, която той не желаше. Защото привечер тя щеше да се прибере у дома си и да ги остави сами в селото, сред шумовете на нощта. Газовите лампи свистяха. Черни буболечки бръмчаха около нажежените шишета и току чукваха по пода; някъде нагоре по улицата едно момче блъскаше по самотен стийл-барабан, а в съседната къща — неизмазана колиба с вечно затворени капаци — някаква жена роптаеше непрестанно, а от време на време засегнат мъж изръмжаваше нещо в своя защита.

— Когато отец Джонсън си замина — сниши глас жената на лекаря и се отпусна на лакът, за да е лице срещу лице с Ралф, — устроиха тържество в чест на новия свещеник, един много симпатичен цветнокож младеж от Сейнт Китс. Много симпатичен, бих казала, а разправят, че бил и много интелигентен, макар аз още да не съм ходила на негова служба. И тъй, епитропът (не сте се срещали с него и предполагам, че няма да се срещнете), едър, мазен ямаец, който си придава много важности, произнася кратко слово. Разбира се, споменава за отец Джонсън, четиридесет години служба и тъй нататък, но накрая заявява, че според него преподобният Джонсън нямало да ни липсва, тъй като новият викарий бил прекрасен млад човек, идвал при нас с отлични знания и все в тоя дух, и най-вече, *най-вече*, били сме особено щастливи, защото си бил наш. Представете си! Наш си бил! Разбира се, на младия пастор му идеше да потъне в земята от неудобство, а аз така побеснях, че щях да скоча и да си изляза, ако докторът не ме беше хванал за ръката. *Наш си бил!* Отец Джонсън посвети живота си на тия хора. — Гласът ѝ бе станал пронизителен.

Ралф проговори с надежда да я възпре.

— Не е било необходимо, но е естествено — рече той.

— Не виждам нищо естествено. Според мен това е неестествено, направо чудовищно. Чудовищна неблагодарност. Не можете да си представите колко ужасни са тия хора. Само да видите една десета от номерата им, а и тоя егоизъм, с който мъжът ми се сблъсква. В два през нощта: „Докторе, докторе, ела да спасиш детето ми“, а след седмица, когато реши да си поиска мизерните един-два долара, те *не си спомняли*. Изобщо не си спомняли. И ако докторът настоява, започват: „Белите ни ограбват!“ Ох, как ги мразя! Бог ще ми прости, но ги намразих. Какво ти „естествено“? Това не са хора. — Забелязала неодобрителния му жест, тя добави: — Щом сме почнали, знаете ли какво разправят за вас и жена ви?

Сякаш една сянка, която се бе прокрадвала между думите ѝ, сега се метна насреща му.

— Не. Разправят ли нещо?

— Това само да ви покаже колко са зловни. Говорят, че жена ви има нещо от „боята“. — На Ралф му бе необходим един миг, за да осъзнае, че става дума за негърска жилка. Засмя се; какво друго?

И жената на лекаря се засмя; ала сините ѝ очи изпод русите вежди се бяха вперили в него и зениците им бодяха като иглички. Тя очакваше спокойствието на лицето му да се пропука и истината да се изплъзне оттам.

— Сигурно защото е толкова мургава — обясни тя. — Възчерничка.

Ралф проследи как езикът ѝ помръдва, докато тя произнасяше изпитателно последната дума. Детинското любопитство подклаждаше женската ѝ злоба.

Кръвта закипя в жилите му. Не знаеше как да приеме обидата. Гневът му се вкопчи в нападателя. Впи зъби в нелепото обвинение.

— Тя просто почернява бързо — такава ѝ е кожата.

— И знаете ли — продължи тя, като не преставаше да бодее лицето му с очи-карфички, — казват, че именно затова сте дошли на тоя остров. Тук туристи не идват, още по-малко пък с деца. Разправят, че понеже жена ви има негърска кръв, не ви искат в хотелите на по-оживените острови.

Бе сигурен, че този сполучливо скроен аргумент е изцяло неин.

— Дойдохме тук, защото е по-евтино — каза той.

— Разбира се — съгласи се тя. — Разбира се. — И се изкикоти, като усети, че сама се е изложила на отбранителните му удари.

— Но те не могат да повярват. Смятат, моля ви се, че всички американци са богати. — Ралф знаеше, че всъщност тя и докторът са убедени именно в това.

Той се надигна и от краката му се посипа мокър пясък. В усилие да обуздае вълнението си на няколко пъти изстреля във въздуха залпове смях, сякаш всеки миг осъзнаваше по новому абсурдното положение. Изгледа я отгоре и рече:

— Е, това обяснява защо тя им допада повече от мен.

Източила шия да го проследи с поглед, сега жената на лекаря отпусна глава на пясъка. Подложи едната си ръка под тила, а с другата засенчи очи. Лишени от очите, устните ѝ изглеждаха безформени и вдървени.

— О, не — рече тя. — Те я мразят, защото това ѝ се разминава.

Този път смехът му увисна нелепо и това го унижи.

— Смятам пак да се потопя — рече той. — Преди да е отслабнало слънцето.

— Няма да отслабне — отвърна едва чуто тя.

От сигурното убежище на водата той гледаше как неговата мургава жена води двете му светлолики, обгорели деца по плажа. Разстоянието между тях и неподвижното тяло на жената на лекаря намаля; той понечи да изкрещи предупредително, но в следващия миг се усмихна, като си представи с какъв кикот щеше да бъде посрещнатата тая история по време на някой коктейл, когато се върнеха у дома. Внезапно се почувствува виновен пред жена си. Беше я предал. Сериозността му бе недостойна за нея. Тя би поискала да е казал: да, баба ѝ е брала памук в Алабама, тия неща в Америка са естествени, няма за какво да се притесняваме. Но той съзря, подобно на жива сянка, мярнала се във водата, че смешното в този отговор можеше да съществува и да се долови единствено при едно огромно, несъзнателно самочувствие за расово превъзходство. След като тази среда бе отровена, всичките ѝ обитатели бяха заразени. Осъзна, че той и жената на лекаря са кръстени заедно; ненавиждаше сините ѝ очи, защото бяха забодени и на неговото лице, мразеше дъха ѝ, защото тя (така ли бе?) умираше. Вината му не можеше да бъде ясно разграничена. Бе объркана и гъста като лепкава каша. Той продължи да се потапя заднишком в океана, докосвайки накъдреното дъно с върха на пръстите си, докато водата го погълна до шия. Нещо — водорасло или пулсът на някакво течение — близна прасеца му. Той се метна по корем и надникна надолу, но не можа да види нищо. Боеше се от акулите, но и от жената на лекаря се боеше, тъй че бе увиснал между тях и раната на срама му кървеше, ала водата опрощаваше всичко.

СВЕЖ ПОГЛЕД В СРЕБЪРНИЯ ГРАД

Когато за пръв път отидох в Ню Йорк, бях тринайсетгодишен и пътувах с баща си. Тръгнал бях да се запозная с чичо ми Куин и да си купя книга за Вермеер. Идеята за книгата беше на нас с мама, а за запознанството с чичо Куин — на баща ми. Преди едно поколение чичо се запилял някъде към Чикаго и, както по всичко личи, забогатял. Тези дни бе дошъл на изток по работа, пък аз току-що бях завършил осми клас с отличен успех. За баща ми аз и брат му бяхме най-умните хора на света — наричаше ни „муши-тръни“ може би с повече ирония, отколкото очаквах от него тогава — и не щеш ли, по интуиция той внезапно, неудържимо почувствува, че сега е дошъл моментът да се срещнем. По това време Ню Йорк беше на седем долара път от нас; тогава мерехме всичко — и време, и разстояние — в пари. Втората световна война беше свършила, но все още живеехме в годините на Голямата икономическа криза. С баща ми си взехме билети за отиване и връщане и тръгнахме с една петдоларова банкнота в неговия джоб. Петте долара бяха за книгата.

На перона майка ми неочаквано възкликна:

— Мразя я фамилията Огъст!

Това ме изненада, защото ние всички бяхме Огъст — аз бях Огъст, татко беше Огъст, чичо Куинси беше Огъст и самата тя, мислех си, е Огъст.

Баща ми зарея поглед нейде над главата ѝ и каза:

— Имаш пълното право. Няма да ти се сърдя, ако вземеш една пушка и ни избиеш всички до крак. С изключение на Куин и сина ти. Те единствени от рода знаят какво искат и как да го постигнат.

Най-вбесяващата черта на баща ми беше начинът, по който се съгласяваше с всичко.

Чичо Куин не ни посрещна на Пенсилванската гара. И ако баща ми беше разочарован, той не го показа пред мен. Часът минаваше един, а за обяд имахме само две захарни пръчици. След като повървахме — както ми се стори — доста дълго по тротоари, малко по-широки от

тротоарите в родния ми град и не толкова чисти, стигнахме до хотела, изникнал сякаш из подлезите с цвят на карамел при Централната гара. Фоайето ухаеше на парфюм. След като администраторът се обади на Куинси Огъст, за да му каже, че някакъв човек, който се представя за негов брат, е на рецепцията, един от асансьорите ни изкачи до двайсетия етаж. В стаята седяха трима мъже, облечени в сиви или сини костюми, с безупречно изгладени панталони и надзъртащи изпод маншетите жартieri, когато кръстосваха крака. Невъзможно беше обаче да ги сбърка човек. Единият имаше мустачки с формата на гъсеница, вторият — рунтави руси вежди като на баща ми, а третият — чаша пиетие в ръка; и другите държаха пиетията, но не ги стискаха толкова силно.

— Господа, бих искал да ви запозная с брат ми Марти и неговия син — рече чичо Куин.

— Детето се казва Джей — добави баща ми, ръкувайки се с останалите двама поотделно, отправил очи в очите им.

Аз последвах баща си и мустакатият, изненадан от твърдата ми ръка и твърдия ми поглед, каза:

— Хайде здрасти, Джей!

— Марти, ако искате да се поосвежите с момчето, банята е вляво.

— Благодаря, Куин. Ще се поосвежим. Извинете, господа.

— Моля.

— Моля.

С татко отидохме в спалнята на хотелския апартамент. Мебелите бяха нови и четвъртити, всички в един и същ оттенък на кафявото. На леглото лежеше отворен куфар, също нов. Чистата, скъпа миризма на кожа и мъжки одеколон ми хареса. Бельото на чичо Куин имаше вид на копринено и беше изпъстрено с гербове. Щом си свърших работата в банята, отправих се към гостната при чичо Куин и неговите приятели.

— Стой — каза баща ми. — Нека почакаме тук.

— Няма ли да излезе неприлично?

— Не. Тъкмо това иска Куин.

— О, татко, не ставай смешен. Ще си помисли, че сме хвърлили топа.

— Не, в никакъв случай. Не и брат ми. Пазари някаква сделка и не иска да го безпокоим. Щом ни прати тук, значи тук ще стоим.

— Ех, тате, какъв си бил фантазьор — казах аз, но не исках да влизам без него.

Потърсих из стаята нещо за четене. Не намерих нищо, нито дори вестник, само една лъскава диплянка за самия хотел. Питах се кога ли ще ни се удаде възможност да потърсим книга за Вермеер и какво ли си говореха мъжете отгатак. Питах се защо чичо Куин е такъв нисък, когато баща ми е толкова висок. Опрях се на прозореца и се загледах в такситата, които маневрираха като навити играчки.

Баща ми се приближи и застана до мен.

— Не се навеждай много.

Подадох се още няколко сантиметра и поех голяма глътка от високия студен въздух, подправен с далечната глъч на улицата.

— Виж как зеленото такси пресича пътя на жълтото. Имат ли право да обръщат на тази улица?

— В Ню Йорк може. Тук който е по-силен, той печели.

— Онова не е ли Крайслеровият небостъргач?

— Да, нали е изящен. Винаги ми напомня за царицата от шаха.

— А този до него кой е?

— Не знам. Някакъв надгробен паметник. Онова пък там в дъното е администрацията на Улуърт^[1]. Години наред е бил най-високият небостъргач в света.

Докато си приказвахме, облакътени един до друг на прозореца, с изненада открих, че баща ми успява да отговори на толкова мои въпроси. Като млад, още преди да се родя, е пътувал, търсел е работа; и това не беше първото му идване в Ню Йорк. Развълнуван от новия прилив на уважение, който изпитах към него, аз мечтаех да кажа нещо, за да разчупя това спокойно, похабено лице.

— Наистина ли мислиш, че иска да останем тук? — попитах.

— Куин е мушитрън — каза татко, зареял поглед над главата ми. — Възхищавам му се. Още от малък каквото си рече, постигаше го. Джас! Прас! Мислите му изпреварват с километри моите — както тези на майка ти. Усещаш как излитат далеч пред теб. — Той допря една до друга обърнати с дланите надолу ръце, като две таксита, и лявата се стрелна бързо покрай дясната. — Ти си същият.

— Да де, да. — Моята припряност не беше просто свян, пробуден от хвалбите му; ядосвах се, че ме сравнява с чичо Куин. По онова време вярвах, че само глупците се интересуват от пари.

Когато най-после влезе в спалнята, чичо Куин каза:

— Мартин, все се надявах, че ще се покажете с момчето и ще се присъедините към нас.

— Дявол да го вземе, не исках да се натрапвам. Нали уреждахте някакви сделки.

— С Лукас и Роубък ли? Хайде, Марти, не беше нещо, което да не може да чуе родният ми брат. Просто дребни споразумения. И двамата са фини хора. Много влиятелни в собствените си кръгове. Съжалявам, че не можа да ги поопознаеш. Вярвай ми, наистина не съм искал да се криеш тук. Сега какво предпочиташ за пиене?

— Все ми е едно. Вече пия много малко.

— Уиски със сода, Марти?

— Чудесно.

— А момчето? Какво ще кажеш за една лимонада, млади момко? Или предпочиташ мляко?

— Не, лимонада — обадих се аз.

— Едно време, да знаеш, баща ти можеше да надвие всеки втори на пиене, додето го накара да залази под масата.

Спомням си, един келнер донесе питиетата и докато ги пиехме, попитах дали цял следобед ще стоим в стаята. Чичо Куин не даде знак да е чул, ала пет минути по-късно подметна, че момчето навярно иска да поразгледа града — „Гоутам“^[2], нарече го той, „Багдад-с-метро“. Баща ми каза, че за детето това ще бъде преживяване „един път“. Винаги ме наричаше „детето“, когато бях болен или сърдит, или бях загубил на нещо — с една дума, когато му беше жал за мен. Тримата слязохме с асансьора и с такси минахме надолу по Бродуей, или нагоре по Бродуей, не знаех точно. „Наричат го още «Големия бял път»“ — повтори на няколко пъти чичо Куин. По едно време се извини: „Денем просто е съвсем друга улица.“ Целта на разходката не беше толкова да се разгледат забележителностите на града, колкото чичо Куин да се добере до „Пикърнът клъб“ — малко ресторантче, от двете страни на което се нареждаха други подобни заведения с навеси отпред. Спомням си, че влязохме и вътре беше мрачно. Някой свиреше на пиано „Има един малък хотел“.

— Това не влиза в репертоара — каза чичо Куин и махна на човека зад пианото. — Как си, Фреди? Как са децата?

— Благодаря добре, мистър Огъст, добре — отвърна Фреди, като кимна усмихнато, без да пропусне нито тон.

— Тази е любимата песен на Куин — обясни баща ми, докато се провирахме на плъзгавата извита пейка край една кръгла маса.

Не казах нищо и чичо Куин, долавяйки неодобрение в мълчанието ми, поясни:

— Фреди е много порядъчен човек. Синът му тръгва да учи в „Колгейт“^[3] наесен.

— Това наистина ли е твоята песен? — попитах аз.

Чичо Куин се ухили и сложи топлата си едра длан на рамото ми; на тази възраст мразех да ме докосват.

— Нека си мислят тъй — измърка той странно. — За мен песните са като младите момичета. Всичките са хубави.

Един сервитър в червено сако се забърза към тях.

— Мистър Огъст! Пак на изток, а? Как сте, мистър Огъст?

— Караме я, Джеръм, караме я. Запознай се с по-малкия ми брат Мартин.

— Как сте, мистър Мартин. На гости в Ню Йорк ли? Или живеете тук?

Баща ми на бърза ръка се здрависа с Джеръм за негова изненада.

— Тук съм само днес, благодаря. Живея в едно затънтено градче в Пенсилвания, за което никога не сте чували.

— Разбирам, сър. Наминали сте за малко.

— За пръв път от шест години насам ми се е паднало да видя брат си.

— Да, рядко го виждаме напоследък. Не е човек, който се задържа много на едно място, нали така?

— Това е племенникът ми Джей — прекъсна го чичо Куин.

— Харесва ли ти големият град, Джей?

— Харесва ми.

Не повторих бащината си грешка да се ръкувам с него.

— Е, Джеръм — рече чичо Куин, — двамата с брат ми ще пийнем по един скоч с лед. А за момчето лимонада.

— Не, почакайте — казах аз. — Какъв сладолед имате?

— Ванилов и шоколадов, сър.

Поколебах се. Не можех да повярвам; евтината дрогерия у нас предлагаше петнайсет вида.

— Опасявам се, че изборът не е много богат — добави Джеръм.

— По-добре ванилов.

— Да, сър. Един ванилов.

Сладоледът ми пристигна във формата на топка за голф в плитка метална чинийка. Постоянно се плъзгаше, щом се опитах да загреба с лъжичката. Наблюдавайки ме, чичо Куин попита:

— Нещо по-специално да ти се ще да видиш, Джей?

— Детето вика да идем в някоя книжарница — каза баща ми.

— Книжарница. За каква книга става дума?

— Бих желал да потърся някоя хубава книга за Вермеер — казах аз.

— Вермеер — произнесе бавно чичо Куин, като се наслаждаваше на „р“-то и си даваше вид, че мисли. — Холандската школа.

— Той е холандец, да.

— По моему, Джей, няма по-големи майстори от французите. У нас в гостната в Чикаго имаме четири балерини на Дега и мога да седя и да съзерцавам всяка една с часове. Този човек е имал удивително чувство за равновесие.

— Да, но картините на Дега не ви ли напомнят винаги на цветни рисунки? Защото, ако погледнем нещата откъм багрите, за всеки свеж поглед Дега би изглеждал като болник пред Вермеер.

Чичо Куин нищо не каза и баща ми, след като хвърли разтревожен поглед към мен, рече:

— Ей така си говорят с майка му непрекъснато. Не мога да го проумея. Не разбирам и дума от онова, което си приказват.

— Майка ти иска да станеш художник, нали, Джей?

Усмивката на чичо Куин беше много широка и бузите му се бяха разтеглили, сякаш във всяка от тях имаше но един бонбон.

— Да, така мисля.

— Майка ти е чудесна жена, Джей — каза чичо Куин.

Толкова неловко прозвучаха думите му и толкова зависеха от онова, което човек разбира под „чудесен“, че аз задълбах сладоледа си, а баща ми се поинтересува за съпругата на чичо Куин, Теси. На тръгване чичо Куин подписа чек и сложи името на някаква компания. Наближаваше пет часът.

Чичо ми много-много не знаеше къде има книжарници в Ню Йорк, защото от двайсет години живееше в Чикаго, но реши, че ако отидем до Четирийсет и втора улица и Шесто авеню, все ще намерим някоя. Таксито ни остави край една градинка, която беше нещо като заден двор на Градската библиотека. Тя изглеждаше толкова примамваща, толкова отморяващо прашна, с гълъбите и хората, кимачи по пейките, с младите чиновнички в опънати летни рокли, че аз несъзнателно поведох двамата мъже нататък. Ослепителни сгради, стрелнали снага нагоре, проблясваха между короните на дърветата. Това е Ню Йорк, казах си: сребърният град. Кули от амбиция се възвисиха кристално ясни в душата ми.

— Ако застанеш тук — каза баща ми, — ще видиш зданието на „Емпайър стейт“.

Приблжих се и се мушнах под ръката му, проследявайки с поглед посоката. Нещо остро и твърдо попадна в дясното ми око. Наведох мигом глава и замижах; болеше.

— Какво става? — долетя гласът на чичо Куин.

— На детето нещо му влезе в окото. Как пък хич не му върви!

Това нещо като че ли беше живо. Хапеше.

— Ох! — извиках аз и едва не заплаках от яд.

— Ако го заведем някъде на завет — чух гласа на баща ми, — може би ще успее да видя какво е.

— А не, Марти, недей така. С очите и с ушите шега не бива. Хотелът е на две преки отгук. Можеш ли да повървиш малко, Джей?

— Сляп съм, не съм куц — троснах се аз.

— Не можеш го наддума — рече чичо Куин.

Така, помежду им, прикривайки с длан окото си, се добрах до хотела. От време на време някой от тях взимаше другата ми ръка или слагаше своята на рамото ми, но аз ускорявах крачка и се изплъзвах. Надявах се влизането ни във фойето да не бие много на очи; свалих ръка от лицето си и тръгнах изправен, напук на желанието да сядя. Освен дето единият ми клепач беше затворен и лицето ми — вероятно червено, реших, че имам що-годе приличен вид. Моите придружители обаче не закъснях да ме издадат. Не само че вървяха по петите ми, сякаш всеки миг а-ха да се строполя, ами баща ми взе, та рече на един стар пройдоха, седнал във фойето: „Горкото дете, нещо му влезе в

окото“, а чичо Куин, минавайки покрай рецепцията, викна: „Изпратете лекар в двайсет-единайсет.“

— Не трябваше да викаш лекар, Куин — каза баща ми в асансьора. — Тук на завет и аз мога да го извадя. Не му е за първи път на детето. Очите му са доста изпъкнали.

— С очите шега не бива, Мартин. Те са най-скъпото на човека.

— Сега ще излезе — казах, макар да не вярвах на думите си. Бодеше като стоманена стружка, забита дълбоко навътре.

Горе в стаята чичо Куин ме сложи да легна. Баща ми, стиснал носна кърпа в ръка, така че единият ѝ край да стърчи, се приближи до мен, но толкова ме болеше да си отворя окото, че го отблъснах.

— Не ме мъчи — казах, извърщайки лице. — Какъв смисъл има? Докторът сега ще дойде.

Опечален, той сложи обратно носната кърпа в джоба си.

Докторът беше внимателен и не особено разговорчив; не се преструваше на семеен лекар. Запретна долния ми клепач с тънка пръчица, бръкна със завит в края инструмент и на върха на инструмента ми показа една мигла. Капна три капки от някаква жълта течност в окото ми, за да премахне и най-малката вероятност от възпаление. Капките пареха и аз затворих очи, отпусайки глава на възглавницата, доволен, че всичко е свършило. Когато ги отворих, баща ми подаваше банкнота в ръката на доктора. Човекът поблагодари, намигна ми и си отиде. Чичо Куин излезе от банята.

— Е, млади момко, как се чувствуваш сега? — попита той.

— Чудесно.

— Беше само една мигла — каза баща му.

— Мигла ли? Е, знам как някой път мигла в окото боде като ножче за бръснене. Ала сега, щом младият потърпевш се е възстановил, можем да помислим за вечеря.

— Не, благодаря за добрината ти, Куин, но ние трябва да се връщаме вдън горите. Имам събрание в осем часа, на което трябва да присъствувам.

— Колко жалко! Какво събрание, Марти?

— Църковен съвет.

— Значи още се занимаваш с църковна работа. Е, господ да те възнагради за това.

— Грейс поръча да те поканя да наминеш някой ден към нас. Ще преспиш у дома. За нея ще бъде истински празник да се видите.

Чичо Куин протегна ръка и прегърна брат си през рамото.

— Какво ли не бих дал за това, Мартин, но съм потънал в ангажименти и сега в четвъртък трябва да се връщам на запад. Не ме оставят минутка да си отдъхна. Няма нищо по-приятно от това да прекарам един спокоен ден с теб и Грейс във вашия дом. Поздрави я, моля те, и ѝ кажи какво прекрасно момче е възпитала. И двамата сте го възпитали.

— Добре, ще ѝ предам — обеща баща ми и след още малко залисия тръгнахме.

— Детето по-добре ли е? — попита ни старецът във фойето на излизане.

— Беше само една мигла, сър — отвърна баща ми.

Когато се намерихме навън, се поинтересувах дали можем да открием отворена книжарница.

— Нямаме пари.

— Никак ли?

— Докторът взе пет долара. Ето колко струва в Ню Йорк да ти влезе нещо в окото.

— Не съм го направил нарочно. Да не мислиш, че съм си отскубнал миглата и съм я забил вътре самичък? И не съм те пращал да викаш лекар.

— Знам.

— Не може ли просто да влезем в някоя книжарница да погледаме?

— Нямаме време, Джей.

Но когато стигнахме на Пенсилванската гара, до следващия влак оставаше още цял половин час. Седнахме на една пейка; баща ми се сети за нещо и се усмихна:

— Ама какво ще кажеш, страшно умен е, нали? Мислите му изпреварват моите с шейсет светлинни години!

— Чии мисли?

— На брат ми. Видя ли как се скри в банята, докато си отиде лекарят? Ей тъй се правят пари. Богатият колекционира банкноти, както филателистът — марки. Знаех, че ще направи така. Още когато прати да повикат лекар, разбрах, че аз ще трябва да платя.

— Та от къде на къде той ще плаща! Ти трябва да си плащаш.

— Точно така. От къде на къде той. — Баща ми се облегна назад, гледайки право пред себе си, със скръстени, отпуснати в скута ръце. Кожата под брадичката му беше увиснала; слепоочията — хлътнали. Алкохолът сигурно не му понасяше. — Затуй Куин е това, което е сега, а аз — това, което съм.

Покълващият ми гняв, изглежда, бе желание да го накарам да се опомни, да се отърси от старостта и от умората.

— Добре де, защо си взел само пет долара? Трябваше да допуснеш, че нещо може да се случи.

— Прав си, Джей. Трябваше да взема повече.

— Виж. Точно отсреща има отворена книжарница. Ако беше взел десет...

— Отворена ли? Не ми се вярва. Просто са оставили осветена витрината.

— Какво като не е? Голяма работа! И каква ли книга можем да купим за пет долара! Колко, мислиш, струва една сносна книга за Вермеер? Най-малко петнайсет долара, дори на старо, с кирливи страници, целите сплескани с кафе — продължавах аз, като терзаех пронизително равнодушната, вбесяваща ме фигура на баща ми, докато излязохме от града. Щом взехме влака за вкъщи, внезапно ми раздражение стихна; това беше нещо като ритуал помежду ни и той бе изтърпял крясъците ми смирено, кимайки в знак на съгласие, като акушерка, израждаща фамилната гордост. Минаха години, преди да стане нужда да ида пак в Ню Йорк.

[1] Франк Уинфийлд Улуърт (1852–1919) — американски търговец. — Б.пр. ↑

[2] Село в Нотингамшир, Англия, чиито жители според легендата се престорили на глупаци, за да разубедят крал Джон да си построи замък в техния край. Ироничен прякор за Ню Йорк. — Б.пр. ↑

[3] Университет в Хамилтън, щата Ню Йорк, основан в 1820 г. — Б.пр. ↑

КРЪВОДАРЯВАНЕ

Мейпълови бяха женени от девет години, което е едва ли не прекалено дълго.

— По дяволите! — възнеговува Ричард пред Джоун, докато караше към Бостън, където щяха да дават кръв. — Пет дни седмично изминавам този път, пък и днес отгоре на всичко. Кошмар! Изнемогвам! И емоционално, и умствено, и физически. Поне да ми беше роднина. Даже и на теб не ти е никаква.

— Пада ми се далечна братовчедка — каза Джоун.

— Ама, по дяволите, има ли човек в Нова Англия, дето да не ти се пада някакъв братовчед? Трябва ли да прекарам остатъка от живота си в усилия да ги спася всичките?

— Престани! — срязва го Джоун. — Жената може да умре. Срамувам се заради теб. Направо се срамувам.

Жегна го. Известно време в гласа му се долавяше гузно униние.

— Въпреки всичко може би пак щях да си покажа ангелската душица, ако си бях отспал. Пет дни седмично ставам по нощите и две не виждам за сън, а ето че единствената сутрин, когато дори няма да водя тия безбожни хлапета на неделно училище, ти ме подреждаш да бия трийсет мили, за да ми изсмучат кръвта.

— Че да не съм те карала аз да стоиш до два часа и да ми се кълчиш на туист с Марлин Бросман?

— Не сме се кълчили. Съвсем прилично си танцувахме на „Шлагери от четирийсетте“. И не смятай, че съм бил толкова отнесен, та да не видя как се натискаше зад пианото с Хари Саксън.

— Не бяхме зад пианото, а на двойната табуретка пред него. И той ме заговори само защото ме съжали. Всички ми съчувствуваха. Да беше оставил поне веднъж някой друг да танцува с Марлин, най-малкото за пред хората.

— Хората, хората! — сопна се Ричард. — Типично за твоя манталитет.

— Ами да, семейство Матю или как бяха там... те, горките, изглеждаха направо ужасени.

— Матисън. Остави ги тия. Защо въобще се канят днес такива идиоти? Ненавиждам жени, които постоянно попипват перлите си и въздишат дълбоко. Помислих си, че нещо ѝ е заседнало в гърлото.

— Те са едно съвсем приятно и порядъчно младо семейство. Възмущаваш се от тях, защото присъствието им ни показва в какво сме се превърнали.

— Щом толкова си падаш по шишкави дребосъци като Хари Саксън, защо не си взе такъв за мъж?

— Господи! — рече примирено Джоун и извърнала глава, отправи втренчен поглед към бензиностанциите, край които профучаваха. — Отвратителен си, честна дума. Това не са преструвки.

— „Преструвки... за пред хората...“, боже мои, за кого се докарваш? Ако не за Хари Саксън, то за Фреди Ветър... джуджетата му с джуджета. Колкото пъти те погледнех снощи, все ми заприличваше на някоя преbledняла фея, наобиколена от дребни гъбки.

— Глупости дрънкаш — каза тя и угаси цигарата в пепелника. Ръката ѝ, прорязана от зеленикави вени, изсушена и загрубяла от перилни прахове, издаваше, че е прехвърлила тридесетте. — Плитко си го скроил. Смяташ да ме пробутах на друг, та без угризения да се чупиш с Марлин.

Лицето на Ричард пламна при толкова ярното прозрение в стратегията му. Отново почувствува гъделичкация допир на женски коси, все едно че притискаше буза о лицето на мисис Бросман и вдъхваше парфюма зад ухото ѝ в запотено уединение.

— Права си — каза той. — Но искам да ти намеря подходящ по ръст мъж. Кажи, че не съм честен.

— Хайде да не приказваме — рече тя.

Надеждата му да обърне истината на шега угасна. При нея не минаваха никакви намеци за свободни брачни отношения.

— Това твое самодоволство... — започна с равен глас той, сякаш говореше за нещо, което въобще не ги засягаше. — Това твое самодоволство е направо нетърпимо. За глупостта ти, както и да е. И с апатията ти към секса съм свикнал. Но това невероятно новоанглийско^[1] самодоволство, което, предполагам, ни е било

необходимо при създаването на страната, в днешния век на болестно неспокойство направо дразни.

Наблюдаваше я. По едно време тя се обърна неочаквано и го погледна с учуден, но стъклено студен израз и в един миг лицето ѝ, та дори и миглите ѝ му се сториха като излети от цветен порцелан.

— Помолих те да млъкнеш — рече тя. — Вече каза неща, които ще помня завинаги.

Потопен надълбоко в провинението, той почувствува как го облива задушавачо гореща вълна и продължи да кара навъсено, втренчил поглед в платното. Толкова често бе изминавал тоя път, че мереше разстоянията само във време и сега, макар да караше с шейсет мили в час при оредялото съботно движение, струваше му се, че и те се местят бавно, както стрелката на минутите от една цифра към друга. Щеше да прояви тактичност и достойнство, ако продължеше да мълчи, но той не можа да устои на мисълта, че ако сипе още няколко срички върху блюдото, ще изравни чувствителната везна, която с всяка безсловесна миля все повече се накланяше.

— Как ти се вижда Фасулчето? — попита той. Наричаха така най-малкото си дете — още бебе. Снощи го бяха оставили с 39°, за да отидат на гости.

Джоун се бе зарекла да мълчи, но чувството за вина се оказа по-силно от озлоблението.

— Температурата ѝ поспадна — рече тя. — Но нослето ѝ постоянно тече.

— Душице — смотоледи той, — ще ме боли ли много?

Интересно, че никога досега не беше давал кръв. Тъй като страдаше от астма, пък и беше слабават, все успяваше да се измъкне от кръводарителните акции — и в колежа, и сега, в работата, по-скоро поради липсата на настойчивост от страна на медицинските служби, отколкото поради своето упорство. Това бе една толкова нищожна проверка на човешката смелост, че никому не бе и хрумвало да го подлага на нея.

В Бостън пролетта настъпва плахо. Мръсни ледени корички плуваха из локвите край паркингите, а сивкавият въздух, притиснат между сезоните, придаваше на сградите по авеню Лонгуд мрачно и

еднообразно величие. Докато вървяха по пътеката към входа на болницата, Ричард нервно се запита на глас дали ще видят арабския шейх.

— Той е в отделно крило — обади се Джоун. — С четири от жените си.

— Само четири? Какъв аскет! — подметна той и се престаши да потупа жена си по рамото. Така и не разбра дали тя въобще усети ръката му над дебелилото зимно палто.

На пропуска ги упътиха по дълъг коридор, застлан с тютюнев линолеум. Коридорът се простираше в двете посоки, завиваше наляво и надясно с потайността и безредието, присъщи на болниците, които постоянно се пристрояват. Ричард се почувствува като Хензел, изоставен в гората заедно с Гретел; птичките бяха изкълвали трохите зад тях и най-сетне те плахо почукаха на вратата на вещицата, където пишеше: „Кръводарителен център“. Един младеж в бяла престилка откряна вратата. Иззад рамото му Ричард зърна — о, ужас! — два отчленени женски крака, проснати боси на една кушетка. Отблясъци от игли и шишенца забодоха очите му. Без да разширява пролуката, младежът им подаде два дълги формуляра. Докато седяха един до друг на скамейката пред вратата и си припомняха разни данни и болести в детството, мистър и мисис Мейпъл видяха себе си в нова светлина.

Той се мъчеше да надвие инстинкта си да не започне да се кикоти, да се прави на шут и да лъже, подобно на адвоката, назначен от съда да защитава безнадеждно дело, инстинкт, който го застрашаваше винаги когато искаха от него да увековечи статистическите си данни.

В неговия случай смекчаващо вината бе обстоятелството, че някои от данните (настоящ адрес, дата на брака) важаха и за оскърбената душица, която сега скрибуцаше до него със собствената му писалка. Надникна през рамото ѝ.

— Не съм знаел, че си имала магарешка кашлица.

— Мама тъй казва. Аз не си спомням.

Някъде далеч на пода издрънча подлога. Разнесе се бръмченето на асансьор. Една жена на средна възраст, задъхваща се под скъпи кожи и мазила, излезе от кръводарителната зала и в един миг преплете крака, които той сякаш бе виждал. Само че сега бяха обути. Токчетата им зачаткаха уверено, когато след един предизвикателен син поглед към Мейпълони тя се обърна и изчезна зад ъгъла на коридора.

Младият лекар се появи на прага с хирургически щипци в ръка. Явно наскоро се бе подстригвал и сега приличаше на бръснарско чираче. Щракна с щипци и се усмихна.

— Заедно ли ще влезете?

— Разбира се. — Честолюбието на Ричард се подразни при мисълта, че той новак, комуто явно трябваше да поверят живителната си течност, бе значително по-млад от тях. Но когато се изправи и почувствува, че нозете му се подкосяват, негодуванието на Ричард се стопи.

Вземането на кръвна проба от средния пръст му се стори най-противният и ненужно протакан физически контакт с друго човешко същество, който някога бе имал. Добрите зъболекари, механици и бръснари имат опитна ръка, каквато липсваше на този начинаещ лекар: работеше пипкаво, а на всичко отгоре и грубо. Тоя жестоко непохватен кръвопиец не спираше да опъва и извива посиняващия му пръст, но все безрезултатно. Тънката стъклена тръбичка си оставаше прозрачна.

— Не ще да кръвне, а? — обърна се лекарят към Джоун. Лениво отпусната, като медицинска сестра, Джоун седеше до масичката с проблясващите инструменти.

— Мисля, че кръвта му се раздвижва едва след полунощ — подметна тя.

Този опит за шега разсмя обзетия от безумен страх Ричард и смехът сякаш изтласка уплашения съсирек. Червеното плъзна по жадната тръбичка като в спиртен термометър.

Лекарят изсумтя от облекчение. Докато накапваше пробата по гнездата на кръвната плочка, той заобяснява нехайно:

— Трябва ни тук една ваничка с топла вода. Досега сте били на студа. Ако си топнете ръката в гореща вода, кръвта веднага бликва.

— Умна идея — отбеляза Ричард.

Но младият лекар бе вече отписал от разговора тоя шут и продължи спокойно да разговаря с Джоун.

— Трябва ни само едно малко котлонче от пет-шест долара, та и кафето да си правим на него. А така, когато за някой кръводарител трябва кафе, чакаме да му го донесат отгоре, а през туй време се чудим как да го свестяваме. Смятате ли, че ще ви е необходимо кафе?

— Не — намеси се Ричард, изпитал ревност от тяхното общуване.

— Нулева група сте — каза лекарят на Джоун.

— Зная — рече тя.

— Той е А положителна.

— О, това е чудесно, Дик — обърна се тя към него.

— Рядка група ли съм? — попита той. Младежът се обърна да обясни:

— Нулева положителна и А положителна са най-разпространените. — Наклонената от усърдие, ниско подстригана глава, която лъщеше на ленивата утринна светлина, припомни на Ричард някогашните дни, когато обслужваше няколко телекса в стая с подобни размери. Когато пристигнеше в седем, километричните ленти, бълващи от апаратите от пет часа, лежаха надиплени на камари по пода и по това време — десет часа — бяха вдигнати, разпределени, залепени и разпратени, а той нямаше какво друго да прави, освен да следи стакатното появяване на по-късните новини и да мисли за обикновени неща, като кафето например. Спомни си колко приятни и сигурни бяха ония часове, когато — цар на своето кътче — бе млад и съзнаваше своята нова отговорност. Лекарят попита:

— Кой желае да е пръв?

— Нека аз — каза Джоун. — Той не е давал кръв досега.

— Цялото й име е Жана д'Арк^[2] — поясни Ричард, разгневен от това предателство, така всеотдайно и самодоволно. Смутен в собственото си царство, младият лекар заби недоумяващ поглед в земята и рече:

— Събуйте се и легнете. — Сетне добави: — Ако обичате.

И тримата се разсмяха един след друг, лекарят последен.

Кушетките бяха разположени под ъгъл, на две съседни стени. Джоун се отпусна върху едната и както я гледаше отстрани, Ричард я видя неестествено смалена. Никога не я бе съзирал такава: вчесаните й коси бяха трогателно лъскави, оголената й ръка — сребристобледа и издължена, стъпалата в копринените чорапи — с послушно прибрани пръсти. Кушетките бяха без възглавници и изопнат наравно, Ричард имаше чувството, че главата му е увиснала. Сякаш се носеше по вода, което подхрани надеждата му, че това нереално приключение скоро ще се стопи като сън.

— Добре ли си?

— А ти? — Гласът ѝ долетя нежно иззад бухналите коси, прихванати на тила ѝ. Бяха разделени на безупречно прав път, сякаш майка ѝ я бе сресала. Видя как някаква дълга игла потъна в изопнатата ѝ ръка, а после едно влажно памуче несръчно тръкна убоденото място. Той си представяше, че ще събират кръвта им в банки или шишета, но лекарят, чието дишане сега бе единственият шум в стаята, постави край Джоун нещо, подобно на миниатюрна полиетиленова раница, нагъната и вързана. Тялото му пречеше на Ричард да види какво става. Когато оня се отмести, към изопнатата ръка на Джоун бе присадена пластмасова тръбичка — същинска безцветна лозица, точно при свивката, където кожата бе прозрачна, и се виждаха вените — бледосини напоителни каналчета, досами повърхността. Това бе нежно и чувствително място, по което ѝ бе приятно той да я гали в щастливото предбрачно време. Сега, без видима промяна, бледият филиз, присаден тук, се обагри в тъмночервено. Ричард насмалко да изкрещи.

Остра болка го прониза, щом съзря с каква незабавна готовност кръвта напуска тялото ѝ. Макар че дори и не мигна, сякаш не повярва на очите си, когато долови бързината на този начален изблик. Очакваше да види как кръвта потича, но още от самото начало не можа да се разбере дали извитата тръбичка не влива кръв в тялото ѝ, или пък не е поставена хей така — като заврънтулка, мацната върху завършено вече платно. От неподвижното положение на главата си виждаше предметите някак сплеснати.

Сега се заеха с него и той усети лекото убождане на новокаиновата игла, а сетне, макар и притъпено, почувствува грубото натрапничество на нещо като средно голям гвоздей. След два несполучливи опита да уцели вената, на третия път младежът закрепил с лейкопласт успешно направената присадка. През това време съзнанието на Ричард блуждаеше сред съзвездията на зацапания, шупнал таван. Това, което се извършваше с него, не подлежеше на размисъл. Лекарят се отдалечи и затананика, докато ровеше из звънящите инструменти. Джоун протегна шия да погледне съпруга си и по лицето ѝ, което той виждаше наопаки, се разля нелепа усмивка.

Откакто лежах под прав ъгъл, не бе изминало много време, но то течеше сякаш зад стените, примесено с далечното издрънчаване на някоя подлога, с приближаващи и отминаващи стъпки, с отваряне и

затваряне на невидими врати. Долавящ отчетливото, болезнено пулсиране при свивката на ръката си, но без желание да я погледне, той се рееше нанякъде и си представяше как и душата му ще се зарее волно, когато всичката му кръв изтече под леглото. Кръвта на Джоун и неговата кръв се смесваха на пода, а душите им летяха заедно по тавана — от пукнатина на пукнатина, от звезда на звезда. По едно време тя се покашля и звукът изчегърта по въздуха като камъче, отронило се под крака на алпинист.

Вратата се отвори. Ричард извърна глава и видя някакъв плешив и прежълтял старец, който влезе и се настани на един стол. Беше от ония старци, които заемат в учрежденията неустановена, но свята длъжност. Младият лекар, изглежда, го познаваше добре и двамата си заприказваха тихо, сякаш да не смутят тайнственото единение на съпрузите, положени жертвено един до друг. Говореха за хора и събития, които не означаваха нищо за страничния слушател; за Айрис, за д-р Грийнстайн, за Четвърто отделение, отново за Айрис, която незаслужено смъмрила стареца, за безобразието, че нямало котлонче да се вари кафе, за слуховете, че край леглото на шейха, болен от глаукома, неотлъчно бдели чернокожи телохранители с ятагани.

Тия разговори преминаваха през замаяното и непосветено съзнание на Ричард като дъгоцветни и огромни облаци от впечатления; д-р Грийнстайн — носът му остър, котешките му очи изумрудени, после Айрис — двадесетметрова жена-гигант, мятеща стерилизирани гневни мълнии.

Както някои религии приемат, че безбройните божества са вълнички върху безликата божия природа, така и тия менливи образи облизаха непрестанното му усещане, че нейната и неговата кръв изтичат. Хрумна му, че тръбичките, прикрепени към ръцете им, се съединяват някъде извън обсега на зора им. За да се увери в това, той погледна надолу и видя, че найлоновата лозичка, присадена към свивката на изопнатата му ръка, бе наистина също така тъмночервена, както и нейната. Втрени се в тавана, за да разсее усещането за отпадналост.

Младият лекар внезапно изостави безцелния разговор и отиде при Джоун. Чу се чирикание на щипци. Когато докторът отстъпи,

Ричард видя Джоун да притиска памуче към вдигнатата си гола ръка. Младежът веднага се приближи към него и птичата песен на щипците се повтори, този път отблизо.

— Виждаш ли? — обърна се той към възрастния си приятел. — Включих му системата две минути по-късно, а свършват едновременно.

— Това състезание ли беше? — попита Ричард.

С непохватна деловитост младежът пъхна тампонче в свободната ръка на Ричард и вдигна другата.

— Дръжте я така пет минути — рече той.

— Ами ако не я държа?

— Ще си изцапате ризата. — После се обърна към стареца: — Оня ден имах една жена и тъкмо се канеше да си тръгва, когато изведнъж... црък! — отиде ѝ красивата рокля. А беше тръгнала на концерт.

— После гледат да осъдят болницата да им плаща химическото — измърмори старецът.

— Защо се забавих повече от него? — попита Джоун. Вдигнатата ѝ ръка се олюля сякаш от негодувание или отмалялост.

— Обикновено с жените е така — обясни младежът. — В деветдесет процента от случаите мъжете са по-бързи. Сърцата им са много по-силни.

— Наистина ли?

— Разбира се — обади се Ричард. — Недей да спориш с медицината.

— Имаше една в Трето отделение — започна старецът, — едва я спасиха след автомобилна катастрофа, а сега, чувам, ги съдела, дето не ѝ намерили ченето.

Петте минути се ронеха сред подобни брътвежи. Вдигнатата ръка го заболя. Стори му се, че двамата с Джоун са попаднали в класна стая, където учителят не иска да ги изпита, или че играят на „Отгатни какво съм“ и никой не може да познае верния отговор, а той е: „Две бели брези^[3] сред ливадата“.

— Вече може да ставате, ако искате — каза им лекарят. — Но дръжте памучетата.

Те се надигнаха и провесиха натежали нозе.

— Вие ли ти се свят? — попита го Джоун.

— С мойто здраво сърце? Как си позволяваш да ме обиждаш?

— Смятате ли, че му е необходимо кафе? — обърка се към нея лекарят. — Ще трябва да го поръчам отгоре.

Старецът понечи да стане.

— Не искам никакво кафе — отсече Ричард и си представи как изглежда — още един като Айрис, попаднал на мушката на старческите горчиви хули. „Виеше му се свят на един нахален тип в кръводарителната, ставам да му донеса кафе, а той само дето не ме претрепа.“ За да покаже едновременно, че има чувство за хумор и че е в пълно съзнание, Ричард махна към събраната кръв — две четвъртити полиетиленови торбички, солидно издути — и заяви:

— В Западна Вирджиния, откъдето съм родом, понякога намираме по кучетата кърлежи, дето приличат на тия работи.

Старецът го изгледа слисано. Нима не се изрази ясно? Или не бяха виждали досега човек от Западна Вирджиния?

Джоун също посочи кръвта.

— Това ние ли сме? В тия куклени възглавнички?

— Що не вземем една за Фасулчето да си поиграе? — предложи Ричард.

Лекарят сякаш не бе съвсем убеден, че това е шега.

— Вашата кръв ще бъде прелята на госпожа Хенрисън — заяви той, лишен от всякакво чувство за хумор.

— Знаете ли нещо за нея? — попита го Джоун. — Кога ще я... за кога е планирана операцията?

Мисля, че за утре. В програмата за днес има една-две сърдечни операции и толкова. Нужни са около седем литра кръв.

— О-о! — Джоун беше изумена. — Това е колкото всичката кръв на човека, нали?

— Повече — отвърна лекарят с оня царствен жест на ръката, който показва замах и пренебрежение към любезностите.

— Може ли да я видим? — попита Ричард заради Джоун.

„Направо се срамувам“ — бе казала тя. Жегна го тогава. Беше убеден, че ще им откажат.

— Трябва да попитате на пропускате, но обикновено преди сложна операция като тази пускат само най-близките. Смятам, че вече няма опасност. — Имаше предвид евентуален кръвоизлив. Върху ръката на Ричард се бе появила лека подутина. Лекарят я покри с широк розов

лейкопласт, какъвто има само в болниците. „Това им е специалността — помисли си Ричард. — Пакетирането.“ Опаковат човешката кръв и я подготвят за доставка. Шестнадесет куклени възглавнички, униформено тъмни и спретнатички, щурмуват отвореното сърце. Въображаемата гледка мигновено утоли копнежа му за космичен ред.

Той отплетна ръкава си и се смъкна от кушетката. В мига, преди краката му да докоснат пода, се сепна, съзнавайки, че в него са вторачени три чифта очи, очакващи да падне, жадуващи да видят позора му. Изправи се и сега вече ги виждаше отгоре. Подскочи на един крак, да нахлузи едната си мокасина, а после на обувтия, да нахлузи и другата. Сетне направи няколко движения от степ — единствено това помнеше от уроците по танци, които бе вземал на седемгодишна възраст; заради тях пътуваше дванадесет мили до Моргантаун. Поклони се леко на жена си, усмихна се на стареца и рече на лекаря:

— През целия ми живот хората все очакват, че а-ха-а... ще припадна. Нямам си понятие защо. Никога не съм припадал.

Сакото и балтонът сякаш не му бяха съвсем по мярка, но докато вървяха из дългия коридор, като че му легнаха добре. Джоун крачеше безмълвно до него, изпитателно сдържана. Излязоха през голямата стъклена врата. Прегладнялото слънце си погризваше от заоблаченото небе. Горе, зад тях, арабският шейх виждаше дюни в наркотичните си сънища, а мисис Хенрисън получаваше еднаквите им подаръчета кръв, като коматозна майка на близнаци. Ричард притисна в прегръдка ватираните рамене на палтото ѝ и докато вървяха, облеgnати един на друг, прошепна:

— Хей, обичам те. Обичам, обичам, обичам те.

Странното, неизпитаното до този миг — това е то романтиката. За Мейпълови беше необичайно да пътуват заедно в единадесет часа сутринта. Когато се качаха в колата, почти винаги беше тъмно. С крайчеца на окото си съзираше светлия овал на лицето ѝ. Джоун го наблюдаваше, готова да поеме кормилото, ако той изгубеше съзнание. Сред кремавата светлина усети прилив на нежност към нея и любопитен интерес към себе си — чудеше се колко дълбоко е черният трап в мозъка му. Не се чувствуваше по-различен отпреди, но може би

характерна черта на съзнанието бе да не подхранва самоанализа. Безспорно бяха му отнели нещо: част от самия него, равна на половин литър, и съвсем бе възможно, като акробат, спасен от мрежата, да се задържа във вселената на светлината и отражението чрез един-единствен слой преплетени клетки. И все пак земята със сигналите, сградите, колите и тухлите си продължаваше да ехти като басов тон. Когато Бостън остана зад тях, той попита:

— Къде ще ядем?

— Ама ще ядем ли?

— Нека, моля те! Искам да те поканя на обяд. Все едно си ми секретарка.

— Имам чувството, че съм извършила нещо нередно. Сякаш съм откраднала нещо.

— И ти ли? Но какво сме откраднали?

— Не зная. Може би сутринта. Смяташ ли, че Ив ще успее да ги нахрани?

Ив понякога оставаше при децата — рижо момиче, тяхна съседка, която по преценка на Ричард точно след година щеше да стане невероятна хубавица. Тия детегледачки се задържаха по около три години: вземаш ги в десети клас, проследяваш как разцъфват, а когато завършат училище, като пътници, пристигнали на своята гара, изчезват — записват се да учат за медицински сестри или се омъжват. А влакът продължава и качва още пътници, като все повече се удължава и овехтява. Мейпълови имаха четири деца: Джудит, Ричард младши, бедният дебелан с ангелско лице Джон и Фасулчето.

— Ще се справи. Какво искаш да си поръчаме? Страшно ми се припи кафе след оня разговор.

— Там, където правят палачинки, след 128-а улица, още не си седнал и ти носят кафето.

— Палачинки ли? Сега? Шегуваш ли се? Мислиш ли, че няма да повърнем, ако хапнем нещо?

— Лошо ли ти е?

— А, не. Чувствувам се някак размекнат и въздушен, но това вероятно е от самовнушение. Не мога да я разбера тая теория, уж си дал нещо, а все още го имаш. Какво беше това сплин?

— Не знам. Сангвиниците ли се определяха по него?

— Господи. Съвсем съм ги забравил телесните течности. Какви бяха другите... слюз и жлъчка.

— Според Хипократ имаше два вида — зелена и черна жлъчка.

— Трябва да ти се признае, Джоун, че си учена жена. От Нова Англия сте все такива.

— Ами като не ставаме за леглото...

— Точно така. Изцеди ми кръвчицата и после ме торМОЗИ.

Но в казаното нямаше гняв; всъщност той ѝ напомни за предишния им разговор, че да може сега да върне назад думите си, да ги заличи. Изглежда, това подействува. В закусвалнята, където сервираха само палачинки, в този ранен час беше безлюдно и тихо. Почувствуваха се някак неловко. Все едно си бяха определили среща — двама души, които вече нямат много общо помежду си, но все пак са достатъчно близки, за да приемат този факт без излишни приказки. Разнежен при вида на изцапаните ѝ с боровинково сладко зъби, той поднесе огън към цигарата ѝ и рече:

— Ей, страшно ми хареса ти в кръводарителната зала.

— Интересно защо.

— Беше толкова смела.

— И ти също.

— Но от мен се очаква. Нали съм мъж. Ей, не го казах сериозно онова, че не ставаш за леглото.

Момичето пак им наля кафе и остави сметката.

— Обещавам никога, никога повече да не играя туист, нито ча-ча, нито дори шотландска джигга с Марлин Бросман.

— Не се занасяй. Все ми е едно.

Казаното бе равнoсилно на позволение, но предизвика обратен ефект — подразни го. Това нейно ужасно самодоволство! Защо не се бореше? Той положи огромни усилия да възстанови мира, като взе сметката с театрален жест и рече великодушно, уж че бяха на среща и той е млад и зелен, недодялан ухажор:

— Аз ще платя.

Но като надникна в портфейла си, видя там един-единствен изпомачкан долар. Не разбра защо това го ядоса толкова: може би защото беше само един.

— По дяволите — изруга той и го размаха под носа ѝ. — Погледни! Цяла седмица се трепя заради теб и тия ненаситни зверчета

и накрая какво? Имам един-едничък гаден, смачкан долар.

Ръцете и се отпуснаха върху чантичката, пъхната отстрани, но погледът ѝ не се отделяше от него. За отбрана или за нападение, Джоун пак надяна на лицето си оня порцеланов щит от неестествено хладнокръвие.

— Ще си поделим сметката — рече тя.

[1] Нова Англия се нарича исторически сформираният район в североизточната част на САЩ, включващ щатите Мейн, Масачузетс, Ню Хампшир, Върмонт, Кънетикът, Роуд Айланд. — Б.пр. ↑

[2] Английското име Джоун отговаря на Жана. — Б.пр. ↑

[3] Мейпълови (Maples) означава червени кленове — Б.пр. ↑

ЛИСТА

Листата на лозницата пред прозореца ми са смайващо красиви. „Смайващо“, защото след продължителния мрак на самовглъбението, страха и срама, сред които живях, ми изглежда невероятно, че нещата наоколо са красиви и продължават да въздействуват независимо от нашите катастрофи, което е отличителен белег, характерна особеност на Природата. Природата: тази сутрин ясно съзирам, че Природата може да се определи като онова, което съществува без вина. Телата ни са в Природата; обувките ни, връзките за обувките, пластмасовите крайчета на връзките — всичко около нас и относно нас е в Природата и все пак нещо ни раздалечава от нея, подобно на изтласкващия напор на водата, който отделя нозете ни от пясъчното дъно, така избистрено пред погледа ни: накъдрено и блещукащо от сърповидните отломки на стридени черупки.

На една клонка пред прозореца ми кацва синя сойка. За миг телцето ѝ се налива с тежест, както е застанала с раздалечени крачка, обърнала към мен проскубаната си трътка, главата ѝ бдително замръзнала в профил; хищната извивка на човката ѝ е като печат на небето, дето се белее над обгърнатото в мъгла кафеникаво блато. Виждате ли я? Като я зърнах, аз прекъснах нишката на мисълта си, протегнах се през стъклото, улових я и я запечатах на този лист. Отлетя. И все пак няколко реда по-горе тя все още е с „раздалечени крачка“, с „проскубана трътка“, а главата ѝ е „замръзнала бдително“ — чудноват фокус, може би безполезен, но нали си е мой...

Където не са засенчени едно от друго, листата на лозницата са златисти. Плоски листа, те и лъчите поглъщат плоско и превръщат бялата светлина, сбор от цветовете на спектъра и източник на целия живот, в жълтата боичка, с която децата рисуват слънцето. Тук-там при клюмването на стебълцата това дарено сияние става яркооранжево, а зеленото на все още свежите листа (защото зелената багра дълго и упорито се задържа през есента) изсмуква от слънцето тънкожилчеста резеда. Сенките, с които взаимно се шарят тия листа, потрепващи

несдържано при повеите на вятъра — той по приятелски измита покрива, отдаден на шумна шетня, — са най-различни и ясно очертани, загатващи безброй варварски изображения на ятагани, копия, зъбци и страховити шлемове. Макар че в цялостното въздействие на тая плетеница няма заплаха. С многобройните си оттенъци на светлина и повей, на завет и простор листата дори ме примамват навън. Очите ми плахо се взираат по-надълбоко в плетеницата. Сякаш и аз съм втъкан в нея. Дъбовите листа са яки ръждиви лапи с хищно присвити нокти, брястовите са разрешени перца в нежножълто, смрадливките — зъбати пламнали лица. Въздигнал съм се в спокойната пламенееща вселена от листа. И все пак нещо ме дърпа надолу, връща ме към съкровения мрак, където вината е слънцето.

Събитията трябва да се подредят. Казали са ми, че съм бил необуздан и сега ми трябва време да съчетая това единодушно впечатление с безусловната правда, в която са облечени собствените ни постъпки, колкото и да ги признаваме за погрешни. А веднъж подредят ли се събитията — да се мотивират действията, да се вземе предвид психологията на актьорите, да се класифицират грешките, да се посочат аномалиите, цялата буйна и нехаеща растителност да се окастри с обяснения и да се вкорени в миналото (и по този начин да се върне на природата) — после какво? Не е ли измамно едно такова връщане. Ще доплуват ли душите ни до пристана на тленността по водите на Времето, ще заспят ли спокойно сред гниещите листа? Не, ние сме застанали на границата на две царства и не можем да нападаме, нито да отстъпваме; само браздата, на която стоим, става по-дълбока.

Помня ясно черния цвят на тази рокля, с която жена ми си отиде, за да поиска развод. Беше кадифена черна тясна рокля с остро деколте и Хелън винаги изглеждаше красива в нея; подчертаваше бледността ѝ. Тази сутрин изглеждаше особено красива, със съвършено бяло уморено лице. И все пак на тялото ѝ, този плод на природата, не му се отразяваше нашето нещастие: видът и жестовете ѝ си оставаха неуместно обичайни. На тръгване ме целуна лекичко и двамата внезапно почувствувахме, че и това заминаване е съпроводено с не помалко комичност, отколкото другите ѝ пътувания до Бостън — заради концерт или магазините „Бонуит“. Същото тършуване за ключовете на

колата, същите загрижени напътствия към невъзмутимата бавачка, същата стойка зад волана: изпънала напред шия, понаклонила глава. А аз, най-сетне разведен, удовлетворен, изучавах децата си като чужд човек, разглеждах къщата си, така както се разглеждат снимки от безвъзвратно отминали дни, а сетне прекосих с кола пременените поля, така както се минава с азбестови дрехи през огън, и отидох при бъдещата си жена с усмивка, макар и през сълзи, зашеметен, но храбър, ала почувствувах с ужас как мракът в мен разцепва кожата ми, за да погълне и двамата ни, да удави любовта ни. Светът на природата, където бе живяла нашата любов, престана да съществува. Сърцето ми се затвори. И още не се открява. Докато пътувах обратно, листата на дърветата ми показваха формите си. Какво повече да разказвам? По телефона повиках жена ми да си дойде — притиснах до гърдите си чернотата на роклята ѝ и се приготвих за страданието.

То не престава да ме навещава. Страданието. Почти всеки ден идва под различна форма — пристига лично, по пощата или по телефона. Щом телефонът звънне, очаквам, че той ще размотае ново кълбо от последствия. Дошъл съм да се скрия в тази виличка, но дори тук има телефон и стържещите и скърцащи звуци на вятъра, на клоните и потайните горски твари са наелектризирани с безмълвие. Всеки миг то може да избухне и смайващата красота на листата пак ще потъне в мрак.

Не ме съдржа; ставам и започвам да снова из стаята. Един паяк виси във въздуха точно пред очите ми подобно на бяла звезда. Поглеждам към тавана и не мога да видя къде е закачена нишката му. Таванът е с гладка мазилка. Паякът започва да се двоуми. Той долавя някакво огромно чуждо присъствие. Изящните му бели пипалца се изопват предпазливо и внезапно вцепенен, той започва да се върти на невидимата си нишка. Улавям се в чудатата древна поза на баснописеца, който иска да извлече поука от паяка, и отново започвам да мисля за своята личност. Пропъждам тези мисли и старателно насочвам вниманието си към мъничката ясно очертана звезда, многозначително увиснала пред очите ми; неспособен съм да извлека поуката. Аз и паякът населяваме близки, но несъвместими вселени. През бездната усещаме само страх. Телефонът още мълчи. Паякът продължава въртенето си. Вятърът все така раздвижва слънчевата

светлина. Докато съм влизал и излизал, внесъл съм няколко сухи листа, полепнали по пода като късчета тъмна хартия.

И какво всъщност са тези листи, ако не листа? Не ги ли изписвам само за да захвърля чрез някаква субективна фотосинтеза вината си в природата, където не съществува вина. Блатото, изопнало се като килим, е нашарено с бледозелени ивици сред нюансите на кафявото: ръждиво, охра, шоколадово, кестеново, а отстрани, където земята се издига над нивото на прилива, вечнозелените папрати сърдито пробуждат въздуха. Зад тях се синее хълмче. В този крайбрежен район хълмовете са едва ли не твърде непретенциозни, за да имат и имена. Но аз го виждам; от много месеци насам за пръв път го забелязвам. Прилича ми на дете, вкопчило пръсти в непристъпно висок зид, проточило вратле да види нещо повече от покрива на къщата. Моравата пред прозореца ми е гладка и зелена и листата от младия бряст, които са я поръсили, се сливат с цвета на тревата; спомням си как първата нощ, когато дойдох в тази виличка с мисълта, че изоставям дотогавашния си живот, легнах и прочетох няколко страници от едно старо издание на „Стръкчета трева“, така както човек чете случайно попаднала му книга в наета квартира. Сънят ми бе примка и на пробуждане аз все още бях завладян от книгата, а залялото в светлина небе трепкаше през пооголелите клони на младия бряст, все едно бе нова страница от Уитман, и аз разтворих обятия за света като жена, обзета от страст, зареян, свободен и влюбен, без следа от сянка в душата ми. Това бе красиво пробуждане, но вечерта аз вече бях у дома.

Отчетливите варварски сенки по листата на лозницата вече не са същите. Тъгълът на отражение се е променил. Усецам, че топлината напирала на прага и отварям да й сторя път: слънчевите лъчи се просват в нозете ми като покайващ се грешник.

ПОГЛЕДЪТ

Внезапно я зърна с крайчеца на окото си. Обърна се премалаял. Колкото и невероятна да бе появата ѝ тук, в същия ресторант, точно в деня, когато той се завърна в града, сърцето му пак застина в очакване, защото, докато и двамата живееха в Ню Йорк, винаги се откриваха по щастлива случайност; това щеше да е поредната им неугворена среща. В мига, след като я позна, но още не се бе обърнал, той вече бе намислил първите си думи: ще стане от масата с онази стеснителност, която тя някога намираще очарователна, ще иде при нея и ще каже: „Ха, та това си била ти!“

Свела поглед, тя ще се усмихне виновно и както винаги ще повдигне вежди: „Аз съм.“

„Колко се радвам! Много съжалявам за това, което се случи.“ И всичко ще стане понятно, а нуждата от опрощение като с магическа пръчка отново ще остане зад тях, все едно декор от книжни пламъци, през които са преминали.

Но беше друга жена, не в първа младост, с коса, която макар и съвсем различна по цвят, при пръв поглед му бе напомнила прическата ѝ — път по средата, лъскав гръцки кок, два тъмни полумесеца над челото, които го скъсяваха, придаваха му напрегнат вид и подчертаваха погледа ѝ. Той долови въпросителния израз на сътрапезниците си и отново насочи вниманието си към тях; от усилието да вмести лика на непознатата в образа на другата очите му вече пареха.

Единият от компанията на масата, добродушен банкер с прошарени коси, чието благоразположение към него бе като щедър чек, сега безмълвно си удържа малка сума и я внесе като скромен приход за взаимното им спокойствие: усмихна се така, сякаш да възпре порива му да изпадне в откровение. На масата седеше и една служителка от застрахователно дружество, бивша колежка в понапреднала възраст, чиято наблюдателност на статистик беше безпощадна, макар че самата тя вечно се захласваше и превъзнасяше.

— Привиждат ми се духове — обясни ѝ той и тя кимна, защото тримата доскоро бяха приказвали за духове с безгрижното, унищожително лековерие на невярващи. Отново се скриха зад завесата на разговора, но той се чувствуваше неловко и сякаш в клопка между две огледални стени, бе изправен пред многобройните смаляващи се отражения на изпитателния ѝ поглед.

Когато се запознаха в един апартамент с огромни картини и лека мебел, която сякаш едва се крепеше на крачетата си, тя започна да защитава някакво изявление на съпруга си и той с раздражение се почуди как е възможно жена с такъв дух и воля да се унижава, като подкрепя разни плиткоумни изказвания. Тя, макар и отдалеч, изглежда, долови раздражението му, защото впи втренчения си взор в него. Това бе неразгадаем поглед — някак студен, определено строг и все пак странно открит и дори откровен; ала най-същественото в този поглед му убягваше и той не можеше да определи какво е то. Очите бяха единствената обаятелна черта върху луничавото, изпито момчешко лице, забележително най-вече с упоритото си желание да изразява доволство. Когато се смееше зъбите ѝ се оголваха като на череп, а загледаше ли се в нещо, погледът и подчертаваше формата на големите тъжни очи, изваяни и застинали като очи на статуя.

По-късно, когато познанството им изживя първоначалните изблици на раздражение, той я срещна в Музея на модерното изкуство на някаква изложба на архивни филмови фотоси и щом се запъти към нея с онова оживление, което присъствието ѝ още тогава събуждаше у него, неочаквано се сблъска с изпитателния ѝ поглед.

— Липсвахте ни в петък вечерта — каза тя.

— Нима? Какво е имало в петък?

— А-а, нищо. Просто имахме малко празненство и ви очаквахме.

— Не сме били поканени.

— Как да не бяхте! Обадих се на жена ви.

— Нищо не ми е казала. Сигурно е забравила.

— Е, мисля, че няма значение.

— Има, разбира се. Съжалявам, защото на драго сърце щях да дойда. Интересно как е забравила, тя всъщност за това живее.

— Да.

Погледът ѝ го озадачи, тъй като сега не бе отправен към него. Враждебността между двете жени се появи още преди да бе дал повод

за нея.

По-късно, на едно събиране, където бяха заедно, останал за миг сам с нея, той я целуна и откликът на устните ѝ го смути; ала когато се отдръпна в очакване да открие и по лицето ѝ влажната, безформена топлина, разляла се по устните му, срещна само втренчения ѝ поглед. През месеците, които затрептяха в клопката между двете огледални стени, той сякаш се поосвободи от напрежението. Под неговото тяло нейното се наля с нежност. Късно една нощ, след като пак бяха ходили на гости, жена му, легнала до него в предутринния здрач на своето неведение, отбеляза с хладната безпристрастност на съперница колко красива била станала тя, другата, и той, вече унесен в топлата постеля, на която бе изневерил, се почувствува оневинен.

Смехът ѝ вече не избухваше така невъздържано, а очите ѝ, стаили тайната им, ставаха по-дълбоки и сякаш отново придобиваха детинския израз, който продължаваше да живее в другите черти на лицето ѝ. Когато я видеше, облъхната от красотата, с която я бе дарил, той изпитваше гордостта на творец, на баща.

Срещнеха ли се, във въздуха започваше да витае нежност, подобна на призрачно дете, което при раздялата им отнасяха и приспиваха. Но дори през тези месеци на дълбоката тайна, в която лежаха един до друг като в топла тъмнична килия и обсъждаха все повъзбудено какво ще правят, щом тайната им рухне и всички я узнаят, от време на време насреща му проблясваше безспорната обвинителна суровост на погледа ѝ, макар и смекчавана от сълзи и притома. Да, тая суровост бе обвинителна, но в нея имаше нещо по-съществено. Съвестта му отбягваше да назове настойчивото желание, което я пораждаше и което — неусетно разбра — бе неспособен да осъществи. На раздяла, в мига преди вратата да се затвори, тя винаги отправяше към него онзи поглед, който оставаше и го преследваше като равното отекващо звънтене на кристални чаши. При последната им среща, когато всички ласкави месеци им бяха вече отнети, оголеният ѝ поглед сипеше ярост.

— Не ме ли обичаш?

Две къщи бяха обзети от смут и неудържимият инстинкт, който го бе тласнал към нея, се бе превърнал в жалка необходимост да се

крие и моли за прошка.

— Не достатъчно. — Каза го протичко, като факт, като истина, която е станала очевидна.

Но тя го прие като смъртоносен удар и на лицето ѝ, пребледняло и измъчено от сътресенията през последните дни, изпод двата тъмни полумесеца изопнати коси, погледът ѝ се възвърна към живот, така хладно овладян и неумолимо враждебен, че седмици наред, затвореше ли очи, неизменно го съзираше, подобно на нажеженото желязо, което ослепеният сигурно дълго вижда с незрящите си очи.

Сега, отново в Ню Йорк, докато се разхождаше сам, сит и доволен от ползотворния разговор, той се почувствува дотолкова изцелен, че закопня раната му да се отвори наново. Градът насочваше срещу него проблясващите си наточени остриета. Струваше му се, че бледият овал на всяко лице, което се изплъзва от погледа му, крие възможността да е нейното. Усещаше, че тя го търси. Ала къде? В неин стил бе да се шляе, хей така, по улиците, да ги обикаля усмихната, с надежда да го срещне. Обзе го предчувствие, че ще я види... И ето, да, това бе тя — изчакваше, за да пресече Четиридесет и трета улица, застанала между две куриерчета пуерториканци, с гръб към него. Не можеше да сбърка очакването, което се долавяше в наклонената глава, момичешката извивка на скулестите гладки страни, тежкото руло от лъскави коси, така изопнати, че той все си представяше как фибите се забиват болезнено в кожата ѝ. Застана редом с нея и тъкмо да се пошегува, за да види изненадата по лицето ѝ, тя се превърна в сбръчкана, изрисувана жена с увиснала долна устна. Невярващ на очите си, той се озърна и погледът ѝ мигом проблесна иззад трепкащата остъклена фасада на модерна банка. Пресече улицата и надникна вътре, но във фойето на банката нямаше никой, когото да е срещал някога; само няколко декоративни тропически растения му се сториха смътно познати.

Върна се на работа. За тази командировка фирмата му бе предоставила кабинета на един служител в отпуск. Успя да се съсредоточи благодарение на постоянното си внушение, че му остават само пет минути за работа и тя ще дойде. Щом телефонът на бюрото му иззвъня, той реши, че се обаждат от пропуска да му съобщят за една смутена жена с поразителни очи, която го търси. Излезе в коридора и там мярна някаква секретарка, която мигновено се скри от

погледа му, но при приликата сърцето му заблъска в гърдите. Върна се в кабинета и се изненада, че не я завари да разглежда с насмешлива усмивка окачените по стените пожълтели рисунки на деца (децата на друг човек). Отегченият следобед лепеше сенки по стените. Небостъргачите зад прозореца запроблясваха в светлини. Излезе от асансьора и се намери сред хладния многолюден сумрак, благодарен за деликатността ѝ: в неин стил беше да изчака края на работното му време, за да не го смущава, и чак тогава да оповести присъствието си. В разпокъсаните часове, принадлежали на двама им, тя винаги приемаше ролята на предана съпруга. Но сега, сега вече можеше да прекрати грижовното си укриване, а той със спокойна съвест да я покани на вечеря. Надникна в портфейла си да провери има ли достатъчно пари. Реши, че ще ѝ откаже да гледат някоя пиеса, защото тя непременно щеше да му предложи подобна идея — обичаше театъра. Но времето, което имаха, бе твърде оскъдно, за да го пилеят в присъствието на странични неща.

Бе наел стая в хотела, който все още считаше за убежище на двама им. За негова изненада тя не го чакаше във фойето, задръстено от гостите на някакъв прием, които се смееха в надпревара. Шарл Боайе чакаше асансьора. А би се зарадвала да го види отблизо, седнала в очакване на пейката пред регистратурата, праметнала дълъг крак, с черна обувка, която пробожда въздуха с остриетата на носа и токчето. Бе дори измислил какво да каже пред администратора: това е съпругата му. Поспечкали се (гласът снишен, веждите повдигнати, непреодолима руменина, в крайна сметка обяснима) и на нея ѝ хрумнало да го последва в Ню Йорк, за да се сдобрят. Своенравие, но... това са жените. Тъй че би ли могло да сменят стаята за друга, с две легла? Благодаря.

Тази сценка бе така трайно запечатана в съзнанието му, че той надникна в бара да провери дали изпълнителката на главната роля не е някъде зад кулисите. Барът бе осветен в синьо и посетителите му бяха най-вече „сбъркани“. Те говореха провлачено, обсъждаха с изработена дикция и превзето въодушевление някакви музикални комедии и той си спомни как веднъж изрази отвращението си от хомосексуалистите, а тя му обясни със сериозен тон, че и те са хора и че нерядко са ѝ симпатични, затова винаги ѝ домъчнявало, че, виждате ли (погледът ѝ се изостри отбранително), не може да направи нищо за тях. „Тая,

сбабичкосаната, знае само да се разголва“ — заяви пискливо един от „сбърканите“ по адрес на известна актриса.

Качи се в стаята си, напомняща тия, в които някога отсядаха заедно, но все пак нищо не беше съвсем същото освен крановете в банята, та дори и те бяха разположени другояче. Смени ризата и вратовръзката си. По едно време мярна в огледалото отзад някакво плавно движение, което му напомни любопитното надничане на жена, и изтръпна. Оказа се, че вратата се е затворила от течението. Втурна се на улицата, за да избяга от задушавачата пуста стая и там да вдъхва незримата вероятност за срещата с нея. Вечеря в ресторанта, който щеше да избере за двама им. Келнерът сякаш се раздражни, че трябва да настанява един клиент на цяла маса. Жената, седнала отсреща с някакъв мъж, намести обичата си с жест, напомнящ нейния; тя нямаше дупки на ушите и тази неподправеност на плътта ѝ го бе очаровала. Въздържа се да си поръча кафе. Тази нощ трябваше усърдно да преследва съня.

Обикаля дълго, за да се умори. Бродуей пъстрееше в крещящо разнообразие от познанства: моряци и симпатиите им, сутеньори и проститутки. Пролетта нахлува в едни град по вените на обитателите му. Пресечките бяха притихнали като коридорите на дълги спални вагони, изопнали платна, които се губеха в далечината. Вероятно щеше да го потърси на Пето авеню: женската ѝ слабост да се шляе покрай витрините щеше да я отведе там. Мярна силуета ѝ недалеч от Рокфелеровия център, а като наближи, зърна и чертите ѝ, но те изчезнаха мигновено, а на тяхно място остана грубо одялано лице, което той не познаваше, не бе целувал, нито пък бе разглеждал кротко, както е извърнато на възглавницата.

Веднъж-дваж дори съзря унесеното в сън призрачно дете на тяхната нежност в сянката на един вход, а после сгушено на пейка край Прометеевия фонтан; но не и нея, не и уханното ѝ присъствие, което го изпълваше със странно, весело безгрижие. Дори от статистическа гледна точка бе учудващо, че сред толкова много лица не откри нейното. Съвсем логично изглеждаше, че от огромното мнозинство непознати може да извлече присъствието ѝ като лихвен процент, като радий от достатъчно количество уранова руда. Тя никога не бе проявявала към него такава сдържаност и това нейно ужасно отсъствие, пък било и от тактичност, не ѝ подходеше.

Луната доброволно прибавяше своето крадено сияние към студените светлини около безледната пързалка за кьнки. Хората вероятно долавяха, че той търси някого, и извъръщаха лица към него. Поради отсъствието ѝ всеки следващ миг го поразяваше с пустотата си; а знаеше така добре как ще протече срещата им. Очите ѝ случайно ще попаднат върху него и устните ѝ неволно ще се разтеглят в усмивката, с която посрещаше всякакви изживявания, колкото и мрачни и опасни да са те, напрегнатият ѝ взор ще увлече напред тялото ѝ и растящата близост на присъствието му ще разтопи суровостта, овладяната хладина и... какво още? Кое бе онова, дето живееше в погледа ѝ от самото начало, и въпреки всички мъчителни трепети на сърцето си той сам бе разпалвал като някакво безумно неясно пророчество, дето започва да властвува тиранично, докато накрая се сбъдне. Кое бе онова, което той никога не назова вероятно защото от суетност не искаше да повярва, че то може да се отнася до него, макар да е съществувало и преди него.

Чудеше се дали вече не е достатъчно уморен. Болката, която започна да усеща в нозете си, бе сигурен признак за това. Запъти се към хотела. Празничната атмосфера на фойето се бе стопила. Наоколо нямаше знаменитости. Няколко елегантни млади жени, от тия, дето с хиляди разцъфват и увяхват по заведенията на града, стояха и чакаха кавалер или пък асансьор. Тъкмо като натискаше копчето, явно механично, едно лице се врязва в периферията му и за да го види добре, той едва не изкълчи врата си, изричайки почти на глас: „Не бой се! Разбира се, че те обичам.“

В РИМ НА ОТДЕЛНИ ЛЕГЛА

Мейпълови бяха мислили и говорили за раздяла толкова дълго, та вече им се струваше, че тя никога не ще настъпи. Защото, все по-противоречиви и безжалостни, разговорите им — при които обвинения и разкаяния, удари и ласки се редуваха и заличаваха — в крайна сметка ги сплитаха по-здраво в една болезнена, безпомощна и унизителна близост. И плътската им любов не загиваше, подобно на здрав малчуган, който си расте напук на глада. Когато езиците им най-сетне преставаха да мелят, телата им се отпускаха в прегръдка, като две онемели армии, които ще се слоят благодарствено, избавени от нелепа битка по повеля на двама безумни крале. Кървящ, смазан, десетки пъти полаган почтително в гробницата, техният брак не издъхваше. С горещото желание на всеки да остави другия, те си оставаха заедно по съпружески навик. Решиха да отидат в Рим.

Пристигнаха по тъмно. Самолетът закъсня; летището бе огромно. Бяха тръгнали набързо, без предварителни планове, ала сякаш предизвестени за идването им, пъргави италианци с безупречен английски чевръсто освободиха ръцете им от багажа, запазиха им хотелска стая по телефона и ги настаниха в един автобус. За тяхна изненада автобусът се потопи в тъмен селски пейзаж. В далечината, подобно на фенери, висяха няколко мъждиви прозореца; една река внезапно разголи сребриста гръд под тях; покрай пътя се мяркаха силуетите на маслини и пинии като неясни илюстрации в стар латински учебник.

— Мога вечно да се возя в тоя рейс — каза Джоун на глас и сърцето на Ричард се сви при един спомен от времето, когато им стигаше, че са заедно: веднъж му бе признала, че докато младежът от бензиностанцията бършел предното стъкло с енергичен замах, тя се възбудила при поклащането на колата. От всичко, дете някога му бе споделяла, това оставаше в съзнанието му като най-откровеното, като мигновено разбулване на оная тайнствена жена, до която никога не бе успял да се доближи и накрая се бе уморил от безплодните си усилия.

Ала се радваше, когато я виждаше щастлива. Това бе слабостта му. Искаше тя да е щастлива и мисълта, че далеч от нея не ще знае щастлива ли е, или не, представляваше последната, неочаквана врата, преградила пътя му, след като всички други врати се бяха отворили. Тъй че избърсваше сълзите, които сам бе изцедил от очите ѝ, отричаше се от твърденията за пълна безнадеждност точно в мига, когато тя бе склонна да остави и сетна надежда, и агонията им продължаваше.

— Нищо не трае вечно — рече той сега.

— Няма ли да ме оставиш да си поотдъхна, а?

— Прощавай. Оставям те.

Известно време Джоун се взираше в мрака, а после се обърна към него и каза:

— Имам чувството, че въобще не отиваме в Рим.

— А къде всъщност отиваме? — И действително искаше да разбере къде; искрено се надяваше, че тя ще му каже.

— Назад ли, към миналото?

— Не, не искам да се връщам там. Чувствувам, че сме извървели доста път и ни остава само още малко.

Тя дълго гледа смълчаната природа, докато накрая Ричард разбра, че плаче. Испита желание да я утеши, ала мигом се укори, че това ще е малодушно и болезнено. Но ръката му не можа да се възпре под напора на сила, властна като сладта, и пропълзя върху лакътя ѝ. Тя склони глава на рамото му. Забрадената жена на отсрещната седалка ги взе за младоженци и тактично отмести поглед. Автобусът се изскубна от полята. Фабрики и редици от къщи се притискаха плътно към шосето. Изневиделица отстрани се възправи огромен паметник — грейнала бяла пирамида с латински надпис. Сетне, прилепили лица на стъклото, проследиха с очи Колизея — наядена сватбена торта, която бавно се извъртя пред тях и безшумно отплава от пристана на погледите им. На последната спирка друга жива верига от ръце и гласове им предаде багажа, настани ги в такси и ги отведе в хотела. Когато Ричард пусна в дланта на шофьора шестстотинте лири, те му се сториха най-гладките, най-кръглите и най-подходящите за бакшиш монети, с които някога се бе разплащал. До рецепцията се стигаше по десетина стъпала. Администраторът беше млад и духовит. Той изрече неколкократно фамилното име и се почуди защо не са отишли направо в Неапол^[1]. При все че на летището им представиха хотела за

второкласен, коридорите му бяха настлани с розов мрамор. Мраморният под ги отведе в стаята. Коридорите, както и банята, и тъмнопурпурните завеси заслепиха Ричард и той видя един сериозен недостатък едва когато стъпките на администратора заглъхнаха, след като токовете му дълго потропваха в задоволство от щедрото възнаграждение, вероятно погрешка.

— На отделни легла — рече той.

Бяха свикнали да са в спалня.

Джоун попита:

— Искаш ли пак да го викнем?

— Толкова ли е важно?

— Мисля, че няма значение. Ще можеш ли да спиш сам?

— Сигурно. Но...

Положението беше деликатно. Ричард почувствува. Че са ги оскърбили. Стори му се нагло нещо да застава помежду тях преля окончателната им раздяла, пък било то и педя разстояние. Ако това пътуване имаше за цел да умъртви или да излекува брака им (десетки пъти това бе техният девиз), тогава опитът за лечение трябваше да се провежда с техническа безупречност, макар че... или по-скоро именно защото дълбоко в себе си той вече го бе обрекъл на провал. А съществуваше и практическият въпрос дали ще може да заспи, лишен от близостта на едно топло тяло, до което да се сгуши в съня си.

— Какво „но“?

— Но е някак тъжно.

— Не се натъжавай, Ричард. Стига вече тъга. Тук трябва да си починеш. Това не ни е сватбено пътешествие, а просто кратък отдих, който искаме да си дадем един на друг. Ела при мен, ако не можеш да заспиш.

— Такава душица си — рече той. — Не проумявам защо се държа тъй ужасно с теб.

Толкова често бе повтарял това или нещо подобно, че Джоун, приляло ѝ да гълта едновременно мед и горчилка, въобще не обърна внимание на думите му и се зае да разопакова багажа с преднамерено спокойствие. По нейно предложение излязоха да се поразходят из града, макар да беше десет часът. Хотелът им се намиреше на търговска улица, която по туй време бе бронирана със стоманени жалузи. В далечината бликаше осветен фонтан. Нозете му, дето иначе

издържаха на толкова ходене, сега го заболяха. От мекия, влажен климат на зимния Рим по обувките му сякаш блъбнаха парещи мехури, които претриваха нозете му при всяка стъпка. Не проумяваше защо се получава така, освен да бе чувствителен към мрамор. За да пощадят краката му, влязоха в един американски бар, който откриха по пътя, и си поръчаха кафе. В един отдалечен ъгъл по грамофонната плоча монотонно се влачеше пиянският глас на някакъв американец — редеше неразбираеми, тъжни, явно женски напеви; всъщност и самият глас бе по-скоро женски, но удебелен от по-бавните обороти на грамофона. С надежда да заличи у себе си зейналата, главозамайваща празнота Ричард си поръча хамбургер, който се оказа с повече доматен сос, отколкото с месо. Когато излязоха на улицата, той купи кесийка топли кестени. Продавачът, чиито пръсти бяха като овъглени, държа треперещата си ръка протегната, докато в шепата му не паднаха триста лири. На Ричард му стана едва ли не забавно, че го изиграха; това му осигуряваше място в икономиката на Рим. Мейпълови се върнаха в хотела и като се пъгнаха под завивките, всеки в своето легло, бързо се предадоха на здрав сън. По-скоро, вече в пещерите на подсъзнанието си, Ричард допусна, че и Джоун спи спокойно. Но когато на сутринта станаха, тя му каза:

— Ужасно смешен беше тая нощ. Не можах да заспя и щом се протегнех да те погая, за да си мислиш, че сме в едно легло, ти казваше; „Махай се!“ и се дърпаше.

Той се разсмя възторжено.

— Вярно ли? Насън, а?

— Сигурно. По едно време извика; „Остави ме на мира!“ толкова силно, та помислих, че си се събудил, но когато те заговорих, ти продължи да хъркаш.

— Смешна работа. Надявам се, че не съм те обидил.

— Не, приятно ми беше да чуя, че не си противоречиш.

Той си изми зъбите и изяде няколко студени кестена, останали от снощи. Закусиха в хотела с корави кифлички и горчиво кафе, а сетне пак тръгнаха из Рим. Обувките му отново го подложиха на необяснимото изтезание. Със странната си, едва ли не подигравателна загриженост за наболелите им нужди, градът изпречи на пътя им магазин за обувки. Влязоха и Ричард купи от галантния младеж, същинско влечуго, чифт черни мокасини от крокодилска кожа. Бяха

доста тесни поради модната си форма, но поне бяха безжизнени и не го стискаха с жестокото, живо настървение на другите.

Тя — с пътеводител в ръка, той — с кутията стари обувки под мишница, Мейпълови поеха по Виа Национале към паметника на Виктор Емануил II — титаничен ред от стъпала, които не извеждаха доникъде.

— Какво му беше толкова великото? — попита Ричард. — Той ли беше обединил Италия? Или оня беше Кавур, а?

— Не е ли тоя смешното дребно кралче от „Сбогом на оръжията“?

— Не знам. Но чак пък толкова да е велик...

— Разбираш ли сега защо италианците нямат комплекс за малоценност? Всичко е толкова огромно.

Гледаха Палацо Венеция, докато на един прозорец им се привидя Мусолини, който се чумереше насреща им, после изкачиха многобройните стъпала до Капитолийския площад и застанаха пред конната статуя на Марк Аврелий от Микеланджело. Джоун отбеляза колко ѝ напомня на скулптура от Марино Марини^[2] и беше права. Интуицията ѝ скачаше през осемнадесет века. Беше толкова интелигентна. Може би това правеше раздялата с нея така изискана като замисъл и така трудна за изпълнение. Обиколиха площада. Главният и страничните входове бяха сякаш навеки залостени, като врати на рисунка. Влязоха в църквата „Санта Мария ин Арачели“ през страничния вход, който беше отворен. Оказа се, че стъпват върху мъртъвци — надгробни камъни с барелефни фигури в естествени размери, с изтрити от стъпките черти. Пръстите на ръцете, скръстени на каменните гърди, бяха заравнени до сенки с формата на пръсти. Някакво лице, спасило се от изличаване зад една колона, им заприлича на жива душа, която сякаш напире да излезе от почти заличеното тяло, да се възвиси. Само Мейпълови разглеждаха тия барелефи, изваяни по пода, който някога сигурно е бил лъскаво мозаечно езеро. Другите туристи се бяха скупчили пред една от параклисните ниши, където в стъклен ковчег се съхраняваха смалените, зеленикави мощи на един папа, с пантофки и тържествени одежди. Напуснаха църквата през същата странична врата, слязоха от хълма и платиха входна такса за развалините на Римския форум. През Ренесанса го бяха използвали като каменна кариера; навсякъде лежах изпотрошени колони,

загатващи цялостния облик, като картина на де Кирико^[3]. Джоун се възхищаваше от това как птиците и бурените виреят в процепите на тази срината мечта за гражданско управление. Заръмя. Една пътека ги отведе до стъклени врати и когато надникнаха вътре, някакъв дребен униформен служител с метла в ръка закуцука към тях и ги прие в запуснатата църква „Санта Мария Антиква“ с такъв жест, сякаш това бе тайна кръчма през сухия режим. Бледото сводесто пространство, изглежда, отдавна не бе огласяно от богослужба. Стенописите от седми век сякаш наскоро бяха завършени припряно. На излизане Ричард прочете въпроса в усмивката на метача и дискретно мушна монета в ръката му. Продължаваше да ръми. Джоун хвана Ричард под ръка, сякаш да се заслони от дъжда. Заболя го коремът. Отначало почувствува леко припарване, което не бе достатъчно, за да отвлече вниманието му от болката в нозете. Тръгнаха по „Свещения път“ — Виа Сакра, през откритите езически храмове, застлани с тревен килим. Болката в корема се усили. Униформени пазачи — старци, защъкали из дъжда като лакоми чайки, ги подканяха към нови и нови църкви и руини, но Ричард едва гледаше от болка и сега мислеше единствено за отчайващата си отдалеченост от каквато и да е опора. Не пожела да влезе в Базиликата на Константин и вместо да си купи билет, попита къде е l'uscita^[4]. Нямаше сили да се върне по същия път. Като видя, че така възнаграждението ще му се изплъзне, пазачът им посочи намусено една портичка в близката телена ограда. Вдигнаха резето, излязоха навън и застанаха сред павираното площадче на възвишението с изглед към Колизея. Ричард повървя още малко и се опря на един нисък зид.

— Много ли ти е зле? — попита Джоун.

— Едно такова, особено ми е — рече той. — Съжалявам. Ама че работа.

— Повръща ли ти се?

— Не. Не ми се гади. — Говореше на пресекулки. — Просто ме... присвива.

— Горе или ниско долу?

— По средата.

— От какво може да е? От кестените ли?

— Не. Мисля, че просто защото съм тук, накрай света, с теб, а не знам... защо.

— Искаш ли да се върнем в хотела?

— Да. Струва ми се, че трябва да полегна.

— Да вземем ли такси?

— Ще ме изиграят.

— Няма нищо.

— Не знам... къде беше.

— Помним горе-долу. Близо до оня, големия фонтан. Ще проверя как е фонтан на италиански.

— Рим е... пълен с... фонтани.

— Ричард, не го правиш само заради мен, наля?

Той не се сдържа и се засмя; беше толкова интелигентна.

— Не е нарочно. Донякъде... има връзка с бакшиша, който трябва постоянно да даваш... Ужасно е досадно. Просто не ти го побира умът.

— Можеш ли да ходиш?

— Разбира се. Хвани ме под ръка.

— Дай да нося обувките.

— Не. Не се притеснявай, мила. Това е на нервна почва. Често ми ставаше така... като малък. Но тогава бях... по-смел.

Слязоха по някакви стъпала до оживена улица, по която профучаваха безброй коли. В такситата, на които махаха, все имаше по някоя физиономия на задната седалка и шофьорите не им спираха. Прекосиха Виа деи Фори Империали и се помъчиха да налучкат обратния път — макар че кръстосаните улички искаха да ги повлекат настрана — към онази част на града, където се намираха фонтанът, американският бар, магазинът за обувки и хотелът им. Минаха покрай пъстър пазар. Под раираните навеси висяха саламени гирлянди. По улицата бяха натрупани купища марули. Ричард крачеше вдървено, все едно че болката, която носеше, бе скъпоценна и крехка. Като притискаше корема си с ръка, сякаш я облекчаваше. Дъждът и Джоун, които донякъде бяха предизвикали тази болка, сега му помагаша да я понася. Джоун го караше да върви. Дъждът го прикриваше, правеше го по-незабележим за минавачите, а оттам и за самия него, което пък притъпяваше болката му. Улиците му се струваха жестоко вълнисти. Дълго изкачваха стръмна, павирана уличка покрай Банка д'Италия. Дъждът престана. Болката, разпростряла се из всички кътчета на подробената камера, се бе въоръжила с нож и сега ръгаше по стените

с надежда да си отвори пролука. Излязоха на Виа Национале, която бе на няколко пресечки от хотела им. Сега магазините бяха с вдигнати жалузи, а фонтанът в далечината бе пресъхнал. Имаше чувството, че се накланя назад, а съзнанието му е някаква вейка, израснала от ствола, като сама бе избирала в коя посока да расте, накъде да кривне, и пак, и пак, но при всеки избор бе изтънявала и ето че накрая не ѝ оставаше нищо, освен да се стопи във въздуха. В хотелската стая се отпусна на своето легло, метна отгоре си палтото, сви се и заспа.

Когато се събуди след час, видя света с други очи. Болката я нямаше. Джоун се бе изтегнала на леглото си и четеше пътеводителя. Като се обърна и я погледна, стори му се, че я вижда обляна от студената светлина в читалнята на библиотеката, където я срещна за пръв път. Само дете сега знаеше, че оттогава нататък тя ще живее заедно с него.

— Мина ми — рече той.

— Шегуваш се. Вече бях готова да повикам лекар и да те закарат в болница.

— Не, нямаше нужда от лекар. Знаех си, че ще ми мине. На нервна почва беше.

— Стана блед като мъртвец.

— Много ми дойде наведнъж. Сигурно Форумът ми подействува угнетяващо. Миналото тук така натежава. Пък и обувките ми убиваха.

— Тук е Рим, мили. В тоя град човек трябва да е щастлив.

— Вече съм щастлив. Хайде да ставаме. Сигурно умираш от глад. Дай да хапнем нещо.

— Нима? Ще можеш ли да ядеш?

— Напълно. Мина ми вече.

И наистина, освен едно леко дразнение, по-скоро като спомен, който се стопи още с първата хапка милански колбас, нямаше му нищо. Мейплови отново се впуснаха да обикалят из Рим и в този град на безброй стъпала, на полегати, раздиплящи се гледки, на многопрозоречни стени в кафяви и жълточервеникави тонове, на огромни здания, така просторни, че все едно си под открито небе, те двамата почувствуваха, че са разделени. Не физически, защото почти не се изпускаха от очи. Ала все пак най-сетне се бяха разделили. И

двамата го разбраха. Станаха мили един към друг, весели и спокойни като в дните преди сватбата. Бракът им се бе свлякъл на земята, като лозница, чието обрасло в бурени стебло призори е било съсечено погрешка от престарял градинар. Крачеха, ръка за ръка, през цялостни на вид ансамбли от сгради, които пред изпитателните им погледи се разцепваха на отделни части от стилове и епохи. В един миг тя се обърна към него и рече:

— Мили, разбрах къде ни е грешката. Аз съм антична, а ти си бароков.

Пазаруваха, разглеждаха града, спяха и ядяха. Седнал срещу нея в последния от ресторантите, които, подобно на оазиси от ленени покривки и вино, бяха поддържали живота на тия безметежни елегични дни, Ричард проумя, че Джоун е щастлива. Лицето ѝ, освободено от напрежението на надеждата, бе гладко и спокойно; жестовете ѝ бяха придобили ироничната игривост на младостта. Тя се захласваше по всичко наоколо; и гласът ѝ, в мига, когато се наведе да му прошепне нещо за жената и красивия мъж на съседната маса, беше забързан, сякаш въздухът, който вдишваше учестено, бе разреден и лек. Тя изглеждаше щастлива и ревнив към щастието ѝ, той пак загуби желание да я напусне.

[1] На английски Неапол се произнася Нейпълс, а Мейпълови — Мейпълс — Б.пр. ↑

[2] Италиански скулптор (1901–1980). — Б.пр. ↑

[3] Италиански художник (1808–1982). — Б.пр. ↑

[4] Изходът (итал.). — Б.пр. ↑

ЛЮБИМИЯТ МИ ИМА КАЛ ПОД НОКТИТЕ

Мъжът стана, щом жената влезе, или по-точно при отварянето на вратата вече стоеше прав зад бюрото си. Тя я затвори след себе си. Стаята бе квадратна, с необичайно бездушна подредба — нещо средно между домашна обстановка (по стените японски гравюри с белезникави детайли, дебел килим, чийто син цвят бе наситен с особено безмълвие, плосък черен диван с една-единствена ръбеста възглавничка от дунапрен) и кабинет, какъвто всъщност беше, макар да не се виждаха инструменти или книги. Би било трудно човек да си представи хората, които биха използвали тази стая, ако те вече не се намираха тук. И мъжът, и жената бяха безупречно елегантни. Жената бе облечена в сив ленен костюм, с бели обувки и бяла чантичка, а сребристорусата ѝ коса бе изопната в стегнат гръцки кок. Не обичаше да слага шапка. Днес не носеше и ръкавици. Мъжът бе със сив летен костюм, малко по-светъл от костюма на жената, а може би само изглеждаше така, защото стоеше по-близо до прозореца. На този прозорец малко натрапливо бръмчеше кутията на климатичната инсталация, същинска четвъртита морда на дракон, заклещен в касата. Щори притуляха светлината, която и без това не бе ярка, защото тази страна на сградата не виждаше слънце. Мъжът имаше гъста и чуплива прошарена коса, старателно, дори малко суетно пригладена, а един кичур падаше на челото му по младежки. Жената предполагаше, че е с десетина години по-възрастен от нея. Освен може би суетност тя съзря в този небрежно надвиснал кичур и белег на умора — беше следобед. Колко ли неща е трябвало да изслуша досега? В порива си да се извини, да се оправдае, тя потръпна от момичешко беспокойство. Мъжът я изчака да седне; дори този нищожен жест на кавалерство отвори прозорец в стената от хладина помежду им. Тя надникна оттам и с изненада откри, че той не ѝ се струва нито красив, нито грозен. Не знаеше как да тълкува това, нито как би трябвало да го тълкува. Лицето му, което тя виждаше скъсено в долната част, изглеждаше мрачно и навъсено. То се повдигна и на него се появи простодушно

очакване. Както винаги пак я обзе панически смут. Ръцете ѝ стиснаха чантичката. Бръмченето на климатичната инсталация заплашваше да погълне първите ѝ думи. Усети липсата на свежо цветно ухание; первазите на нейния дом бяха отрупани със саксии.

— Видях го само веднъж тази седмица — проговори накрая тя. После замълча от учтивост и зачака отговор, но се сети, че тук няма място за учтивост, в си наложи да продължи безответно: — На едно събиране. Поприказвахме малко. Аз го заговорих първа. Стори ми се неестествено да не си разменим и дума. Когато приближих към него, той сякаш се зарадва и започна да ми приказва нещо за колата си и за децата. Попита ме какво съм правила тия дни, при което му отвърнах: „Нищо.“ Щеше още да ми приказва, но аз се отдалечих. Не можах да понеса това. Не ме подразни толкова гласът му, колкото усмивката. Порано, когато... се срещрахме, си мислех, че той има една усмивка, дето се появява само при моето идване — видеше ли ме, ухилваше се до уши, оголил всичките си криви зъби, а лицето му греиваше. Ала и сега ме посрещна със същата щастлива усмивка, сякаш през всичките тези месеци... нищо не се бе променило.

Тя погледна закопчалката на чантичката си и реши, че е подхванала зле. Неодобрението му се долавяше осезаемо като шума на климатичната инсталация. То струеше към нея, потапяше я в сивата си хладина и тя се запита дали е редно да се влияе от това и дали въобще може да очаква одобрение. Повдигна лице, уж че не флиртува. На друго място щеше да е със самочувствието, че я смятат за красива. Ала тук красотата преставаше да съществува и тя се видя обезоръжена, съзнавайки колко много е разчитала на нея като на закрила и убежище. Чудеше се дали да даде израз на тези свои мисли.

— Ток прозира в мен — продължи тя. — Именно това го правеше толкова удивителен някога и толкова ужасен сега. Познава ме изцяло. Не успявам да се прикрия зад маска, когато той се усмихне и сякаш ми прощава, прощава ми, че не съм се върнала при него, макар че... Ох, не мога.

Мъжът се намести по-удобно в креслото и тя възприе резките му движения като признак на раздразнение. Смяташе, че има естествената дарба да му казва, това, което той не желае да чуе. Помъчи се да сподели нещо, дето щеше да му допадне с прямотата и хаотичността си.

— Скрих част от истината — продължи тя. — Той каза нещо, което нямаше да си позволи, ако не ми е бил любовник. Погледна роклята ми и попита с боязлив глас: „Само за да ме нараниш ли си я облякла?“ Беше толкова несправедливо, че направо се раздразних. Не мога да изхвърля всичките си дрехи, които... които съм носела, докато се срещаме.

— Опишете ми роклята. — Когато все пак проговаряше, в тона му обикновено се долавяше отчайващо безразличие.

— А — рече тя, — на оранжеви и кафяви райета, с обло деколте. Лятна рокля. Обичаше да казва, че с нея приличам на селско девойче.

— Да — прекъсна я тон с отривист мах.

Тия, макар и редки прояви на грубост я стряскаха. Не можеше да си представи, че са съзнателни. Напоследък откриваше, че се притеснява за него: изглеждаше ѝ твърде наивен и рязък. Струваше ѝ се, че всеки миг е изложен на опасността да стори нещо нередно. Навремето ѝ бяха взели учител по пиано и веднъж, докато свиреха гамите на четири ръце, той сгреши. Тя не можа да забрави този случай, а да свири на пиано, така и не се научи.

Но както винаги добросъвестно изучаваше реакциите му, търсеше ключа. По време на разговорите им се бе връщала отново и отново към тази чудновата мисъл за селото, сякаш щом очевидно бе плод на фантазията ѝ, непременно съдържаше обяснение за нещастieto ѝ. Може би като даваше израз на това типично мъжко нетърпение, той се опитваше да я наведе на мисълта, че много бързо иска да проникне до дъното на нещата. Неговите усилия, доколкото виждаше, насочваха вниманието ѝ към онова, което оставаше скрито зад очевидното.

— Идвали ли сте тук с тази рокля? — попита я той.

Колко странно!

— При вас ли? — Помъчи се да си спомни, представи си как пристига с колата всеки четвъртък, заключва я, пуска монета в автомата на паркинга, преминава по слънчевата улица с хлебарници, шивашки ателиета и фирми на зъболекарски кабинети, влиза в мрачния вход на неговата сграда, облицован в метална ламперия с щамповани лилии, вижда как сянката на ръката ѝ пада върху звънеца му... — Не, мисля, че не.

— Имате ли представа защо?

— Много просто. Тя е всекидневна рокля. Младежка е. Не върви да тръгна с нея из центъра на града. Аз не идвам тук само при вас; пазарувам, ходя на гости, понякога се срещам с Харълд да пийнем, случва се да вечеряме в ресторант, да идем на кино... Искате ли да ви поговоря малко за това какво изпитвам в града? Внезапно бе обхваната от чувствата си към града, красиви, ярки чувства, слънчеви и освобождаващи; бе сигурна, че те разкриват в голяма степен душевността ѝ.

Ала той упорствуваше.

— И въпреки това миналата седмица облякохте тази съвсем неофициална рокля, за да отидете на гости с нея, така ли?

— Канеха ни приятели. После, лято е, пък и в предградията... Роклята е семпла. Но не е някаква износена.

— Когато я избрахте за събирането, където сте знаели, че ще ви види, сетихте ли се, че той има слабост към тази рокля?

Почуди се дали не се опитва да ѝ внуши нещо. А бе сигурна, че това не е редно.

— Не помня — каза тя и осъзна с внезапно раздражение, че той ще се захване за това. — Според вас съм се сетила.

На лицето му пак се появи сдържаната блага усмивка и той повдигна рамене.

— Говорете ми за дрехи.

— Просто така? Искате да ви приказвам каквото ми дойде наум ли?

— Да, каквото ви хрумне.

Климатичната кутия обливаше мълчанието ѝ със своя непрестанен, усърден бръм. Времето течеше през нея и тя пропиляваше часа си.

— Ами той... — странно, че дядяха ли свобода на мисълта ѝ, тя се насочваше като магнит към това местоимение — имаше особено мнение за облеклото ми. Смяташе, че прекалявам с тоалетите си, и често се шегуваше, че съм щяла да струвам страшно скъпо на съпруга си. А всъщност не е вярно. Шия доста добре и сама си правя много неща, докато Нанси носи скромни облекла от магазините на Стърн, които съвсем не са със скромни цени. Сигурно ще си кажете, че е фетишизирал дрехите ми, защото заравяше лице в тях, щом ги събличах, а понякога, докато се любехме, ги придърпваше и те се

мачкаха и усукваха около нас. — Изгледа го по-скоро предизвикателно, отколкото смутено. Той седеше неподвижно, с най-безгрижната слушателска усмивка на лицето си, а пригладената му коса сребрееше на светлината от прозореца.

— Спомням си, че веднъж, когато бяхме заедно в града, аз го накарах да обикаля с мен по магазините, като си мислех, че ще му е приятно, но не. Продавачките не знаеха какъв ми е точно — брат ли, съпруг ли, — а той се държеше просто като мъж, нали знаете, нервничеше, беше му неловко. В известен смисъл тази реакция ми допадна, защото по времето, когато мислех за него като за своя собственост, имах опасение, че е някак женствен. Не толкова видимо, колкото дълбоко в същността си. Искам да кажа, че у него има нещо пасивно. Успяваше да ме привлече при себе си, без всъщност да ме вика. — Тя усещаше, че броди из съзнанието на слушателя насреща си и сега внезапно се озова пред една теснина; взе да отстъпва. Откъде бе започнала? От дрехите. — Той бе доста небрежен към облеклото си. Слуша ли ви се за неговите дрехи, или само за своите да говоря? Ако не, да премина на бебешки пелени. — Позволи си да се засмее.

Той не реагира и за да го измъчва, тя продължа на същата тема, която според нея го дразнеше.

— Беше немарлив. Дори когато обличаше костюм, яката на ризата му бе увиснала, сякаш незакопчана, и не сваляше от гърба си една дреха, докато не станеше на парцал. Спомням си, че веднъж, вече към края, след като решихме да се разделим и не го бях виждала няколко седмици, той се отби у нас за минутка и когато пъхнах ръка под ризата му, пръстът ми попадна в една дупка на фланелката му. Това направо ме сломи: трябваше да го имам и се качихме горе. Не мога да го обясня много добре, но се разнежих при мисълта, че този човек, който съвсем не е по-беден от нас, има такава дупка в бельото си. Предполагам, че е било някакво майчинско чувство, макар да изглеждаше точно обратното: сякаш нехайството му към облеклото го правеше силен, силен в този смисъл, в който аз не съм. Винаги имам чувството, че трябва да отделям голямо внимание на външността си. Предполагам, че това се дължи на неувереност. А освен това, докато се любехме, понякога съм забелязвала че... ужасно е направо, да спра ли?... Забелязвала съм, че има кал под ноктите.

— Това допадаше ли ви?

— Не зная, просто съм го забелязвала.

— Приятно ли ви беше да ви галят с мръсни ръце?

— Но това бяха неговите ръце.

Седеше, изопнала гръб, и мълчанието му я измъчваше като физическа болка. Опита се да го предразположи.

— Имате предвид дали ми е харесвало да бъда... как се казва... нарочно го избягвах... унижавана? Но няма това не е черта, която всяка жена притежава в известен смисъл? Смятате ли, че при мен е силно изразена?

Той пак се намести в креслото и ръцете му се раздвижиха. Облъхваше го сдържано неспокойство като зефир, появил над сребристо езеро.

— Смятам, че тук действуват едновременно няколко неща — каза той. — От една страна, преследвате настойчиво този човек: заговаряте го на събирания, влачите го по пазарски експедиции, където се чувствава неловко, спите с него, и то, както сама загатнахте, вие, го водите в леглото си.

Тя го гледаше слисана. Не беше точно така. Нали не?

— Дори сега, когато историята уж е приключила, вие продължавате да го съблазнявате, като обличате рокля с особено значение за него.

— Вече ви обясних за роклята.

— Съществува и друго измерение, до което постоянно се докосваме; той има криви зъби, женствен е, слабоволев, одърпан, а в сравнение с него вие сте здрава и властна. Докато ви прегръща, напипвате дупка във фланелката му. Това потвърждава подозрението ви, че той се разпада на съставните си части, но вие го разрушавате и за да го ремонтирате, тъй да се каже, отвеждате го в леглото си.

— Но там той беше без грешка.

— В същото време имате това усещане за „женственост“. Чувствувате се гузна, че сте активната страна. Оттам и доста доктринерското ви раболепие и необходимостта да отбележите, че под ноктите му има кал. В това има и нещо, свързано със земята, с отношението ви към пръстта, към калта: селото е противопоставено на града, естественото на неестественото. За вас градът, изкуственото, представлява животът, пръстта означава смърт. А този мъж, този разгърден немит мъж, който идва при вас сред природата и се

чувствува като риба на сухо, докато обикаляте магазините на града, той е земен човек. Като го завладеете, като го омотаете в собствените си дрехи, вие ще покорите смъртта си; или по-точно, вие ще я срещнете очи в очи и ще се превърнете в селско момиче, в земно момиче, надмогнало смъртта, оцеляло. Това са някои от моите впечатления. Смятам, че е необходимо да поработим повече в тази насока.

Съжали го. Ето, той бе положил известни усилия, както всеки четвъртък, и то задълбочено и умно, бе уловил повечето нишки, но не я завладяваше. Тя му убягваше. Погледна плахо към климатичната кутия и го попита:

— Не може ли да се намали? Едва ви чувам.

Той сякаш се изненада, надигна се сковано и я изключи. Тя отново се засмя глупаво.

— Нали съм била властна.

Той пак се отпусна в креслото и погледна часовника си. Шумът откъм улицата — някакъв автобус сменяше скорост, женски токчета чаткаха забързано — нахлу в стаята след прекъснатото бръмчене и разреди това неестествено безмълвие.

— Не може ли пръстта, земята, да означава колкото смърт, толкова и живот? — запита тя.

Той сви рамене, недоволен от себе си.

— На нашия език противоположностите могат да означават едно и също.

— Ако аз съм видяла у него това, какво е видял той у мен?

— Струва ми се, че си просите комплименти.

— Не, не си ги прося. Не ми трябва вашите комплименти, а истината. Нуждая се от помощ. Аз съм ужасно нещастна и искам да разбера защо, а вие сякаш не можете да ми обясните. Усещам, че нещо се разминаваме в намеренията си.

— Можете ли да доизясните това?

— Желаете ли наистина?

Той бе застинал в креслото си, сякаш... — тя искаше да отхвърли тази мисъл — сякаш скован от уплаха.

— Добре. — Очите ѝ пак се вторачиха безмълвно в месинговата закопчалка на чантата, която ѝ даваше опорна точка да повдигне духа си. — Дойдох при вас с предчувствието, че за времето досега между

нас би трябвало да се случи нещо, че по някакъв начин, напълно овладяно и безопасно... ще се влюбя във вас. — Вдигна очи да срещне подкрепа, но напразно. Продължи с глас, който ѝ звучеше дрезгаво-креслив, откакто климатичната инсталация бе утихнала. — Оказва се, че няма такова нещо. И което е по-лошо (ще си позволя да го кажа, защото парите на Харълд отиват на вятъра, ако прикривам нещата), чувствавам, че става точно обратното. Все повече ми се струва, че вие сте се влюбили в мен. — Думите ѝ се втурнаха забързано. — Тъй че внимавам да не ви наскърбя, преструвам се, че уж нямам нищо против, а това обърква всичко. Поставете ме в положение, когато жената не може да бъде искрена или слаба, не може да бъде истинската тя. Принуждавате ме да премислям думите си, да се срамувам от чувствата си към Пол, защото те ви дразнят. Ето, чак днес за пръв път един от нас се пристраши да спомене името му. Ревнувате. Жал ми е за вас. След минута-две — видях ви, че си поглеждате часовника — поне мога да изляза на улицата, да си купя някакъв сладкиш, да се кача на колата и да подкарам по моста сред други коли и хора. Поне съм обичала някого, който ме е обичал, нищо че ако ви слуша човек, това е било една глупост. Но вие... вас не мога дори да си ви представя да излезете от тази стая или да се напиете, или да легнете с жена, или пък да не сте къпан... нищо такова. Прощавайте. — Бе очаквала, че след този изблик ще заплаче, ала се оказа, че стои втрещена срещу този човек, докато неговите очи, сигурно от воднистата светлина, нахлуваща през прозореца, проблясваха неестествено. Той се размърда тежко в креслото си и разпери пръсти върху бюрото.

— Едно от поразителните неща у вас е настойчивото ви желание да покровителствувате мъжете — каза той.

— Но не и него. Всъщност разбирах, че му давам нещо, от което той имаше нужда, но аз бях тази, която се чувствуваше покровителствувана. Не мога да ви опиша какво изпитвах, когато бях с него. Все едно, че земята се въртеше около мен.

— Да. — Той погледна часовника си и ноздрите му се разшириха, преди да отрони въздишка. Надигна се и обезпокоено смръщи вежди. Малко изненадана, тя поседя неподвижно още миг.

— До следващия четвъртък, нали? — попита той.

— Струва ми се, че сте прав — рече тя и на вратата се извърна да му се усмихне; това бе широка усмивка, в която се четеше и разкаяние.

Той забеляза с погледа на декоратор, че белотата на тази усмивка подхожда на косата и костюма ѝ, на бялата чантичка и на обувките. — Зле съм с нервите.

Вратата се затвори. Въздишката, наляла в гърдите му още пред нея, сякаш замря, докато тя не си отиде. Той побеждаваше, постигаше целта си. Но се чувствуваше отегчен. За миг в душата му се надигна нещо, подобно на блъбналия протест на мехурче, и останал сам, той се отпусна в креслото, сля се със спокойната повърхност на мебелите.

СПАСЯВАНЕТО

След като съпругът и синът ѝ се вкопчиха в първата седалка, на Каролайн Харис не ѝ оставаше друго, освен да седне до Алис Смит. Дъската ги перна зад коленете и ги изтласка нагоре. Когато Каролайн беше дете, баща ѝ, самонадеян от силата си, я подхвърляше към тавана със същото жестоко, устремно люшване. Алис завъртя предпазния лост и сега вече бяха заклещени ведно. И на двете им бе унижително. Нито Норман, нито Тими се обърнаха да ги удостоят с поглед. Надянали качулки като рицарски шлемове, въоръжени с щеки-копия, в гръб те досуц си приличаха — Тими, дванадесетгодишен, бе само малко по-дребен. Каролайн възприе и това като дезертъорство, като бягство от утробата ѝ. Докато се носеше из въздуха, грубо разтърсвана при всеки стълб, снежната белота натрапчиво тормозеше съзнанието ѝ, като усиливащо се главоболие. Скиорските обувки тежаха; краката ѝ бяха все едно в окови. Вцепенена от раздражение, в желанието си да прекрати безпомощното люлеене тя запали предпоследната си цигара, чийто вкус бе подло отнет от студа, и се помъчи да реши за себе си дали жената до нея спи с Норман, или не.

Тази сутрин, докато пътуваха на север към Ню Хампшир, атмосферата в колата бе прекалено непринудена, сякаш те четиримата се познаваха по-добре, отколкото Каролайн бе предполагала. Малко съмнително ѝ се стори, че между Алис и Норман не се долавя и най-невинен опит за флиртуване, докато у съннения, простодушен Тими тази жена събуди учудващо пламенна игривост, сякаш чрез сина изпращаше горещи послания до бащата или може би се мъчеше да обезличи сексуалното си присъствие, да се покаже като любеща сестра. Мисис Харис усещаше застрашителна напрегнатост в този излет. Дали пък многозначителността на мълчанието по време на тягостната закуска не бе плод на въображението ѝ, както и помръдването под масата — като допир на нозе. Дали пък подозренията ѝ за умишлено разпределение по двойки не бяха проява на параноя. Тя и синът ѝ се тътреха по влека, докато ония двамата

летяха по склона и долу заставаха един до друг в края на виещата се върволица, обгърнати от парата на смеха си. Каролайн не се успокои от усмивката на Алис по време на общия обяд, който имаше сладникав привкус, неупоменат в рецептата на техните отношения. Отначало Алис ѝ беше приятелка. Живееше в квартала им от една година — дребна женица с две близнета в предучилищна възраст, разведена и затрогваща с пълната си безизходица. Ските, изглежда, бяха единственото ѝ развлечение, а семейните неприятности бяха придали на изражението ѝ странна суровост, сякаш в резултат на прекалено спортуване. Норман я бе определил като нещастно безлично създание. Ала следващата зима извади на бял свят екипа си след десетгодишно изгнание на тавана, записа Тими в ски-училище и, необяснимо как, повлече и жена си в същата опасна посока, така неудържимо, както това стоманено въже ги теглеше нагоре към небето.

Издигнаха се на шеметна височина, над боровете. За да потисне с гласа си растящия страх, Каролайн рече високо:

— Ама че смешно! На моята възраст жените в Таити имат внучета.

Алис отвърна сериозно:

— Мисля, че напредваш страшно бързо. Ти си родена танцьорка и сега това си проличава.

Каролайн не можеше да я намрази. И Алис беше безпомощна като нея, а може би имаше и някаква плаха проява на лоялност от страна на Норман: изневеряваше ѝ с жена, към която тя се бе отнесла приятелски. Чувствуваше се по-скоро обезличена, отколкото излъгана; като закри с ръка цигарата от вятъра, Каролайн извърна глава и за миг се взря в момичето, сякаш се оглеждаше в измамно огледало. Алис беше с дребен кокал, ала при все това грубовата; изопнатите мускули, които си личаха и по изпъкналите сухожилия на врата, придаваха на лицето ѝ, макар позачервено от брулесия вятър, напрегнат, нездрав вид. Косата ѝ, прихваната с алено вълнено шалче, бе буйна, но с миши цвят, а очите ѝ бяха сближени и светлокафяви, с упорит поглед. Ала между твърде обикновения нос и сплеснатата брадичка бе разположена, сякаш в засада, голяма изписана и (така предположи Каролайн) страстна уста. И изведнъж, докато седалката се люлееше така, че да ти прилошее, тя осъзна, че тъкмо това би се харесало на Норман; мишка с уста на питон.

Погнуса, погнуса и гняв се отприщиха в нея. Тия ненаситни мъже! Колко бяха самонадеяни и непредпазливи! Небето се ширна пред нея, сякаш да понесе този жесток укор. Алис отмахна предпазния лост с ловка бързина. Каролайн неволно си представи, че със същата ловкост разкопчава и дрехите на Норман. Вледенена от презрителен яд, че е поставена в това положение, тя боязливо спусна крака на площадката, ала не успя да присвие треперещите си вдървени колене.

Естествено оказа се, че са изоставени. Мъжете се бяха отдалечили безотговорно и сега им помахваха, смалени и чернеещи в далечния край на един тунел от брези, нашарен като тигрова кожа от сенките им. Алис пое напред, плъзгайки успоредно без всякакво усилие свистящите ски, а Каролайн я последва, като неумело се стараяше да не разтваря крака. Стигнаха до мястото, откъдето мъжете им бяха помахали, ала тях вече ги нямаше там. Намериха само стълб с две табели. Едната сочеше надясно с надпис:

„Мълния“ (опитни скиори)

Другата бе обърната наляво към:

„Светулката“ (малко напреднали и начинаещи)

— Виждам ги — рече Алис и подкара надясно.

— Чакай — помоли Каролайн.

Алис изви и спря. Беше попаднала под дългата лилава сянка на няколко бора, израсли наедно, и когато гъвкавото ѝ тяло се изопна в очакване, в един болезнен миг, на Каролайн ѝ се стори, че тя е красива.

— За колко опитни?

Семейство Харис се качваха за пръв път на тази планина; Алис бе идвала неведнъж. Каролайн си я представи, заобиколена от мъже със слънчев загар и скиорски очила. И разбра, че нейното собствено неумение да кара ски се дължи на това, че още не бе успяла да се разведе.

— Има един доста стръмен участък, който можеш да преминеш със странично свличане — рече Алис. — „Светулката“ ще те изведе от другия край. В никакъв случай не можеш да настигнеш мъжете.

— Ти ги последвай, пък аз ще се спуска по пистата за начинаещи. Още не мога да се доверя на тая планина.

Беше неизвестна планина, една от по-ниските Президентски, която съвсем отскоро се използваше за ски-спорт, със закусвалня от nelaкирано дърво и съвсем млади спасители по пистите в крещящи

якета на зелено-жълти начупени ивици. По време на обяда Норман каза, че на два пъти видял как момчетата от спасителния отряд се сгромолясват в снега. При спомена за дрезгавия му смях я полази страх сред голата извисена шир. Краката ѝ все още потрепераха, а пръстите ѝ в скиорските ръкавици бяха вкочанени до болка.

Алис се върна при нея с отривиста странична стъпка.

— Хайде заедно да се спуснем по „Светулката“. Не бива да караш сама.

— Не съм страхливка — каза Каролайн и тези нехайно изречени думи явно задвижиха някаква верига от съкровени мисли у Алис, защото лицето и помръкна и стана ясно, че тя непременно спи с Норман. Всичко, всяко изопачаване на обстоятелствата, всеки потиснат прилив на чувства и преднамерено противопоставяне потвърждаваше това; дори самото ѝ фамилно име — Смит, невзрачно име, синоним на развратница. Лешниковите ѝ очи, премрежени от снежния блясък, шареха да срещнат очите на Каролайн, а на изразителните ѝ устни замръзна един неизречен съдбоносен въпрос.

— Писта-а!

Гласът идеше изотзад — пронизителен младежки глас. Едно момиче, още ученичка, с лилав анорак на точки и майка ѝ, жена не в първа младост, която все едно бе мацнала върха на носа си с руж, завиха покрай тях и безгрижно се гмурнаха надолу от върха на „Мълния“.

Засрамена, Каролайн рече:

— По дяволите! Най-много да се пребия. — Прободе ожесточено снега до равнодушните скиорски обувки на Алис и пое, но залитна рязко назад, когато едната ѝ ска заора; отвътре изгаряше цяла от потвърдените съмнения. Щеше да напусне Норман. Колеблива като мъждукащ пламък, тя затрепка по склона, подухвана от въздушната струя. Алис я задмина предпазливо, спускайки се на изтеглени плавни завои, сякаш я подканяше да се вразуми. Каролайн отстъпи пред гледката: остави на очите си да заразят тялото ѝ с ритъма на Алис и скоро откри, че снегът ѝ се подчинява сякаш под напора на разума; в успоредни зигзаги двете жени се спуснаха по един висок бял водопад, като че свързани от силата на любовта.

Ширна се ленив равен участък в сянката на червеникави скали с бради от ледени висулки, сетне последва друг стръмен склон и накрая

излязоха на огромна кръгла сцена, откъдето на разстояние една миля в ниското се виждаше хижичка като детска играчка, един паркинг — пъстра мозайка от коли и някакво замръзнало езеро, огромно и тайнствено като чуждоземен народ, нашарено с облачни сенки и вечнозелени островчета. Както се пускаше със странично свличане, скована от напрежение, Каролайн забеляза на ръба на тази снежна сцена нещо смуцаващо — една тъмна купчина. В бързината си да настигне мъжете Алис щеше да подмине, но Каролайн направи снежно рало и спря. С танцово полюшване Алис изви и плавно спря до нея. Тъмната купчина се оказа жената със зачервения нос паднала възнак, с глава надолу. Дъщеря ѝ бе коленичила до нея. Шията на жената бе силно извита назад, сякаш правеше гаргара, а качулката бе заровена в снега, тъй че лицето ѝ бе все едно в ковчег.

Алис се наведе делово, откачи автоматите и приближи към пострадалата. Всеки отпечатък на обувките ѝ се открояваше на снега като съвършена гравюра.

— В съзнание ли е? — попита тя.

— Левият — раздвижи устни лицето в ковчег, без да нарушава своето блажено единение с небето. Червеното на носа бе единственото цветно петно на това лице. От крайчеца на едното око се оцеждаха сълзи, които попиваха в рижата накъдрена коса.

— Смятате ли, че е счупен?

Отговор не последва и момичето повтори нетърпеливо:

— Майко, като счупен ли го чувствуваш?

— Нищичко не чувствувам. Свали обувката!

— Мисля, че не трябва да я сваляме — рече Алис. Тя разсъждаваше за крака с безцеремонност, която направи неприятно впечатление на Каролайн. — Току-виж, сме разместили нещо. Може да е косо счупване. Не усещате ли дали костта е строшена?

При силния удар и двата автомата се бяха откачили, тъй че ските на жената се придържаха към нозете ѝ само на каишките. Алис се наведе и ги откопча, след което забоден ските в снега като сигнал за помощ.

— Трябва да потърсим спасителите — каза тя.

Дъщерята вдигна обнадежден поглед. Лицето под качулката на точки бе кръгло и младежко, но едно друго издължено женско лице прозираше в чертите на момичето.

— Ако сте съгласни да останете тук — рече тя, — аз ще отида. Познавам няколко момчета от спасителната служба.

— С удоволствие ще останем — заяви категорично Каролайн. Каза го със съзнанието, че обърква плановете на Алис, а и по този начин заявяваше, че в неизбежната война помежду им нейно оръжие ще бъдат човечността и търпението. Искаше ѝ се да си свали ските, защото с тях се чувствуваше малко изолирана; но не беше сигурна дали ще успее да ги сложи отново при този наклон, тук, накрай света. Снегът имаше призрачния вид на трева покрай магистрала, недокосната от човешки крак. Без да поглежда повече назад, дъщерята сложи автоматите и се стрелна по склона. Като видя колко лесно се справи момичето, Каролайн се престаши да свали ските и забеляза, че и нейните стъпки се откриха като гравюри. Алис дръпна ръкава на анорака си и погледна смръщено колко е часът. Пострадалата изстена. Каролайн попита:

— Да не ви е студено? Искате ли да ви завием с нещо?

Тъй като жената не отказа, не им оставаше друго, освен да свалят анорациите си и да я завият с тях. Тялото ѝ бе отпуснато като огромна парцалена кукла с недостатъчно пълнеж. Щом се надвесил над нея, Каролайн се увери, че върхът на носа ѝ, който приличаше на боядисан, е всъщност обгорен от слънцето. Жената поблагодари шепнешком.

— Едва втори ден сме тук, а аз провалих всичко... и за дъщерята, и за сина.

— Къде е синът ви? — попита Алис.

— Кой го знае? Водя го тук и не го виждам от сутрин до вечер. Казва, че карал ски, но аз обикалям по всички писти и никъде не го срещам.

— А съпругът ви къде е? — попита Каролайн и гласът ѝ се загуби в акустичната дълбочина на ледения въздух.

Жената въздъхна.

— Не е тук.

Последва мълчание — тишина, в която вятърът издухваше от натежалите борови клони бухлати снежни перца. Гъстата мастилена сянка на гората натегна злокобно и студът проникна през рехавия пуловер на Каролайн. Алис източил тънка шия и погледна към пустия хребет в очакване на помощ. Жената в снега захлипа през сълзи и Каролайн я попита:

— Искате ли да запалите?

Откликът бе незабавен:

— Умирам за цигара! — рече жената, надигна се и седна; после смъкна ръкавица и жадно зашава с пръсти. Ноктите ѝ бяха лакирани. Изглежда, не ѝ направи впечатление, че взима последната цигара от пакета. Като издихваше театрално струйки дим, пробождащи въздуха, жената стана словоохотлива.

— Разправям на сина: „Какъв смисъл да идваме в тия красиви планини, ако само хвърчиш, фиу-фиу, по пистите, после на влека и пак хвърчиш, а изобщо не спиращ да се порадваш на природата?“ Разправям му: „Предпочитам да изглеждам старомодна, но да си сляза здрава и читава от планината, а не да си строша врата на четирийсет години.“ Ако ме види сега, ще си умре от смях. Ей там, горе, имаше едно заледено място и ските ми се кръстосаха. Когато се преметнах, почувствувах как лявата ми страна се разкъсва от рамото до стъпалото. Все едно, че раждах.

— Откъде сте? — попита Алис.

— От Мръклоу. — Жената помръкна сякаш от името на своя град и втренчи поглед в неподвижната обувка.

За да я разсее, Каролайн попита:

— А съпругът ви работи ли?

— Разведени сме. Струва ми се, че ако отхлабя връзките, ще ми пооекне малко. Глезенът ми отича, а обувката го пристяга.

— Аз не бих рискувала — каза Алис.

— Чакайте поне да я развържа — предложи Каролайн и се снизи на колене, сякаш щеше да се тръшне, да заплаче. По принцип мразеше окайващи се жени, но злополучието на тази като че бе възплъщение на собственото ѝ душевно навяхване. Разхлаби вътрешните и външните връзки — скиорската обувка бе „Нордика“ — нова и твърда.

— Така по-добре ли е?

— Честно казано, не знам. От коленете надолу не чувствувам нищо.

— Шок — рече Алис. — Природна анестезия.

— Мъжът ми ще се вбеси. Ще трябва да ми вземе прислужница.

— Дъщеря ви ще помага — рече Каролайн.

— На нейната възраст само момчета им се въртят в ума.

Това изявление обобщаваше тяхното нещастие. Нямаха какво друго да си кажат. Чернеещи като вдовици на наклонения бял фон, те безмълвно очакваха спасение. Тук пистата бе толкова широка, че ако човек се спуснеше в другия край, можеше и да не ги забележи. Няколко скиори профучаха наблизко, но после свърнаха встрани, сякаш надушили неприятност. Един ухилен мъж-грамада с метални очила и палто от енот, който се спускаше в снежно рало с нехайна разкрачена стойка, им подвижна нещо с пура в уста, май на чужд език. Ала превалящият следобед водеше малко скиори по тази писта, с която слънцето си вземаше сбогом. Заточиха се празни минути. Мразовитият въздух бе успял да проникне през всяка по-рехавя бримка в пуловера на Каролайн и сега вледеняваше металните пластинки на сутиена ѝ. Спомни си как, докато се обличаха сутринта, мъжът ѝ се престори, че я намира много съблазнителна в норвежката камизола на вафлички.

— Мога ли да си изпрося още една цигара?

— Съжалявам, беше ми последната.

— Ох, боже, цял ужас, нали?

Вече съвсем прежълтяла, все едно азиатка, Алис пъкна длани под мишници и се заплюшва напред-назад.

— Мъжете няма ли да се притеснят? — попита тя.

Каролайн изпита удоволствие, като ѝ каза:

— Съмнявам се.

Отправила поглед напред, тя виждаше само белота — наклонена вълниста необят от безцветие. Сега усещаше своята самота, споделена от другите две жени: и трите бяха изоставени, захвърлени, наранени, нестоплени и толкова безсилни, че не можеха дори да заплачат. Едно мъгливо валмо се повлече по небето; и в един миг затули слънцето. Когато лъчите пак блеснаха, на билото се бе появила смалена изправена фигура с яке на зелено-жълти начупени ивици.

— За осемнайсет минути — обяви Алис след нова справка с часовника си.

Внезапно Каролайн се усъмни, че Норман, който рядко улучваше еднакви горнище и долнище на пижамата си, би имал връзка с такава педантична жена.

Пострадалата попита:

— Ужасна ли съм в главата?

Повлякла неумело шейната, дребната фигурка приближаваше и нарастваше, като от време на време се гмуркаше в падините. После, изглежда, на същото заледено място фигурката се наклони, препъна се а разперила крайници, се превърна в тъмна звезда, в облак снежен прах, от който със светкавична бързина се замяркаха части от ски, шейна и ръце. Това взривно премятане продължи до подножието на стръмнината, където всичко се сля в едно тяло и то замръзна неподвижно. Жените проследиха падането със затаен дъх. Пострадалата изстена: „О, боже, боже господи!“ Каролайн усети, че с цялото си вцепенено същество напрегнато очаква да види техния спасител изправен. И той се изправи. Момчето (вече можеше да се забележи, че е момче — с крака като щеки, стегнати в тесен контешки клин) направи въздушна ножица със ските си, които по чудо не се бяха откачили, и скочи на нозе. Сетне с отривиста странична крачка, изкачи няколко метра по стръмното, за да прибере шапката си (тиролка от зелен филц, украсена с перца), и целият в сняг, ухилено повлече шейната към тях.

— Жестоко изпълнение направи! — рече му по момчешки Алис.

— Кой е пострадалият? — попита той.

Зачервените му уши бяха щръкнали, а лицето му бе осеяно с лунички. Това явно мамино синче бе толкова доволно от себе си, че Каролайн почувствува умиление към смешната му гордост.

С появата на малкия шут бялата пустош сякаш се оживи и от снега изникнаха още спасители, понесли одеяла, бинтове и бренди, тъй че Каролайн и Алис бяха изтласкани встрани, сякаш измъкнати от собствената си кожа. Те си взеха анораците, затегнаха ските и кротко се спуснаха до подножието. Там ги чакаха Тими и Норман, застанали до навеса на лифта, притеснени и гузни. Когато инерцията и намаля, Каролайн Харис наистина започна да прави „кънка“, както никога досега — повдигаше ски в плавен ритъм ѝ бързаше да покаже на съпруга си, че вярва в неговата невинност.

МРАКЪТ

Мракът запъстрия пред погледа му: светлисто многоцветие от плахи петна, които засияха едва ли не магически, щом очите му свикнаха с тъмното. Сплеснати от мрака, предметите се превърнаха в лунни платна, увиснали във въздуха. Стените, денем сиви, сега светлееха. Ала той не почувствува облекчение при избледняването на тъмнотата, при ненадейния ѝ прозир; лежеше и безвернически се молеше пак да го навестят пришълците от ярка светлина, която фаровете на минаващите отдолу коли внезапно запращаха през прозорците му. Понякога това бяха лъчисти снопове, изопнали се като почетна стража, преди да се хлъзнат безпомощно през някой ъгъл, който ги скършваше на две, сетне пробягваха по тавана и забързано изчезваха. Друг път бяха жълтеникави правоъгълници, разчертани на квадрати: същински прозорци, ала струести, с разлети рамки, сякаш видението, безмълвно кацнало на някоя сляпа вътрешна стена, бе под златист ураганен обстрел.

Чудеше се дали единствено автомобилите му прашат тия гости, защото понякога светлината се появяваше и изчезваше без съпровод на моторен шум, а друг път нахлуваше по-отвисоко, сякаш не от улицата. Може би лампите от насрещните горни етажи надничаха в стаята му. Но кварталът беше спокоен и той дори си мислеше, че нощи наред е единствената будоваща душа наоколо. Ала и в два часа след полунощ рядко се случваше тъмнотата да остане несмутена; рано или късно, с ласкава кадифена милувка току го спохождаше някой неканен светлик, който сърцето му срещаше с трепетна признателност, защото в тия свои гости бе започнал да съзира единствената си разтуха: сигурност и избавление.

Помощта на звуците бледнееше: заглъхващото бръмчене на невидима кола, която в представите му завиваше и изчезваше зад баптистката църква; пресекливият дъх на боботещ камион, който сменя скорости по хълма; страдалческият писък, разлашканото тътрузене и смешното свиркане на среднощен работнически влак,

несръчно вдяващ конеца все в същата ръждясала стара игла; задавеното самолетно бръмчене, сякаш в небесното гърло са заседнали влакънца. Ала тия свидетелства за съществуването и движението на една вселена извън него не му носеха освобождаващата сигурност на ония сияйни правоъгълници, подобни на писма, мушнати през отворите на стаята му. Всеки хленч, шум или покашляне откъм спалните на децата дразнене съзнанието му, което достигаше до някакъв предел, жулеше се в някакъв остър ръб. И дъхът на жена му до него сякаш го ограничаваше и притискаше. Слепият влажен мотор на сънното ѝ дишане като че се въртеше в кръг, подет от вихър, чийто център бе самият той, потъващ все по-надълбоко в измачканата постеля, докато най-сетне успя да изплува нагоре при закъснялото влитане на един ангел, издължен и лъчезарен, ангел-светлина, крадена от друг свят. Докато чакаше, откри, че мракът е обагрен в зелено, но толкова тъмно и убито зелено, че само свръхнапрегнат взор можеше да го различи, съвсем зацапано зелено, в което той все пак долови под плътно наслоената неяснота залог за смътна надежда. Отдавна бе престанал да храни конкретни надежди. Далечно като детството му се струваше времето, когато, вече възрастен мъж, бе тръгнал през един живот от просторни зали с бели гипсови корнизи и развяващи се завеси, неизбродим замък, чиито стени щедро се разтваряха под формата на врати и остъклени портали към други стаи. В една от залите внезапно му стана притеснено и душно. Все още владетел на пространството, той се запъти към изхода да разсее това чувство, но напразно разтърси проскърцалата дръжка. Завесите замряха без повея. Прозорците и сводестите изходи отзад бяха залостени.

Ала тогава все още му се струваше, че поуспокои ли се, ще намери ключа. Щом вратата можеше да се затвори ненадейно — от само себе си, — значи непременно имаше и ключ. Защото една секретна брава без ключ е нещо чудовищно и макар да знаеше, че чудовищното съществува, знаеше също така, че нататък има още много зали: беше ги зърнал: очакваха го с ъгли, светнали от белота, с невидимия полъх на светлина. Лекарите зад прозорците небрежно се съгласяваха да му отворят, ала лицата им, ангелски усмихнати, тутакси отлитаха на една страна, а думите им, още неизречени, на друга и той оставаше загледан в пустотата, където изражение и слова се бяха разминали. Попипа джобовете си. Бяха празни. Наведе се да почовърка

с нокът в ключалката, но при допира тя се сви, смали се в безформена бучица, после в мехурче и потъна в дървото. Вратата се превърна в гладка и здрава стена. Не му оставаше друго, освен да се надява, че непреодолимостта на стените е по-скоро плод на въображението. През нощното си бдение започна да проучва дали е така. Откритията му за променливата плътност на мрака, за неговата милостива фосфоресценция и най-вече за гостоприемството му към живителното и благотворно нахлуване на зрака подхранваха надеждата му в някои мигове. Друг път, при други светлини, бдението му заприличваше на смешна играчка, която се задвижваше от батерията на страха, за да го забавлява през последните му месеци.

Да, оставаха му не години, а месеци. Това бе самата истина. Съзнанието му, което в уплах се рееше надалеч от мозъка му, прецени силата на известни смътни усещания и така той успя чрез триангулация да локализира в пространството своите болестни симптоми: несвойствено изтръпнало местенце отляво под ребрата, задушливо стягане в гърдите, болнаво-сладостна отмалялост в глезените — въображението му определяше мястото им от тази страна на градския пристан. Но пространството го интересуваше само доколкото бе амалгамираната обратна страна от огледалото на времето. Именно във времето, в тази съвършено излъскана повърхност търсеше той отражението си, черно като негърско лице, само че с тънки устни и въобще познато. Питаше се защо разликата между месеците и годините трябва да е качествена, когато това бе просто въпрос на количество и усилията му да превърне „месеца“ в разновидност на „годината“ му напомниха един миг от най-далечното минало: мъчеше се да измъкне изпод петата си обувалката, която бе натикал във форта с момчешката си непохватност. Колко ужасно и непохватно я бе вклинил там! Какво ли слабовато дребосъче е бил навремето?

Не се впускаше в размисли за миналото. Вътрешното му пространство, пространството на съзнанието, му се струваше незначително като пространството на тялото му. Ръцете на баща му, сълзите на майка му, пискливият глас на сестра му откъм една поляна, обрасла с остра трева, влакнцата прах под леглото му, които приличаха (просто приличаха) на отровни гъсеници — тия проблясъци само го плашеха с гъстотата на задушаващия ги мрак. Всичко в живота му бе обикновено освен края. Неговият „живот“. Взет като свършен и

конкретен факт, той не бе равностоен на безкрая на неведомата смърт. Тази неравностойност образуваше спасителен ръб, в който да се вкопчи надеждата му, но оловният дъх из зяпналата уста на жена му я повлече надолу. Тя, прелюбодейката, пред очите му бе легнала в обятията на своето оцеляване. Ала невъзмутимият ѝ сън заслужаваше само сдържан гняв и не бе така ужасяващ като съня на децата му, чието кашляне и проплакване сякаш призоваваше смъртта. Внезапното съкращаване на живота му като че свидетелствуваше за алчността на ония, които някога бе обичал. Би трябвало да се ужаси от безразличието си към тях; би трябвало да изкорени покълналата в мозъка му хладина, но самоанализът — с непревземаемите си върхове — го отвращаваше, също като спомените; повдигаше му се от безплодното съсредоточаване, при което сякаш човъркаше топяща се в ръцете му ключалка. Не го интересуваше мозъкът, а душата му, неговата душа, и тази нахлуваща отвън чистота, vyplътена в натрошените и здрави стъкла от светлина, дете плъзваха из стаята му, щом някоя кола минеше плавно отдолу.

След три часа улиците съвсем опустяха. Уединението сякаш го превърна в бог и той с царствено безмълвие благославяше всеки млад скиторник или окъснел блуден съпруг, който смущаваше покоя на града. Към четири и тия посещения прекратиха. Настъпи тишина. Нежелани образи започнаха да посягат към владенията на мрака: поднесе му се тлъст, многокрак паяк, който се гърчеше, набучен на вилица. Зъбите му изтръпнаха само при мисълта да го лапне, да го сдъвче — очите, косматото тяло...

Време бе да си представи ръката. Той, който още от малък спеше най-удобно по корем, сега не издържаше да лежи другояче освен по гръб. Искаше, дори спуснати, клепачите му да се обливат, да се къпят във всяка струя светлина, рукнала из стаята му. Когато тия струи се оттичаха и ерозията на безсънието започваше да разяжда съзнанието му, да дълбае из него фантастични видения, обикновено си въобразяваше, че лежи в исполинска шепа, отпуснал глава върху краищата на пръстите, подпрял нозе в свивката на дланта. Не си представяше съвсем ясно ръката, не виждаше ноктите и косъмчетата, и ленивото му съзнание предполагаше, че тя е спомен от неделното училище, от някоя старовремска гравюра; и въпреки това ръката му изглеждаше толкова истинска, че той плахо прегъваше на две

възглавницата, за да попривдигне глава и да се намести по-удобно по извивката на гигантските пръсти. Тя сякаш го издигаше нависоко, но той не се боеше да не падне, нито пък се притесняваше, че някой го наблюдава, както майката не откъсва поглед от пеленачето в обятията ѝ. По-скоро възприемаше тази ръка като нещо, което му се полагаше, въз основа на което бе съставен договорът за неговото зачеване; тя обладаваше същата всепроникваща, безлична мощ като светлистите петна, които оживяваха стените на стаята му, преди градът да притихне съвсем.

Сиянието на стените сега вече бе синкаво, сякаш жълтата съставка на зеленообагрения мрак се оцеждаше от него. Все още в сигурната длан, той се престаши и като се обърна полека-лека на една страна, допря колене до бедрата на жена си, заголени изпод усуканата нощница. В своя понякога неспокоен сън тя обикновено се сгушваше като плод в майчина утроба, с гръб към него. А той, обърнат към нея в същата поза — готов при всеки омразен пристъп на ужас да се отпусне по гръб, — полекичка се намести, все така допрял колене до нейната мека плът — халката, за която връзваше рибарската си лодка към нея. Бе спуснал клепахи. В един миг ги повдигна, но прозорецът тутакси му се озъби с ясно очертани зад стъклото листа и той отново затвори очи. Хрипливо скриптене в гърдите му, облекчаващо и познато до болка, се смеси с птичата песен, подета зад прозореца, сякаш мелодично скрибуцане на стан от сурово, скърцащо дърво.

Усмихна си се, видял за миг как обгръща с вдървени ръце огромния палец до лицето си.

Започна да му става притеснено в тая поза. Жена му се размърда неспокойно и така изниза въжето, което го прикрепяше към кея. Внимателно и боязливо, сякаш тялото му бе сглобено от различни елементи, всеки от които можеше да отклони параболичното му движение, той се извъртя по корем и се отпусна върху мрака под себе си, като че притискаше към тепиха някакъв изнемогващ противник.

Панически страх внезапно повдигна сухите му клепахи. Надзърна през рамо към петната, които досега будуваха заедно с него. Един стол с нахвърляни дрехи вече се бе откроил като стол, ясно отдалечен от стената. Разбра, че в стаята му се е появил нов властител, различен от другите; той нахлуваше не косо, а фронтално — смело и упорито; не се промъкваше крадешком, а влизаше със самочувствието

на повикан, сипваше се като фин, съвсем бавно разпръсващ се прах, който изжулваше от сивите стени полепналата илюзия, излъскваше вещите и ги превръщаше в островчета. Сега вече се почувствува освободен от нощното си бдение, и успокоил дъх, разбра, че не след дълго ще се изплъзне между пръстите на исполинската ръка и ще потъне в блажен унес като пригладена гънка на раздиплена черна коприна.

СЕМЕЙНАТА ЛИВАДА

Срещите на рода стават все на тази ливада. Поколения наред се събират по традиция тук, на ливадата в Ню Джърси, с огромния орех, под чиято сянка се нареждат масите, и с ленивата река, където децата се возят на лодка, хрупкат листа от пореч и си играят на риболов.

Рано сутринта чичо Джеси излезе от каменната къща, строена от брата на дядо му, и заби коловете със старателно завързани парцалени флагчета, които щяха да показват къде да се паркират колите. Въздухът бе неподвижен, обзет от утринна леност, предвещаваща жегата, и между ударите на чука си Джеси чуваше откъм кухнята потракването на чиниите за закуска и джафкането на по-малкото коли зад къщата. Кротък човечец, Джеси стъпваше лекичко, кротко по мократа трева, която вчера бе окосил. Крачолите на сивите му работни панталони постепенно прогизнаха от росата и лепкавия сок на млечката. След като заби коловете, той тръгна да разлепва афишите за срещата. Отклоняваше поглед от къщите, сякаш щеше да ги събуди, ако надникнеше през широките им мъртви прозорци.

В девет часа Хенри вече е пристигнал от Камдън с претъпкана кола: Ива, Мери, Фиц, Фред, близнаците и, представете си, леля Юла. Невероятно, че още е жива след седем удара. Съсухреното ѝ лице играе непрестанно, сякаш преживя, ръцете ѝ се тресат и се мъчат да отблъснат опитите за помощ, като че хей сега ще затанцува. Настаняват я на сгъваем стол под ореха. Гледа към реката и старческият ѝ череп се поклаща безпомощно, сякаш иска да влезе в такт с трепетливото блещукане на слънцето по бавните води.

Мъжете работят мълчаливо по двойки — синхронът им се дължи на сродна кръв, — пренасят масите, струпани в бараката от едната година за другата. Всъщност от последното събиране са изминали три лета и се породи опасение, че надали ще има следващо. Леля Джослин, вчесала на плитки посивялата си коса, излиза от кухнята да поздрави роднините още на пътя. След нея се влачи внучката ѝ Карън, боса, по бели джинси, с някакви съмнителни сенки около тъмните очи, сякаш е

прекалила с телевизията. Баща ѝ не е тук — работи във Филадельфия; той е италианец и колкото повече расте Карън, толкова повече една чуждоземна красота я отдалечава от това място, където всяко лято гостува на баба и дядо; в детството то ѝ приличаше на зелено островче, а ето сега, на тринадесет, тя самата изглежда като островче тук. Чувствува се обградена от миналото, откъсната от сладкарници, плувни басейни и салони, окичени с гирлянди — нещата, които за нея са животът, настоящето, младостта ѝ. Дори въздухът ѝ се струва пожелтял, като на едновременна фотография. Тия мъже, дето я поздравяват, сякаш са излезли от стар албум. Те помнят първоначалните си предубеждения към женитбата на майка ѝ с католик и сега са особено сърдечни с нея; толкова са общителни и вежливи, че Джослин тутакси я прегръща и жестът ѝ е многозначителен: иска да покаже, че я обича, че тя си е тяхно момиче, че трябва да я предпазват от мъжките подмятания и закачки.

До десет и половина от Трентън вече се е изсипало домочадието на Хорас, а и колите на фамилията Ориндж пристигат една по една. От първата кола казват, че са оставили братовчеда Клод в центъра на Бърлингтън, защото изгубили от поглед втората кола, а той бил сигурен, че ония няма да се оправят сами. От втората сред весели възгласи заявяват, че са минали по обиколния път и въобще не са го видели. Клод пристига с трета кола — на Джими и Етел Томпсън от Мористаун, които разправят как видели тоя клетник да маха за стоп на 130-о шосе и тъкмо да го подминат, Етел извикала: „Ами че това май е Клод.“ Безразсъден ентузиаст, искрено вярващ в добрите дела, Клод постоянно изпада в подобни затруднения, но това го забавлява. Сега жените се смеят, наобиколили тоя типичен представител на рода; висок и младолик — родова черта, — той се е заинатил да не оплешивява и да не изглежда на годините си. Въпреки че лицето му е сипаничаво и белязано от меланхолия, на Клод ще му дадеш по-скоро четиридесет, отколкото неговите шестдесет години и макар да работи в Нюарк, все още говори меко и плавно като в централно Ню Джърси. Той има дарбата (и честта) да разсмива тия жени; а тях не можеш ги различи, каквито са се налели всичките, пък и смехът им е един и същ, хем простодушен, хем безпощаден — смях, в който се захласнаха.

Джими и Етел Томпсън (те не носят фамилното име) стоят настрана сред неокосената трева, възрастни хора с крехко здраве, които

вече нямат нищо общо с рода, но са дошли, защото са получили циклостилната покана. Те приличат на изолираните крайчета от междуметия и непонятни срички в несполучливо съставена кръстословица.

Близнаците донасят от бараката подковите и обръчите за мятане. Чичо Джеси забива прътовете и колчетата на старите им места, които след три лета все още не са заличени от тревата. Слънцето, устремено към зенита си, припича над ливадата. Сянката на ореха се смалява, но пък прохладата ѝ става все по-приятна. До обяд всички са вече пристигнали, включително и комбито „Додж“ от централна Пенсилвания, младата бременна братовчедка от Уилмингтън, омъжена за летец, и роднините от Уайт Плейнс, които слизат от колата в циркаджийски къси панталони на червени райета и слънчеви очила с изкуствени брилянти по рамките. Докато се здрависват, едни имат чувството, че са хванали струговано дърво, а други — че стискат хлъзгаво виме на кротка крава. Жените раздават целувки наляво и надясно — влажни целувки с лепкаво докосване на буза о буза и потракване при засрещането на очила.

Дори и насекомите бягат на сянка. Започва ядене. От жестокия пек мидите димят, царевицата и тя, марулите увяхват, маслото потича, кренвиршите замирисват, пилешкото лъсва в мазнина. Ледените бучки в четиридесетлитровите бидони за мляко, където е запарен чайт, присмехулно потракват при разклащане. Картонените чинии се огъват в широките скути. При молба да разрежат студената шунка пластмасовите ножчета за масло отказват. В залисията дечурлигата лудуват под масите и хрускат само пържени картопки. След като първата вълна апетит се отлива, дългите маси зажужават и се вдига глъч до небето — мелодия, чието благозвучие се дължи на общия далечен праотец; изтъкано и опънато с един вид платно, по-скоро гоблен на фамилените съдби, с вплетени в него нишки на смъртта при войни и автомобилни катастрофи, и нишката на умопомрачението също — странно преобладаваща е тя, нишката на умопомрачението. Винаги свързан със земята или поне със спомена за нея, родът се е люшкарал в скромния си, почтен живот между нищетата и богатството, между затворите и високите постове, ала не е вкусвал нито едното, нито другото. Едрите търговци, учителите и ветеринарите са неговите дворяни; месарите, електротехниците и амбулантните търговци —

неговите йомени. Протестантски, въздържателен и лишен от дързост, смешно добродетелен и неназрапчиво горд, родът бе увеличил прираста на населението в Америка, без ни най-малко да променя облика му. Отде тогаз туй непонятно доволство?

Наизваждат се дини, дъхащи на изби от детства, раздават се едри резени. Слънцето преваля и сенките полягат в ласкавата трева на тая отколешна ливада. Към мелодията на спомените се прибавя ритмичният хлопот от мятане на обръчи. Те се хващат по особен начин — палецът изопнат, пръстите свити и прибрани до гърдите — и се мятат с плавен, овладян замах, който загатва за огромен запас неизразходвана енергия. Близнаците и другите деца сякаш суеверно са отстъпили играта на по-големите — Фриц и Ед, Фред и Джеси, разделени по двойки, които след съответно измерване и отчитане на попадението вдигат четирите си обръча, обърсват ги, нанизани на длан, и пак ги пращат във въздуха. Обръчите описват висока дъга с въртеливото движение на жироскоп. Другата двойка измерва, отчита и се навежда. Когато събират наедно обръчите, стопяват се десетилетия. Дори и в ликуващите им викове има нещо сдържано, нещо старателно, подобно на прилежно запретнатите им ръкави. Погледнати в гръб, те нямат възраст. Поколения наред са се изпотявали все така — под мишниците, на плешките и покрай тирантите. По-младите мъже и момичетата играят софтбоул на игрището, което Джеси е окосил. Децата изнамират лодката и като използват веслата за прътове, се лашкат от бряг в бряг. Когато потапят ръце в спокойните кафяви води, необитавани от риба, една майка изкрещява изпод ореховата сянка: „Приберете ръце! Чичо ви Джеси казва, че реката е замърсена.“

Както клюма, леля Юла задрямва и протезата ѝ се откача, та физиономията ѝ заприличва на мумифицирана, а дечурлигата се кикотят ужасени. Мухите, безчетна напаст, откриват остатъците от гощавката и се понасят шеметно по въздушната пързалка на благоуханието; играта омръзна на всички освен на летеца, доста запален играч, окрилен от възхищението на братовчедката Карън с тесните бели джинси. Роднините от Пенсилвания и Ню Йорк започват да се стягат за път. Идва време за снимката. Историята на рода се съхранява чрез снимките на тия хора, дето са все същите, само промените им различни: хванали се под ръка, зачервени от жегата. Нарезждат се един до друг — от възкръсналата леля Юла, треперлива и

поклащаща челюст като блатна костенурка, до нероденото бебе в корема на братовчедката от Уилмингтън. За да побере всички в кадър, чичо Джеси трябва да приклепне, но така хваща и къщите. А той не желае да излязат на снимката и въобще не ги понася. Те заобикалят ливадата му от три страни, нескопосани вили, строени по един и същ частен проект, но боядисани в най-различни пастелни тонове. Задните им дворове, във всеки от които си отглеждат по едно алуминиево дърво за прането, разперило се като чадър, стигат до отсрещния бряг и замърсяват реката. И макар че покрай брега е издигната една обща ограда, зад която са се скупчили дечурлига и ги зяпат, сякаш са цирк или зоологическа градина, къщите надничат ли, надничат над тая ограда с несъразмерните си кухненски прозорци, намигащи над зейналите циментови усти на гаражите. Къщите не само надничат, но и говорят, тъй че Джеси ги чува дори и нощем. „Продай всичко! — казват му те. — Продай!“

ОТШЕЛНИКЪТ

Навремето той имаше братя — и по-големи, и по-малки от него. Детството остана в спомените му като глъчно боричкане, като шумна надпревара за ядене, дрехи по мярка и внимание. Тук, в гората, вече нямаше шум. Долавяха се звуци, но не и шум. Отначало, в първите нощи, драценето и стъпките на сновящите твари го стряскаха със силата и остротата си — къщата явно бе на горски кръстопът — и този пукот и ромол обливаше съзнанието му, което се бе сгушило за сън. Сега вече не чуваше тия звуци, както механикът е глух за монотонното бръмчене на машината. Когато посвикна с новото си убежище и март стори път на април, а април — на май, всичко във внезапно промененото му окръжение стана незабележимо, потъна в прозира на безупречния порядък.

При все това никога в живота си той не бе забелязвал толкова много неща, не бе ги съзирал така ясно. Навремето не беше блестящ ученик, нито пък сериозен съперник в надпреварата с братята си. Ала не му се вярваше, че това, което замъглява умствените му способности, се свежда до най-обикновена тъпота. Нещо прекъсваше нишката на мислите му в мига на просветляването, разсейваше го, щом бе необходимо да се съсредоточи, разпокъсваше стремленията му, когато трябваше да са целенасочени. Сякаш съзнанието му или оная система от копчета и лостове, която задействуваше съзнанието му според движенията на външния свят, бе твърде чувствително настроена, за да издържи на блъсъците на други системи, да работи при тежкия, влажен климат, създаден от проявите на хората. Сега проумяваше, че човешкият климат никога не му бе понасял.

Веднъж, когато бе излязъл на лов, откри къщата, затънтена в неизбродимата гъста гора, собственост на стоманодобивна компания. Седалището ѝ бе в другия край на щата, в Питсбърг. Преди петнадесет години тя бе закупила тук земя на едро, предполагайки, че съдържа бедна желязна руда. Компанията все още не бе започнала да разработва мина и може би никога нямаше да започне. Междувременно стотиците

акри се бяха превърнали в пущинак, погълнал границите на някогашните имоти: синорни камъни, рушащи се дувари и ръждясали огради от бодлива тел, разпокъсани и оплетени като нишките на забравен спор.

Къщата го постресна, когато я видя за пръв път. Отде се бе взела тук тая съборетина с каменни зидове без покрив? Само кедровите шинди на пристройката все още не бяха откъртени. Призрачното присъствие на тая развалина всяваше заплаха сред пустошта. Кога ли бе градена? Дърветата наоколо бяха високи, но тънкостебли и все още имаше закърнели следи от изоставена ферма, ала сега земята бе твърде спечена, за да насърчава растежа на корените. Може би мястото беше разчистено преди век и сигурно бе обработвана допреди войната. Не видя следи от огън в порутената къща. Не само покривът, но и подът бе отнесен от бури и порои: избеният трап, задръстен с камъни и сплетен къпинак, зееше изпод раздалечените греди, които бяха достатъчно здрави, за да го издържат. С пролуките си гредоредът му заприлича на арфа, а когато погледна нагоре, небето, синеещо между оголените мертеци, го въодушеви, сякаш малко лекомислено бе литнал из въздуха в рехаво изплетена кошница, прикрепена към огромен син балон. Той пристъпяше от греда на греда с необходимата отмереност на движенията и си мислеше за един свой чичо, дете свиреше на орган в лутеранската църква — спомняше си колко ритмично танцуваха нозете му върху педалите.

Все пак част от къщата бе заслонена. Пристройката, която сигурно бе служила за кухня, още имаше и покрив, и под. Останала бе дори част от преградна дъсчена стена, вероятно покрита навремето с тапети, и една каса, чиято врата отдавна бе изчезнала. През друг зейнал правоъгълник се излизаше навън, а отпред имаше праг от пясъчников камък с локвички в двете вдлъбнатинки, по-малки и от чинийка, и с две успоредни бразди, оставени от назъбено каменарско длето. Външият зид бе непокътнат, а касите, които дърпаха разкъртените прозорци, макар проядени и поизметнати, изглеждаха прилично здрави. С нови врати и прозоречни рамки, с някоя и друга кръпка по пода и покрива, можеше да стъкми стаята за подслон. Чудеше се защо никой друг не се бе сетил за това. Тук нямаше дори следи от вандалщина. Инициалите, издълбани тук-там, бяха посивели като дървото. Кутиите от кока-кола, нахвърляни из избата, тънеха в

ръжда, а празните гилзи под един от прозорците явно не бяха от миналия ловен сезон. Допускаше, че стоманодобивната компания е успяла да прогони нарушителите, а сетне сама е загубила интерес към това място с високомерието на ония, дето лесно печелят победи. Несъмнено къщата очакваше него и никой друг, дори не и влюбени двойки.

Пръв дойде да го навести по-малкият му брат, учителят. Нямахте и седмица, откакто се бе преселил тук и все още се занимаваше с дърводелска работа. Подпреният на една бреза прозорец с фабрично поставени стъкла, всяко с лилавата емблема на фирмата, пречупваше образа на мъха и тревицата около корените и им придаваше изнежения вид на оранжерийна растителност. Беше март и плахата зеленинка бе драгоценна. Всяка скунксова зелка^[1], подаде муцунка изпод гнилите листа, имаше изненадана физиономийка. Почвата от тази страна на къщата бе прогизнала от едно подземно изворче.

— Това не е твоя земя. Стаили — рече брат му. — Дори и държавна не е.

— Е, значи могат да ме изгонят. Какво пък, най-много да загубя дъските и пироните.

— Колко време смяташ да останеш?

— Още не знам.

— Ще мъкнеш ли тук жени? — Нежната кожа на Мозис поруменя; Станли не сдържа смеха си. Морис бе най-малкият му брат, а и за годините си изглеждаше по-млад. Наближаваше тридесет и си бе пуснал мустаци; сякаш някое дете бе изрисувало розови кръгчета на бузите на кукла-момченце, а сетне, разбрало грешката си, важно-важно бе мацнало с черно под носа.

— Какво ми пречеше да си ги вода в стаята? — рече подигравателно Станли, защото Морис недоволствуваше, когато идваха жени. Стаите им бяха една до друга на третия етаж от бащината им къща. Там живееха всички братя освен Том, който бе отишъл в Калифорния. Родителите им бяха починали. Бърнард, най-големият — строителен предприемач, — се бе разположил с жена си и двете си момчета в по-голямата част от къщата, макар че на останалите така и

не им бе ясно дали той я е наследил цялата, или всички имат по равен дял. Ала никой не бе оспорвал правото на Станли да живее там.

Морис се намръщи и заговори бързо.

— Ясно — рече той. — Ти и преди ги влачеше. Да, ама никоя от твоите пачаври няма да се домъкне чак дотук. — За да подсили жлъчността и студенината в гласа си, той ритна една скунксова зелка и я разпердушини, та въздухът завоня на мърша. — Излагаш семейството ни! — добави той и Станли с изненада осъзна колко крещящо е присъствието на Морис въпреки румената му префиненост; как той сякаш изпълва с бързината на натраплив мирис пространството около къщата му — същински зеленеещ бокал.

Станли усети, че го изнудват и рече да се защити:

— Не е нужно хората да знаят.

— Ще работиш ли?

Станли не можа да долови добре същината на този въпрос. Той работеше на две места; беше пазач в училището, където преподаваше Морис — поддържаше сградата, а през лятото отиваше при Бърнард като общ работник: копаеше канали, бъркаше цимент или правеше кофраж, тъй като имаше известен дърводелски опит. Макар че винаги се бе смятал за почти изградена личност, Станли не беше завършил единадесети клас; над него имаше някакво озарение, ала той не можеше да се измъкне от заобикалящия го безпорядък и да го достигне.

— Ами защо не? — отвърна той и Морис изсумтя доволно.

Ала въпросът беше уместен, защото се оказа, че двете мили горски път до града сякаш се удължават, вместо да се скъсяват, както обикновено изглежда при често изминавани разстояния. С всяка вещ, донесена от къщи за обзавеждане на старата кухня, стъпките му натежаваха при поредното заминаване. Беше някак противоестественно да тръгнеш отгук призори, из влажния сумрачен хаос, още преди сънливата светлина да е подредила стволите на дърветата, когато вейките се превиват от мътни капки — същински желирани бонбони от прозирната нощ. Напущаше ли своята поляна, Станли имаше чувството, че насилствено разпуква пъпка, за да предизвика цъфтеж. Къщата го обви, срасна се с него. Най му харесваше контрастът между потъмнялото дърво, дето сякаш бе дирило в дъжда и вятъра своя чворест първообраз, и светлите борови летвички, огладени, здраво

прилепнали, дъхащи на свежо. Кърпежът винаги му бе доставял удоволствие поради усещането, че създава нещо. Беше си един вид изкуство, като да шиеш покривка от шарени парцалчета. Веднъж надживял контешките увлечения на ранната младост, той предпочиташе да носи овехтели дрехи, изкусно поддържани, за да не влязат в чувала с дрипите, с което осуетяваше хода на времето, макар че тия майсторски репризи и едва забележими крѳпки при цялото си съвършенство му придаваха леко окаян и налудничав вид. И същата тази инстинктивна ненавист към разхищението, този консервативен стремеж да забавя нещата, го караше да се подстригва много рядко и да се бръсне през ден, за да използва двойно по-дълго ножчето. Тѳй че вродената му страст към спретнатост и чистота се изразяваше в неугледна външност — една обратна зависимост, характерна за телескопичния му контакт с хората. Чувствуваше растящата си неохота да влиза в тяхното обкрѳжение, дори и по подземните коридори на гимназиалния сутерен. Знаеше, че учениците имитират прегърбената му стойка и преднамерената мудност на движенията му. С нерешителността на първите си сексуални преживявания попроскочи някой и друг работен ден, очаквайки да бъде порицан, ала изпразваше провинението си в странно безразличие и накрая взе, че не се яви цяла седмица. Пусна си брада. За негова изненада тя се оказа рижа, макар да имаше черна коса. Дойде да го навести и по-големият му брат.

Присъствието на Бърнард, макар и не така крещящо като присъствието на Морис, бе някак по-внушително. За слуха на Станли, непривикнал към по-натрапливи звуци от птичата песен и привечерния шумол на пълзящи гадинки, гласът на брат му кѳнтеше грѳмовно и сякаш раздираше грубо паяжината на живота. Костюмът на Бърнард беше тъмен и се открояваше сред зелената поляна. Беше неделя. Изпотен, брат му захвана гневно:

— Сума време си изгубих да те открѳя.

— Има един каменен зид и вървиш вдясно от него. И аз отначало се обѳрквах. — Собственият му глас звучеше странно, като припукване на сухи сѳчки. Не беше го използвал дни наред, освен да си изтананика нещо.

— Едно ми кажи. Толкова ли си откачен, колкото изглеждаш?

— Мога да се обръсна, когато отивам в града.

— Не говоря само за брадата, но като стана дума... знаеш ли, че е рижа?

— Знам. Имам си огледало.

— Децата ме питат: „Къде е чичо Стан?“

— Доведи ги. Могат да пренощуват тук, ако искат. Но само те, не и приятелите им. Няма къде да настаня много народ.

— Значи ти това го смяташ за кратко лагеруване, а?

Станли се помъчи да го разбере. И без това не отдаваше такова значение на неговите разбираня.

— Лагеруване ли?

— Знаеш ли какво разправят в града?

— За мен ли?

— Разправят, че си станал отшелник.

Странна радост облъхна Станли, като свеж утринен повей. На това неясно нещо, което вършеше, приписваха достойнство и категоричност. Бил станал отшелник. Единият му брат предприемач, другият преподавател в училище, третият живее в Калифорния, а той станал отшелник! Това беше по-добро и от диплома, но той още не го бе заслужил. Рече предпазливо:

— Не съм го възприемал така.

На свой ред Бърнард остана доволен. Поразтъпчи се, сякаш най-сетне бе открил надеждни стави, които да издържат черната тегота в нозете му.

— А как по-точно го възприемащ? Има ли нещо общо с Лорета или с Лайнбах, или с някой друг?

Станли помнеше тези имена. Лайнбах беше домакинят на училището, а Лорета — една самотница, която живееше във фургон. Лайнбах беше слаб, дребничък човек с хлътнали слепоочия и яркочервени жилчици по носа. Всеки божи ден се появяваше с прана сива риза, извадил на показ върху гърба си бляскавата гладаческа дарба на жена си. Той проявяваше такава ревностна загриженост за четирите парни котли в училището, сякаш тяхната топлина единичка сгръваше сърцето му. Лорета беше розово-бяла и загледана, обичаше си биричката и се смееше, когато се сетеше как животът е откачил фургона ѝ и я е закрепостил тук, на края на една царевична нива. Синьолилавите грамофончета се виеха по сгуриените подпори, заменили колелата на фургона. Станли винаги се възхищаваше на това

колко умело са сместени нещата в кухничката и банята ѝ, закрепени с никелирани панти в тия кибритени кутийки. Но понякога Лорета се озлобяваше и разфучаваше. Вулгарни изблици на огорчение и безпричинни пристъпи на бяс изличаваха миловидността ѝ и разтърсваха кокетните помещения на фургона. Чувствуваше, че дори самият той, Станли, постъпва несправедливо с нея. Веднъж, в деня преди коледната ваканция, той угаси по невнимание пламъците в третия парен котел, като изсипа наведнъж много въглища. С пепеляво лице и посинели жилчици на носа Лайнбах се спусна да разпалва огъня с такова ожесточение и избълва на немски толкова гадости, та Станли се почуди дали пък не е допуснал погрешка да изтлее едната камера от сърцето на самия Лайнбах. Този бегъл поглед в едно човешко устройство, интересно защо, охлади чувствата му към Лорета. Из света вилнееха страсти, които можеха да го изпепелят.

— Не, никой конкретно — отговори той на Бърнард.

— Тогава какво? Защо е всичко това? Ще изгниеш тук.

— Виждал ли си Лайнбах?

— Заръча да ти кажа да не ходиш повече. Не можели да държат откачени в персонала, трябвало да мислят за децата.

Тази грозна дума „откачен“ (представи си как Лайнбах я произнася, изкривил устни) накара Станли да се заинати.

— Задето живея тук ли?

— И хем не ти е видял брадата. Имаш ли намерение да се обръснеш?

— Не и когато Лайнбах ми нареди.

Бърнард се засмя и гласът му разцепи тишината като изстрел.

— Не ходи тогава. Можеш да започнеш по-отрано при мен. Положил съм основите на няколко сгради към гробищния хълм.

— Ако още не ти трябва, ще изчакам малко. Бърнард свали сакото си и сякаш искаше да проникне войнствено в духа на гората.

— Ти въобще не ми трябваш. Напротив, аз ти трябвам. — Когато Станли нито се съгласи, нито се възпротиви, Бърнард рече още по-високо:

— Нека да откачиш.

— Напротив. Опитвам се да си избистря ума.

— Стой тук да засмърдиш. Скоро и ще залазиш на четири крака. На, оставям ти цигарите си.

— Благодаря ти. Бърни, но аз вече не пуша толкова.

След като тумтящите стъпки заглъхнаха, у Станли продължи да кънти чувството, че се е борил с брат си, и, общо взето, окуражен, бе постигнал обичайната отсрочка на пълното си поражение.

Отшелникът пусна корени в гората и филизите на навика покълнаха. Самотата е двуизмерно състояние, чиито проблеми могат ясно да се представят графически. В една близка рекичка течеше бистра вода, Станли си готвеше на двоен газов котлон храна от консерви, купувани веднъж седмично от западналото магазинче в покрайнините на града, където му бяха благодарни за оборота. Макар да си бе донесъл пушката, не стреляше от страх да не раздразни с браконьерството си невидимите власти, които го бяха оставили на мира. Готвенето разделяше дните му на части, а през другото време претопляше храната или комбинираше остатъците и така му оставаха доста часове за любимите дърводелски занимания.

Разрешаваше проблемите на отделителната си система, като копаеше една след друга дълбоки дупки, постепенно запълвани отново, с мисълта, че те ще бъдат вечни извори на богато плодородие в гората. За да се раздвижи, сечеше повалени дървета, а за да се стопли, гореше цепениците в едновременното огнище, което бе изчистил по класическия способ — с тънко борче, промушено през комина. Четеше съвсем малко. Газта, която мъкнеше през гората в двадесетлитров бидон, беше твърде ценна, че да се използва за осветление. През едно от вехтошарските посещения в някогашния си дом отиде на тъмния таван и взе наслуки две книги от прашасалите купчини, натрупани от майка му. Докато беше жива, четеше неуморно — и тя по своему отшелница. Долу разбра, че държи в ръце сивокафяв роман за английското висше общество, издаден в 1913, и тревистозелените мемоари на някаква актриса, обиколила с турне Американския запад след Гражданската война. Привечер, в магическата атмосфера, когато хората обикновено са посягали към Библията, той винаги попрочиташе по няколко страници от едната или другата книга, не за да разбере какво става по-нататък, а в предусещане на внезапно, частично озарение. И наистина рядко оставаше разочарован, защото все едно дали действието се развиваше в балната зала на съсекски замък или край импровизираната сцена в Додж Сити, случките (дъщерята на обеднял аристократ отказва да танцува със сина на могъщ

индустриалец; някакъв мексикански разбойник е убит, докато се играе сцената на обезумяването на „Крал Лир“) имаха един и същ удивителен, изненадващ ефект, представляваха щрихи от необикновен свят.

Храбрата стара дукеса, чиито надежди бяха така дръзко разбити, изрази шепнешком желанието си да бъде отведена от залата в някое уединено кътче, където да съзерцава с любящ поглед искрящите отломки на тия надежди, докато може би ги възстанови отново.

Рядко имаше страница, която да не съдържа някое изречение, поразяващо с косвеното си отношение към настоящето; тези изречения се изплъзваха от страниците, заставаха пред очите на Станли, навлизаха в съзнанието му, в живота му.

Долових паниката, обзела зрителите. Продължих да бръщолевя песенчицата си, ала застрашителният шепот нарастваше. Подтикната от отчаянието, аз скъсах вървите на шапката и звънчетата и дългите ми коси рукнаха по пъстрите одежди. Дори в мечтите си не очаквах тъй да се слиса публиката при разкритието, че Шута е жена, след което всички замлъкнаха усмирени. В края на действието, след оваците на тия загубели мъже, заплаках, премаляла.

При такива откъси Станли съзираше някакъв ангел в душата си: жена, чиито дрехи прикриваха пола ѝ, и тя изискваше от него да продължи изкачването по най-стръмната житейска пътека към платото на пълното проясняване.

Въпреки че дните му се подчиняваха на симетрията, нощите му ѝ се изплъзваха; появяваше се един неудържим натрапник — безсънието, за да руши и осмива порядъка на битието му. Няколко нощи сънят му убягна напълно. Често се събуждаше под студената луна и със стиснати очи се втурваше назад към тъмните двери на унеса, които се

бяха открянали, за да излезе, но сега те оставаха залостени, докато зората не ги разтвореше с полъх светлина. Сякаш като се разтовари от толкова много светски неща, олекна твърде много: за да потъне в съня, и очиствайки се от толкова злини, пренебрегна една животинска необходимост, която сега си откъщаваше на оголените му нерви, както зъбите болят след старателно измиване. За да се поуспокои, той си спомняше разни жени, но съвкуплението му с тези призраци само подсилваше пустотата. Лежеше буден и се виждаше като камък, лишен от тежест, като тяло без образ и се питаше дали някога съществуването му като личност е било истинско или просто илюзия, създадена му от жените. Отначало майка му бе тая, която моделираше с грижовен поглед всеки инч от растежа му, а сетне доброжелателната върволица, завършваща с Лорета, която в разнежени мигове бе възхвалявала мъжествената красота на гърдата му, тъй че споменът за нея или дори само за двутонния ѝ фургон, клекнал сред пълзящи растения, наистина разширяваше гърдния му кош и изопваше кожата му — гладка и загоряла. Защо всъщност си бе донесъл огледало, ако не за да играе то ролята на жена, и като накланяше глава на една и друга страната, поглаждайки брада с прикрита усмивка, той търсеше да види там чертите, оживявани по-рано от женското възхищение. Зарадва се, когато Лорета му дойде на гости. Това стана в края на април. Радостно облекчение се разля в гърдите му, щом несъразмерното ѝ тяло в синя рокля и сив пуловер се появи между дърветата. Тя нагази в избуялата папрат, която погълна глезените ѝ. Те бяха тънки за такова мощно тяло.

— Ей богу! — рече тя и спря. — Виж го ти него!

— Виж я ти нея! — рече той. — Не вярвах, че можеш да извървиш толкова път.

За разлика от другите Лорета дойде привечер. Попита го:

— Няма ли да ме поканиш вътре?

— Разбира се — каза той. Тя се понесе напред плавно и непоколебимо. — Не е натъкмено като в твоя фургон. — Остана безкрайно поласкан и доволен, когато тя прекрачи оронения, издълбан праг, огледа рационалната му подредба и не намери на какво да се присмее.

— Подредил си се — рече сериозно тя, направо слисана. А сетне се засмя.

— На какво се смееш?

Стаята ти ми припомни нещо и сега се сетих какво. Навремето познавах един китаец, стар ерген, който живееше като теб, и то в центъра на Филадельфия. И при него така миришеше. Може би е от газта. Я чакай да видя. — Тя поразкопча ризата му, дръпна надолу фанелката, завря сплеснатия си нос в гърдите му и го подуши. — Не си замирисал на китаец, все още си миришеш на Станли. Сърцето ти тупка, тупка...

— Ами доста време мина.

— Мислех, че не щеш да идвам.

— И правилно си мислила.

— Но ето че съм тук, а?

— Да.

— Много ли студено става нощем?

— Вече не толкова. Няма страшно. Изгладняла ли си?

— Зажадняла съм.

Изглежда я да разбере в какъв смисъл го казва, но слънцето залязваше, а той затуляше светлината, застанал пред прозореца, тъй че единственото, което долови, бе засенената топлина на нейното лице и пикантният аромат, лъхащ от косите ѝ. Настани я на походното легло, а до него постла на пода одеяло за себе си, тъй че колкото пъти се събуждаше тая нощ, виждаше я отгоре: голата ѝ ръка бе сияйна, а тежкото тяло се разстиляше като облак върху тънките кръстосани крачка на леглото и го изтърбушваше. Сякаш бе възможно да бръкне в небето и да премести луната, той се протегна и докосна Лорета, а после се смути, защото, когато тялото ѝ го опаса, хлъзгаво под пръстите му, тя му изглеждаше ту огромна, ту страшно тъничка, тъничка като тънкия слух на дете, когато системата ѝ се стремеше да се установи в близост с неподвижните звезди на собствената му система.

Спа до късно. Събуди се от нейното шумно шетане край печката. Дрънченето на съдовете го дразнеше. С избелялата синя рокля в гръб тя изглеждаше дебела, след като бе пирувала с тялото му. Чу я, че прокле газовия му котлон, който не искаше да се запали. Дръпна я настрана и както беше гол, използва тялото си за клин, та да я отдели от печката и съдовете — оръдия на личния му живот. Първоначално тя му се отдаде благосклонно, но когато той утоли страстта си, очите ѝ засвяткаха от гняв. По грубите дъски на пода играеха слънчеви

зайчета. Той лежеше върху противник, който можеше да го повали, поемаше ли си дълбоко дух. Надигнаха се и бурята се разрази в нея: сълзите, презрението, наизустените думи, изречени с леден глас, жалките обрати към бездънна нежност. Докато гледаше навън, долепил страна до лицето ѝ, брадичката му, пламнала в ореола на разрошените ѝ коси, прозорецът и утринната гора зад него му заприличаха на аквариум: зелени листа, искрящи под слънцето — вълшебен дантелен свят, от който сълзите ѝ можеха да го изолират завинаги. Закусиха и той я изпрати до края на оградения участък, където беше поставена табела: „Влизането забранено!“

— Няма да дойда повече — рече тя.

— Не е лесно, толкова път...

— Знаеш ли какво вършиш? — попита го тя и сама си отговори:
— Погубваш се.

— Също както ти във фургона — рече той и като се усмихна, зачака да види отражението на усмивката си върху лицето ѝ.

— Не — каза тя с невъзмутимото спокойствие, което я обземаше след всяко вилнеене. — Аз нямаше къде да ида. Но ти имаш избор.

Колко благодарен бе все пак той на своите гости. Всеки му оставяше по нещичко, което да осветли положението му. Имаше избор, да, и докато крачеше обратно през гората, приветствуван от гласовете на невидими птици и помахането на безименни растения, той продължаваше да търси и друго решение, някакво ново оправдание, с което да изкупи паразитния екстаз на миналата нощ. Строши огледалото. Вдигна го над огнището, така че последното нещо, което то отрази, бе късче от синевата, и го пусна върху плочите. После смете стъкълцата и ги зарови надалеч от къщата, като поръси отгоре листа, за да не открие вече мястото. Но известно време продължаваше да долавя, че от онзи край на гората го следят заровени очи. Денем това чувство изчезваше, но нощем пак го обземаше, потапяше го по-надълбоко в съня, подобно на усещането в детството му, че по някое време майка му ще влезе при него, ще погали челото му и ще подпъхне изританите завивки. Безсънието престана да го навестява. След посещението на Лорета взе да му се придремва, често не успяваше да прочете дори един ред и се събуждаше чак при изгрев слънце.

Никога не бе съзирал толкова много неща, и то така ясно. Хладовитият април стори път на китния май. Стотици най-различни пъпки се разпукнаха доброволно. Той започна ясно да долавя най-тънки нюанси: отненъците на кафяво и сиво по клонките, различните форми на листата, кое растение как кълни, кое клонче кога е израсло в зависимост от ъгъла, под който се е разперило от големия клон. Неспособността му да изрази с думи различията в горския свят (едва ли знаеше имената на повече от десетина дървета и цветя) потапяше зелената необят в сияен прозир, като след лека мъгла. В съзнанието си той постепенно разделяше безбройните растения на различни групи и приветствуваше всеки разпознат вид не с името, а с представата си за него, така както човек мисли за сестра си, чието име е престанал да изрича след сватбата ѝ. Съзнанието му заприлича на красива чуждоезична книга, където поради неразбираемостта на текста илюстрациите изпъкват с по-точни и удивителни щрихи. Когато за пръв път стъпи боязливо върху раздалечените греди на къщата с изкъртения под, те му напомниха на арфа, а сега тия тънко настроени различия в природата, устойчиви, ала гъвкави, му заприличаха на още по-голяма арфа, която очакваше да дръпнат веднъж струните ѝ или може би да засвирят на нея непрестанно, тъй че в мига на затишие ушите му щяха да запищят. Сложната изкусна плетеница от мъх и трева го омайваше. Сред природата не съществуваше такова малко уединено царство, което да отхвърли господството на различията. Станли чувствуваше, че зелената мъхеста листовина около него е така фино разграничена, че и тънък воал би бил груб в сравнение с изяществото на нейните различия. Природата; тази здрава мрежа от преплитащо се хищничество, се губеше от погледа зад собствената си удивителна точност и така преставаше да съществува или пък съществуваше просто като изображение на нещо друго.

Дойдоха му на гости три момчета: двамата му племенника и техен приятел. Приятелят им беше новозаселник в града — слабичък, късо подстриган, с кръгли тъмни очи като маслини. Докато се мъчеше неловко да забавлява гостите си, Станли усети, че се обръща най-вече към непознатото момче, тъй като обичайното хихикане и непрекъснатото боричкане на братовите му синове бяха прояви, на които той упорито не обръщаше внимание още докато делеше покрив с тяхната шумотевица. Гостите му като че се смириха, сепнати от

чудатостта му. Не му идваше наум какво да им покаже; сигурно бяха очаквали да видят нещо, измайсторено от него, някакъв паметник, който да свидетелствува за натрупването на дните му. Ала той нямаше нищо налице, нищо освен убежището си, където отдавна бе престанал да прави подобрения и променения си тънък усет за действителността. Разходи ги из гората, посочи им едва забележим правоъгълник от неодамнени камъни — вероятно основи на обор, — показа им забавните хранилища, с които по-дребните горски бозайници заявяваха присъствието си, накара ги да се наведат заедно с него, за да разгледат един насип където при ерозията сред оголените коренища, камъните и мъха се бе образувал замък или по-скоро редица от замъци, населени с мравки. Момчетата започнаха да мачкат мравките; Станли се разкрещя и те се отдръпнаха, а той зърна в очите им измършавялото си тяло и четинестата си рижа брада. Обикаляха из гората (не му бе хрумвало сам да ходи толкова надалеч), докато стигнаха до едно място, откъдето се виждаше димящият комин на къща и проблясващата ивица на шосето. По пътя кършеха пръчки и ги трошаха о сухи клони или се увисваха с цялата си тежест на закърнели дръвчета, чиито скелети, несмуцавани с години, стърчаха прави, подкрепяни от големите дървета, които едно време ги бяха задушили в обятията си. Където и да се шумгнеше, момчетата прогонваха смъртта от леговището ѝ: мишата кост, заседнала в гърлото на умрял бухал, разплутия труп на мармот, наръфан от кучета, предното копито на елен, бог знае как прерязано. Ала в чертозите на пищната зеленина момчетата успяха да открият за себе си само тези няколко съкровища. Станли им даде по една ябълка за из път и ги изпрати, без да ги покани да му гостуват пак.

На сбогуване долови възприемчивостта на третото момче — в кръглите очи се четеше незадоволено докрай любопитство, желание да узнае още нещо от Станли, който сам едва-що бе започнал да изучава бавно природата, и мисълта да бъде нечий учител се превърна за него в ново, завладяващо изкушение.

Станли се къпеше рядко, докато живееше сред хора, защото източването и замърсяването на водата му се струваше разхищение, ала сега започна да се къпе често, тъй като водата на близката рекичка бе бистра и щеше да е чиста загуба, ако не я използваше. Потокът нямаше и половин метър дълбочина и беше широк, колкото в него да се побере един човек; за да се потопи целият, Станли трябваше да

легне на дъното от червен пясък и огладени камъчета, та самият заприличваше на голям речен камък, и отначало потокът се засуetyаваше около него, но накрая даваше леденото си съгласие да го облива. За да намокри и гърба си, той се обръщаше възник и се заглеждаше в сините дупки по съдрания балдахин от листа — като удавник, вцепенен при сетния си поглед към небето. После се изправяше, целият в пръски — сребърен човек, — и се връщаше гол по лекото възвишение с топлата одрипавяла наметка от гнили есенни листа. Мина му през ума да си направи бент, но идеята не му допадна. Застоялата вода щеше да привлече комарите. Хрумна му, че тя ще се понесе през гората към морето като протестен вик, който да издаде присъствието му тук. И макар че нямаше естествен вир, където да се потопи поне приклепнал, той държеше всяка частица от тялото му (дори клепачите) да познае водата. Иначе не можеше да мине през гората, без да се свени, изцяло сребърен човек.

Един ден, когато се връщаше от потока, почувствува, че го наблюдават, но обвини заровеното огледало, докато внезапно не съзря третото момче, застанало облещено сред езерото от папрат пред къщата. Момчето заговори първо. „Извинете“ — рече то, обърна се и хукна назад, а Станли, обзет от внезапен страх, че ще го загуби или че то ще си помисли нещо лошо, се втурна след него; сигурно бе ужасяващ, както тичаше между спокойните отвеси на дърветата — хилав, мокър, раззинал неми уста. Момчето бягаше по-бързо и след малко Станли се отказа да го гони. Туптящото му сърце сякаш продължи да препуска, както се бе засилило, и чак след малко се върна в убежището на разлюления ребрен кафез. Изненада се от себе си, засрами се. Опитът му да догони момчето зачеркна месеци на търпеливо чакане; както осъзна сега, чакаше да бъде завладян от нещо. Разбра как е избягнал на косъм едно пагубно разнообразие, един ученик, който щеше да поразсейва уязвимата му самота и да изцежда от него доброта по-бързо, отколкото тя извираше в душата му.

Сега вече всяка сутрин се събуждаше с чувството, че някой го вика. Отначало това бе едва доловимо усещане, което смътно придаваше гузно неспокойствие на първите му движения при пробуждането. Постепенно, когато усещането се появи и на следващите три утрини, непознатият глас придоби ясни нотки на мъжественост, безкрайна нежност и настойчивост. Той не бе част от

сънищата му; Станли познаваше сънищата си, а този глас се връзваше в тях. Доколкото можеше да прецени, той прозвучаваше точно когато сънищата му се стопяваха, ала клепачите му още не бяха отлепени. Но гласът сякаш бе и като фон на сънищата му, така както телефонното звънене от долния етаж е звуков фон на любовна сцена, с което привиденията, нахлули през спомените му за човешкия род, бяха пародирани и ставаха двойно по-призрачни, непрестанно изопачавани и прекъсвани от някакъв хладен натиск. В желанието си да чуе гласа лице в лице, да прецени неговата мъжественост, да долови наяве ласкавата му настойчивост, Станли вече се гмуркаше в съня си, сякаш се втурваше за среща. Ала два дни поред за порицание гласът мълчеше. Смирено реши, че всичко е било въображаемо и, както Бърнард бе предрекъл, той скоро щеше да се побърка. На следващия ден, седмия, след като усещането го бе докоснало за пръв път, то го разтърси призори, точно когато мракът започваше да се топи. Станли се надигна и седна като под команда, прокълтяла в стаята, и осъзна, че викът, подобно на утринна роса, е кондензация на нещо реално и дълготрайно, което не изчезва денем. Той го чувствуваше, приемаше го като израз на изумително изящество: съвършенството в тъканта на дървесните кори, многопластовата прозирност на листата, плавните очертания на пролуките между стволите — всичко това напомняше на нещо, което се нуждае от отговор: неуверено безмълвие. Но онзи глас бе толкова плах, толкова тактичен, че да го чуеш отчетливо, бе все едно с бръснарско ножче да разцепиш банкнота по ръба (Станли бе чел едно време, че фалшификаторите го правели).

Въпреки че се стараеше да отвлече вниманието си, като си приготви закуска, яде, започна да цепи една повалена бреза, чувството си оставаше — ечеше между брадвените удари, пропиваше деня му. Още малко и щеше да получи дипломата, към която се стремеше — пълната яснота, окончателното просветление: само трябваше да застане неподвижен. Знаеше, че тогава това парообразно присъствие ще се сгъсти в думи и ще се излее обилно в съзнанието му. Окъпа се, почака да изсъхне, облече си други дрехи, които сам бе изпрал в ручей; по чистите им избелели влакънца бяха полепнали няколко червеникави песъчинки, все едно обредна сол. Приседна неподвижно на ниския широк праг и се заслуша. Една вейка се бе потопила донякъде в локвичката на вдлъбнатото каменно стъпало. Повеят докосна

върховете на дърветата и искрящи в зелено, листата по високите клони наточиха ръбчета на слънчевия брус. Тишина обгърна всичко. Станли се облегна на вратата, почуди се кое какво е всъщност и се предаде на радост, неотличима от страха.

Гората се разтроши. Иззад дърветата изскочи Морис и запъхтян се втурна към него, разтърси го, наруга го:

— Опозори ни! Направи ни за смях!

Станли не можа да отговори, толкова здраво бе притиснат в зелените жилчести обятия на това, което почти го владееше. Вдигна поглед към брат си и видя одухотворена треска, пламнала розова кожа, която болезнено изсушаваше свежия му мозък.

— Какво ти става? Детето така се е уплашило, че дни наред дума не обелва. Бърни се мъчи да те отърве от затвора. Идват след мен. Аз изтичах да те накарам да се облечеш.

Но той си беше облечен. Макар да се изкушаваше да запротестира, а пък и долавяше, че Морис очаква отговор, той все пак реши да не осквернява своя дял от горската тишина. Извърна глава и видя правите сенки, които се появиха в другия край на папратовото езеро. Бърнард, двамата му сина, настръхнали като хрътки, третото момче, подплашено и зашеметено сред пороя от недоразумения. Имаше и още двама мъже. Единият беше с винени панталони, риза на зеброви шарки и слънчеви очила, които сега свали. Беше Том, върнал се от Калифорния, облечен по-чудато и от отшелник. Другият човек беше в сив костюм: с новото си избистрено виждане Станли разбра, че той е санитарен инспектор или пълномощник на стоманодобивната компания. Видя ги, сякаш застанали сред море със стъклена крехкост, събирано капка по капка в безмълвие. Сетне се спуснаха към него и екна тумтене, бръмчене, грапав гръмлив грохот.

[1] Многогодишно растение с широки листа и неприятна остра миризма. — Б.пр. ↑

СЕМЕЕН ЖИВОТ В АМЕРИКА

Съпругата получава жилището. Така им е по-лесно на адвокатите — в петък адвокатът на Фрейзър успя да го убеди в това. И тъй, в събота сутринта, както се бе отправил надолу през ливадата за седмичното си посещение (от страх да не срещне Джийн Грета го остави в горния край), той за пръв път видя къщата като човек, който няма законен дял в нея. Хубава къща.

Времето беше топло за средата на декември, земята — гола, и край пътя проблясваха локви кал. Белотата на онова, което някога беше негов дом, ярко контрастираше със скупчените зад къщата зелени борове и синеещата се рекичка отвъд, чиито води набъбваха от прилива. Отвън сградата беше хармонична и внушителна, но вътре разпределението бе някак недомислено — трудно се отопляваше и трудно можеше да се намери спокойно кътче в нея. Единствената подробност от живота му тук, която щеше да му липсва, не бе свързана с интериора, а с екстериора — да се гмурка гол в горещ летен ден от дъсчената пътека в плаващата платформа, построени собственоръчно от него, в едничкия къс солена вода, който някога ще притежава. Даже при отлив с плонж стигаше средата на канала, където водата беше над човешки бой; долу обкръжаващият го свят — тъмният глинест бряг и зелените блатни треви — недоловимо, чудодейно се преобразяваше от скъсената перспектива; светът такъв, какъвто го бе видял зараждащият се живот — страховит, безлюден, тайнствен. Когато му се приискаше, дори по моста наблизко да минаваха колоездачи и коли, Фрейзър захвърляше градските си дрехи и се гмурваше смело в... привилегията си на стопанин.

Кучетата лавнаха, но щом познаха гълчация му глас, дотичаха да го посрещнат. Мислеха го все още за свой господар. За стотен път бяха овършали полянката с пакисандра^[1], която Джийн се опитваше да захване под люляка при задния вход. Фрейзър се наведе да подреди няколко пръснати камъка от оградката, която бе построил тук с надеждата да придаде някакъв вид на безформената площ.

Непоправими, кучетата си бяха избрали тъкмо това място за риене, изтягане и ръфане на вкусния картон и консервените кутии, с които се сдобиваха, като разпиляваха кофите за смет. Семейният живот се процежда през разни прагове на задръстване; един от тях беше задният вход, където се събираха кучета, люляци и кофи за смет и почти запречваха стъпалата към задната веранда, която беше осеяна със ски, лопати за сняг, саксии от последното лято и ръждясали градинарски инструменти. Вратата се отваряше към една ниша в кухнята, между пералнята и сушилнята. Някой от предишните собственици бе сковал етажерка с нескопосни лавици над радиатора. На най-долния рафт едната котка дремеше, сгушена в съхнещите ръкавици. Другата се потриваше в глезените на Джийн, която беше при умивалника. Джийн се обърна с престорено учудване:

— Я виж кой дошъл!

— Къде са другите? — попита Фрейзър от разстояние. Не беше кой знае колко трудно да се отучи да я целува при поздрав. Докато живееха заедно, рядко се целуваха; целувките бяха дошли с раздялата, когато нямаха още навика да си казват „здрости“ и „довиждане“.

— Марш отгук! — смъмри Джийн котката и с крак я запрати на линолеума, където животното се плъзна разкрачено. — Нанси отиде на гости у Харисънови и остана да спи там, а Кени излезе да изпробва новата си шофьорска книжка. Другите двама са в колежа... но това ти е известно, кали?

— Би трябвало, след като им плащам таксите — каза Фрейзър. — Значи Кени е изкарал? Браво на него!

— Браво на него, ако не се пребие някъде. Говори само за „кръгчета“. Иска да те закара до Бостън довечера. Казах му в никакъв случай.

— Защо мислиш, че се връщам в Бостън?

— Боже господи, тя не ти ли омръзна? Защо не вземеш да се преместиш при нея?

— Мислехме, че ще се измъчваш.

— Точно така. Разбира се, че ще се измъчвам. Колко мило.

Трябва да измисли нещо с тези посещения. Може би колкото по-рядко, толкова по-добре. Ала някаква необходимост, било у него, било у тях, го караше да идва отново и отново всеки път. Арената на неговото престъпление. Фрейзър окачи палтото си, след като дълго

търси свободна закачалка. Тук май още висяха дрехи от всички етапи от растежа на децата му — скиорски якета, груби вълнени жилетки, джинсови якета, жълти мушамы. Беше облякъл цяла армия.

— Какъв смисъл има да идвам при децата, когато все ги няма? Единственият човек, когото виждам в крайна сметка, си ти.

— Колко печално, нали? Искаш ли кафе?

— С удоволствие — каза той, макар Грета вече да му бе предложила две чаши от своя силен чай. — Някакви битови проблеми?

— Оправиха телевизора за деветдесет и два долара. Дойдоха и за котела на парното, само че пак се чува онова дрънчене при включване на термостата.

— Но къщата се отоплява добре?

— Предполагам — отвърна Джийн, слагайки кафето на масата пред него.

Веднъж му каза, че след като вече си отишъл, продължавала да налива по две чашки след вечеря, по навик. После една вечер, когато той бе тук, донесе само една — по силата на новия си навик.

— Ще го погледна — каза Фрейзър. — Кени работи ли понякога в мазето?

Момчето беше обещаващ майстор; помогна му да направи дъсчената пътека. Колко хубаво беше, когато двамата заедно ковахя в тинята под слънцето и гладката вода кънтеше.

— Рядко — отвърна Джийн. Но като видя, че това го натъжи, смени темата. — Как вървят нещата... тъ-тъ... chez elle^[2]?

— Тъжна работа. И нейният котел не работи добре. Били пак опитва да се свързва с баща си по телефона. Научил се е да набира. Това я подлудява. Кара я да се чувства виновна.

— Има защо да се чувства виновна — заяви Джийн, но не успя да наблегне достатъчно върху казаното. Много добре познаваше тази нейна интонация — нравоучителния ѝ рефлекс, париран от предусещането на неговата ирония.

— Защо? — попита той безучастно. — Не намираш ли, че и вината може да дотегне на човек?

— Усилието да дойде дотук — да затвори вратата на Третината кола, да се спусне през поляната и да отвори кухненската врата на Джийн — го беше изтощило. Той облегна ръце на масата и се изправи.

— Ще ида да видя какво става в мазето. Щях да оправям и зимните прозорци в нашата спалня... в твоята спалня. При слагането си им сбъркала местата. Пък те, по дяволите, са номерирани.

— Сложих ги, както можах — добави тя предизвикателно. — Обичам спалнята ми да е студена.

— Точно така, доколкото си спомням. — Съжали, че го каза. Трябваше да престанат с това дърлене. В знак на помирение попита: — Радваш ли се, че си собственица на цялата къща? Каза ли ти твоят адвокат?

— Да. Обади се. Изглеждаше доволен, въпреки че не виждам защо. Нямах нищо против да сме съсобственици. Аз ти имам доверие.

— Няма какво на мен да имаш доверие. Имай доверие на адвокатата си. — Нехайната ѝ инертност го ядоса. — Трудно е да ти се угоди. Цяла къща с рекичка и разкошна ливада ти дава човек, а ти едно благодаря не казваш.

Джийн повдигна рамене.

— Нали не мога да слагам зимните прозорци...

Докато Фрейзър се бореше с прозорците, Кени се върна — гумите захрущяха по настланата с чакъл алея и кучетата се пръснаха. Фрейзър слезе долу. Шестнайсетгодишният му син бе станал неочаквано красив; в съзнанието на Фрейзър красотата стоеше на едни везни с крехкостта и разрухата, и равновесието беше несигурно. Момчето имаше широко и гладко лице с широка усмивка и развята дълга коса, разделена на път в средата. Очите му, някога невинно чисти, когато ги обръщаше към баща си, бяха станали умни, неспокойни и стеснителни. И Фрейзър се стесняваше в негово присъствие.

— Как беше? — попита го той.

— Страхотно поднася. Заваля сняг.

— Ей, недей вече да правиш така. Ще се пребиеш.

— Ами, оправям се.

Момчето сложи чанта с продукти на шкафа до умивалника; той бе станал мъжът вкъщи.

— Моите поздравления, че си минал изпита — каза Фрейзър. — Мен ме скъсаха първия път.

— Инструкторът беше много симпатичен. Опитах се да тръгна на ръчна, а той не го зачете. Кога ще си вземем елха за Коледа? —

попита Кени повече майка си, отколкото баща си.

— Иска да си отсече дръвче от гората — обясни Джийн на Фрейзър.

— Разбира се, защо не? — каза Фрейзър. Главата му още гъмжеше от номера на прозорци, от ръбове, които не прилепват съвсем.

На челото ѝ се връза бръчицата на обида.

— Ако я вземе отсега, до Коледа цялата ще изсъхне. Не искам пълна къща с иглички.

— Върви по дяволите — сопна се Кени с гняв, бликнал ненадейно под гладката му кожа. После каза с по-мек тон: — Коледа е само след една седмица.

— След седмица и половина — намеси се Фрейзър. — Защо не почакаш до следващата събота? Тогава ще ти помогна. И другите ще са се върнали от колежа.

— Не ми трябва никаква помощ.

— Вече е избрал дървото — каза Джийн.

Добре де, тогава нека го отсече. Веднъж в годината можеш да метеш иглички.

— И двамата вървете по дяволите — кипна Кени и със сърдити стъпки излезе от стаята.

На Фрейзър му се стори, че видя сълзи в очите на момчето.

— Това защо го каза? — обърна се той към Джийн.

— Не може да търпи, когато се дърпаме.

— Но ние не се дърпахме.

Фрейзър последва Кени в гостната, очаквайки сцена, от която трудно би излязъл победител; беше проиграл своето право да се възмущава от постъпките на близките си и момчето го знаеше. Фрейзървият недоизказан укор в разговорите с децата му бе неговата молба за прошка.

Кени се беше изтегнал в синия фотьойл и усмихнат си тананикаше, разглеждайки шофьорската си книжка. Документът беше в пластмасов правоъгълен калъф и в него освен данните имаше и моментна снимка на момчето.

— Направиха я бомба! — каза той. — Още беше топла, когато ми я подадоха.

Кени протегна скъпоценното калъфче към баща си; Фрейзър се изненада от това колко възрастно изглеждаше лицето на снимката, колко предизвикателно и непоколебимо — даже гангстерско.

— Започна ли да се бръснеш? — попита той.

Снегът продължи на пресекулки цял следобед и едва-едва натрупа. Нанси се обади, че ще се прибере от Харисъновн, след като вечерят. Джийн сервира на Кени и Фрейзър задушени миди със сланина и каза, че има среща в тенис-залата.

— Нима ще ни изоставиш? — възпротиви се Фрейзър, но тя излезе в снега по гуменки с двама от неговите стари партньори по голф и една от жените им. Молбата да помогне с прозорците се плъзна покрай ушите на Кени, който пак тръгна с колата нанякъде. Фрейзър слезе да види котките, разходи кучетата до моста и обратно. После се прибра, прегледа книгите, чудейки се как ли ще си ги поделят с Джийн освен в случаите, когато бяха минали едни и същи предмети в колежа и имаха по два екземпляра. Двамата еднакви тома със събрани съчинения на Йейтс бяха изправени един до друг. Той занесе единия на канапето. По-едрото от двете кучета (доскоро бяха три) се приближи и положи муцуна на гърдите му. Този зов за нежност — топлият влажен дъх и златистокафявите тревожно напрегнати очи — се стори на Фрейзър толкова изтощителен, че той заспа. Вратата на кухнята се хлопна и Нанси се прибра. Макар и вече поиздължена на четиринайсет, тя бе все още пълничка и пазеше диетата.

— Татенце, от четвъртък досега съм хапнала само една салата от зеле.

— Трябва да ядеш, детето ми.

— Защо? Та това е отвратителен навик.

— Наистина — призна той сънливо — изглеждаш страхотно.

Поизтънялото ѝ лице с формата на сърчице беше зачервено от студа.

— Ще има буря — каза тя. — Искаш ли, докато още не е заваляло, да занесем надгробния камък на Пени в гората?

Пени беше първото им куче — галювна, златиста ловджийка. Тя много остаря и се скова — гърбът ѝ се извиваше от болка, но милата не знаеше как да умре. Веднъж Фрейзър ѝ изкопа гроб, в случай че не

доживее до следващото му идване; кучето го придружи в гората и полегна край разширяващото се трапче, радвайки се на мириса на прясна земя и на оживлението наоколо. По едно време Фрейзър го премери с дръжката на лопатата и то размърда весело опашка. Ала не умираше и не умираше. След седмица повикаха вкъщи ветеринарния. Пени го обичаше, но се боеше от неговите колибки. Подаде предната си лапа и той ѝ инжектира някаква виолетова течност. Миг-два тя гледа нагоре в очакване на одобрение, после се строполи на поляната, странно отпусната. Докато я наблюдаваха в кръг (Кени отказа да гледа и остана вкъщи да слуша плочи), дишането ѝ все повече и повече отслабваше. После издъхна в дългите сенки на ноемврийското слънце. Когато Фрейзър я вдигна, тя се бе превърнала в торба кости; и като полагаше омекналото тяло в дупката, която беше изкопал, през глупавите, напираси сълзи му се стори, че погребва дванайсет златни лета, детството на децата си и своята собствена невинна младост.

Нанси бе намерила голям, плосък от едната страна камък и върху него със зелена боя беше изписала: „ПЕНИ, 1963–1975“. Фрейзър го занесе в гората. Сега, на заснежената земя, в сумрака на голата, безлиста гора, камъкът изглеждаше внушителен и тежеше на мястото си, ала през лятото щеше да обрасне с див бръшлян и да се изгуби сред смрадликата.

— Искаш ли да кажеш молитва или нещо друго? — попита Фрейзър.

Детето се извърна, за да види доколко това имаше значение за него, и отвърна:

— Не, не.

— Ще посадим малко нарциси напролет — предложи Фрейзър.

— И през пролетта ли ще идваш при нас?

— Ами разбира се.

Джийн се върна тъкмо навреме, за да приготви вечерята, след като бяха ходили да пийнат по нещо с нейните приятели по тенис. Тя заразправя на Фрейзър за какво са си говорили, но все едно четеше комиксите от вестниците, пръснати из къщата; той бе загубил връзката. На масата Кени отново подхвана темата за елхата и те я парираха с въпроси за уроците му. Той изруга и стана от мястото си.

— Ама какво разглезено синче е станал, татко. Трябва да го чуеш как говори с мама — каза Нанси.

— Вече всички деца говорят така. Казват неща, за които не смеехме и да помислим едно време — намеси се Джийн.

— „Всичко се разпада“ — изрецитира Фрейзър, — „анархия“... десет точки, който го довърши.

— „Анархия се плисва над земята“^[3] — допълни тя.

Нанси гледаше ту единия, ту другия и надеждата в очите ѝ, както топлатата, влажна муцуна на кучето, тежеше върху гърдите на Фрейзър.

Джийн този път се сети да донесе две чаши кафе. Двамата заедно прегледаха бюджета, който бе приготвила за своя адвокат. Храна, дрехи, отопление, електричество... всичко изглеждаше толкова мизерно на лист хартия.

— Какви са тези хиляда долара за развлечения? — попита той.

— Идеята беше негова. Каза ми да включа още нещо.

— Не се оправдавай толкова. Нямам нищо против. Просто се питах какво смяташ да правиш.

— Нищо не смятам да правя. Огромна кръгла нула. А може и да попътувам. Тъкмо от снега днес ми домъчня за Карибите. Никога няма да отидем пак заедно а Сен Мартен, нали?

— Не виждам как.

— Ако се съглася да се разведем в Хаити, ще дойдеш ли с мен?

— Не мога, Джийн. Нека да поговорим. Тая сума за дрехи ми се струва малка.

— Че за кого да се обличам?

— След малко наистина трябва да тръгвам.

— Кога те чака тя?

— Знае, че ще вечерям с децата.

— Добре де, вечерята още не е свършила. Искаш ли малко „Шартрьоз“?

— Къде са включени парите за „Шартрьоз“?

— В „домакински нужди“.

Нанси поиска да се върне да спи у Харисънови и Кени ѝ предложи да я закара.

— Кога ще си дойдеш? — попита го Фрейзър. — По някое време.

— Как ще се прибера в Бостън?

— Мама каза, че няма да се връщаш в Бостън.

— Карай много внимателно — заръча той.

— Няма страшно — отвърна Кени.

Може би, помисли си Фрейзър, гъстите вежди и моминските мигли на момчето му придават този навъсен, укорителен поглед.

Когато децата излязоха и ликьорът беше изпит, тон се помоли:

— Хайде, разбери, трябва да тръгвам.

— Че кой те спира? — попита Джийн.

Във всеки случай не тя, даде си сметка Фрейзър, изненадан. Онова, което го спираше, бе вътре в него.

— Не ми се иска да те оставям сама в празната къща.

— Свикнала съм — сви тя рамене. — Пък и Кени ще се върне по някое време. — Това я подсети. — Как ще се прибереш? Пеша?

— Ще походя — каза той и се надигна. Беше преоткрил удоволствието да се движи; приятно му бе да се чувства изправен, необременен — непоклатимо цяло, навестяващо една след друга частиците на своя живот, пръснати като съкровището на скъперник, решил да надхитри банда крадци.

— Ще те поизпратя нагоре по пътя — каза Джийн.

Снегът целуваше лицата им в мрака. И кучетата тръгнаха, заборичкаха се край тях. Пътят беше хлъзгав и тя го хвана под ръка. В края на поляната, близо до мястото, където го бяха оставили сутринта, Джийн спря под уличната лампа; в снопа светлина снежинките се рояха като в преобърнато стъклено кълбо.

— Оттук нататък започват кучешките свади — каза тя.

— Как да ги спрем да не ни следват повече?

— Аз се връщам. Ти не мърдай, докато не ги повикам.

Тя се притисна до него, плътно, по устните ѝ се топяха снежинки, тялото ѝ бе едро, загърнато в едно от ватинираните якета на децата.

— Защо си толкова мил изведнъж? — попита Джийн.

— Не съм — отвърна Фрейзър и когато тя се отдалечи на безопасно разстояние, извика: — Благодаря за хубавото прекарване. Обади ми се, ако Кени случайно удари колата или нещо такова.

Тя повика кучетата и когато дотърчаха при нея, залудува с тях, като тупаше с ръце бедрата си и отскачаше, щом рипваха към лицето ѝ, отдалечавайки се постепенно от кръга светлина, изгубвайки се по

посока на празната къща в края на града. Фрейзър продължи покрай все по-малките дворове към центъра.

В кухнята Грета чистеше декоративните си растения от листни въшки. Фрейзър постоя един миг в задния двор да я погледа; тя бе подредила саксиите на шкафа и се местеше от цвете на цвете, като систематично прищипваше и унищожаваше малките незабележими животинки. Една цигара тлееше до нея и след почистването на всяко растение тя я взимаше и си дръпваше. Той бутна вратата, без да почука. Лицето ѝ, изумено в първия миг и омекнало при разпознаването му, излъчваше настървената, откъсната от света съсредоточеност, на която бе станал свидетел. Прегърна я и от допира с това тънко, младо и сърдито тяло, тъй скоро след като бе държал едрите рамене на Джийн, се почувствува толкова уморен, че помоли:

— Нека да си лягаме.

— Искаш ли първо една бира?

— Да си разделим една.

— Как беше денят?

— Каталясваш. Децата влизаха, излизаха. Повечето пъти излизаха.

— Джийн хленчи ли ти?

— Не, беше изненадващо весела. Даже палава.

— О-о! Колко си натъжен. Тя не е искала да те наскърби.

— А ти как прекара?

— Тъпо както винаги.

— Децата спят ли?

— Разбира се. Знаеш ли колко е часът?

— Какво вечеряхте?

— О, „кучешка радост“ както обикновено.

Тя изливаше яда към съпруга си, с когото, за да достигнат някакво споразумение по финансовите въпроси, лавираха насам-натам, съкращавайки значителни пера в домашния бюджет.

— Сериозно. Не се шегувай. Заболява ме стомахът, като те слушам.

— Много хубаво си хапнахме... Кренвирши и банани.

— О, боже.

Той изпи цялата бира, докато тя свърши с листните въшки. В такт с унищожаването им Грета каза:

— Направо подлудявам, като гледам как децата ти се отнасят с теб. Трябва да си стоят вкъщи, щом имат такъв добър баща да ходи при тях. Как бих се радвала, ако Рей ни отделяше поне малко време, но не, къде ти...

— При вас ситуацията е по-различна — прекъсна я Фрейзър.

Споменаването на нейния съпруг го подразни — тя бе вложила твърде много жар в думите си. Не можеше да си представи, че някога ще привлече вниманието ѝ с такава сила, с каквата Рей — самото му име обгаряше^[4] — даже в отстъпление го притегляше. Фрейзър застана зад нея, докато тя продължаваше да се взира в растенията. Разпусна косата ѝ. Заедно угасиха лампите и отидоха да си легнат; беше както преди, когато морен и запотен от работа, Фрейзър се събличаше и се отпускате във всепоглъщащата бездна в средата на канала, която отвърщаше на всяко негово движение с кадифената си мекота и го издигаше над собствените си черни дълбини.

По едно време Фрейзър се събуди от драсването на клечка кибрит; миризмата на фосфор изпълни всички ъгълчета на стаята. Електронният будилник показваше 2:22.

— Какво правиш? — попита той раздражено.

— О, вкисната съм — отвърна Грета и цигарата ѝ проблесна.

— Защо?

Тя спомена името на мъжа си и Фрейзър пак заспа; събуди се отново от суетнята на нейните синове, които се приготвяха за църква. Най-малкият, Били, влезе, седна на леглото и подаде на Фрейзър да му завърже апреските. В чест на снега петгодишното дете си бе обуло ботушите направо върху пижамата и когато Фрейзър се опита да му каже колко е нелепо това, трапчинките на Били се вдлъбнаха и той се засмя, сякаш този гол мъж в леглото на майка му се мъчеше да му докаже, че животът не е изпълнен с нелепости.

Братята на Били, близнаците, тракаха съдове долу в кухнята, след като бяха щракнали пътем телевизора, после се качиха горе и с много врява, че еди-какво си било изгубено или откраднато, събраха дрешка по дрешка костюмите си за неделна служба. Грета също сновеше насам-натам ослепително гола, после в морави бикини и най-после в приличен вид — с джинси и ръждивокафява рипсена блуза,

изровена от пръснатото пране или от странно разположените килери в тази къща. Фрейзър използва един миг, когато никой не минаваше през спалнята, за да нахлузи дрехите си, захвърлени до леглото. Нощем нямаше чувството, че прекрачва в чужда собственост — къщата заедно с жената в нея сякаш беше негова; ала денем тя, изглежда, принадлежеше на други — на децата, на слънцето, на съседите, на потока недосегнат от вина живот, срещащ в присъствието му тук препятствие, което трябваше да заобиколи. На закуска близнаците разглеждаха Фрейзър учтиво, без любопитство, като страница от неделния вестник, в която нямаше нито анекдоти, нито спорт.

— Какво ще кажете, момчета, като се върнете от църква, да отидем да си купим елха? Мистър Фрейзър ще ни помогне да я нагласим — каза Грета с присъщия си остър майчински усет.

Еднаквите лица пламнаха в изблик на спонтанен ентузиазъм и миг след това, размисляйки, посърнаха. През миналата година животът им се бе вгорчил, вълнението за Коледа — поохладняло.

— М-не — отвърна малко по-русият от двамата. — Защо не я купите вие с Били и мистър Фрейзър?

По-тъмният заяви:

— Бас държа, че татко ще дойде да ни помогне, ако го помолиш.

Фрейзър погледна към Грета; тя запали цигара и само по рязкото тръсване на китката, с което угаси клечката, издаде, че се чувства отритната. Двамата с Фрейзър и Били наистина се решиха да излязат да купят елха; тя беше клонеста, гъста и симетрична. Елхите на Грета винаги бяха такива. Дръвчетата, с които се снабдяваха с Джийн обикновено нощем, в последната минута, все изглеждаха ошмулени, с празнини по тях, които трябваше да се обърнат към стената само за да лъснат още по-големи дупки.

Близнаците се върнаха от църква и ги изпратиха на тавана да донесат коледните играчки. Тези семейни антики бяха крехки и изящни: удължени топки с назъбени вдлъбнатини, стъклени крушовидни форми, преплетени гирлянди от разноцветни метални жички, сцена на Рождество Христово, изваяна толкова миниатюрно, че да се окачи на клонче, четири изкусно сгънати и оцветени ангела от папие-маше. Докато боравеха със скъпоценните реликви, ръцете на Фрейзър се разтрепераха, тъй несръчно се заплитаха в тази паяжина от собственост и традиция. Той почувствува с отчаяние, че мястото му не

е тук. И настроението му се предаде на най-малкия; все още обут, Били се бе отдръпнал, вперил поглед в елхата, като че ли някакъв омайващ, облечен в сърмена броня великан бе нахлул в гостната. Фрейзър отстъпи назад и се опита да посрещне заедно с момчето внезапно появилия се чужденец.

— Какво ще кажеш, Били? — съзаклятнически попита той детето.

Единият от близнаците се шумугна под дървото, добра се до някакъв бутон и светлинките замигаха. Били изхлипа и избяга от стаята. Грета, която се втурна след него, не можеше да проумее причината за мрачното му настроение и го отдаде на умората. Самата тя била каталясала, обясни на масата, докато им сервираше обяда.

— Мразя храната в тази къща — заяви Били и се плъзна от стола.

Докато сърбаха пилешката супа, останалите четирима го чува как върти тайно телефона в гостната. Тънкото му гласче прозвънтя като камбанка:

— Ало... Били се обажда... татко там ли е?... Татко? Можеш ли да дойдеш да ме вземеш?... Не искам... Знам... Добре.

Преди Грета да успее да реагира, детето бе затворило. Били влезе в кухнята с гордо, сияещо лице.

— Татко ще дойде да ме вземе.

Устните на Грета, които се свиха да кажат нещо, изглеждаха пресъхнали.

— Но нали щеше да ходиш у Доналд следобед?

Само искрица от въодушевлението угасна в устремения нагоре детски взор.

— Ти не можеш ли да му се обадиш? — изчурулика Били така лукаво, че един от братята му се разсмя.

— Може би — едва промълви Грета и Фрейзър се видя принуден да се намеси.

— Били — каза той, — трябва да питаш майка си, преди да се обаждаш така на баща си. Той може да е имал други планове, а сега и Доналд ще се обиди. Вчера нали се видя с татко. Не можеш да го виждаш всеки ден.

Били не откъсваше очи от лицето на майка си.

— Няма да се обиди — пропя той с нежния си, изпълнен с надежда гласец.

Фрейзър се обърна към Грета:

— Защо не се обадиш на Рей да го отложите? Поговори с него.

— Не мога.

— Защо?

— Страх ме е.

— Хайде стига, тъкмо ще се отърве. Да не мислиш, че му се бие целия път дотук? Не можеш да оставиш едно петгодишно хлапе да ти се качва на главата.

Помръкналото ѝ лице побледня от гняв, кипнал към нея самата.

— Заради мен — каза тя ледено — Били няма баща.

От страх да не я подтикне към повече самообвинения Фрейзър вдигна рамене:

— Прави, каквото искаш. Това не е моят дом.

Грета запали цигара, отиде до телефона и говори с майката на Доналд. Част от самоувереността ѝ се възвърна; на Фрейзър му се стори, че тя трябваше да се извини повече.

— Толкова съжалявам. Били цяла сутрин беше неспокоен и... зная... мисля, че не съм аз тази, която трябва да застава между него и баща му... Запазваме си правото за по-нататък... Благодаря много. Дочуване!

В поздрава ѝ Фрейзър долови същото звънтящо, леко подигравателно пропяване, което му бе направило впечатление у най-малкия ѝ син. Докато тя говореше по телефона, той си сложи палтото и ръкавиците. После каза:

— Съжалявам. Мислех да остана и следобеда, но не мога. Чувствувам се особено. Не заради теб, не заради нас, с нас всичко е наред, просто... ей така. — И добави: — Не искам да се сблъскам с Рей.

Грета облегна лице на рамото му.

— Не виждам какво друго бих могла да направя. Знам, че трябва да бъда по-твърда, но на Били му е толкова тежко сега. Пита всеки срещнат: „Разведен ли сте вече?“

Фрейзър се засмя от любезност.

— Не ми се сърди — помоли го тя. — Постепенно ще свикна.

— Не ти се сърдя — отвърна той. — Обичам те. Но с Рей трябва да вземете някакво решение, иначе ще отгледате един тиранин.

Грета вдигна лице, този път порозовяло от гняв.

— Как да вземем решение — възкликна тя, — когато проклетникът му с проклетник и неговият адвокат ме принуждават да храня собствените му деца с кучешки деликатеси!

— Никой не те кара да ги храниш с кучешки деликатеси — каза Фрейзър, загубил търпение. — Човек може да откачи. Ще ти се обадя довечера.

— Нека да те закарам до гарата.

— Остави ме да походя. Имам нужда от движение. Пък и ти трябва да си тук, когато дойде Рей. Поговори с него.

— Аз се крия — каза тя. — Крия се в банята.

Грета се сети за тази подробност, понеже знаеше, че ще му хареса.

Фрейзър не се отправи към гарата; той се върна надолу по пътя, към стария си дом. Не му излизаше от ума Кени, който искаше да си отсече елха от гората и не бе получил подкрепа, а догодина щеше да бъде голям, за да се вълнува от тези неща. Представи си как брадвата се изплъзва, кръвта на момчето шурва на белия сняг. Снегорините не бяха изчистили добре пътя. Една кола, подобна на неговата, се появи зад завоя и връхлетя насреща му. Сигурно силуетът му се различаваше трудно на фона на боровата гора. Колата — оранжевият сааб на Джийн, кривна, занесе и се закова косо пред него в подножието на хълма. Лицето ѝ в рамката на прозореца беше вбесено.

— Какво правиш тук? — изкрещя тя. — Не можеш ли да мирясаш някъде? Още малко и щях да обърна колата заради тебе!

— Сетих се, че мога да помогна с нещо на децата, преди да се върна в Бостън — каза той, като се приближи.

— Щом искаш да бъдеш толкова полезен, защо не живееш с нас?

— Не мога — отвърна Фрейзър. — Да не се е случило нещо с Кени?

— Как разбра? Точно преди малко се мъчеше с някаква задача по геометрия. Не можах да му помогна, той ме наруга и аз му казах да те потърси у Грета; да пукна, ако се обадя аз.

— Защо не? Малкият Били непрекъснато звъни на баща си.

— О, да върви по дяволите малкият Били, не искам и да чувам за скъпото ти второ семейство!

— И те са хора — каза Фрейзър, като се чудеше дали да направи снежна топка и да я измери.

Тя навярно прочете мисълта му, защото по сърдитото и лице почти се прокрадна лека усмивка.

— Заради теб ще закъснея за тенис — каза тя. Той се приближи до колата и облегна ръка на отворения прозорец.

— Докога ще играеш тенис с тези мухльовци?

— Не е твоя работа — отвърна тя. — Върви да поговориш с децата.

Джийн потегли, той направи една снежна топка и я хвърли по колата. Както можеше да се предвиди, поради задължителната геометрична крива не улучи.

Още щом отвори вратата, усети промяна, лъхна го познатият-непознат, светият-светски аромат. Коледа. В гостната Кени лежеше на канапето и разглеждаше шофьорската си книжка, а в една кофа, пълна с тухли, край пианото стърчеше тънка дълга хилава елхичка.

— Значи си я отсякъл без мен! — обвини го Фрейзър. Момчето продължи да се усмихва на собствения си образ.

— Чудна е! — каза Фрейзър.

Дръвчето беше толкова рехаво и проскубано, че той виждаше през него заснежения двор, люлката на изсъхналия бряст и рекичката отвъд. Едва когато се вгледа по-внимателно, забеляза, че по нея вече са окачени някакви украшения. Нанси донесе още една кутия с играчки от тавана.

— Повечето са се изпотрошили, тате — каза тя весело.

Бяха евтини, чупливи топки, купувани тук и там по сергиите в течение на годините; на много от тях липсваха лъскавите капачета, които държаха клупчето.

— Ще купим още — обеща Фрейзър.

В кутията с играчки имаше и един стар клоун от памук, с червено филцово елече и островърха шапка с памучен пискюл; той го беше правил много отдавна за бащината си елха. Нанси го остави да го закачи по-високо, отколкото можеше да стигне тя. После Фрейзър се залови с геометрията.

— Виж, Кени — започна той, — ако имаш два ъгъла от един триъгълник, можеш да намериш третия, защото знаеш общия им сбор. За да докажеш, че са от един вид, ти стига да знаеш само по два ъгъла

от всеки. За да докажеш, че са подобни, ти трябва два ъгъла и една страна, която ти дава големината, или две страни и един ъгъл, ако ъгълът е заключен между тях, защото, нали разбираш... — тук се наложи той да започне да рисува и двамата със сина му се замръщиха, надвесени над учебника.

— Имате еднакви вежди — каза Нанси, като гледаше зарадвана ту единия, ту другия.

Джийн се върна по някое време и пак хапнаха заедно, и пак пиха „Шартръоз“, и Джийн, обляна в светлината на свещите, скланияше глава с онази кокетлива изпитателност, която не бе виждал у нея от двайсет години. Желаяше го, констатира тъжно Фрейзър.

— Не ме карай да изпусна влака — каза той.

— Не бързай толкова. Остани. Да му стане жал на човек, като те гледа как си хлътнал по тоя дребен... пудел.

— Защо не беше тъй привлекателна, когато още можехме да бъдем заедно.

Тя започна да си търси ботушите, после ръкавиците и, разбира се, когато гарата се показва, златистите прозорци на влака вече се раздвижваха като прозорците на къща, разтърсена от земетресение.

— Знаех си — каза той. — Знаех си... — и бе готов да заплаче.

— О, млъквай, какво бебе! — скара му се Джийн. Спирачките изскърцаха и колата се закова с глух тътен на перона. „Бъдлинърът“ още не бе набрал скорост и Джийн, която в подплатеното си яке приличаше на носач, заподскача и замаха с ръце, докато влакът спря. Машинистът — млад момък със засукан мустак, се надвеси от прозореца и те възбудено си размениха любезности, докато Фрейзър се метна на стъпалото.

— Да опишеш това на Грета, когато разправа, че съм лепка — каза Джийн, като отбягна целувката му.

Към Бостън коловозите се умножиха; помежду им, за да не замръзнат стрелките, горяха огънове — сражаващи се пламъци, пръснати сред успоредните жезла, сякаш тук беше станувала войска и ненадейно бе изчезнала. Гледката го поуспокои — всеки огън гореше сам, като по случайност, и в същото време бе резултат от замисъл, от човешко старание, от вечността. Отражено в прозореца, лицето на Фрейзър заличи проблясващите релси, когато влакът навлезе в гарата. Навън страните му се стегнаха като маска. Студът беше станал жесток.

Той се отправи нагоре по тъмните улички. Когато живееше сам, приемаше на драго сърце негодите, като че ли те донякъде го оправдаваха. Елхите в градската градина бяха обкичени с коледните си гирлянди, ала тъмнееха. Наоколо сякаш освен него нямаше жива душа, единствената искрица живот бе скътаният в съзнанието му спомен за неговото жилище, за неговата стая и половина с постлан накриво килим и неоправено легло, с мръсни прозорци и приканваща топлина. Изтръпнал от студ, той продължи през парка към тази домашна идилия, като прекоси моста, който разполовяваше лунния образ на езерото. От двете страни сянката му хвърляше лъчисти петна по ледено-бялата повърхност. Над „Бийкън хил“, някъде към кантората на адвоката му, на електронно табло едно след друго се изписваха като по чудо 10:01 и 10°^[5]. Фрейзър съжали, че няма с кого да сподели това рядко съвпадение.

[1] Вечнозелено растение от рода *Rachysandra* — Б.пр. ↑

[2] При нея (фр.). — Б.пр. ↑

[3] Иейтс. „Второто пришествие“. — Б.пр. ↑

[4] Ray — лъч (англ.) — Б.пр. ↑

[5] По Фаренхайт. Около -12° по Целзий. — Б.пр. ↑

ДОЛУПОДПИСАНИТЕ МЕЙПЪЛОВИ

Те винаги са били семейство с късмет и ето, дори а сега, когато най-накрая решиха да се разделят, пуританският щат, в който живееха, допусна сякаш за тяхно улеснение една поправка в скърцащия и многократно преработван граждански кодекс, според която се даваше развод и без вина. Съгласно новите постановки трябваше да се попълни съвместна клетвена декларация. Тя гласеше, че „Долуподписаните Мейпълови — Ричард Ф. и Джоун Р., под страх от наказание за лъжесвидетелство уверяват, че е налице непоправимо разстройство на техния брак“. Сега, в бостънския си апартамент, Ричард четеше копие от този документ и формулировката събуди у него представата за това, как те с Джоун нахълтват ръка за ръка на някакъв прием покрай облечения в ливрея портиер, който извиква имената им, а в залата се лее дъжд от конфети и реки от шампанско. През дългите години на техния брак бяха ходили заедно на много приеми и всеки път с тръпка на възбуда от малката надежда, от дребното очакване, че ще се случи нещо щастливо.

Към клетвената декларация бяха приложени различни застрашителни финансови формуляри и искане за дубликат от брачното им свидетелство. Въпреки че след това бяха живели в Ню Йорк и Лондон, на острови и във ферми, та дори през едно лято и в дървена хижа, те се бяха оженили всъщност на няколко спирки с метрото от мястото, където сега Ричард четеше пощата си. Той не беше стъпвал в Кеймбридж^[1] Сити Хол от онзи предиобед, в който му бяха връчили свидетелството, предиобедът на тяхната сватба. Родителите му го доведоха с кола от мотела в Кънектикът, където бяха преспали на път от Западна Вирджиния; бяха станали в шест, за да не закъснеят, и по-голямата част от пътя той прекара, мушнал глава под сакото си, с надеждата да подремне. В спомена си приличаше на морско създание, безкостно под медузестия купол на собственото си сако и безпомощно тласкано нагоре покрай брега към все по-горещия въздух. Беше през юни, в задушаваща влага. Когато някъде към обед стигнаха

Кеймбридж и дотътриха телата си, заедно с кутиите сватбени дрехи, през четирите етажа до апартамента на Джоун на Ейвън Стрийт, булката се къпеше. Ричард бе забравил кой друг още беше в апартамента; възпоминанията му за този ден идваха на талози, като ярки петна върху влажна сива попивателна. В тях нямаше небе, нито облаци, само послевкусие за непокътната слънчева светлина, обгърнала кафявите тухли на Братъл Стрийт, белите кули на Харвардския университет и разплутите автомобили, пържещи се върху размякнатия асфалт. Той беше на двайсет и една, президент беше Айзенхауер, а булката зад вратата пищеше, че той не бивало да влиза, щяло да донесе нещастие, ако я види. Имаше и още някой вътре с нея, плискаше вода и се кикотеше. Кой ли беше? Сестра й? Или майка й? Ричард стоеше, облегал на вратата на банята, родителите му пъхтяха нагоре по стълбите, но не спираха да бърборят, той си представяше Джоун, както е във ваната, розови пръстчета, къдрички, залепнали на тила, гърдите й плуват във водата — сапунени и хлъзгави. Тук споменът се изпари, а върху следващия къс попивателна се появи тя и той редом, в колата, която си пробиваше път през трептящата мараня на обедното задръстване по Сентръл Скуеър. Тя беше в избеляла лятна памучна рокля; той не откъсваше поглед от движението, за да сведе до минимум нещастията, ако я види преди церемонията. Документите на другите новобрачни, си бе помислил тогава, сигурно са отдавна готови, а не едва два часа преди сватбата. Но другите мъже сигурно не отиваха на церемонията с глави под саката си, като деца, които се крият от гръмотевиците. По-малки от Хензел и Гретел във вътрешния му взор, те изтичаха, хванати за ръка, по дългата стълба и горе, под курабиено кафявия свод, изчезнаха.

Кеймбридж Сити Хол не беше се променил в този променлив свят. Кръглият замък от червен пясъчник и розов гранит от миналия век, характерен за архитектурата на Ричардсън, се възправяше като благороден великан сред просташкото си обкръжение. Интериорът беше от лакиран дъб, осветлението беше меко. Доколкото си спомняше, бяха получили свидетелството си от един зарешетен прозорец с месингов надпис на първия етаж, обаче една стрелка върху картон го отпрати нагоре. Колената му трепереха и стомахът го присвиваше при мисълта за чудовищната стъпка, която беше предприел. Той зави по коридора. Всред просторна, безлюдна

територия, заета от покрити със зелено бюра и огромни регистри на стоманени стойки, властвуваше възрастна дама.

— Мога ли да получа д-д-дубликат от брачно свидетелство? — обърна се той към нея.

— Коя година?

— Моля?

— От коя година е брачното свидетелство, сър?

— Хиляда деветстотин петдесет и четвърта.

Така произнесена, годината му се стори далечна като звезда, макар че той отново беше тук и се потеше в същата лятна жега, без да се усеща нито с минута по-стар. При това се оказа, че дамата, след като си отбеляза имената и датата, трябваше да отиде в другата стая и да го остави сам, като че ли наистина събитието, което искаше да заличи, се намираще толкова далеч.

Тя се върна и той едва сега забеляза, че е куца. Регистърът, който донесе, беше поне три стъпки широк, като го отвори — същинска книга на магьосник. Тя отгърна огромните страници внимателно, сякаш бездната на прежалените съдби и напуснатото време, която те криеха в себе си, можеше неволно да се разтвори и да погълне и двамата. Някога жената сигурно е имала огненочервена коса, сега угаснала до цвят на кайсия и укротена в застинали къдрици, безжизнени като суха хартия. Усмихна му се с къса служебна усмивка.

— Да — каза. — Ето ви къде сте.

От обратната страна Ричард успя да прочете моминското име на Джоун и своето собствено, написани с червено на един дълъг ред. В графата „професия“ за нея беше записано „учителка“ (тя беше стажант-учител по рисуване; спомни си изпоцапаната ѝ синя престилка, глинената миризма на пръстите ѝ, велосипеда, с който отиваше на работа и в най-студените дни), а за него по-невзрачното „студент“. Изненада се, че адресите им бяха дадени различно... вестибюлт на Ейвън Стрийт и стълбището на Лоуъл Хаус — отдавна забравени врати към дългия коридор на техните общи адреси, опънати като нишки оттогава до днес. Подписите им... Той не си позволи да се взира в тях, дори от обратната страна. Съвсем бегло, подписът на Джоун изглеждаше по-уверен и по-син.

— Един дубликат ли желаете или няколко?

— Един е достатъчен.

Бившата огненочервена глава преписа необходимото на стандартна бланка, като оглаждаше хартията и често-често потапяше старомодната писалка в мастилото с такава прилежност, сякаш не беше правила същото хиляди пъти преди това.

Какво друго беше оживяло от онзи сватбен ден? Спомни си — няколко диапозитива. Един братовчед на Джоун беше подредил главните участници в събитието на тротоара пред църквата, около пазача на паркинга. Пазачът, елегантен посребрен представител на общинската власт, заема централното място в групата с тясната си глава и червения си език. Младоженецът е слаб колкото пазача. Той е мигнал едновременно с фотоапарата и около лицето му витае представата за посмъртна маска. Булката е с трапчинка на бузите, едновременно напрегната и грациозна, малко като танцьорка е разтворила стъпала върху нагорещените плочи; сякаш ей сега ще подхване полите на муселинената си булчинска рокля и ще полети в някакъв балетен tour. Четиримата родители, все още непревърнати в дядовци и баби, бледнеят на диапозитива наполовина преосветени, добронамерени и разтопени като камъните на сградата, в която Ричард сега се изръсваше три долара за своя дубликат, за своето антисвидетелство.

Друг миг беше уловил един съквартирант на Ричард от колежа, който ги беше закарал до мястото на медения им месец — една вила в крайбрежно градче на около час от Кеймбридж. На верандата имаше комплект за крокет и Ричард започна да жонглира с три топки, прилагайки един от онези трикове, с които обикновено прикриваше смущението си. Приятелят, навярно също смутен, беше щракнал този момент; червената топка завинаги е увиснала във въздуха, потопена в кехлибарения откос на умиращия ден, а жълтата и зелената блестят в ръката на Ричард — на лицето му, съсредоточено нагоре с отпусната челюст, е изписан екстаз.

— Искам да попитам още нещо — каза той на възрастната чиновничка, когато тя затвори огромния регистър, готова да го нарами.

— Кажете, сър?

— Трябва да ми се завери нотариално една клетвена декларация.

— Не е при мене, сър. На първия етаж вляво от асансьора, а тръгнете ли по стълбите — вдясно. Ако питате мен, по стълбите е по-близо.

Следвайки напътствията ѝ, той попадна при млада чернокожа жена зад метално бюро, отрупано с оградени в златни рамки възплъщения на верността, единството и стабилността — снимки на деца с техните родители, на едно печално кафяво момче в кафява военна униформа, на усмихнато семейство край някакво езеро; имаше дори фотография на къща — къща в обикновено малко ранчо, със зелена морава. Тя прочете декларацията на Ричард, без да каже дума. Той потисна желанието да ѝ се извини. Тя поиска да види шофьорската му книжка и свери лицето му с фотографията в нея. Подаде му писалка и след това удари печата на обречеността върху неговия подпис. Червената топка не преставаше да виси във въздуха, някъде в някаква кутия с диапозитиви, която той никога вече нямаше да види, а лъчезарната смълчаност на вилата, когато ги оставиха сами, не преставаше да се носи — капсула тишина — нагоре към звездите; носталгията обаче сграбчи Ричард истински, когато излезе изпод кафявия свод в слънчевия блясък и примигавайки, си спомни за една забравена подробност от сватбената церемония. Зашеметен, замаян, удивен от треперещото бяло съществуване до себе си, почти на ръба на припадъка — както дъгата се губи в облаците, — той беше забравил да скрепи сватбените клетви пред олтара с целувка. Джоун го беше погледнала усмихната, цялата очакване; и той се беше усмихнал, без да се сети. Мигът отмина и те забързаха по пътеката между пейките, както и сега той бързаше засрамен надолу по стъпалата на кметството към улицата и към подлеза на метрото.

Докато метрото трещеше в тъмното, той започна да чете за природните взаимодействия. Получил бе извадка от научна публикация по пощата, със същата поща, с която пристигна и клетвената декларация. Ако не живееше сам, щеше да я изхвърли, без да я погледне, както правеше доскоро, но сега, постепенно усвоявайки предпазливите навици на бостънски особняк, той изчиташе всяко листче, което му изпращаха, и дори по улиците се навеждаше да вдигне всяко паднало кално парче вестник, което можеше да съдържа някаква вест.

Следователно, прочете той, още в 1935 стана известно, че светът се направлява от четири типа взаимодействия: според степента на своето въздействие те се подреждат така — гравитационни, слаби, електромагнитни и силни.

Усети, че е на страната на слабите взаимодействия; идентифицира се с тях.

Гравитацията, която е незначителна на равнището на микрокосмоса, започва да преобладава при тела от порядъка на хиляди километри в диаметър, каквито са големите астероиди; тя притегля едно към друго луната, земята, планетите от слънчевата система, звездите, съзвездията в рамките на галактиките, както и самите галактики.

Ричард си представи един малодушен отбор, надигран в началото, който се напъва да победи в последното, макрокосмично полувреме от играта, в себе си той го окуражаваше. Метрото се люшна и спря на Кендъл, а той си спомни как няколко дена след сватбата бяха взели с Джоун влака през щата Ню Хампшир на север, където имаха договор за работа през лятото, вече като семейни. Влакът, който отдавна вече не пътува по тази линия, криволичеше на север покрай бързоструйни реки, замърсени от дъскорезниците, за да стигне вечнозелените планини, по които ръждясваха ски-лифтове. Седалките бяха от пурпурен плюш, влакът неспирно и плавно се поклащаше. И а фона на плюша бледите й ръце издаваха розов загар. Понеже не знаеха как се прави меден месец, но знаеха, че трябва да си осигурят спомени от него, докато смъртта не ги раздели, те бяха играли голи крокет в дворчето, което между дърветата приличаше на тревно око, втречено в небето. Тя печелеше всяка игра.

Слабите взаимодействия, прочете Ричард, не влияят съществено върху структурата на ядрото, преди да е настъпил неговият разпад; те са като пукнатина върху лята камбана, която не променя звука на камбаната, но в края на краищата предизвиква нейното разрушение.

Вагонът на метрото изскочи на светло, преди да премине над реката Чарлс. Долу, върху блестящата повърхност, се поклащаха платноходки. Отвъд реката, като замръзнали струи, висяха опушените бостънски небостъргачи. Метрото зави около езерния залив и спря на Уеърс: пясъчна лятна ивица с разтопен по асфалта сладолед и аромат на ябълкови бонбони, довлечен сякаш от самото детство. След неколкочасов престой те се бяха качили на пощенското корабче, за да стигнат до острова, на който щяха да работят. Островът се падаше от другата страна на езерото Уинипесоки и дотам спираха неколkokратно да оставят пощата на другите острови по пътя. Всеки път преди да акостира, корабчето надуваше сирената си с ужасна сила. Мейплови се бяха настанили на носа, за да използват слънцето и да се наслаждават на гледката; бяха точно под сирената, но предпочетоха да не се местят. Като в адажио около тях се преливаха съчетанията от острови, вода и крайбрежни хълмове, а в същото време — всеки път изненадващо — воят на сирената спираше дъха им и разбиваше пейзажа на безброй малки писъци; тези удари издевателствуваха над техния начеващ брак. Той я упрекваше и в същото време искаше да ѝ поиска прошка за нещо, което нито един от двамата не беше в състояние да промени. След всеки писък машината спираше, корабчето допираше борд до паянтово мостче и по пъстрите меки пътеки на това или онова вечнозелено късче земя се втурваха загорели лагерници със своите ръководители, по бански и мокасини, да си получат пощата; виковете им отекваха странно в проглушените уши на младоженците. Когато слязоха на техния остров, Мейплови се чувствуваха омаломощени.

Квантовата механика и теорията на относителността, взети заедно, налагат необичайни ограничения и поради

това ни осигуряват могъщо логично оръжие.

Ричард прибра брошурата в джоба си и слезе на спирка Чарлс. Пое по надлеза към болницата — отиваше при лекаря, лекуващ артритта му. Нощем го боляха костите. Някои негови приятели бяха на умираше, други — покойници; не изглеждаше вече невероятно да ги последва и той. В тази болница дойде за първи път, когато ухажваше Джоун. Беше се изкачил по същия този наклон до стъклените врати и смутено беше разпитвал къде всред големия хаос от болести се намира момичето с ластик на конската си опашка, седяло на първия ред на 162Б аудитория на лекцията по литература за „Английската епическа традиция от Спенсър до Тенисън“. Възхищавал се беше на тила ѝ три часа седмично цяла зима. По време на изпитите събра смелост и я заговори, когато се случиха на една и съща маса в библиотеката и размишляваха върху потъмнените репродукции на Блейковите илюстрации към „Изгубеният рай“. Уговориха се да се срещнат след изпита и да пият бира. Тя не се появи. Той заряза Спенсъровата „Царица на феите“ и Тенисъновите „Идиллии на краля“ и позвъни в нейното общежитие, откъдето му казаха, че Джоун е откарана в болница. Природното взаимодействие го тласкаше да преодолее дългите и понякога погрешни коридори, а после — тълпата лели и други поклонници до леглото ѝ; видя Джоун в бяло, под бели чаршафи, косата ѝ беше разпиляна върху раменете, а по пластмасова тръбичка нещо прозрачно се вливаше във вената ѝ. При следващите си посещения той доби правото да държи ръката ѝ, макар и обвита в шини и пластири. Диагнозата беше тромбоцитна недостатъчност. Кръвта ѝ не се съсирваше. Изчервена, тя му довери колко неудобно ѝ е било на въпроса на лекарите и стажантите кога за последен път е имала полово сношение да признае, пред учудено-недоверчивите им физиономии, че още не е имала.

Лекарят сне маншона на апарата за кръвно налягане от ръката му и се усмихна:

— Имате ли някакви тревоги напоследък?

— Развеждам се.

— Както може би ви е известно, артритът спада към заболяванията с психосоматична основа.

— Единствено ми е известно, че се събуждам в четири сутринта с много потискащата мисъл, че никога няма да ми мине, че тази болка в рамото ще трае до края на живота ми.

— Ще ви мине. Няма страшно.

— Кога?

— Когато мозъкът ви престане да изпраща тревожни сигнали.

Ръката ѝ в малкото корито на оздравителния апарат беше високо, почти на равнището на очите му, покорно топла и колеблива. На острова леглата в дървената хижа бяха разделени поради различната си височина и колкото и Джоун да се опитваше да ги съедини като спалня, между двата дюшека оставаше един ръб, който единият от двамата трябваше да търпи под себе си заедно с гънката на набрания чаршаф. Но хижата беше всред гора и силните влажни миризми на бор и папрат нахлуваха през прозореца заедно с чуруликането на птиците сутрин и гласовете на животните вечер. Някой каза, че на острова имало елени, минавали през зимата по леда и напролет топенето ги заварвало там. Никой — нито лагерниците, нито ръководителите им — не беше виждал елените, но въпреки това слухът за тях продължаваше да се носи.

Защо тогава никой никога не е виждал кварките? Ричард вървеше по Чарлс Стрийт към къщи, когато смътно си спомни някакво такова изречение и бръкна в джоба за брошурата върху природните взаимоотношения. Вместо нея обаче извади новата рецепта за болкоуспокоително лекарство, дубликата на брачното свидетелство и подписаната клетвена декларация. Той не откри изречението, но се зачете.

Теорията, според която едно силно взаимодействие става още по-силно, когато кварките се раздалечат, е твърде неубедителна; противоположната идея, че взаимодействието отслабва при доближаването на кварките един към друг, е по-добре обоснована.

Виж ти, помисли той, ето какво се е случило. В живота има четири взаимодействия: любов, навик, време и скука. Любовта и навикът са извънредно силни за кратки периоди, но времето, което

няма отрицателен заряд, се натрупва неумолимо и заедно със своя събрат сукката изравнява всичко. Той се приближаваше към смъртта; това го правеше жесток. Сърцето му се сви от ужас при мисълта за онова, което току-що беше извършил. Как щеше да каже на Джоун какво е направил с брачното им свидетелство? Чак кварките в телефонната мрежа щяха да се възмутят.

В гората имаше зелено сечище, като тревно око — поляна, изпъстрена с микрокосмични бели цветя. Точно тук бяха дошли веднъж елените на здрачаване, женската малко по-напред, мъжкарят по-едър и по-тъмен, задницата му все още в сянка, муцуната на неговата самка душеше последните слънчеви лъчи, а силуетите им се къпеха в същата светлина, която позлатяваше тревата. Ято безизразни мотоциклетисти профуча край него, едно момиче в съблазнително деколтирана блузка го изглежда хладно, светофарът светна зелено, а той все не можеше да се сети портокалов сок ли се канеше да купи или хляб, двойно объркан, защото не беше сигурен наистина ли бяха видели елените, или споменът му е плод на въображението, роден от копнежа да е било така.

— Не си спомням — каза Джоун по телефона. — Като че ли не ги видяхме. Само говорехме за тях.

— Нали имаше нещо като сечище зад хижата, по пътеката?

— Ние не ходехме по нея, имаше много насекоми.

— Бяха елен и сърна, малко преди да се стъмни. Нищо ли не си спомняш?

— Не, честно. Не си спомням, Ричард. Колко виновна трябва да се почувствувам?

— Не трябва, щом наистина не сме ги видели. А що се отнася до носталгията...

— Да?

— Днес следобед ходих до Кеймбридж Сити Хол да взема дубликата.

— О, ужас. И как беше?

— Не чак толкова лошо. Сградата е учудващо непроменена. Къде ни дадох свидетелството — долу или на горния етаж?

— Долу, като влезеш, отляво на асансьора.

— Там сега ми завериха клетвената декларация. Скоро ще получиш един екземпляр от този отвратителен документ.

— Получих го. Вчера. Какво му е отвратителното? Дори е смешно, както е редактирано. Долуподписаните — гореспоменатите.

— Миличка, ти си толкова издръжлива и смела.

— Предполагам, че това се иска от мен. Нали?

— Да.

Не за първи път през последните две години се усещаше приклепнал боязливо зад преграда, по-тънка и от яйчена черупка — стига само да повиши глас, Джоун можеше да я разруши. Но тя отказваше да го стори или защото не знаеше колко е тънка, или защото тайно се подготвяше за раздялата от другата ѝ страна, точно както тогава, от другата страна на вратата в банята, се беше стремил толкова, колкото и той, към брака, обзета от същите себеунищожителни пориви.

— Това, което не разбирам — казваше тя, е дали двамата трябва да подпишем един документ или всеки — различен? И кой? Моят адвокат непрекъснато ми изпраща по три копия от всички документи, някои в син плик. Тези ли трябва да представя, или те не важат и мога да ги задържа за себе си?

Адвокатите, иначе обиграни в техния обичаен свят на враждуваща вина, на дела и обжалвания, действително се бяха объркали от постановката за развод без вина. Сутринта, в самия ден на развода, адвокатът на Ричард го посрещна на стълбите на съдебната палата, за да го предупреди, че той като ищец можело да бъде помолен да уточни какво го кара да смята, че бракът му е непоправимо разстроен.

— Но нали в това е смисълът на развода без вина — намеси се Джоун, — че не си длъжен да обясняваш нищо?

Тя се качваше по стълбите редом с Ричард; всъщност бяха дошли с една кола, защото някое от децата беше взело нейното волво.

Делото беше насрочено за сутринта. Като мина с колата да я вземе в седем и петнайсет, той я завари боса всред тревния кръг, образуван от асфалтовата алея, до глезените в роса. Обувките си с високи токчета държеше в ръка. Видът ѝ го разсмя. Той отвори вратата и каза:

— Значи има елени на острова?

Тя беше твърде умислена, за да осъзнае намека му. Попита го:

— Мислиш ли, че съдията ще има нещо против, ако съм без чорапи?

— Крий си краката под скамейката — каза той. Чувствуваше се объркан, с изпразнена глава. Почти не беше спал, макар че за разнообразие рамото не го бе боляло. Тя се качи в колата и внесе обувките си заедно с влажния мирис на зора. Винаги е била ранобудна, докато той — обратно.

— Благодаря ти, че дойде... — каза тя по повод колата и добави: — да ме вземеш.

— Удоволствието е мое — каза Ричард.

Докато пътуваха до съда и разговаряха за колите и децата си, той с възхищение забеляза колко изящна е станала Джоун; тя стоеше в периферията на зрението му лека като перце, гласът ѝ гъделичкаше ухото му и той възприемаше познатите интонации и ударения — неоспоримо музикални и недочути докрай — като мелодия от познат концерт, подтикваща към мечтания. Вече не я обвиняваше: това беше причината за нейната лекота. През всичките тези години тя му изглеждаше виновна за всичко — за задръстванията по Сентръл Скуеър, за писъците на пощенското корабче, за различната височина на леглата. Но вече не: вече не я смяташе за всесилна. Беше я освободил, оневинил. Тя беше за него онова, което е Гретел за Хензел, сродно същество, с което вървят по една и съща пътека, а зад тях птиците кълват трошичките хляб.

Адвокатът на Ричард изглежда печално Джоун.

— Да, разбира се, мисис Мейпъл — каза той. — Но може би трябва да поговоря насаме с клиента си.

Бяха си избрали своеобразно отличаващи се адвокати. Адвокатът на Ричард беше едър измачкан ирландец, чийто летен бежов костюм висеше като чувал, а коремът му изопваше ризата: имаше вид на меланхоличен и бащински настроен мъж. Адвокатът на Джоун беше дребен, спретнат и нахакан; носеше карирани костюми и говореше с половин уста, като типовете, които за бакшиш издават тайните на конните състезания. Блестящ и свеж дори в този още сънен час, той се появи зад една от колоните на мраморния храм на Темида и отведе Джоун настрана. Малко по-висока от него, тя наклони глава, за да го чува, и се усмихна покорно. Ричард се запита удивен — нима такъв

тип мъже са били през цялото време таен обект на нейните желания? Дишайки тежко, неговият адвокат изрече:

— Ако съдията все пак запита за определена вина — не казвам, че непременно ще го направи, но всички плуваме в непознати води в това отношение, — какво ще кажеш?

— Не знам — каза Ричард. Той разглеждаше шарките на мрамора под върховете на обувките си; приличаха му на малки разбиващи се вълни. — Имахме политически разногласия. Караше ме да ходя на походи за мир.

— Някакво физическо насилие?

— Съвсем малко. Незначително може би. Наистина ли мислиш, че ще питат такива неща? Този развод без вина ли е, или не?

— Разводът без вина е *tabula rasa* за този щат. Засега, Дик, така го схващаме. Не знам как ще постъпи. Трябва да сме подготвени.

— Е, добре, освен в политиката не си подхождахме кой знае колко и в сексуално отношение.

Въздухът между тях стана лепкав; и за баща му половата тема беше деликатна територия. Дишането на адвоката стана мъчително.

— Значи си в състояние да заявиш, че е била налице характерова и емоционална несъвместимост?

Това беше дълбоко невярно, но Ричард кимна:

— Ако се наложи.

— Това е достатъчно.

Адвокатът сложи голямата си ръка върху мишницата на Ричард и я стисна. Това интимничене, това дишане, това изражение на постоянна напрегнатост и насилена дружелюбност, този старомоден костюм и папката, пъхната под мишницата му като сгънати листи с работни графици — всичко се проясни пред погледа на Ричард: той беше треньорът, а Ричард играч, на път да вкара победния си гол, или плувец преди безумния си скок от високото.

— Хайде.

Влязоха двама по двама. Празната съдебна зала имаше тържествен вид; резбованият перваз беше боядисан в тревистозелено. Прозорците гледаха към прастара река, черна от промишлените отпадъци. Древни съдници гледаха от мозайките. Ричард и Джоун стояха неловко разделени, докато двамата адвокати се съвещаваха. Той ѝ намигна: „Ами сега?“ Тя му отвърна с жест: „Нямам представа.“

— Да, да — пропя безпльтен глас и съдията с разлюляна тога влезе усмихнат в залата. Беше дребен човечец с изострени черти и лъскаво, розово лице; това лице заявяваше, че той е непогрешимо добър и че никога няма да умре. Съдията застана прав и им кимна. После се настани на стола си. Адвокатите минаха напред, за да се консултират шепнешком с него. Без да усети, Ричард се доближи до Джоун — единственият одушевен предмет в залата, който не го отвращаваше.

— Като карикатура на Домие! — прошепна тя за картината, която се разиграваше пред тях. Адвокатите се разделиха. Съдията ги повика с пръст. Той беше толкова чистичък, че усмивката му скърцаше. Показа на Ричард лист хартия, беше клетвената декларация.

— Това вашият подпис ли е? — попита го той.

— Да — каза Ричард.

— Поддържате ли, както се твърди в този документ, че бракът ви е непоправимо разстроен?

— Поддържам.

Съдията се обърна към Джоун. Гласът му леко се смекчи.

— Този подпис ваш ли е?

— Да. — С крайчеца на окото си Ричард долови гласа ѝ като живителна струя, изпълнена с малки цветни дъги.

— Вярвате ли, че бракът ви е непоправимо разстроен?

Пауза. Ричард знаеше, че тя не вярва. Джоун каза:

— Да.

Съдията се усмихна и им пожела всичко най-хубаво, адвокатите си отдъхнаха облекчено и веднага забравиха за двамата Мейпъл, увлечени във весел брътвеж по правни въпроси — размишляваха как ли ще бъде по-нататък с разводите без вина, спомняха си за някогашните набързо претупани дела в Алабама. Изоставени сами да завършат церемонията, Джоун и Ричард едновременно отстъпиха на крачка от подсъдимата скамейка и застанаха един до друг, в нерешителност. Най-сетне Ричард се сети какво трябва да стори — той я целуна.

[1] Действието се развива в щата Масачузетс, чиято столица е Бостън. Място на сватбата е градчето Кеймбридж, в непосредствена близост до Бостън. — Б.пр. ↑

ЛЮБОВНИКЪТ ТИ СЕ ОБАДИ ПО ТЕЛЕФОНА

Телефонът иззвъня и Ричард Мейпъл, който поради настинката си беше останал този петък у дома, вдигна слушалката:

— Ало?

Лицето на другия край на жицата затвори. Ричард отиде в спалнята, където Джоун оправяше леглото, и събщи:

— Любовникът ти се обади по телефона.

— Каза ли нещо?

— Не. Затвори. Изненада се, че съм у дома.

— А може би е била твоята любовница?

Въпреки че главата му бе размътена и всичко му беше все едно, той подозря, че нещо не е както трябва, и се досети:

— Ако беше моята любовница — каза, — защо да затваря, след като аз вдигнах слушалката?

Джоун тръсна чаршафа така, че той изплющя.

— Може да не те обича вече.

— Този разговор е идиотски.

— Ти го започна.

Добре де, какво би помислила ти, ако вдигнеш слушалката и отсреща затворят, при това в делничен ден? Явно, очаквал е да си сама.

— Е, ако отидеш да си купиш цигари, ще му се обадя и ще му обясня какво се е случило.

— Мислиш, че си мисля, че се шегуващ, но съм сигурен, че ако изляза, наистина ще го направиш.

— О, Дик, хайде престани. И кой ще е той? Фреди Ветър?

— Или Хари Саксън. Или някой, когото въобще не познавам. Може да е стар приятел от колежа, който се е преместил в Ню Ингленд. Или пък млекарят. Понякога ви чувам да си говорите, като се бръсна.

— Всички тия деца трябва да пият мляко. А пък той е на петдесет и от ушите му стърчат косми.

— Като на баща ти. Ти не си против възрастните мъже. Например онзи в библиотеката в отдела за Чосър, когато се запознахме. Във всеки случай напоследък си нещо много щастлива. Някаква малка усмивчица се мъдри по лицето ти, когато се занимаваш с домакинството. Ето я и сега!

— Смешно ми е — рече Джоун, — защото това, което казваш, е абсурдно. Нямам любовник. Нямам къде да го вмъкна. Дните ми са изцяло погълнати от грил и по съпруга ми и неговите многобройни деца.

— О, значи аз съм те принудил да имаш толкова деца? Противно на копнежите ти за кариера в модата или във вълнуващия свят на бизнеса. Или в аеронавтиката. Може би щеше да си първата жена, изобретила титанов нос на ракета. Или родила идеята за увеличаване на бъдните житни реколти. Джоун Мейпъл — момичето агроном. Джоун Мейпъл — жената геополитик. И само заради това развратно животно, за което се омъжила по погрешка, тази проникателна гражданка на нашата потребителска република...

— Дик, колко ти е температурата? От години не си беснял така.

— От години не съм бил мамен така! Погнусих се от това изщракване. Едно гадно малко изщракване, което означава „познавам жена ти по-добре от теб“.

— Било е някое дете. Ако Мак ще идва на вечеря, по-добре е сега да полегнеш.

— Мак е, нали? Този кучи син. Разводът още не е приключил, а той вече се обажда на жена ми. А сетне предлага да се наплюска на моята щедра трапеза.

— Престани най-сетне! Главата ме заболя от тебе.

— Как не! Първо ти правя насила деца, обзет от маниакалното желание да имам потомство, след това ти докарвам менструално главоболие.

— Лягай си, а пък аз ще ти донеса портокалов сок и нарязани надълго препечени филийки, както ги правеше майка ти.

— Възхитителна си.

Той се настаняваше под одеялото, когато телефонът иззвъня отново. В коридора на горния етаж го вдигна Джоун.

— Да... не... не... добре — каза тя и затвори.

— Кой беше? — извика той.

— Някой искаше да ни продаде Световната литературна енциклопедия — извика тя в отговор.

— Напълно правдоподобна версия — каза той със самодоволна ирония, облегнат на възглавницата, повярвал, че е бил несправедлив, сигурен, че не съществува никакъв любовник.

Мак Денис беше грозноват, приятен, стеснителен мъж на тяхна възраст, чиято съпруга Елинор се намираще в Уайоминг, за да получи развод. Той говореше за нея с прекомерна нежност, както се говори за любимата дъщеря, отишла за първи път на лагер, или като за отлетял ангел, който въпреки всичко е запазил електронна връзка с презряната земя.

— Съобщава, че са преживели няколко чудесни гръмотевични бури. Децата яздят кон всеки предиобед, вечер играят на криеница и си лягат в десет. Никога не са били по-здрави. Астмата на Ели е отзвучала и тя смята, че е била алергична към мен.

— Трябвало е да си острижеш косата и да се облечеш в целофан — каза Ричард.

Джоун го попита:

— А твоето здраве как е? Храниш ли се достатъчно? Виждаш ми се слаб. Мак.

— Когато не оставам вечер в Бостън — отвърна Мак, като затърси цигари по джобовете си, — предпочитам да се храня в един мотел на Трийсет и трето шосе. Там е най-добрата храна в града сега, освен това можеш да наблюдаваш как дечурлигата цамбурнат из басейна. — Той се вглеждаше в празните си длани, сякаш съвсем доскоро са съдържали някаква изненада. Липсваха собствените му деца, ето кое беше изненадата може би.

— И аз нямам цигари — каза Джоун.

— Ще ида да купя — предложи Ричард.

— Виж и за един битър лимон от павилиона за безалкохолни.

— Ще направя една кана мартини — каза Мак. — Така се радвам, че пак дойде сезонът за мартини!

Беше късно лято, когато само нощем се усеща идващата есен. Вечерта се спускаше над града и придаваше блясък на неоновото осветление, докато Ричард изпълняваше поръчките, а болното му

гърло се беше сгърчило в него като тайна; имаше нещо безразсъдно и весело в сегашното му шляене по улиците след прекарания в леглото следобед. Паркира до задната ограда на своята къща и тръгна през моравата, шумоляща от паднали листа, въпреки че дърветата бяха още зелени. Осветените прозорци на неговия дом изглеждаха златни и идилични: стаите на децата бяха горе (съсредоточеното лице на Джудит, голямата му дъщеря, се появи на фона на нейния тапет, розовата ѝ пълна ръчичка се протегна да оправи една кукла на полицата) — кухнята беше под тях. Зад кухненските прозорци, чиято светлина флуоресцираше, се разиграваше мълчалива сцена. Мак държеше шейкъра за мартини и го изливаше в някакъв отчасти прикрит от прозоречната рамка съд, който Джоун подаваше с дългата си бяла ръка. Очарователно наклонила глава, тя говореше с леко издадена напред уста, както когато се оглеждаше в огледалото или когато разговаряйте с по-възрастни от нея — с една дума, когато се стараеше да се хареса. Онова, което казваше, накара Мак да се засмее, така че той наливаше с несигурна ръка (сребърният шейкър проблясваше, капка зеленикава течност се разля). После остави шейкъра и разпери ръце встрани — от същите тези ръце малко преди това беше изскочила изненадата — наравно с раменете си. Джоун пристъпи към него, все още с чаша в ръка, а тилът ѝ, на който под стегнато прибраната на кок коса се къдреха руси косъмчета, закри лицето на Мак, останаха да се виждат само очите му, които се затвориха. Двамата се целуваха. Главата на Джоун наклонена в една посока, на Мак — в другата, за да могат устните им да се слепят плътно. Грациозната извивка на раменете ѝ продължаваше в линията на ръката, вдигнала чашата високо във въздуха. Другата ѝ ръка обвиваше врата му. Зад тях през отворената врата на шкафа се виждаше редица от застанали прави картонени кутии, чиито надписи Ричард не можеше да прочете, но чиито цветове подсказваха съдържанието им — сухи сладки, пшеничени меденки, лучени соленки. Джоун се отдръпна и прекара показалеца си надолу по вратовръзката на Мак (лятно каре), като накрая го мушна някъде около пъпа; това можеше да значи или порицание, или съжаление. В ярката отвесна светлина неговото бледо и неравно лице изглеждаше леко насмешливо, но предано; то се приближи на един-два сантиметра към нейното. Сцената беше като вълнуващо бавно движение под вода,

примесено с безумната няма неочакваност на телевизионен трик, заснет откъм улицата. До прозореца горе се доближи Джудит, без да забелязва баща си в сянката на могъщите дървета. Тя беше по нощница от жълт опал и простодушна се почеса под мишницата, докато наблюдаваше как една нощна пеперуда се блъска в мрежата; това също се прибави към моментното чувство, стегнало сърцето на Ричард, че в ролята си на ням свидетел е доведен пагубно близко — като дете, оставено само в киносалона — до скритите машинации на живота. Забравен чайник засвири и другият кухненски прозорец се замъгли от парата. Джоун заговори отново и нейните издадени устни като че ли прехвърляха мост след мост над стесняващ се пролом. Мак помълча, сви рамене; лицето му се напрегна, както когато говореше на френски. Главата на Джоун се тръсна назад от смях, тя победоносно разпери свободната си ръка и отново попадна в прегръдката му. Ръката му, положена като звезда върху кръста ѝ, се спусна надолу върху онази част от тялото ѝ, която беше невидима зад ръба на кухненската масичка.

Ричард затътри крака по циментовите стъпала и отвори кухненската врата с ритник, за да им даде време да се разделят, преди да влезе. От далечния край на кухнята, по-смалени от деца, те го гледаха с размито, объркано изражение. Джоун изключи врящия чайник, а Мак пристъпи към него, за да си плати цигарите. След третото мартини, поосвободен от задръжките си, Ричард каза, като се наслаждаваше на печалната дрезгавина в гласа си:

— Представете си неудобството, което изпитах. Както съм болен, излизам в тази студена вечер да купя на жена си и на госта си цигари, за да могат те да замърсяват въздуха и да утежняват и без това мъчителното състояние на бронхите ми. Връщам се през задния двор и какво да видя? Двамата упражняват кама-сутра^[1] в собствената ми кухня. Като че ли гледах порно филм, участниците в който са ми познати.

— Къде ходиш да гледаш порно напоследък? — запита Джоун.

— Глупости, Дик — каза Мак притеснено, като потъркваше бедрата си със сковани движения. — Обикновена приятелска целувка. Братска нежност. Лишено от страст признание за чара на жена ти.

— Браво, Дик — каза Джоун. — Не съм очаквала такава подлост от твоя страна, да се навърташ наоколо и да надничаш в собствените

си прозорци.

— Да се навъртам наоколо! Бях вцепенен от ужас. Получих истински шок. Това е първото ми неоспоримо свидетелство.

Дълбоко щастие го издуваше отвътре; чувствуваше постиженията на езика и мозъка си огромни — тези двамата приличаха на кукли, на джуджета в игрищата му хватка.

— И какво толкова сме направили? — запита Джоун и вдигна глава, като че ли за да се издигне над всичко това; очарователната линия на челюстта ѝ издаваше напрежение, устните ѝ бяха нацупени от обида.

— О, разбира се, според вашите възможности едва бяхте започнали. Тъкмо посягахте към богатото разнообразие от пози. Смятали сте, че изобщо няма да се върна, така ли? Сложили сте отрова в чашата ми, но аз като Распутин съм твърде издръжлив и не умирам.

— Дик — каза Мак. — Джоун те обича. И ако аз обичам някой мъж, това си ти. Ние с Джоун приключихме това преди години и решихме да бъдем просто приятели.

— Не ми се прави на ударен. Мак Денис. „Ако обичам някой мъж, това си ти!“ Не си губи времето с мен, моето момче, а помисли за нещастната Елинор, която с пот на челото се труди за твоя развод, толкова време се тръска нагоре-надолу върху онези коне и играе на криеница до посиняване.

— Хайде да хапнем — каза Джоун. — Така ме нервира, че май прегорих печеното. Наистина, Дик, не мисля, че можеш да се оправдаеш, като обръщаш всичко на смях.

На следващия ден Мейпълови се събудиха вкиснати и замаяни след препиването. Мак беше стоял до два, за да се увери, че лошите чувства са се уталожили. Обикновено в неделя сутрин Джоун играеше тенис с приятелки, а през това време Ричард се занимаваше с децата. Сега тя още се мотаеше из къщи по бели шорти и кецове, с намерението да започне кавга.

— Напразно се опитваш да измислиш нещо между мен и Мак — каза тя на Ричард. — Какво искаш да прикриеш?

— Скъпа моя госпожо Мейпъл, аз видях — рече той. — Видях през собствените си прозорци как ти съвсем убедително се превъплъщаваше в образа на женски паяк, когото чешат по корема.

Къде се научи да флиртуваш по този начин с глава? Правиш го по-добре и от марионетка.

— Мак винаги ме целува в кухнята. Това е навик, не означава нищо. Сам знаеш колко е влюбен в Елинор.

— Толкова влюбен, че се развежда. Неговата привързаност граничи с донкихотство.

— Разводът е нейна идея, знаеш това. Той е изгубена душа. Жал ми е за него.

— Да, видях как ти е жал.

— Бих искала да знам защо си толкова доволен.

— Доволен? Аз съм унищожен.

— Но сияеш. Погледни си усмивката в огледалото. — А ти се държиш така безсрамно, че май всъщност ми се подиграваш.

Телефонът извънтя. Джоун го вдигна и каза „Ало“, след което от другия край на стаята Ричард чу изщракването. Джоун остави слушалката и му каза:

— Така. Тя си мислеше, че вече играя тенис.

— Коя тя?

— Ти ще кажеш. Твоята любовница. Любовта ти!

— Явно беше твоят човек, но нещо в гласа ти го предупреди.

— Заминавай при нея! — внезапно изкрещя Джоун в изблик на същата предизвикателна енергия, която я караше в други махмурлийски сутрини да преобръща планини домакинска работа. — Върви при нея като истински мъж и престани да ме въвличаш в тази игра, която не ми е ясна. Нямам любовник! Позволих на Мак да ме целуне, понеже беше самотен и пиан. Престани да ме правиш на по-интересна, отколкото съм! Аз съм само една пребита от труд домакиня, която иска да отиде да играе тенис с други изморени жени.

Без да каже дума, Ричард донесе от килера ракетата ѝ за тенис, чийто кордаж беше наскоро подменен. Донесе я със зъби, както кучето носи на господаря си хвърлена пръчка, и я пусна до кеца ѝ. Ричард младши, техният по-голям син, жилаво деветгодишно момче, чието последно увлечение беше събирането на картинки от шоколадови обвивки, влезе в дневната и като видя тази пантомима, се засмя, за да прикрие уплахата си.

— Тате, би ли ми дал петте цента за изпразването на кофите с боклука?

— Мама отива да играе тенис, Дики — каза Ричард и облиза от устните си соления вкус от дръжката на ракетата. — Хайде всички да минем покрай евтината лавка да си купим шоколадчета.

— Ура-а-а! — викна момчето без ентузиазъм, гледайки ококорено ту майка си, ту баща си, сякаш пространството между двамата се беше увеличило застрашително.

Ричард заведе децата до лавката, после до игрището, и после до павилиона за топли сандвичи да обядват. Тези невинни действия превърнаха остатъка от алкохол и апатия в приятна умора, чиста като детски сън. С престорено внимание той кимаше на сина си, който му разказваше безкрайна история:

— ... и тогава, разбираш ли, тате, пингвинът носеше чадър, от който се вдигаше пушек, беше много сладък, и после се появиха двама мъже с едни особени маски в една банка, кой знае защо я пълнеха с вода, сигурно за да я ограбят, а Робин се катереше по едни хлъзгави купчини от кръгчета като петдесет цента, за да се измъкне от водата, и тогава, разбираш ли, тате...

Когато се прибраха, децата се пръснаха из дворовете по същия загадъчен начин, по който през други дни техният заден двор се пълнеше с непознати хлапета. Джоун се върна от тениса лъснала от пот, с изпрашени глезени. Тялото ѝ плуваше в приятната розова възбуда след физическо усилие. Той предложи да дремнат.

— Но само ще дремнем — предупреди тя.

— Естествено — каза той. — Аз срещнах любовницата си на игрището и се задоволихме в съблекалнята.

— Марлен и аз бихме Алис и Лиз. Не може да е нито една от тях, те ме чакаха от половин час.

В леглото той я попита — завесите бяха, кой знае защо, дръпнати срещу яркото следобедно слънце, а чаша застояла вода просветваше с тайнствени мехурчета:

— Мислиш, че искам да те изкарам по-интересна, отколкото си?

— Разбира се. Ти си отегчен. Остави ме сама с Мак нарочно. Много необичайно е ти да излезеш навън, когато си с простуда.

— Тъжно ми е да си мисля, че нямаш любовник.

— Съжалявам.

— Много си интересна въпреки всичко. Ето това, и това тук, и това.

— Нали казах, само ще дремнем.

В коридора на горния етаж, от другата страна на затворената врата на спалнята, иззвъня телефонът. След четири позвънявания — захвърлени отдалеко ледени копия — прекъсна, непобутнат. Последва многозначителна пауза. След това едно съблазнително, питащо „щрак“, като че ли някой е побутнал масичката на минаване, последвано от нова решителна серия звуци, настойчиви, повелителни и жални, които не спряха, преди да станат дванадесет; най-сетне любовният зов заглъхна.

[1] В индийската митология Кама е богът на любовта. Сутра в древноиндийската литература е афористично изказване, по-късно сборник с такива изказвания. В Сутра са били излагани почти всички религиозно-философски учения на древна Индия. — Б.пр. ↑

В ОЧАКВАНЕ

След девет и половина, когато и последното дете, Джудит, беше сложено да спи с целувка — при нейните дванадесет години и широко като на възрастен лице целувката в тъмното ставаше опасна: споменът за някогашното бебе бледнееше до съзряващата жена с топли устни, — Ричард слезе долу и се приготви да чака жена си. Майка му никога не си лягаше, преди да дочака него и баща му — къщата продължаваше да свети до тяхното завръщане от баскетболен мач или от плувно състезание, или след онова среднощно премеждие с повредената кола. Когато в такива вечери се прибираше премръзнало у дома, момчето чувствуваше майка си като ослепителен център на един непоклатим, желан свят и ѝ завиждаше за самотната вечер на топло, при радиото. Сега нейната роля се падаше на него: той си препече филийки, изпи чаша мляко, пусна телевизора, после го загаси, наля си малко уиски, докато най-сетне се увери, че нищо, дори вестникът, не е в състояние да задържи вниманието му. Разходи се до прозореца и се загледа в улицата, където един още жив бряст разбъркваше светлината на уличната лампа в нервна плетеница. Сетне се отправи към кухнята и се втренчи в тъмния заден двор. Оттам през плисналата светлина на фаровете и заглъхналия стон на двигателя щеше да се появи Джоун.

Когато приеха поканата, решиха, че тя ще се прибере някъде към единайсет. В десет и половина сърцето му вече трепереше, уискито започна да се хлъзга леко като вода и той внезапно установи, че се намира в една от стаите, без да помни да е минавал през вратата. Пред оная гравюра на Пикасо, която двамата си бяха купили във Валори. До антологииите от колежа, струпани по лавиците. Сред бойния безпорядък от учебници и играчки, захвърлени в паниката преди лягане. В единайсет и пет се запъти решително към телефона и постави ръка върху слушалката, но не посмя да набере номера, който вибрираше в пръстите му като мелодия. Нейният номер. Техният номер, на Мейсънови. Сега жена му беше погълната от оная къща, в която той винаги се беше чувствувал уютно и добре приет, къща,

много подобна на неговата, но все пак с достатъчно различия, които я правеха интересна — едно от тях беше самата стопанка, когато го посрещаше сама, гола на стълбищната площадка. Ослепително посрещане — струящата през прозореца слънчева светлина къпеше раменете ѝ и разискряше всяка фибра на кожата ѝ.

Той се качи горе и обходи заспалите деца с надеждата да пропилее поне още половин час. Като слезе отново в кухнята обаче, установи, че са минали едва пет минути, оказа се от повече уиски, за да не се напие, и направи опит да се ядоса. Понечи да счупи чашата, но се сети, че сам трябва да събира парчетата, и я остави празна на бюфета. Не умееше да се ядосва; още като дете му беше направило впечатление, че няма кому да се ядосва — навред уморени хора, усърдни да ти угодят, спящи или будувачи добри души, впримчени в рамките на една вселена, която сама по себе си, чрез красивите си подробности и заразителния си дух на свобода, изглеждаше изпълнена с добри намерения. За да убие времето, опита се да заплаче, но издаде само смешните ръмжащи хлипания на мъж, изоставен сам. А можеше да събуди и децата. Той излезе навън, в задния двор, и през оголелите храсти се загледа във фаровете, забързани към дома след гости, след кино, след среща. Помисли си, че тази вечер би могъл да познае нейните още преди да е завила по алеята и да е заляла двора със светлина. Дворът оставаше тъмен. Движението намаляваше. Той се прибра. Кухненският часовник показваше единайсет и трийсет и пет. Отиде до телефона и се загледа в него, озадачен от загадката, която му поставяше: защо пръстите му не можеха да преодолеят тази невидима ключалка? Така пропусна фаровете на Джоун, когато завиха към задния двор. Като вдигна поглед, тя беше излязла от замрялата кола и вървеше към него под кленовото дърво. Беше с бяло палто. Той се втурна да я посрещне, но пред изцяло обезоръжаващата фамилиарност на жена му неговият импулс да я прегърне, да я прислони като душа, завърнала се след скитане, се оказа внезапно старомоден, показан и неистински.

— Как беше? — попита той.

Тя изпъшка:

— Ужасно се затруднявах да довършват изреченията си. Същински ад.

— Горките. Горката Джоун. — Той помисли за своя ад. — Нали обеща да се върнеш в единайсет?

В кухнята тя си съблече палтото и го хвърли на стола.

— Помня, но щеше да е много жестоко да си тръгна, и двамата бяха така изпълнени с доброта и любов. Беше ужасно потискащо; не ме оставиха дори да се разсърдя.

Лицето ѝ беше зачервено, блестящият ѝ поглед отбягваше неговия и се насочваше към бюфета, където чакаше уискито.

— Разсърди се на мен — предложи и той.

— Прекалено съм уморена. И прекалено объркана. Те бяха толкова сладки. Той не ти се сърди, нито пък тя може да си представи за какво аз имам да ѝ се сърдя. Май съм полудяла. Ще ми налееш ли?

Тя седна на кухненския стол върху палтото си.

— Също като баща ми и майка ми — каза тя. — Вярват в съвършенството на човека.

Той ѝ поднесе чашата, като напомни:

— Значи тя не те остави да ѝ се разсърдиш?

Джоун отпи и въздъхна; приличаше на актриса, току-що слязла от сцената, жестовете ѝ бяха все още пропити с театралност.

— Попитах я как би се чувствувала *тя* и тя каза, че щяла да бъде доволна, ако съм спала с него, че нямало друга жена, с която би приела той да спи, че аз съм щяла да бъда дар, който тя му правела от любов. Постоянно ме наричаше най-добрата си приятелка, до втръсване го повтаряше с този неин утешителен и самоуверен глас; никога не съм мислила за нея като за най-добрата си приятелка. През цялата година усещах това напрежение между нас и естествено сега знам защо е било. През цялата година ми танцуваше по нервите с тази мъничка дяволита арогантност, която не можех да си обясня.

— Тя те харесва много и ние често се питахме как ще реагираш. Тя изпитваше ужас от реакцията ти.

— Не преставаше да ме подканва да ѝ се разсърдя и, разбира се, самото това вече ми пречеше да го направя. С този утешителен и самоуверен глас. Не вярвам да е чула и дума от онова, което казах. Виждах я как се съсредоточава, разбираш ли, как наистина се вглежда в устните ми, но всъщност през цялото време съобразява какво трябва да каже след това. Готвила е репликите си цяла година. Като в примка съм. Не ми наливай повече.

— А той?

— О, той. Ненормален. Наричаше го *откровение*. Явно, че откак му е казала, правят голям секс. Непрестанно изричаше думи като разбиране и съчувствие и как трябвало да си помагаме един на друг. Приличаше ми на проповед, а нали знаеш как се вълнувам от проповедите — започвам да плача. Щом се опитвах да заплача, той ме целуваше, а после целуваше и нея: напълно безпристрастно. Бац, бац. Тя или аз — какво значение има! Откраднала ми е самоличността!

Тя надигна чашата си с кубчетата лед вътре и вдигна вежди в знак на възмущение. Косата ѝ също като че ли щеше да се изправи на главата; беше разказвала как веднъж, като играла голф, ударила несполучливо и чула как косата ѝ припуква, изправя се от гняв.

— Ти имаш по-гъста коса — каза той.

— Мерси. Ти си специалистът по тия въпроси. Той постоянно искаше да ти позвъни. Все казваше: „Хайде да докараме добрия стар Ричард, кучия му син. Липсва ми този стар прелъстител“ и аз трябваше да повтарям, че тази вечер си бавачка.

— Твърде немъжествено.

— И без това достатъчно си се правил на мъжествен.

— Трябваше да ме видиш как те чаках. Бях от прозорец на прозорец като квачка, загубила пиленцето си. Бях обезумял за тебе, сладката ми. Изобщо не трябваше да те пращам при тези ужасни хора да ти четат лекции.

— Те не са ужасни. Ужасният си ти. Бъди доволен, че не са войнствено настроени. Според тях е глупаво да се възмущават. Детинщина било. Опияняват се от собствените си приказки. Той все говореше за някакво по-голямо добро, което щяло да произлезе от това.

— А ти? Ти войнствено ли си настроена, или вярваш в по-голямото добро?

— Не зная. Мога да повярвам в още малко уиски.

Следващият му въпрос го изгори, толкова наситен беше със спомена за светлина, че опали езика му.

— А тя искаше ли да съм там?

— Не спомена подобно нещо. Не е чак толкова нетактична.

— Никога не съм я смятал за нетактична — осмели се той.

Косата на Джоун сякаш щеше да изхвъркне от главата ѝ; тя зае позата на оперна певица.

— А бе ти защо не избяга с нея? Защо не избягаш сега с нея? Направи нещо. Не мога да понеса друга подобна любовна проповед, нито подобни поучения или какво да е. Как не престанаха да повтарят, че трябвало да се събираме, да поддържаме връзки! Не искам с никого да се събирам.

— Но аз от теб... — започна той.

Тя го прекъсна:

— Не икономисвай леда!

— ... имам най-много нужда. Ужасно неприятно ми беше твоето отсъствие от дома тази вечер. Ти ми липсваше повече, отколкото бих могъл да предположа.

Той се изрази много внимателно, загледан надолу към бюфета, докато пълнеше отново чашите, сякаш се крепяха на ръба на някаква пропаст; успокоен от безопасното завръщане на Джоун, беше прозрял бездънната загуба на другата — с нейния утешителен и самоуверен глас.

ТЕЛЕВИЗИОННА РЕКЛАМА

Появява се всяка нощ, някъде по време на новините в единайсет часа. Има едно ДЕТЕ, което се спуска по СТЬПАЛА. Една закръглена ВЪЗРАСТНА ЖЕНА, която стои в подножието на стълбата, хваща ДЕТЕТО, разтърсва го (приятелски) и го пуска. Чува се МУЗИКА, в чийто текст се съдържат думи като „засмяно дете“, „килим от кожи“ и др.

СТЬПАЛАТА изглеждат неочаквано истински, дъбови, чепати и стръмни, в стила на онези къщи, в които протече детството ни. Ние всички познаваме тези СТЬПАЛА. Някои от тях проскърцват, а най-горе се разклонява многогълен мрак, в който уж трябва да намерим сигурност и сън. Докоснеш ли хартиените тапети (кошници с цветя, редуващи се, досещам се, с обвити от рози медальони), става ти топло.

ДЕТЕТО хуква и се скрива от екрана. Имали сме време да установим, че е МОМЧЕ с дълги коси, на челото подрязани в права линия. Камерата се застоява на ВЪЗРАСТНАТА ЖЕНА, която вече сме идентифицирали като БАБАТА. Тя проследява с нежност отдалечаващото се (по всяка вероятност) МОМЧЕ и ние веднага си представяме, че в сценария на рекламата е имало ремарка „проследява го с нежност“.

Минава секунда. Има опасност нейното лъчезарие да се превърне в безсмислица. Само че сега, сепната от пристъп на несигурност, за който не става ясно дали е по идея на режисьора или на самата актриса, БАБАТА поклаща полека глава, сякаш казва: „О, божке, божке, какво непоправимо пакостниче, на баба милото мъжкарче!“ Чувствуваме, че сърцето ѝ прелива от такава обич, от каквато нейното налято туловище, да не беше с грам по-здроаво и стегнато, да не беше поне мъничко по-притиснато и по-сдържано от изискванията и парадното снаряжение на БАБСТВОТО, направо би се пръснало. Но БАБСТВОТО я масажира от всички страни като четките на автомивка.

Сега (колко нещо може да види човек!) тя отпуска ръце пред себе си, пръстите на едната ръка са хванали китката на другата. Този жест обяснява, че по етнически тип тя е англосаксонка. Една италианска мамма например би скръстила ръце на гърдите; освен това средиземноморското ѝ кокетство не би ѝ позволило да напусне кухнята по престилка, особено пък да застане до нещо, което очевидно е парадно СТЬЛБИЩЕ. Така, все още напрегнати във вихрите на догадката, добираме се до извода, че рекламата няма да бъде за спагети.

Нито за подмладяващи кожни мазила или шампоани, тъй като камерата се премества от БАБАТА на МОМЧЕТО. Сега то подскача през някаква стая. Не точно подскача, нито пък прелита. Това е онази особена и обречена походка, от която косите му се надигат и напомнят крехката диалектика в отношенията между детето и режисьора. На това ДЕТЕ, макар ролята му да се изпълнява от дете-актьор и то наистина да си е дете, са му казали да се придвижи през въображаемата стая по детски. То се е подчинило и се движи спънато от неловкост, но все пак с онова пъргаво отскачане, подарено му от майката-Природа, което никакво количество режисура не е в състояние изцяло да съкруши. Само времето може да стори това.

Нямаме представа колко дубли са били пресети, докато се избере тъкмо това моментно движение. Макар в действителност никое дете (въпреки че милиарди деца са прекосявали милион стаи) да не се движи през една стая досущ по този начин, ние сме пронизани от впечатлението за ДЕТСТВО. Долавяме мисълта: БАБИНАТА КЪЩА (а монтажът така добре се прелива, че не забелязваме отделни подробности от покъщнината, само сме съгласни, че е подходящо старомодна и наблъскана) е уютна, закътана — онова място, където не може да не си весел. Но защо? Въпросът е още висящ.

Намираме се в друга стая. Кухнята. Предният план е зает от блестящ ЧАЙНИК. Разфокусирано и все така подрипващо по този неестествен, но въздействащ начин, МОМЧЕТО се появява в задния план, идва напред на фокус, виждаме едно заплашително грамадно лице и една ръка, която повдига капака на ЧАЙНИКА. Блъвва ПАРА. МОМЧЕТО издухва ПАРАТА, след това ни поглежда с театрално ококорени очи. Какво значи това? Че се е изгорило? Че е усетило миризма на лошо? Или че невидимият за нас режисьор е викнал по

него? Ние не знаем и изпитваме допълнителното неудобство пред възможността все пак това да е реклама за спагети.

Кратка сценка: БАБАТА мие лицето на МОМЧЕТО. Отзад се виждат крановете на банята. Подсъзнателно изплува темата за топлина (УЮТНА КЪЩА, горещ ЧАЙНИК). А може би време за вечеря?

Вечеря обаче не виждаме. Връщаме се при СТЬПАЛАТА. Появили са се нови актьори: МЛАДА ДВОЙКА, високи и енергични хора със стилни палта. Кой са те? Почти нямаме време да се запитаме. МОМЧЕТО скача (по-скоро полетява — не сме видели как го изхвърлят нозете му) в ръцете на МЪЖА. Значи това са неговите РОДИТЕЛИ. Като зрители ние ги приветствуваме. Искреността, с която ги посрещаме, разкрива вътрешните ни страхове от нещо грозно и отшелническо в тази стара КЪЩА с нейната така хитро подчертана уютност, от това усамотено домакинство, от една благосклонна вещица и един разглезен, театрален пикльо. Новите двама излъчват свежия полъх на външния свят. Ако се съди по облеклото им, навън е студено — това впечатление не е без значение. Чувството ни за подсъзнателни асоциации расте. Въвличат ни в ШУМОТЕВИЦАТА НА ПОСРЕЩАНЕТО и ние се наслаждаваме на МЛАДАТА ДВОЙКА за нейната сексуална енергия и щастливо завръщане, за великото и прекрасно щастие да си американец в днешно време, да си платежоспособен и плодовит и да притежаваш такава БАБА като от илюстрираните книжки, която ще наглежда ДЕТЕТО, речеш ли да се отдадеш на някой невинен и несистемен гуляй.

Но чия майка е БАБАТА — на БАЩАТА или на МАЙКАТА?

Всички въпроси намират отговор. Актьорът, който играе МЛАД БАЩА, отминава БАБАТА с нехайството на кръвната връзка, докато актрисата, изпълняваща ролята на МЛАДА МАЙКА, първо я прегръща, после се отдръпва, размисля и се хвърля напред, за да залепи на сияещата тлъста буза целувка, каквато БАБАТА явно не е очаквала. Грейналото изражение за миг се поколебава като пламъче на свещ, когато далеч някъде отварят врата. СНАХАТА отново се отдръпва, сякаш да огледа по-хладнокръвно резултата на своето емоционално вдъхновение. Дали защото една актриса, изпълняваща роля, изкуствено е изопнала напрегнатата струна на своите колебания, или пък това ѝ е хрумнало, когато е дирила различни нюанси в ролята (представяме си колко безлично е казано това в сценария: *Родителите*

се завръщат. Всички се поздравяват. Среден план), на зрителя като гъдел се предава чувството за близост в събитието, при което добрата воля разголена расте. СЕМЕЙСТВОТО е пълно.

Чак сега се проявява скритото чудо. Истинският герой на тези трийсет секунди сваля маската си. СЕМЕЙСТВОТО избледнява в синкав комиксов пламък, а МУЗИКАТА, вече непрепятствувана от визуалните стимули, пропява с камбанна яснота: „ПРИРОДНИЯТ ГАЗ е Нещо Чудесно!“

Един МЪЖ, когото откриваме в ЛЕГЛОТО до ЖЕНА му, едва изчаква края на НОВИНИТЕ, след това става и изключва ТЕЛЕВИЗИОННИЯ ПРИЕМНИК. Бледнеейки, екранът изпуша последното количество дневно лъчение. Служебно спечелила двубоя, стоята се изпълва със сумрачното сияние на ЛУНАТА. Надигнал се, МЪЖЪТ влачи нозе около ЛЕГЛОТО с онази уморена походка, подсказваща липса на гъвкавост и неискрено пожелано мълчание, после се отправя към тоалетната, където уринира. Досещаме се, че той прави това не от някаква належаща физическа нужда, а съзнателно, дори пуритански, вярвайки, че трябва да се прочисти — и себе си, и своето съзнание, — преди да заспи.

Красноречивият монтаж показва мислите му. Както, всеки път, когато се олюлява над смътната елипса на порцелановата чиния, той си припомня най-отчетливия образ на красотата, с който го е надарил четирийсетгодишният му живот. Бил е на официален обяд в Ню Йорк, който е преминал весело, разточително, свръхвълнуващо и с много вино. Сега той се намира в такси и пътува към магистралата на Уест Сайд. При разклона за петдесет и седма улица нуждата да уринира се превръща в неудържима подсъзнателна мисъл. Към Седемдесетте улици (където Крайбрежният булевард почва да се надига като самолет) тя е вече истински натиск, а до Деветдесетте (Паметникът на падналите войници и моряци вече се руши, като зелена канара се показва и Крайбрежният парк) тя е станала убийствена необходимост. Надвивайки срама, МЪЖЪТ признава своето терзание на ШОФЬОРА, който, постепенно отхвърляйки недоверието си, кривва от магистралата в Сто шейсет и осма улица, изкачва едно малко и покрито с едър паваж възвишение, където, очевидно не за първи път,

се озовава пред един мръсен триъгълен гараж. Черни или почернени, механиците облещват бели очи към непознатия МЪЖ, който притичва край тях, навътре към върха на мазния триъгълник, изпълнен покрай стените с всякакъв отпадък. И тук, притиснат между мръсни стенописи, се намира най-красивият предмет, който някога е виждал. Или е могъл да види. Това е един ПИСОАР, ПИСОАР с нарушена белота, прокапващ тук-там, ала готов всичко да поеме в хармоничното чудо на своите ненарушими и неизменни дупки. Красивото — най-точно казано — е онова, от което имаме нужда в момента.

В бърз порядък виждаме медальони с профилите на Платон, Тома Аквински, Сантаяна и други теоретици на красотата, върху които минават тлъсти мазки накръст, показващи, че ги опровергаваме.

Кратък кадър: МЪЖЪТ си мие зъбите, изплаква си устата и плюе.

Неподвижен кадър на ЛУНАТА.

Връщане към МЪЖА. Стои объркан пред огледалното шкафче в банята. Отваря вратичката му, представляваща огледало. Вариообективът приближава червена КУТИЙКА. Какво има в КУТИЙКАТА? Досещаме се, че това е нещо, на което той се противопоставя, тъй като не е в съответствие с идеалната му представа за здравословната нормалност. Той затваря вратичката на шкафчето.

Почва да души. Както е стоял смутен, до носа му се е надигнала миризмата на собственото му тяло — неприятна мирисма на картофи. Като дете, когато е живял с възрастни подобно на ДЕТЕТО от рекламата, той си е въобразявал, че възрастните изпускат тази мирисма нарочно, да го обуздават и дисциплинират. Сега — тя вече е негова собствена — в нея няма нищо обуздаващо, а чисто и просто досадно като купчината РАЗРЯЗАНИ ПЛИКОВЕ, които всеки следобед отрупват кухненската маса. Виждаме натюрморт от ПЛИКОВЕ. Повтаря се кадърът, в който ДЕТЕТО лети по СТЬПАЛАТА към очакващата го прегръдка. Подсъзнателно ние сме трогнати.

Влачейки нозе (според случая или си навяхва палеца, или стъпва на кабарче), МЪЖЪТ се връща от банята и заобикаля ЛЕГЛОТО. ТЕЛЕВИЗИОННИЯТ ПРИЕМНИК вече е истинал. ЛУНАТА също. Напъхвайки сякаш прочетеното писмо в разрязания плик, той се мушва в ЛЕГЛОТО до ЖЕНА си. Ръката му крадешком се озовава под нейната нощница и разтрива гърба ѝ; това е ритуално запитване. В

ритуалния си отговор ЖЕНАТА се размърдва в съня си, събужда се колкото да установи, че в стаята е студено, притиска тяло до МЪЖА си и наново заспива. Наново заспива. Наново. Наново. Заспива.

Неговата половина от ЛЕГЛОТО е намалена на третина — една трета, която непомнещи лакти и колене смачкват и още повече наръфват. Очите на МЪЖА се затварят, но УШИТЕ му се отварят още по-широко, като ужасни очи, чиито клепащи са били окастрени с ножица: огромни бездънни кладенци, жадуващи за шепота и пропукванията на СВЕТА. Той заравя ушите си едно по едно във възглавницата, но не успява да запуши и двете едновременно.

Един от радиаторите засъсква: парата се нагрива с нафта. Дали природният газ няма да е безшумен? Далече някъде форсира автомобил. Замърморва приборът, а може би вятърът? А дали не е хеликоптер? Изведнъж — появило се е ново действащо лице — на една стъпка по-долу от лицето на МЪЖА започва да мяука КОТКА. Кръшна и настойчива, КОТКАТА иска да излезе. Почти благодарен, МЪЖЪТ става. По-добре да правиш нещо, отколкото нищо — помисля си той, типичен представител на нашата изнуряваща ера. В голите му глезени мразовито го погъделичкват мустаците на КОТКАТА, заредени с електричество, потрепващи.

МЪЖЪТ и КОТКАТА слизат заедно по едно СТЪЛБИЩЕ. Тук обаче го няма възлестия дъб. Стилът е модерен, гол, мъжът докосва стената: студена мазилка.

МЪЖЪТ отваря входната врата. Изненадани сякаш, ТРЕВАТА, ДЪРВЕТАТА, НЕБЕТО и ЗВЕЗДИТЕ като че нямат време да съберат очертанията си и в рязката рамка изглеждат безцветни и плоски. ЗВЕЗДИТЕ особено му се струват съвсем механични като дупки от куршуми в покрива на някой хангар. КОТКАТА драсна в мрака.

Намираме се обратно при ЛЕГЛОТО. МЪЖЪТ обръща възглавницата на другата страна, за да изследва с бузата си нейната неосветена половина. Внимателно, ала заразен от настойчивост от примера с КОТКАТА, той избутва тялото на ЖЕНА си в нейната половина на ЛЕГЛОТО, инч по инч. Минутите на търпеливото избутване обаче свършват, защото, изплувала към пределите на съзнанието, тя още по-доверчиво се прелива към него. Будна ли е, или спи? Какво е от нейна страна възстановяването на двете трети от ЛЕГЛОТО — инстинктивно териториално потвърждение на

безчувственото ѝ тяло или пък е резултат на изчисление, надраскано с известно участие на мозъка върху несигурната брачна основа между тях? На това място МЪЖЪТ, нашият несъответен ГЕРОЙ, изглежда, стига до една от ония изпортени точки, когато разсъдъкът е благоприятно отвлечен от движенията на мисълта, а тялото изпада в безразсъдно блаженство. Предшественици на благословеното разпадане, у него зейват пълни с надежда ями, бълбукат мехурчета, протягат се някакви болки.

Рязка смяна на кадъра: в една детска стая, обзет от внезапен пристъп на фантазии за скорост и пространство, един ХОМЯК ускорява да върти отвътре несмазания си барабан. Разнася се епичен грохот, сякаш ХОМЯКЪТ върти земното кълбо на връв.

Отново сме в банята. МЪЖЪТ си е въобразил, че трябва отново да уринира. Смътната порцеланова елипса отново му припомня абсолютната красота. Миризмата на презрели картофи се обагря с отчаяното чувство, че ще трябва да капитулира. Той взема червената КУТИЙКА от шкафчето с огледалните вратички. От КУТИЙКАТА изважда два малки предмета. Варио. Виждаме, че това са две восъчни топчета. Защо? Защо, за бога?

Обратно в спалнята. ЛУНАТА в прозореца се е смалила. Свивайки се, тя е станала по-ярка: бледнината ѝ изглежда гореща, почти слънчева.

МЪЖЪТ се пъха в ЛЕГЛОТО и натъпква восъчните ТАПИ в ушите си. Острите ярки ивици на шума, изрязани в тъмнината, се размазват в сивкави нишки, в една неразличима покривка. И той все повече осъзнава, долавя докосването на това покривало като източник на нещо добро, сякаш до него се е допряло НЕБЕТО. Незнайно как, ЖЕНА му доброволно премества тежестта си към широкия хоризонт, където всеки натиск преминава в един тъп ръбец. Той дочува подземен свирещ шум — звука на собственото си дишане. Погребал е и себе си, и своите размери. Черепната му пещера трепти от безсмислици. *Панорама с камерата, затъмнение, образът изчезва.* Така става всяка нощ.

Остава само един въпрос: какво се рекламира?

1. Тапи за уши
2. Природен газ
3. Падението на Луцифер

4. Или Нищо?

ПРОТОКОЛ НА ПОСЛЕДНОТО ЗАСЕДАНИЕ

Председателят на комисията отново изрази своето желание да бъде освободен от длъжност.

Секретарят изтъкна, че в Устава не се предвижда процедура за освобождаване от длъжност — предвиждало се само ежегодно да се представя листа за ново ръководство. Такава листа своевременно бе предложена.

Председателят отбеляза, че и в листата на новото ръководство името му отново фигурира като Председател. Той заяви, че е на този пост още от основаването на Комисията, а сега вече искрено смята, че неговото председателство допринася много повече вреда, отколкото полза. Той каза, че на този етап Комисията се нуждае от ново ръководство, от едно свежо разбиране за целите, каквото той не може да предложи поради своята напреднала възраст, обърканост и липса на обхватен поглед върху нещата. И че е дошло време начело да застане младостта, в противен случай ще е по-добре Комисията да бъде разтурена.

Секретарят посочи, че в Устава не се предвижда разтуряне.

В отговор на запитване от страна на Председателя мисис Хепъл от името на Подкомисията по предложенията обясни, че що се отнася до Подкомисията, тя изцяло е на мнение, че при сегашното положение Председателят е неоценим и че неговата оставка драстично ще отслаби подкрепата на по-широката общественост. Затова пък назначаването на двама подпредседатели и създаването на съответни подкомисии резултатно би облекчило бремето на служебните му задължения.

Председателят попита колко пъти се е събирала Подкомисията по предложенията. Мисис Хепъл отвърна, че поради празниците те са имали само една среща, и то по телефона. Смях в залата. В същия комичен дух Председателят подхвърли, че едничкият начин ефикасно да си подаде оставката е да се застреля.

Мистър Лангбен, един от по-новите членове, заяви, че преди да вземе участие в дискусията, би бил благодарен, ако му се обясни какви са основните цели и намерения на Комисията.

Председателят отговори, че и той никога не ги е разбирал и също ще бъде благодарен.

След това думата поиска мис Бийм, която каза, че макар да е най-младата от присъстващите учредители, е останала с впечатлението, че при учредяването на Комисията целта в основни линии е била на официални събрания да се одобрява дейността на Директора. Че без обаятелната личност и пламенната отдаденост на Директора Комисията изобщо не могла да се събере. Че след назначаването му за Директор най-тежката работа на първото събрание е била по наименованието на Комисията, първоначално предложена като Комисия за Усъвършенствуване към Предприятието за насмолени кутии, а впоследствие преименувана на Комисия за Усъвършенствуване и Развитие на Човешките Ресурси. Че според Директора трябвало да се включи и фразата Равни Възможности, както и да се обърне особено внимание на младите, без от това да следва, че се изключват възрастните членове на обществеността. Ето защо било предложено и обсъдено следното наименование: Комисия за Равно Развитие и Усъвършенствуване на Млади и Стари към Предприятието за насмолени кутии.

Доктор Костопулос, също учредител, припомни, че Директорът обаче е настоявал Комисията с нищо да не се проявява като съперница на вече съществуващите групи като „Златна възраст“ и „Арена на Тийнейджърите“, и е изказал съжаление, че от официалното наименование на Комисията не става ясна всепроникващата им загриженост във връзка с екологията. След това единодушно се гласува наименованието на Комисията временно да остане недоуточнено.

Мисис Хепъл допълни, че макар Директорът да е сравнително нов за града, идеята била чудесна. Той е от онези млади хора, добави тя, които все вършат нещо.

Мисис Макмилан, нова членка, запита къде е Директорът.

Мис Бийм обясни, че Директорът е изчезнал след учредителното събрание.

Оставяйки един картонен куфар и една неплатена сметка за телефон — подхвърли Председателят. Смях в залата.

Секретарят изтъкна, че Уставът пределно ясно обяснява целите на Комисията, и прочете извадки: „публично да не се обявяват никакви политически кандидати, нито партизански съображения“; „да не притежава никакви дялове или акции с цел финансово облагодетелствуване или печалба“ и „не се разрешават хазарт и безнравствени деяния в кое да е помещение, наето или собственост на посочената Комисия“.

Мистър Лангбен поиска да види Устава.

Секретарят любезно му го предостави.

Мистър Лангбен, след като го прегледа, заяви, че това е стандартен текст, какъвто се продава във всяка ведомствена или обикновена книжарница за канцеларски стоки.

Мисис Хепъл каза, че не вижда какво значение може да има това, след като най-важното е, че ние всички сме налице.

Мисис Макмилан запита защо все пак Комисията продължава да се събира в отсъствието на Директора.

Касиерът я прекъсна с въпрос към домакинята на събранието мисис Лендис дали не е време да се поднесат освежителни напитки.

Преподабният мистър Трасъл каза, че ще се помъчи да осветли въпроса, зададен от добрата мисис Макмилан. Най-напред, заяви той, Комисията се събрала в очакване, че Директорът ще се върне, а на следващите си събирания се потрудила да разбере къде може да се е дянал. Накрая станало така, че вече се събирали, защото по негово мнение се обичали и нуждаели един от друг.

Мис Бийм каза, че според нея обяснението е трогателно и вярно.

Мисис Хепъл добави, че при това положение не вижда какво значение може да има това, тъй като присъствуват не само повечето от членовете учредители, но и много от новите. Че членската маса е нараснала, вместо да изтънява, както може да се предположи, ако Комисията зависеше изцяло от Директора, когото, щом става въпрос, тя лично е забравила дори как изглежда. Думата поиска мистър Де Мут, за да съобщи, че е влязъл в Комисията в качеството си на преподавател по социални науки, тъй като навремето е разбрал, че се обсъжда програма за организирането на лекции или на серия импровизирани представления на тема: подобряването на ресурсите в обществените училища.

Мистър Джадъл заяви, че е дошъл в качеството си на дендрохирург, като се има предвид екологичният проблем.

Мисис Макмилан каза, че е останала с впечатлението, че нейните интереси в областта на поеманите през устата контрацептиви могат да намерят приложение от страна на Комисията по отношение на питейната вода в града.

Председателят заяви, че всичко това е каша, и наново поиска да бъде освободен от длъжност.

Секретарят изтъкна, че изброените проекти са били поставяни на обсъждане и колкото до него, все още се обсъждат.

Думата взе мистър Лангбен.

Касиерът го прекъсна, за да направи на мисис Лендис комплимент за качеството на нейните освежителни напитки.

Мистър Лангбен благодари на всички присъстващи за търпението им спрямо него и за това, че са го напоили така добре. Той добави, че макар никой от посочените проекти, както се вижда, да не е бил доведен докрай, все пак той не смята, че членовете на Комисията, включително и него, би трябвало да се съмняват в това дали усилията им не са напразни. Напротив, проектите са предизвикали интереса и приказките на широката общественост. Фактът, че те продължават да привличат за членове такива изтъкнати и видни личности като тук присъстващите, би трябвало да отхвърли всяка мисъл за неуспех. (Поради случайно разлята чаша няколко изречения липсват. — Бел. на протоколчика.) Че това, което е необходимо сега, е не стесняване на очертаните от Директора хоризонти, а много по-важно — плътната концентрация върху някои без съмнение ограничени, но разрешими близки цели в най-близките до Комисията кръгове.

Мисис Хепъл предложи да се организира бал или благотворителен базар на стари вещи, от които да се вземат средства за атакуването на тази цел.

Мис Бийм смята, че балът трябва да бъде импровизиран, а не с вечерно облекло, за да се привлекат повече млади хора.

Председателят направи предложение за такова изменение на Устава, което да позволява разпускането на Комисията.

Никой не го подкрепи.

Мистър Джадъл каза, че не вижда защо е тази тревога за човешките ресурси. По негово мнение, в салона на мисис Лендис има

чудесни човешки ресурси. Щом стъблото е здраво, посочи той, клоните ще разцъфтят. Смях и аплодисменти.

Касиерът се намеси да изрази мнението, че сегашното събрание е най-хубавото досега и че за да бъде ефективна. Комисията трябва да се събира по-често.

Мис Бийм заяви, че съчувствува на Председателя и че според нея желанията му трябва да се уважават.

Преподобният мистър Трасъл предложи представеното от Подкомисията по предложенията ръководство да бъде прието с уговорката Председателят да бъде избран за председател временно, като за улесняване на дейността му занапред бъде създадена Подкомисия за Целите и Задачите, а мистър Лангбен и мис Бийм бъдат избрани за съпредседатели.

Мисис Хепъл и някои други го подкрепиха.

Предложението се прие единодушно, като Председателят се въздържа.

КАК ЕДНОВРЕМЕННО ДА ОБИЧАМЕ АМЕРИКА И ДА Я НАПУСНЕМ

Пристигате в някой град към три, след като сте се носили по пътищата от седем, навлизате в главната улица, която същевременно е и шосе Еди-кое-си, и хвърляте ези-тура в кой мотел ви се ще да отседнете. Съпругата ви предпочита нещо по-дискретно и по-далеч от центъра, само не бунгала; децата гласуват за басейн (нещо съществено), цветна телевизия (при наличност) и електронен бейзбол (за убиване на времето). Давате гласа си за мнозинството, паркирате и пристъпвате към администрацията. Нозете ви свръхестествено се изправят, след като толкова време сте седели зад волана. Надписът, залепен на вратата, обяснява, че собственици са „Плъмърови“, значи дамата зад писалището е мисис Плъмър. Около петдесет и пет годишна, стегнати сребърни букли с червеникави следи, лице майчинско, ако не се смятат яркостта на червилото и острият поглед, който ви оглежда. За половин секунда тя ви аутопсира: женен мъж, нищо опасно. Милата, несклоняема, умна, стара, бързлива мисис Плъмър. Подавате пластмасовата си кредитна карта. Наблюдавате какво прави с нея; точно с тези жестове са свивали цигарите си едно време. Поемате безценните ключове, прикачени за ромбоидна пластмасова висулка. Разсъждавате за работата на мотелиерите: продават онова, което не се купува — почивка на изтощените, благословия на незаконните, пространство на живите. Осигуряват телевизия и телефон като нишки, които ни свързват с недействителните светове зад нас и пред нас. Подслон, най-древната стока.

Развързвате саковете от покрива на автомобила. От това, че се движат, нозете ви все още се чувствуват свръхестествено. Децата спазват традицията, без да се бавят: за три минути влизат в стаята си, излизат и се озовават в басейна. Следват ги със средновъзрастово темпо, внимавайки да не разбъркате куфарите при ваденето на

банските костюми. В един миг заголена, жена ви изглежда страхотно, но твърди, че от всички тия километри сега я боли глава.

Изчакват децата да се отегчат от писък и плисък. Отвън басейнът изглежда прозрачен. Потъвате в слънчевите лъчи. Вслушвате се в града. За него преди не сте чували нищо — това е много съществено. Иначе ще имате определени очаквания и някакъв план. То не означава, че градът трябва да е малък. Америка крие грандиозни неща. Хиляди залутани души, с които се докосващ толкова, колкото с отделните камъни по лунната повърхност. Да кажем, че градът е в Калифорния, откъм сухата страна на Сиера; въпреки това той спокойно може да бъде и в Айова, Кентъки или Кънектикът. Появил се е от нищото. Ослушвате се. Вълничките в басейна заливат плочките на бордюра. Тътенът на движението по шосе Еди-кое-си не ви отминава — то пее, въздиша, носи се, мъкне множеството, тече като река. Някъде по-наблизо автомобилни гуми хрускат чакъла и приближават. Поглеждате. От един очукан зелен фолксваген с някакво трогателно неудоволствие се измъкват две дългокоси деца с джинси на кръпки и отрупани със значки дрехи, бледни, едва ли по-големи от вашите собствени, и се запътват към администрацията. Далеч някъде се тръшва врата. Оттеглящи се гуми, които хрускат чакъла все по-тихо и по-тихо. От обратната посока издрънчава колата от пералнята. И над всичко това, похлупило ви като прозрачен купол, едно неразгадаемо жужене, сякаш пчели под стряхата, или пък непрестанното възбудено и гърлено тремоло на новоизлюпени птичета в хралупа, очакващи да ги хранят.

Завива сирена.

Първом е отдалечена, после приближава, наново се отдалечава, не така пронизителна. Този вопъл на нещастieto прорязва следобеда като пукнатина в кристал. Злополука тук? Пътно произшествие, което — ако бяхте бързали повече — можеше да стане и с вас. Или инфаркт високо в планината? Отпускате се. Оставете слънцето да изсуши водните капки по гърдите ви. Представете си един престарял калифорниец с изгоряла бяла брада и недружелюбните очи на планинска коза, чийто цял живот от рождение е бил размит на тази надморска височина, потопен в този пейзаж и в това селище, допреди час незнаен, а утре вече никога не съществувал — представете си го мъртъв, в един заслепен от кръвта миг животът му изтръгнат от

гърдите като корен от буца пръст. И странно, мисълта ви тревожи точно толкова, колкото и гърголецният бяс на уличното движение, колкото животинското гмуркане на дечурлигата, върнали телата си в басейна, колкото ясният глас в далечината, който, от време на време, само той знаещ защо, монотонно брои числа в нещо като мегафон, в някаква усилвателна уредба: „Петнайсет... двайсет...“ Дали има нещо общо с нещастния случай? Или може би въздушна тревога? Гласът заглъхва, става част от спокойствието. Проблейват нови сирени и между мотела и мексиканския ресторант отвъд шосе Еди-кое-си безшумно се наместват една черна полицейска кола и квадратен бял камион със сини сигнални мигачи.

Оттатък червените керемиди на ресторанта се протяга светлокафява долина. Зад нея се вижда немного висока планинска верига — сива, но многолико сива, в безкрай оттенъци: пепеляво, графитно, мукавено, котешко, лавандулово. Такава красота те кара да се разплачеш. Ако сме кристали, ще зазвъним. Усиленият глас продължава: „Двайсет... трийсет...“ Децата започват да се препират. Стига толкова слънце. Време е да се разузнае положението.

Съпругата заявява, че е по-добре с главоболието, на ще остане в стаята да си удари един шампоан. Следва разходка на женения мъж с децата от паркинга към главната улица. Жегата от плочника се разстила около пищялките. Високопланинското слънце остро обагрят тънък варак от великолепието оранжевите реклами на „Рексал“, червените стрелки на паркинг-автоматите, розовите шорти на момичетата, чиито загорели гърбове деликатно се кръстосват от връвчиците на миниатюрни сутиени, останалите от войската зелени ризи, нахлузени и от свръхмускулести младежи, и от примигващи прегънати старчета. Тези местни хора плуват в своята стихия. Обичате ги, защото са тук. И за какво друго да ги обичате? Те се просмукват през вас. И за да добиете отново плът, влизате в магазин и купувате нещо. Откривате, че градът предлага пощенски картички с изгледи от себе си. Той се е осъзнал, станал е комерсиален, предприемчив. Пълен е с магазини за спортни стоки, тези истински оръжейни складове в битката срещу природата — въдици, щеки, ловни пушки, съгваеми салове, палатки, раници, изсушени чрез дълбоко замразяване плодове в алуминиеви опаковки, маскарадно оперение на изкуствени рибарски мухи в пластмасови капсули, ракети за тенис, тенис-фланели и топки

за тенис с шоколадов цвят. Момчетата са във възторг, на момичетата им е скучно. Купувате пет пощенски картички, малко изсушени круши за утрешното пътешествие през пустинята и излизате. На нажежения паваж сандалите на по-малката ви дъщеря се разпадат. Молила ви е за нови всеки ден. Косицата ѝ е още мокра от басейна в мотела. Завеждате я в магазин за обувки. Продавачът тържествено я поставя да седне и мери крака ѝ. Учудвате се как ръката му се унижава да докосне мръсното голо краче на чуждото дете. Уви! Тя не харесва това, което ѝ е по мярка, а онова, което харесва, го няма в нейната мярка. Изразявате съжаление и си тръгвате. Пресичайки опасната магистрала, хващате я за ръка — сега сте по-нежен, след като сте видели нелепостта на другите. От другата страна на улицата, на малък площад, чиято безличност се вижда от последователните разширения на платното, вместо паметник стои стар фургон с чергило. Мислите си за онези отдавна мъртви неизвестни, онези упорити ята от същински ангели, които са дръзнали да прекосят тази нечовешки величествена земя без шосета, без климатични инсталации, дори без (един поглед отдолу ще потвърди) амортизъри, подхвърляни и скърцащи на всеки инч, за да се озоват тук и да създадат този град, в който фургонът се е превърнал в (откривате с едно надзърване вътре) яма за празни кутии от бира „Полярна мечка“, диетична пепси-кола и сок „Планинска роса“.

Америка е един грандиозен заговор, чиято цел е да ви направи щастливи.

Може и друго: да се качите на колата пред мотела и да тръгнете из страничните улици — дървена църква, тухлено първоначално училище с баскетболни пикети върху едно асфалтово езерце, къщите на разстояние една от друга, в правоъгълни дворове и твърде чисти на вид. В тукашния високопланински въздух има нещо стерилизиращо. Тревните площи изглеждат напоени като игрище за голф. Живописно контрастират с пространствата занемарени, изгорели до сено ливади. Със своите праволинейни, колебливо светнали фасади къщите се мъчат нещо да ви кажат — дума, която чакате с нетърпение: няма да се спрете цял живот, додето най-сетне не я чуете. Но децата скучат и се примолват да се връщат „у дома“. Дом тук е мотелът.

От миенето косата на жена ви е бухнала, уханна. Басейнът е вече изоставен и ви се струва леден. От планината са се плъзнали сенките на вечерта. По цял свят слънцето залязва на запад. Сивата верига на

изток, напомняща сложно извита кост, се грее на светлината. Къде ще ядем? Обсъждате въпроса. Децата настояват за някое чисто място, където набързо ще хапнат по едно кюфте в хлебче, където масите са пресовани от формика, а измитите неутрални витрини следят потока на уличното движение, който здраво ги свързва с бъдещето. Вие и жена ви искате нещо по-уютно, с местна атмосфера и да има алкохол. Вероятно надделяват децата, настанявате се там и замислен гледате през витрината. Това е то Америка: едно царство на кюфтетата в хлебче, една-единствена кухня под божието небе, неделима, с туршия и пържени картофи за всички. Без тъмни очила всичко, което виждате през измитите стъкла, е като измито с белина. Те са били на очите ви през целия ден и са придавали на пейзажа, през който се е движил автомобилът, неестествения блясък на пощенска картичка, синьото небе е било боядисано в кобалт, а пурпурните плата и оранжевите скали сякаш са били оцветени с пастел от художник, който боязливо продава лошите си портрети на селски панаир.

А може би сте убедили дечурлигата да влезете в мексиканския ресторант и додето те се борят на светлината на свещите със своите подлютени и натъпкани с кайма палачинки, вие отпивате своя коктейл „Маргарита“ с полепена сол по ръба на чашата и си мислите: Това е Америка — поглъщаме всичко, и енчилада, и пица, и пържени макарони, и кисело зеле, защото ние сме това, което ядем, ние сме това, което кажем, че сме. Когато японецът каже „японец“, той се обвързва с един дребен и определен расов факт, докато ние, когато казваме „американец“, имаме предвид не факт, а акт — една стихия, линии върху една географска карта, думи на хартия, едно очертание, което ще може да се изпълни със съдържание едва след много поколения и векове. И ето, келнерката, която донася сиропите и сметката, като че потвърждава вашите размишления — тя е красива, млада, изтръгната от корена си, представителка на онази порода, създадена в нашата пустош между двата океански бряга, костите ѝ са расли от лека храна, плодовитостта ѝ е била затворена в кутийката с противозачатъчни хапчета, речта ѝ приятно не предполага нищо, а кожата ѝ е мургава като на индианка, само дето очите ѝ са сини, а косата ѝ — слънчеворуса и падаща на гърба като вечното падение на Ева.

Внимавайте, когато пресичате магистралата!

На паркинга пред мотела преди още да стигнете анонимността на стаята си, пътят ви се кръстосва с мисис Плъмър, която бърза от автомобила си към администрацията със сноп вестници в ръка. Тя ви се усмихва. Това леко разваля нещата. Значи ви знае. И вие я знаете. И щом с анонимността е свършено, трябва да се начертае нов план. Първо: сън. После, рано сутринта, когато движението е още рехаво, а слънцето от изток не припича, на път!

РАЗДЯЛА

Денят беше ясен. Залян в светлина. През юни времето бе пародирало вътрешната трагедия на Мейпълови с яркото си слънце: това бяха златни потоци и водопади от зеленина, в които разговорите им незабелязано се стопляха: единствено мърморещите им души можеха да омърсят природата. Обикновено по това време на годината имаха вече загар, но когато посрещнаха самолета на дъщеря си, идваща след една прекарана в Англия година, бяха почти толкова бледи, колкото и тя, въпреки че Джудит, заслепена от разкошната слънчева шумотевица на родния край, не забеляза това. Не развалиха посрещането ѝ, казвайки ѝ веднага. Да се изчака няколко дни, нека дойде на себе си от внезапната смяна на часовете — такава бе една от техните формулировки в безконечните безцветни диалози на чаша кафе, коктейл или коантро, в които бяха разработили стратегията на своя развод; затова не бяха забелязали отвъд затворените си прозорци, че земята, както всяка година, изпълнява обновителните си чудеса.

Ричард бе предвиждал да си отиде още по Великден, но Джоун бе настояла да изчакат, докато се съберат и четирите им деца, да си вземат изпитите, да минат училищните им церемонии, та да се залисат и разсеят през лятната ваканция. Той бе отстъпил — и от любов, и от страх, — зае се да поправя прозоречни капаци, да точи косилките, да изкърпва и трамбува новия тенис-корт. Глинест в основата си, кортът се покри след първата си зима с дупки, а ветровете наметоха червената настилка.

Мейпълови бяха забелязали още преди години, че разводите между приятелите им най-често ставаха след някоя значителна домашна придобивка, сякаш бракът правеше последния си опит да остане жив. При тях най-страшната криза бе дошла сред прахоляк от мазилка и разкъртени тръби, когато ремонтираха кухнята. Въпреки това, когато преди едно лято жълтите като канарчета булдозери безгрижно сдъвкаха затревеното и прошарено с маргарити хълмче и го превърнаха в кално плато, а групата дългоси младежи изравниха и

утъпкаха калта в равна площ, това преобразование не им се стори злокобно със своята безочливост, а празнично — бракът им разкъса земята за удоволствие. През пролетта, събуждайки се всеки ден в зори с усещането, че се изхлузва, като че някой му навеждаше леглото, Ричард откри в оголения тенис-корт, чиято мрежа си стоеше все тъй навита в килера, един пейзаж, изцяло съответстващ на неговото усещане за търсена изоставеност; насипването на разтрошена пръст с шепи в пукнатините и дупките (по време на топенето по корта бяха ровили кучета, а водните струи бяха издълбали вадички) му се виждаше дейност, подходящо елементарна и нескончаема. В заключеното му сърце крееше надеждата, че денят никога няма да дойде.

Но ето че той бе дошъл. Петък. Джудит отново се аклиматизира. Преди службите, летните лагери и пътуванията отново да ги пръснат, събраха се и четирите деца. Джоун смяташе, че трябва да им съобщават поотделно. Ричард настояваше да се оповести на трапезата.

— Мисля, че ако им кажем на масата, все едно се признаваме за виновни. Ще вземат да се карат и вместо да се съсредоточат — бе заявила тя, — току-виж, го обърнали на панаир. Това са зрели хора, знаеш, не само някаква си обща пречка за твоята свобода.

— Добре, добре, съгласен съм — бе рекъл той.

Планът на Джоун беше много точен. Тази вечер ще дадат със закъснение вечеря по случай завръщането на Джудит: омари и шампанско. После, когато празненството приключи, те двамата, които преди деветнайсет години бяха я возили в количката по Пето Авеню към площад Уошингтън, ще я изведат навън, до моста над соления ръкав, и заклевайки я да си мълчи, ще ѝ кажат. След това ще обадят и на Ричард младши, който след работа трябваше да отиде на рок-концерт в Бостън — или по-късно, когато се върне с влака, или в събота сутринта, преди да е отишъл на работа. Седемнайсетгодишен, той работеше с един екип по поддържане на игрища за голф. Сетне, някъде докъм обед, ще бъдат информирани и малките — Джон и Маргарет.

— Пито-платено — бе казал Ричард.

— А ти имаш ли предвид нещо по-свастно? Така до края на съботата ще имаш време да отговаряш на разни въпроси, да си стегнеш багажа и да разиграеш своето чудесно заминаване.

— Нямам — бе отвърнал той, искайки да каже, че друго не му идва наум и че е съгласен с нейния проект, макар според него той да издаваше едно фалшиво чувство за ред, един скрит вопъл за контрол над нещата — досущ като нейните дълги списъци от належащи задачи и парични сметки или — както в дните, когато се запознаха — като нейните твърде обстойни записки в час. Планът ѝ превръщаше неговото единствено препятствие в четири, в четири стени с остри като нож ръбове, отвъд които следва главоломно сляпо падане.

Цяла пролет се бе движил в един свят от самовглъбявания и саморазкривания от бариери и прегради. Той и Джоун се изправяха като тънка стена между децата и истината. Всеки миг бе преграда — от едната ѝ страна стоеше миналото, от другата — бъдещето, едно бъдеще, което съдържа немислимото *сега*. Зад четири остри като ножове стени го чакаше едно неясно ново съществуване. Съзнанието му бе прикътало една тайна, едно бяло лице, едновременно уплашено и утешително, едновременно чуждо и познато, което той искаше да защити от сълзите, обградили го от всички страни, плътни като слънчевата светлина. Преследван от тези мисли, прихвана го да укрепи къщата, срещу своето отсъствие — сменяше щори и шнулове, панти и ключалки, сякаш бе един Худини^[1], който подготвя бягството си.

Ключалката. Оставаше му все още да подмени една от ключалките на защорената веранда. Като повечето подобни задачи и тази се оказа по-трудна, отколкото бе предполагал. Старата алуминиева ключалка, скована от ръжда, бе толкова остаряла, сякаш умишлено е била произведена така. И трите железарски магазина не предложиха нищо, което поне приблизително да се хване в ухабената дупка, останала след удивително лесното изваждане на старата. Налагаше се да издълбае друг прорез (свределите малки, трионите големи) и да запълни старата дупка с парче дърво, но длетата му бяха тъпи, трионите ръждясали, а пръстите му надебелели от безсъние. Зад верандата слънцето заливаше един свят от безразличие. Храстите вече се нуждаеха от подкастриане, обветрената стена на къщата лющеше боята си на парцали, след неговото заминаване ще почне да се просмуква дъжд, насекоми, гнилоч, смърт. Семейството му, всичките, които щеше да изгуби, се процеждаха през периферията на съзнанието му, докато се балтаваше със свредели, длета, неразбираеми упътвания и метални стружки.

Седнала на верандата, Джудит — принцеса, върнала се от заточение — ги веселеше с разкази за недостига на гориво, за противоядрените протести сред подземния свят, за пакистанските работници, преследващи я шумно, когато отивала на урок по танци. Джоун влизаше и излизаше, по-спокойна от обикновено, като че оценява конфликта му с ключалката, сякаш това е още една и съвсем не последната грижа в дългата поредица от семейни грижи. Известно време по-малкият син придържаше рахитичната врата, додето баща му недодялано чукаше и стържеше — в ушите на Ричард всеки удар прозвучаваше като стенание. По-малката им дъщеря, прибрала се от веселба призори, спеше в люлката на верандата, несмуцавана от шума — натежала и порозовяла, доверчива и забравена. И времето като слънцето неумолимо се движеше. Лека-полека слънчевите лъчи полегнаха. Днес бе един от най-дългите дни. Бравата прищракна, проработи. Беше свършил. Пригответи си напитка; изпи я на верандата, слушайки дъщеря си.

— Вълшебно беше — разказваше тя. — И когато стана най-зле, месарниците и пекарните продължиха да работят на свещи. Страшно са решителни и умни. А като четях вестниците — колко по-лошо е било тука: стрелят се на опашките по бензиностанциите и мрат от студ.

— Все още ли искаш завинаги да живееш в Англия? — попита я Ричард.

Завинаги — самата мисъл, сега за него вече действителност, заседна в дъното на гърлото му и го загложди.

— Не — призна Джудит, поглеждайки го с овалното си лице, чиито очи бяха все тъй по детски раздалечени, но устните сякаш смучеха нещо сочно и сладко. — Нямах търпение да се върна тук. Нали съм си американка. — Бе станала жена. Отгледаха я, той и Джоун се бяха напънали да я отгледат отделно от останалите трима. На другите все още не достигаше мъничко. Но тъкмо мисълта, че трябва да каже на Джудит — представяше си я като бебе, първото им дете, после върви помежду им по моста, а те я водят за двете ръчички, — тази мисъл го съсипваше. Преградата, делеща лицето от сълзите му, рухна. Ричард се настани на празничната трапеза с прегърбено от болка гърло; шампанското и омарите му се сториха като слънчеви фази — виждаше ги и ги усещаше през сълзи. Примигваше, преглъщаше и

пускаше хрипливи шеги за сennата си хрема. Но сълзите му не спираха — те не идваха от дупчица, която можеш да запушиш, а се стичаха от някаква проницаема мембрана, непрестанни, чисти, обилни. И се превърнаха — неговите сълзи — в щит, зад който се скри от другите, от техните лица, от факта, че са се сбрали всичките, невинни за последен път, на една маса, която той за последен път председателствува. Сълзите му капеха, когато пречупваше гърба на омара, когато надигна шампанското, усети солен вкус; приятно беше това първично стягане дълбоко в гърлото, как да му се противиш?

Децата се правеха, че не виждат сълзите му. Седнала вдясно, Джудит запали цигара и се вторачи нагоре в енергично и маниерно изпуснатия дим. От другата ѝ страна. Джон прилежно навеждаше очи да изтръгне последните късчета от аления труп на омара — краката и опашните прешлени. Джоун го изгледа изненадана от отсрещната страна на масата и укорът ѝ се смени с живата гримаса на прошката или може би го поздравяваше за превъзходната стратегическа дарба. Помежду им Маргарет, на която вече не викаха „Фасулчето“, тринайсетгодишна и едра за възрастта си, се взираше в сълзите му откъм нейната страна, сякаш гледа на витрината нещо, за което е мечтала — баща си, тази кристалночиста грамада от спомени и отломки. Не обаче тя, а Джон запита майка си в кухнята, когато прибираха съдовете и огризките:

— *Защо плаче татко?*

Ричард чу въпроса, но не и пошепнатия отговор. После Фасулчето се провикна: „Не може да бъде!“ — леко драматизираното възклицание на човек, който отдавна е очаквал нещо.

Джон се върна при масата с купа салата. Кимна красноречиво на баща си, а на устните му се изписа конспиративното предупреждение: „Мама каза.“

— Какво каза? — гласно и като обезумял попита Ричард.

Синът му седна, като че да сгълчи баща си за невниманието и да му даде пример за добри обноски.

— За раздялата — тихо рече Джон.

Джоун и Маргарет също се върнаха. В замъгления поглед на Ричард дъщеря му се видя смалена и някак облекчена — бе ѝ олекнало, че най-сетне таласъмът се е оказал истински. Провикна се към нея — разстоянията на масата бяха станали огромни:

— Ти знаеше, ти винаги си знаела!

Но стягането в гърлото му попречи да изрече нещо по-смислено. Отдалеч дочу Джоун, която говореше с равен глас, разумно разказвайки какво са решили: че било раздяла за през лятото, нещо като експеримент. И двамата с татко ви се съгласили, че така ще бъде по-добре — имали нужда от време и от пространство да размислят; уважавали се един друг, но някак не били достатъчно щастливи заедно.

Подражавайки деловия тон на майка си, Джудит се обади, но както става с младите, не успя да го спази и прозвуча твърде безстрастно:

— Според мен това е глупаво. Или живеете заедно, или се разведете.

Плачът на Ричард, подобно на вълна, която се е надигнала и разбила, бе станал безреден, но се оказа в плен на нещо още по-безредно: така резервиран досега, Джон изведнъж взе да расте и да изпълва цялата маса. Може би се раздражни от това, че по-малката му сестра е била посветена преди него.

— И защо не сте ни казали? — викна той с гръмък и звучен глас, съвсем различен от неговия собствен. — Трябваше да ни кажете, че между вас не върви.

Ричард се сепна, че се мъчи насила да провере думите през сълзите:

— Бедата е там, че е вървяло, но дори и на нас не ни е било ясно... — Изречението трябваше да приключи „*че не се обичаме*“, но той млъкна.

— Работата е, че винаги особено много сме обичали децата си — довърши вместо него Джоун в своя стил.

Джон не се успокои.

— Какво ви е грижа за нас? — излая той. — Просто *малките*, които сте народили! — Засмиването на сестрите му изтръгна и неговия смях, само че сух и подигравателен: — Ха-ха-ха! — Ричард и Джоун схванаха едновременно, че момчето си е пийнало повече от шампанското. Чувствайки се длъжен да остане в центъра на вниманието, Джон взе цигара от пакета на Джудит, пъкна си я в устата — тя увисна на долната му устна — и събра очи като гангстер.

— Вие не сте *малките*, които сме народили — викна му Ричард. — Вие сте най-главното! Само че пораснахте... почти.

Момчето взе да пали кибритени клечки, но вместо да ги поднася към цигарата (не бяха го виждали да пуши; той се разграничаваше от тях, правейки се на „добър“), завираше ги в лицето на майка си, все поблизо, а тя ги духаше. След това подпали целия кибрит пред нея — последва съсък и пламък като на факла. Размит от сълзите, огънят изпълни погледа на Ричард. Така и не разбра как угасна.

— Стига си се фукал! — обади се Маргарет.

В отговор Джон прекърши цигарата, налапа двете половинки и задъвка, изваждайки езика си да покаже тютюна на сестра си. Джоун се опита да му заговори.

Привеждайки порой от разумни доводи, но те оставаха неясни:

— Говорили сме за това от години... децата ни ако не ни помогнат... татко ви и аз искахме...

Слушайки я, момчето грижливо натъпка една книжна салфетка в листата на салатата, смачка всичко на топка и го натика в устата си, озъртайки се за очаквания смях. Но такъв не последва. Само Джудит, изпускайки дим като букет от перушина, каза:

— Дръж се като човек!

Ричард се надигна от масата със схванати нозе и изведе сина си навън. Макар че къщата вече тънеше в сумрак, дворът преливаше от светлина, тази чудесна свръхсветлина в разгара на лятото. Засмяха се и двамата. Джон плюеше салатата, хартия и тютюн върху бръшляна. Хвана го за ръка — грапава и ръбата като на мъж. Ръката не се отдръпна. Затичаха се покрай тенискорта към ливадата. Купчините прясна пръст, оставени от булдозерите, пъстрееха от маргарити. На минаване край корта се озоваха на равното, където обикновено играеха домашен бейзбол. Оттук земята се надигаше меко, сияеща в зелено под слънчевите лъчи, а тревите и бурените се открояваха стрък по стрък като рисувани върху пергамент.

— Прости ми, страшно съжалявам — проплака Ричард. — Ти беше единственият, който се постара да ми помага в шантавите грижи за това място.

— Не е само раздялата ви — изхлипа Джон, скрит зад сълзите и шампанското. — Цялата година беше скапана. Мразя го това училище. Един приятел не си намерих. А историкът е една скука...

Седнаха на върха на възвишението, потрепващи, но и стоплени от сълзите си, с успокоени гласове, и Ричард се опита да си представи

тъжната година на детето — дългите делници, изпълнени с домашни упражнения, уикендите в стаята на горния етаж, прекарани със самолетните модели, а в това време долу майка му и баща му мърморят и дават храна на своята раздяла. Колко егоистично, помисли Ричард, каква слепота! Очите го засмъдяха.

— Ще видим дали не може да те преместим — обърна се към сина си. — Животът е твърде кратък, за да го живеем мизерно.

Бяха си казали каквото можеха, но не пожелаха да подирят изцелението и затова продължиха да разговарят за училището, за тенис-корта, за това дали е възможно пак да стане толкова хубав, какъвто беше през първото лято. Отбиха се да го разгледат, попритиснаха тук-там размъкнатите ограничителни ленти.

Леко патетичен, мъчейки се може би сега да използва момента, за да замаже нещата, Ричард отведе момчето до онова място, откъдето се откриваше най-хубавата гледка към металносинята река, към изумрудовите мочурища и разхвърляните островчета с кадифени сенки на снизилата се светлина, към белите пясъчни ивици в далечината.

— Погледни — рече той, — все така си е красиво. И ще го има и утре.

— Зная — нетърпеливо му отвърна Джон. Моментът бе изтекъл.

Върнаха се в къщата, където останалите бяха наотворили няколко бутилки бяло вино — шампанското бе довършено — и все така седяха около масата: три жени, които одумват. Джоун се извърна, показвайки му сухото си лице, и попита:

— В ред ли сме?

— Бомба — отговори той и съжали, че празненството, колкото и облекчаващо да е това, бе продължило без него.

В леглото тя обясни:

— Не заплаках, защото, струва ми се, плаках твърде много през пролетта. Наистина не беше честно. Идеята беше твоя, а излезе, че съм те изритала оттука.

— Извинявай — каза той, — не можах да се овладеея. Исках, но не можах.

— Не си искал. Дори ти хареса. Нали стана твоето, съобщихме им го едновременно.

— Радвам се, че свърши — призна той. — Боже, какви страхотни деца! Издържаха. Сладури!

Прибрал се най-сетне в стаята си, Джон се бе заловил с поредния авиомодел и взе да им подвиква през тавана:

— Много съм добре! Не съм се изпотил...

— И как само — продължи Ричард, закътан в своето облекчение — нито едно не постави под въпрос причините, които им изложихме! Не си и помислиха, че има трети човек. Дори Джудит.

— Много трогателно — каза Джоун.

— И ти се държа добре. — И той я смушка. — Окуражително за всеки. Благодаря ти. — С чувство на вина разбра, че не се смята за разведен.

— Предстои ти да се справиш с Дики — рече тя. От тези думи пред него в мрачината се надигна черна планина. От четирите деца големият му син бе най-сериозният съдник на съвестта му. И съвсем нямаше защо Джоун да добавя: — Само че в това мръсно дело от мене помощ не чакай.

— Знам. Аз ще се оправя. Заспивай.

След няколко минути дишането ѝ се успокои, стана побезгрижно и по-дълбоко. До полунощ оставаше четвърт час. Влакът на Дики от концерта пристигаше в един и четиринайсет. Ричард нави часовника за един. От седмици насам спеше отвратително. Затвореше ли клепачи, отвътре ги прогаряха случките от последните часове: Джудит, която изпуска дим към тавана с явно отвращение, немият поглед на Фасулчето, обяната в слънце баирчинка, където почиваха с Джон. Планината пред него се приближи още повече, изпълни го целия; сега бе станал огромен, застрашителен. Болката в дъното на гърлото бе претръпнала. Жена му спеше до него като заклана. Когато се надигна от леглото, вбесен от пламналите си клепачи и натежалото сърце, за да се облече, тя се пробуди, колкото да се обърне на другата страна.

— Джоун — повика я той, — ако можеш да върна нещата, щях да го направя.

— И откъде щеше да почнеш? — попита тя.

Нямаше откъде. Даваше му кураж. Тя винаги му е давала кураж. Нахлузи обувките си в тъмнината без чорапи. Децата дишаха в стаите си, долу бе опустяло. В смущението си бяха оставили лампите да

светят. Угаси всички освен горната в кухнята. Макар да не се надяваше, моторът подхвана веднага. На пътя го посрещна единствено лунната светлина, един твърде прозирен компаньон, проблясващ в листата от двете страни на шосето, натрапващ се в обратното огледало като преследвач, топящ се пред фаровете. В този час центърът на града, още не съвсем пуст, му се стори призрачен. Група момчетии по тенис-фанелки правеха компания на младия полицай на стъпалата пред банката. Срещу гарата все още светеха няколко заведения. Предимно млади хора, в тях влизаха и излизаха посетители, за да попаднат в топлата нощ и да вкусят младото лято. От преминаващите автомобили ечаха гласове — сякаш се водеше един общ нестихващ разговор. Ричард спря колата и уморен се отпусна на съседната седалка, скрит от движението и кръжащите светлини. Беше като на филм, когато убиецът изпълнява жестоката си мисия в глъчката на панаира, само че във филмите не показват този стръмен, осезаем склон, до който се долепваш вътре в себе си. По него не можеш да слезеш обратно, можеш само да паднеш. Стоплена от бузата му, синтетичната материя на седалката му повери стар и далечен дъх на ванилия.

Влаковата сирена го накара да вдигне глава. Идваше навреме, а той се надяваше, че ще закъснее. Крехките бариери се спуснаха. Камбанката радостно иззвъня за поздрав. Хоризонтално набръчкано, едрото метално тяло се заклати и спря. Заслизаха сънени юноши, между които бе и синът му. Дики не се изненада, че баща му е дошъл да го посрещне в този нечовешки час. Довлече се до колата с още двама приятели, и двамата по-високи. Поздрави и седна до баща си с онази уморена живост, която трябваше да изрази благодарност. Приятелите му се настаниха отзад. Ричард се зарадва: закарвайки ги по домовете им, щеше да спечели още няколко минути.

— Как беше концертът? — попита ги той.

— Страшен — обади се едно от момчетата.

— Горе-долу — рече другото.

— Добре беше — каза Дики, по природа умерен, дотолкова разумен, че като дете неразумствата на света му причиняваха главобол, стомашни колики и световъртежи. Когато оставиха и втория приятел пред тъмния му дом, синът му се обади:

— Татко, очите ми ще изскочат от възпаление! Цял ден съм подстригвал тревата.

— Имаме ли още от ония капки?

— Миналото лято изобщо не ми помогнаха.

— Сега може да помогнат. — Ричард направи обратен завой на празната улица. До вкъщи щяха да стигнат за няколко минути. Планината се премести в гърлото му. — Дики — почна той и почувствува, че момчето, свито и търкащо очите си, изведнъж се сепна от тона му, — не съм дошъл да те посрещна само за да ти улесня живота. Дойдох, защото майка ти и аз имаме нещо да ти казваме. Ти си корав мъж и ще издържиш. Лоши новини.

— Няма значение! — Уверението му прозвуча меко, ала светкавично, сякаш пуснато с пружина.

Ричард се бе опасявал, че сълзите му отново ще рукнат, ще го задушат, но мъжествеността на сина му даде пример и затова продължи със сигурен и суховат глас:

— *Тъжни* новини, но поне за тебе не бива да бъдат трагични. И няма да имат никакви практически последици за живота ви, въпреки че сигурно ще окажат емоционален ефект. Ти ще си вършиш работата, през септември ще се върнеш на училище. Майка ти и аз наистина се гордеем, че се справяш добре, и бихме искали нищо да не се променя.

— Да — тихо изрече момчето, поемайки си дъх. Държеше се. На пряката свиха. Църквата, която посещаваха, изникна в небето като разрушена крепост. Къщата на жената, за която Ричард се надяваше да се ожени, се намираше отвъд църковния площад. Прозорецът на спалнята ѝ светеше.

— Майка ти и аз решихме да се разделим. За лятото. Засега нищо законно, без развод. Да видим как ще бъде. От няколко години нещо не си достигаме, не можем да бъдем щастливи, както се полага. Усетил ли си го?

— Не — отвърна момчето. Честен, лишен от емоции отговор, какъвто се дава в тест: вярно или невярно.

Доволен, че потръгна така, Ричард словоохотливо се впусна в подробности. Неговият апартамент в другия край на града и колко лесно е достъпен, уговорките за летуване поотделно, предимствата за децата, допълнителната подвижност и възможностите за разнообразие през лятото. Дики го следваше, поглъщайки всичко.

— А другите знаят ли?

— Да.

— Как го посрещнаха?

— Момичетата сравнително спокойно. Джон не издържа, развика се, изяде една цигара, натъпка си салфетката в салатата и ни заяви колко мразел училището.

— Сериозно? — прихна брат му.

— Да. Въпросът с училището го разтревожи повече от нашето решение с майка ти. И май се почувствува по-добре, че избухна.

— Сериозно? — Повторението бе първият признак, че е поразен.

— Да. Слушай, Дики, искам нещо да ти кажа. Този час, докато чаках влака ти, беше най-страшният в живота ми. Не мога да понеса всичко това. Не мога! Баща ми би умрял, но не би ми причинил такова нещо. — Казвайки това, почувствува се неизмеримо по-леко. Беше прехвърлил планината на сина си. Бяха стигнали. Движейки се безшумно като сянка, Дики излезе от автомобила и влезе в осветената кухня. Ричард извика подире му: — Не искаш ли чаша мляко или нещо друго?

— Не, благодаря.

— Дали да се обадим утре на кортовете и да кажем, че не си добре и няма да отидеш на работа?

— Не, няма нужда. — Отговорът долетя отдалече, произнесен вече от вратата на стаята. Ричард се послуша да чуе тръшване, породено от раздразнение. Но вратата се затвори нормално, тихо. Звукът го разочарова.

Джоун бе потънала дълбоко в коритото на първия сън и се пробуди бавно. Наложил се Ричард да повтори:

— Казах му.

— А той?

— Нищо особено. Не би ли отишла да му кажеш лека нощ? Хайде, моля те.

Тя излезе от стаята, без да намята хавлията си. Отпуснато, той отново навлече пижамата и отиде в хола. Дики си беше легнал, Джоун седеше на леглото до него, а радиото часовник свиреше приглушено. Когато тя се изправи, една необяснима светлина — дали от луната? — очерта тялото ѝ в нощницата. Приседна на стопленото от нея място, хлътнало в тесния матрак на момчето.

— Така ли ще свири радиото?

— Все така си свири.

— Можеш ли да заспиш? Аз не бих могъл.

— Аз мога.

— Спи ли ти се?

— Да.

— Добре. Сигурен ли си, че ще станеш и ще отидеш на работа?

Имал си тежка нощ.

— Ще стана.

В училището тази зима той за пръв път бе установил, че човек може да живее и с малко сън. Като дете спеше вцепенено и с обилно потене, което винаги бе тревожило бавачките му. По-сетне си лягаше най-рано от всички. Дори и сега клюмваше наред телевизионното представление и разкрачваше нозе, почернели и космати.

— О'кей. Добро момче си ти. Слушай, Дики. Много те обичам. Досега не съм знаел. Каквото и да излезе от тая работа, винаги ще бъда с тебе. Честна дума.

Ричард се наведе да целуне тила му, но синът му се извърна, як и жилест, прегърна го с намокрени бузи и го целуна в устата, страстно като жена. После прошепна в ухото на баща си една дума, критичната, умна дума:

— Защо?

Защо. Прозвуча като писък на вятъра в цепнатина, като замах с нож, като прозорец, отворен към празнотата. Бялото лице бе изчезнало, в мрака не можеше нищо да се различи. Ричард бе забравил защо.

[1] Хари Худини (1874–1926) — Световноизвестен илюзионист и акробат. — Б.р. ↑

ЧОВЕКЪТ, КОЙТО ОБИЧАШЕ ИЗКОПАЕМИ МЛЕКОПИТАЕЩИ

Сейпърс живееше твърде безформено в един град, чието име няма да назовем. Беше в такъв момент от живота му, когато имаш много връзки, но нито една от тях не е истински обвързваща. Ето защо разполагаше и с много свободно време, което нищо не можеше да запълни по-добре от заниманията му с изкопаеми млекопитаещи. От живите видове получаваше задух, а динозаврите бяха отдавна изучени. Между тях обаче се намираще един приказен среден свят от тромави, космати, потропващи с нозе млекодайни твари, също така изчезнали от лицето на земята. Изглежда, са били доста едри: „В тези ранни периоди — пишеше Харни С. Маркман в публикацията си «Вкаменели млекопитаещи» (издадена от Музея за естествена история в Денвър) — много от млекопитаещите са достигали големи размери, стигащи до абсурдност.“ Като например *бариламбдата*. Близко осем стъпки дълга и четири висока. Имала е сплескано лице, широки стъпала, мускулести нозе и много здрава опашка. „Тя е съчетавала — за да цитираме наново Маркман — редица анатомични особености, които, взети заедно, с нищо не са допринесли за нейното оцеляване. Може да се каже, че този вид, както и останалите му разклонения, се е стремил към многостранна специализация, поради което е отбелязал незначителен напредък в някои по-съществени направления.“ Изчезнал към края на палеоцена. „Как да не обичаш такова създание?“ — питаше се Сейпърс.

А кой би могъл да каже какво е това „съществено направление“?

Бариламбдата е била амблипод, което ще рече „тъпоног“. Този разред (или подразред) копитник са имали, според речника на Уебстър, „дребни гладки мозъци“. Сейпърс можеше да очаква „дребни“, но „гладки“ бе изненада. Чудесно значи. Човекът, който обичаше изкопаеми млекопитаещи, не приемаше начина, по който Маркман непрекъснато иронизира амблиподите; у тях той не вижда нищо достатъчно специализирано, особено краката и зъбите, което да го

задоволи. Дори му се струваше, че дочува въздишката на Маркман, подобно на присмехулния учител на клас от тъпаци, когато е писал: „Трябва да споменем поне още едно семейство амблиподи — юнтатерите. В късния еоцен някои от тези гротескни същества са достигали размерите на цирков слон. По двата края на лицето и челото те са имали три чифта костни израстъци, наподобяващи рога...“ В приложената снимка на череп от *юнтаколотериум* тези костни израстъци изглеждаха доста изкусни, сякаш нарисувани от френския художник Жан Арп. Сейпърс не мислеше, че са непременно гротескни, особено ако ги погледнеш от гледна точка на „вис виталис“, а не от наша, от гледна точка на Човека с неговия огромен и груб мозък. Сейпърс притваряше очи и се мъчеше да си представи онзи процес, при който една малка костна издатина е добила незначително предимство в битката, в събирането на храна или в чифтосването и е задебеляла така, щото от поколение на поколение постепенно се е увеличавала. И почти му бе станало ясно — нещо като Платонов идеал, който се просмуква в зародишите на юнтатерите и оцветява тяхното мляко, — когато телефонът измяука в ухото му.

Беше мисис Сейпърс. Нейният глас бе оживен, уязвим, жаловит, неговият сякаш идеше от дълбокото минало. Съвсем не безинтересно тя му разказа как е минал денят ѝ, за своите депресии, за своите трудности. Дъщеря им пропаднала на изпита по математика. Фурничката не работела както трябва. Мъжете ѝ определяли срещи. Един дори я хванал за ръката в киното и стомахът ѝ се преобърнал. И какво да направи сега?

— Дръж се — посъветва я той. — Прави това, което ти се струва нормално. Повикай техник за фурничката. Кажи на Дороти, че като дойда в събота, ще ѝ помогна със задачите.

— Да имах пистолет, някоя нощ щях да се гръмна.

— Тъкмо затова въведоха закон за контрол над огнестрелните оръжия — успокоително ѝ каза той, питайки се дали наистина се е успокоила.

Тя заплака в телефона. Той понечи да проследи мисълта ѝ, но доби единствено смътната представа, че го обича — представа, която тутакси му се видя фалшива — имаше боен опит като неин съпруг. И тъй да е, какво би могъл да стори сега?

— Нищо — изля мисис Сейпърс и добави: — Ти си една гротеска! — Сетне, с онази стоическа елегантност, която още притежаваше, а той още боготвореше, тя затвори телефона.

„Млечните жлези — прочете той — са специализирани потни жлези. Косъмът е специализирана люспа. Когато тялото на млекопитаещото се нагрее, всеки косъм се повдига, за да може въздухът да стигне кожата. Редкият *арсиноутериум*, наподобяващ външно носорога, но анатомично представляващ отделен клас, може да се смята за далечен родственик на дребния космат даман, който се среща в някои кътища на Азия и Африка. Саблезъбият тигър е бил вероятно по-малко интелигентен от домашната котка. Неговият «зъб-острие» (*смилодон*) се е развил в лова на други свръхедри млекопитаещи и не е могъл да поразии дори заек. Зайците съществуват от дълго време, макар, разбира се, да няма по-стари от крокодила и подковообразния рак.“ Сейпърс се замисли за тия зъби като саби, за кътниците на мастодонта с техните ниски корони и еднослоен емайл, последвани от мамутските кътници с високи корони, които никога не са се притривали, тъй като емайлт им е бил разположен на отвесни пластове, и се помъчи да си представи междинния зъб или еволюционните фази към балените — мисълта му доволна долетя до истината, че китовете, мечките и човекът са късни, много късни модели, новодошли в списъка на вкаменелостите. Какво толкова има в мечката, та я обичаме? Нейното плоско архаично ходило. Амблиподите се връщат. О, радост! Сейпърс почти разчете деликатното послание, издраскано като сграфито върху порутената стена на времето. Разтърсвайки стената, звънна любовницата му.

Тя го обича — така му каза. Отговори й, че и той, рисувайки в мислите си нейната млада анатомия, продълговатите бедра, малката заоблена глава, гривата й, гърба й, люлеещата се походка, и си зададе въпроса не би ли се сломило неговото тяло на средна възраст в старанието си да бди над едно такова чудо. Тя му разказа как е минал денят й, за своята скука, за дотегливата си работа, за опасенията си, че той може да се върне при жена си.

— Защо трябва да се връщам? — попита той.

— Ти ме смяташ за твърде глупава. А мен така ме е страх!

— Не си чак толкова глупава — успокои я той. — Но си млада. Аз сравнително съм стар. Всъщност съм на умирање. Няма ли да е по-

добре да си вземеш някой по-млад любовник с един-едничък хрущялен рог като днешните носорози, едни от малкото оцелели перисодактили?

Просто се мъчеше да я разсее, но тя все тъй говореше за любовта си. При всяка нейна декларация костите му напукваха. Носорозите — научи той, когато тя най-после се насити и затвори телефона — са били поддържани с несдържан ентузиазъм от Жизнената сила, вложила толкова много в тях. Някои от тях са достигнали големината на няколко слона. Имало е бързотичащи носорози — „дългоноги, почти стройни по телосложение“, — както и амфибийни носорози, но нито един от тях не е бил прадедът на „истинския“ носорог. Тази чест се е паднала на безрогия *тригониас* — с умерени размери, „набито тяло“, четиринайсет пръста и „много консервативна“ (Сейпърс дочу нетърпеливите въздишки на Маркман) дентура, тоест зъби.

Какъв е този предрасъдък в полза на прогреса? Бедата с неговата любовница, реши Сейпърс, бе там, че се е специализирала твърде успешно, че е чисто и просто любовница, завършена, ала крехка като конска нога, която в действителност е полукрак, удължен, окастрен и завършващ с един смайващ нокът. В своята гора от меки сочни листа малкият *еохипус* е подскачал като невестулка и дори *мезохипусът*, макар и не по-голям от коли, все още е имал три пръста на всеки крак. *Еохипусът* — хрумна му на Сейпърс — е бил като прокрадващо се желанийце, което напуска сенките на сърцето, за да навлезе в огромната боботеща и неуправляема действителност.

Жена му отново се обади. Във вечността на общия им живот тя си бе изработила психически протуберанси, които проникваха и обвиваха съзнанието му.

— Съжалявам, че нарушавам чудесната ти самота — рече тя по такъв начин, че той повярва в нейната загриженост за неговото спокойствие дори след като така саркастично го разваляше, — но вече не зная какво да правя. — Повярва и в това, макар да знаеше, че тя извиква отчаянието в себе си като оръжие, като закривена лапа, като бивен зъб. Може би не й трябваше да добавя: — Два пъти се мъчих да ти звънна, но беше заето. — Все пак и заяждането й той прие като зов за съжаление, ревността й за законна и за част от нейната безпомощност, при което останалите органи действуват в синхрон.

Обясни му, че старото им любимо куче умира, не искало да яде и непрекъснато се мъкнело в гората. Тя и дъщеря им с часове го викали и търсели, как ли не примамвали горкото създание да се върне вкъщи. Дали да не вземат сега кучката с колата и да я заведат при ветеринарния, та да я „приспи“ завинаги?

Сейпърс попита жена си какво мисли дъщеря им по въпроса.

— Не знам. Говори с нея.

Детето беше на четиринайсет години.

— Здравей, татко!

— Здравсти, душице! Много ли се мъчи Джози?

— Не. Просто е като пияна. Застанала е в локвата на алеята и гледа небето.

— Мен ако питаш, по-скоро е щастлива. Чия беше идеята да я заведете при ветеринарния?

— На мама.

— А ти какво мислиш?

— Да оставим Джози на мира, да си свърши работата.

— Май че и аз мисля така. Оставете я да си стои в гората.

— Но при нас почва да вали, ще се намокри.

И гласът на детето, така разумен и простичък до този момент, премина в хленч, в сълзи, в предчувствие за безвъзвратна загуба. Пищният парад на безвъзвратната загуба щеше да кривне зад ъгъла със своите кънтящи, цимбали и тържествуващи тромбони и да навлезе в съзнанието му. „Спокойно! — каза си Сейпърс. — Едно по едно!“

— Тогава я сложи в килера — рече той, — подложи й вестници и остави една купичка с вода. Приказвай й нещо, да не се чувства самотна. И не я водете на доктор, освен ако не вземе много да се мъчи. Плаши се от доктора.

— Окей, Искаш ли да говориш с мама?

— Няма нужда. Жалко, че не съм при вас да ви помогна.

— Нищо, татко. — Гласът ѝ бе станал безразличен, изтъня и омекна. Бе готова да затвори телефона.

— Ей, слушай, моето момиче! — извика Сейпърс през разстоянието.

— Какво има?

— И друг път да не те късат по математика! Мама е бясна.

Чудноватите гигантски форми на млекопитаещите са съществували доста време и след появата на Човека. Великолепният скелет на имперския мамут, *архидискодонт император*, показан в естественоисторическия музей на Денвър, е бил намерен заедно с острие на копие. Неандерталският човек прилежно е подреждал с неясна религиозна цел черепите на *урсус спелеус*, голямата пещерна мечка. Дори невероятният *глиптодонт*, едно твърдочерупчесто млекопитаещо с формата и размерите на един фолксваген, се е влачил из пампасите на Южна Америка само преди десет хиляди години, достатъчно късно, за да го зърнат войнствените кафяволики прадеди на хилавите царе на инките. Знае ли някой кои са били свидетелите на политналия като хала *стокоцерос*, четирирогата антилопа? Или на *синдиоцера*, еленоподобното тревопасно с два чифта рога, единият от които е растял на носа му? Или на *оксидактила*, жирафата-камила? Или на *дафенодонта*, мечокучето? Или на *дицератериума*, малкия носорог? Или *динохиуса*, огромната свиня? За кой ли път в летописите на тези същества Сейпърс откриваше мистериозни изчезвания, необясними сбогувания. „Към края на плиоцена всички американски носорози вече са били или измрели, или са се оттеглили в други части на света.“ „След като семейството на конете се е развивало така добре в пределите на Северна Америка... трудно е да се обясни тяхното изчезване от нашето полукълбо.“

Сейпърс огледа апартамента си. Установи със задоволство, че в него няма нито едно живо същество освен него. Никакви домашни животни, никакви растения. А хлебарките ги убиваше. За него това място предлагаше протерозоична чистота. Тук дишаше леко.

Телефонът иззвъня. Беше майка му.

— Как си? — запита той и получи подробен отговор: болки в гърдите, невралгия, плитко дишане, изтръпване на крайниците. — Какво мога да направя?

— Да не си ми повече умствено бреме! — меко отвърна жената с несвойствена, помисли си той, за такъв грохнал човек енергичност. — Върни се при семейството си. Бъди добро момче!

— Та аз съм добро момче — прекъсна я той. — Седя си в стаята и чета.

Едно време подобно поведение щеше да я зарадва. Но сега не стана така. Тя въздъхна като Маркман за юнтатера и леко смени темата.

— Ако ненадейно умра — поде тя, — веднага да дойдеш и да пазиш антиките! Тук при нас стават ужасни неща. Когато мисис Питърсън си отиде, набутаха задницата на камиона направо във вратата. Дъщеря ѝ си идва със самолета от Омаха и намира къщата празна. Всичкия порцелан заедно с ъгловия бюфет!

— Ти няма да умреш ненадейно — чу се да ѝ казва той. Прозвуча като укор, въпреки че го каза за успокоение.

След кратка пауза тя го попита:

— Ти някога ходиш ли на църква?

— Не толкова често, колкото трябва... — Нямахше готово обяснение.

— Тук всички се молят за теб — рече тя.

— Всички? — *Стадата изчезнаха в далечината.*

— Снощи и един час съм не ми се събра — продължи майка му, — да мисля за тебе.

— Спри, моля те — настоя Сейпърс.

Когато разговорът свърши, той остана смълчан и умислен. Ние всички, всички ние, живите, сме съвременници на изчезващия кит, на морската крава във Флорида, на бенгалския тигър, на въртящия се жерав.

Усети пристъп на задух. Страниците за изкопаемите млекопитаещи го задушаваша със своите безброй несъвместими и жалки факти. *Амебелодонтът*, лопатозъбото, открито в Небраска, е притежавало долна челюст шест стъпки дълга, от която са стърчали двата плоски бивни. Затова пък *стеномилусът* е бил една малка скромна камилчица. Защо главата на коня е удължена? Защото очите му трябва да направят място за основанията на горните кътници, които са с високи корони. Интересно, но дори и *еохипусът* е имал диастема, разстояние между зъбите. *Креодонтите*, най-примитивните млекопитаещи месоядни, са се движили върху плоски, широко разкрачени нозе. Сейпърс трябваше да признае, че в сравнение с котките и кучетата това животно е било доста небрежно конструирано. „Насекомоядните обаче са отбелязали твърде слаб напредък в каквато и да било посока.“ Сейпърс обичаше насекомоядните и затова изпита

внезапен пристъп на плодовитост, от който едва не се вдигна от стола; в сърцето си бе скътал техния безформен, безсрамен, страховит архитип. „Нозете и зъбите дават най-много информация за начина, по който е живяло едно изкопаемо млекопитаещо...“ Разбира се, помисли Сейпърс, нали затуй ни болят!

ЗАДАЧИ

1. *Дадено:* През нощта, макар да спи до В, А сънува С. С стои в най-отдалечената или (ако образът се разглежда двумерно) най-горна точка на кривата (извиваща алея), която може би е пречупената през призмата на съня отбивка от шосето към къщата, била някога техен общ дом. Фигурата ѝ, макар и смалена от перспективата, е грейнала в доматеночервена лятна рокля; отметнала е назад глава, ръцете ѝ са на хълбоците, разкрачената ѝ стойка е самоуверена. Застанала е наперено, може би се смее. Основното впечатление на А е за ярка женска виталност; преобладаващо чувство: копнеж. Събужда се разтревожен. Сънят на В до него е спокоен. Тя лежи, уверена, че А я обича. Нима не го доказва с това, че е напуснал С заради нея?

Да се намери: На коя от двете страни А е изневерил повече, на В или на С?

2. *Дадено:* А живее на разстояние седем пресечки от обществената пералня, чиито услуги ползува. Той живее на 6 км от кабинета на психиатъра си, където стига средно за 22 минути при натоварен следобеден трафик.

Обикновено сеансът трае 55 минути заедно с пред и следтерапевтичен общ разговор. Нормалното време за изпиране при автомати с горно зареждане е 33 минути. Психиатърът и пералнята са в една и съща посока.

Да се намери: Ще успее ли А, след като постави дрехите си в пералнята, да отиде на психиатър и да се върне, при това без да са му откраднали мокрите дрехи?

Въпрос с повишена трудност: Ако сеансът при психиатъра е насрочен за 15 ч. и приемем за дадено, че разстоянието между две пресечки е двеста (200) метра и ако А насрочи двете си пречиствателни процедури една след друга, като след психиатъра отиде в пералнята, и ако изсушаването за четвърт долар (25 цента) трае четвърт час (15 минути), като за цялото количество пране са му

необходими две пускания на сушилнята, защото иначе то ще остане влажно и А не ще може да го отнесе вкъщи, без да намокри осмотично гърдите си, след колко време той ще е в състояние да си налее нещо за пиене? Пресметнете с точност до минути.

Пресметнете времето за две питиета.

Пресметнете времето за три питиета с мокри гърди.

3. *Дадено:* А има четири деца. Те учат в колеж, а другите две посещават частно училище. Средните разходи за колежа възлизат по на 6300 долара, а за частното училище — на 4700 долара. Годишният доход на А е p . Три седми (3/7) от p се изразходват за данъци, федерални и държавни. Една трета (1/3) А дава на С, която поправя автомобилната алея. Всички разходи за образование съставляват пет двадесет и първи (5/21) от p . Таксата при психиатъра е 45 долара, а за пералнята — 1.10 долара; ползува се от услугите им веднъж седмично. При пресмятането вземете предвид само тези разходи на А.

Да се намери: Колко дълго може да издържи така А? Пресметнете с точност до седмица.

4. *Дадено:* Цената на ситния чакъл е 9 долара на кубически метър. Един камион побира $2\frac{1}{2}$ кубически метра. Алеята на С е широка 2.82 метра и описва елипсовидна крива, чиито фокуси са две стари колчета за крокет, поставени на разстояние 28 метра. Права, перпендикулярна на правата между колчетата, я пресича по средата и оттам до бордюра на алеята разстоянието е девет крачки според разкрача на строителния предприемач, едър човек, който носи 45 номер обувки. Той казва, че средната дебелина на чакълена настилка при извънградска алея трябва да е четири (4) см. При по-дебело покритие се получават бразди; при по-тънко не се чува онова приятно хрущене, като че разклащаш мозаечни камъчета в тенекиена кутия от кафе.

От елипсата се спуска отсечка, свързваща я с Плезънт Авеню. Дължината на тази отсечка се отнася към радиуса на елипсата тъй както 2 към π .

Освен таксата за чакъла се плащат и 10.50 долара на час за шофьора на камиона плюс по някоя любезно предлагана от време на време бира по 30 цента.

Да се намери: Защо С се е захванала с всичко това?

5. *Дадено:* Психиатърът на А смята, че той постига резултати, измерими чрез душевното отдалечаване спрямо С. Но по закона на Тристан привличането е обратнопропорционално на постижимостта. В известен смисъл постижимостта е пропорционална на душевното разстояние. С намаляване на обема на душевната маса М от перспективата за рецесия, гравитационното привличане се увеличава пропорционално. Съществува криза, при която гравитационното привличане надделява над разума, въпреки че видимият източник на привличане може да е илюзия както видимото положение на всички звезди с изключение на най-близките.

Задача: Начертайте тази крива. Намерете звездообразната точка, където А започва да превърта.

Упътване: „В известен смисъл“ по-горе означава $3/7$.

Закон на Мидас: Притежанието намалява усещането за стойност, и то незабавно.

6. *Дадено:* В е красива. Ясни сини очи, син дънков минижуп, нежни сини венички зад гладките колене. С чезне бързо, превръща се в доматино петънце на лазурния свод. И четирите деца на А са получили стипендии. Психиатърът му се е преместил точно над обществената пералня: изкачваш набързо 22 стъпала и си в новия му кабинет, облицован с орехова ламперия и застлан с дебел килим. Цената на чакълена настилка е спаднала рядко поради рецесията. Хубав ден е, слънчевосин понеделник. Но нещо не е наред.

Да се намери: Какво е то?

Издание:

Джон Ъпдайк. Задачи

Народна култура, София, 1985

Редакционна колегия: Йордан Радичков, Жени Божилова,
Димитър Коруджиев, Росен Босев

Водещ редактор: Светлана Каролева

Съставителство: Жечка Георгиева

Библиотечно оформление: Николай Пекарев

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.